

A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon

2012

18
2
6
34
1
32
58
3
1560650
6274294528
91240908175
25093012378

*A fenntartható fejlődés indikátorai
Magyarországon, 2012*

© Központi Statisztikai Hivatal, 2013

ISSN: 2064-0307

Felelős szerkesztő:

Valkó Gábor főosztályvezető

Vezető szerkesztő:

Bóday Pál osztályvezető

További információ:

Andrási Zsolt, Tóth Roland szerkesztők

(345-6885, zsolt.andrasi@ksh.hu; 345-6113, roland.toth@ksh.hu)

Közreműködők:

Andrási Zsolt, Aujeszky Pál, Bóday Pál, Boldizsárné Majer Ildikó, Boros Julianna, Chorle Erzsébet, Csapó Éva, Dickmann Ádám, dr. Gyórfi Péter Mihály, Fábian Zsófia Melánia, Ferencz-Kis Ildikó, Fodor Csilla, Franczen Lajos, Geleta-Pábli Hajnalka, Hilbert Lászlóné, Horváthné Dienes Éva, Huszár Ákos, Jarabek Lajosné, Kajdi László, Kelemen Dávid, Kollár Beáta, Kolozsi Gergely, Kovács Csaba, Kovács Máté, Lázárné Kovács Mária, Lieber Ildikó, Mencző Beatrix, Mezey Krisztina, Misánszki Sándor, Molnárné Brinzik Katalin, Németh Adrienn, Patakiné Sárosi Zsuzsanna, Patay Ágnes, Polgár Ágnes, Rizner Lilla, Sándor-Bujnóczi Anett, Sárosi Annamária, Sebestény István, Szabó Ferenc, Szabó Zsuzsanna, Szabó Zsuzsanna, Szabóné Lipka Tímea, Székely Gáborné, Szilágyi Gábor, Szűcsné Bakonyi Piroska, Tabajdi Márta, Tóth Roland, Tóth Tímea, Wlaszlovitsné Brosch Judit, Záhonyi Márta, Zaláné Olbrich Anikó

Olvasószerkesztő:

Benedek Szabolcs

Tördelőszerkesztő:

Gyulai Katalin

Tördelés:

Bada I. Csilla, Dobróka Zita, Gyulai Katalin, Trybek Krisztina, Zombori Orsolya

Borítóterv: Lounge Design Kft.

Internet: <http://www.ksh.hu>

informacioszolgalat@ksh.hu

345-6789 (telefon), 345-6788 (fax)

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2013.050

Budapest, 2013

A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2012

Központi Statisztikai Hivatal, 2013

Napjainkban számtalan kihívással, növekvő bizonytalansággal kell szembenéznünk, amelyeket hatalmas erőfeszítések árán igyekszünk a gazdasági fejlődés és a versenyképesség növelésével megoldani. E folyamatok ugyanakkor olyan környezeti és társadalmi változásokat is hoznak magukkal, amelyek az egész bolygó sorsát érintik, további nehézségek elé állítva a társadalmat. Az éghajlatváltozás, a környezeti degradáció, a csökkenő terméshozamok, a nemzetközi és az országokon belüli egyenlőtlenségek növekedése, a fokozódó elszegényedés, a szegényebb rétegek kirekesztődése mind e változások körébe tartoznak. A természeti feltételek megváltozása pedig kockázatot jelent számos környezeti, társadalmi és gazdasági területeken.

A globalizáció eredményeként megszűntek a kizárólagos nemzeti ügyek. A gazdaság volt az első, amely átfonta a különböző társadalmi struktúrákat, és csak kevesek tudtak ettől akár csak részlegesen is elszigetelődni. A gazdaság kiterjeszkedését pedig a környezeti és társadalmi problémák globalizációja is követte, ezért szükséges a közös szabályok kialakítása.

E felismeréssel vette kezdetét a multilaterális környezeti egyezmények kidolgozására irányuló együttműködés, valamint ennek szellemében született meg 1987-ben az ENSZ égisze alatt az ún. Brundtland-bizottság jelentése, amely megállapította, hogy a környezet és fejlődés sok szállal szorosan kapcsolódik egymáshoz, ugyanakkor a környezeti problémák valós okainak feltárását nem tette meg.

A többoldalú együttműködés terén fontos fordulópont volt az ENSZ 1992-ben Rio de Janeiróban rendezett *Környezet és fejlődés* konferenciája (UNCED), amelynek előkészítésekor meghatározták a fenntartható fejlődés fogalmát: „**A fenntartható fejlődés a fejlődés olyan formája, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit saját szükségleteik kielégítésének lehetőségétől**”. Ehhez a *Közös jövőnk* című jelentés megállapításait vették alapul. A konferencián a fenntartható fejlődésre vonatkozó számos fontos dokumentumot fogadtak el, például a *Feladatok a 21. századra* címűt (Agenda 21), amely a fenntartható fejlődés átfogó programja, a fenntarthatóság elveit tartalmazó Riói Nyilatkozatot, valamint a tartamos erdőgazdálkodás elveit. A konferencia keretében megnyitották aláírásra a biológiai sokféleségről szóló egyezményt és az éghajlat-változási keretegyezményt, amelyeket együttesen riói egyezményeknek is neveznek.

A fenntartható fejlődés az Európai Unió célkitűzései között prioritásként szerepel. Célja a jelen és a jövő nemzedékei életminőségének és jólétének javítása, a gazdasági fejlődés, a környezetvédelem és a társadalmi igazságosság összekapcsolása útján. Az EU 2006. évi fenntartható fejlődési stratégiája (*EU Sustainable Development Strategy, EU SDS*) leírja, hogy az EU hogyan felelhet meg a fenntartható fejlődés jelentette kihívásnak. Átfogó cél a tagállamok állampolgárai életminőségének folyamatos javítása olyan fenntartható közösségek révén, amelyek hatékonyan használják fel az erőforrásokat, és kiaknázzák a gazdaságban rejlő ökológiai és szociális innovációs lehetőségeket, biztosítva egyúttal a jólétet, a környezet védelmét és a társadalmi kohéziót. A fenntartható fejlődés eredményeinek mérése az EU SDS szerves részét képezi, és az Eurostat feladata az, hogy az EU fenntartható fejlődésre vonatkozó mutatói (*EU Sustainable Development Indicator, EU SDI*) alapján két évente monitoringjelentést készítsen.

A kiadvány szerkezete

A magyarországi fenntartható fejlődési mutatórendszer szerkezetét tekintve az elmúlt évek során szorosan követte az Eurostat rendszerét. Kiadványunk azonban az unió által preferált problémaközpontú megközelítés helyett – ami az egyes indikátorokat ágazatpolitikai hovatartozás szerint csoportosítja – tematikus felbontású. Az indikátorok azokban a fejezetekben, illetve alfejezetekben jelennek meg, amely témakör részét képezik. Példaként említhető meg a „3. Közelekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása” elnevezésű mutatónak a *Levegő* alfejezetben való szerepeltetése, miközben ez a mutató az uniós kiadványban a *Fenntartható közlekedés* alfejezetben jelenik meg.

A kiadvány 3 részből áll, a környezet, társadalom és gazdaság fejezetek további 17 alfejezetet tartalmaznak. Változás a 2011-ben megjelent, 149 indikátort bemutató *A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon* című kiadványhoz képest, hogy jelentős számú mutatót vontunk össze, aminek eredményeként a mostani kiadványban 106 mutató szerepel. Az uniós mutatórendszerrel, valamint a KSH korábbi kiadványával való összehasonlíthatóságot a kiadvány végén (208. oldal) található összefoglaló táblázat biztosítja.

Az indikátorok általánosságban az 1995-öt követő időszakra vonatkoznak, de ettől eltérő időintervallumot felölölő mutatók is vannak. Minden egyes indikátor esetén kulcsszavak szolgálják a felhasználók igényeinek megfelelő, célirányos keresés elősegítését. Az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiája, valamint az Európa 2020 stratégia egyes mutatók esetén konkrét célértékeket tűzött ki. Utóbbi az uniós célok mellett az egyes tagállamok számára országspecifikus ajánlásokat is megfogalmaz. Ezen értékek az ábrákon és a **Relevanciában** is helyet kaptak.

További újdonság, hogy a mutatókhoz tartozó elemzés egységes tagolt szerkezetben jelenik meg. A **Relevancia** az indikátor fenntarthatósággal való kapcsolatát mutatja be. Az **Elemzés** a hazai trendről (minden esetben az első ábra adatáról), a **Nemzetközi kitekintés** az Európai Unió folyamatokról nyújt információt. Az oldalszáron elhelyezett „hőmérők” az összehasonlító adatokon keresztül a tagországok és köztük hazánk helyzetét szemléltetik. A **Részletek** az indikátor egyes további dimenzióit, illetve a témához kapcsolódó további mutatóit tárja fel. A közérthetőséget minden esetben a mutatók végén található **Definíciók** segítik. Az ábrák alatt található melletti szöveg a leglényegesebb üzenetet összegzi.

A felhasználók további információt kaphatnak a **KSH Stadat-táblái** (www.ksh.hu/stadat) között, ezek a kiadvány elektronikus változatában közvetlenül elérhetők. Az ábrák, diagramok adatai az elektronikus kiadványhoz kapcsolódóan szintén elérhetőek.

A mutatók értékelése

A fenntartható fejlődés mérését szolgáló indikátorok végső célja a folyamatok értékelése. A tendenciák ismerete lehetővé teszi a döntéshozók számára a stratégiaalkotást, előmozdíthatja a beavatkozást, és visszacsatolásként szolgálhat a már elvégzett feladatokról. A KSH eddig megjelent kötetei nem tartalmazták az indikátorok értékelését, e kiadványban ezt a hiányt próbáljuk pótolni.

Az értékelést megnehezíti, hogy a mutatók többsége a fenntarthatóság csak egy-egy dimenzióját fedik le, így például ami a gazdaság szempontjából kedvező változást jelent, a környezeti számára káros lehet, és fordítva. A növényvédő szerek értékesítésének növelése a környezeti szempontokkal ellentétes, a mezőgazdaság teljesítményének növekedése azonban e nélkül nehezen valósítható meg. A gazdaság és a társadalom viszont éppen az agrárgazdaság bővülésében érdekelt, növekvő teljesítmény mellett nőhet többek között a foglalkoztatottság, az élelmiszer-ellátás biztonsága, a vidék népességmegtartó ereje, bővíhetnek a kereskedelmi lehetőségek.

A csökkenő szén-dioxid-kibocsátás mögött sok esetben nehézipari termelő üzemek bezárása áll. A csökkenő talajterhelés, illetve légszennyezés mellett azonban ezek a folyamatok adott esetben növekvő munkanélküliséggel, elszegényedéssel, tartós társadalmi problémákkal járhatnak együtt.

Az értékelés csak az első ábrán szereplő mutatókat érinti. Alapesetben 2000 (ennek hiányában későbbi év) és az utolsó rendelkezésre álló év alapján végeztük el az értékelést, amelynek alapját a megfigyelt időszak eleje és vége között történt változás iránya szolgáltatta az alábbiak szerint:

- Kedvező irányú változás, pozitív hatással a fenntarthatóságra .....
- Kedvezőtlen irányú változás, negatív hatással a fenntarthatóságra .....
- Csekély mértékű változás, vagy bizonytalan trend, a változás hatása a fenntarthatóságra nem állapítható meg .....

Néhány esetben ettől eltérő értékelést alkalmaztunk. Egyes mutatókat az érvényes maastrichti kritériumoknak megfelelően értékeltünk, az alapján, hogy a hazai mutató megfelel-e a meghatározott célértékeknek (88. *A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága*, 93. *Fogyasztóiár-index*). Más mutatóknál hosszabb időtávot értékeltünk, mivel a változás és a fenntarthatóság viszonya hosszabb távon értelmezhető (11. *Felszíni éves középhőmérséklet*, 12. *Csapadék mennyisége*, 39. *Függőségi arány*).

Bár a mutatók kiválasztásánál törekedtünk olyan indikátorokat választani, amelyek értékelhetőek, néhány fontos mutató szerkezeti jellegű, megoszlásokat mutatnak be egy-egy rendelkezésre álló évről, így a változás évről évre való bemutatása nem volt lehetséges (pl. 22. *Árvíz és belvíz*, 57. *Fogyasztási szerkezet*).

Ezen kívül néhány mutatót nem tudtuk értékelni, amelyeket bár témájukat tekintve fontosnak tartottunk a fenntarthatósággal összefüggésben megemlíteni, a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján egyértelműen nem meghatározható a változás irányának és a fenntarthatóságnak a kapcsolata (pl. 42. *Nemzetközi vándorlás*, 65. *Turizmus*).

AT	Ausztria
BE	Belgium
BG	Bulgária
CY	Ciprus
CZ	Csehország
DE	Németország
DK	Dánia
EE	Észtország
EL	Görögország
ES	Spanyolország
EU-27	Európai Unió
FI	Finnország
FR	Franciaország
HU	Magyarország
IE	Írország
IT	Olaszország
LT	Litvánia
LU	Luxemburg
LV	Lettország
MT	Málta
NL	Hollandia
PL	Lengyelország
PT	Portugália
RO	Románia
SE	Svédország
SI	Szlovénia
SK	Szlovákia
UK	Egyesült Királyság

Köszönetnyilvánítás

A kiadványban felhasznált adatok összeállításában nyújtott segítségükért ezúton szeretnénk köszönetet mondani a következő intézményeknek:

Agrárgazdasági Kutató Intézet
European Environment Agency
Eurostat
Földmérési és Távérzékelési Intézet
Környezetbarát Termék Nonprofit Kft.
Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézet
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
Magyar Nemzeti Bank
Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézet
Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal
Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság
Nemzeti Környezetügyi Intézet
Nemzeti Környezetvédelmi és Energia Központ Nonprofit Kft.
Nemzeti Munkaügyi Hivatal
Országos Meteorológiai Szolgálat
Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság
Vidékfejlesztési Minisztérium
VITUKI Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Kutató Intézet Nonprofit Kft.

Köszönetünket fejezzük ki a mutatórendszer felülvizsgálatában való közreműködésért az alábbi szakértőknek:

Dr. Bartus Gábor, Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács
Dr. Csutora Mária, Budapesti Corvinus Egyetem
Jánossy Dániel, Állami Számvevőszék

Budapest, 2013

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

Környezet	11
Levegő	
1 Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása	14
2 Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása	16
3 A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása	17
4 Savasodást okozó vegyületek kibocsátása	18
5 Ózonkárosító vegyületek kibocsátása	20
6 A közlekedés során kibocsátott ózonképző vegyületek	21
7 A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége	22
8 Szilárdanyag-kibocsátás	24
9 A közlekedés során kibocsátott szilárd részecskék	26
10 A lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége	27
11 Felszíni éves középhőmérséklet	29
12 Csapadék mennyisége	30
13 Hőség- és fagyos napok száma	31
Víz	
14 Közüzemi víztermelés	32
15 Települési szennyvíztisztítás	34
16 Folyóvizek biokémiai oxigénigénye	36
Föld	
17 Földhasználat-változás	38
18 Műtrágya-értékesítés	40
19 Növényvédőszer-értékesítés	41
20 Tápanyagmérleg	42
21 Állatsűrűség	44
22 Árvíz és belvíz	45
23 Aszályal érintett területek	47
24 Ökológiai gazdálkodás	49
25 Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya	50
Élővilág	
26 A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása	51
27 Magyarország növényzeti természeti tőkéje	52
28 Védett természeti területek	54
29 Óshonos fafajok állománya	56
30 Fakitermelés és folyónövedék	58
31 Levélvesztés	60
Hulladék	
32 Települési szilárd hulladék	62
33 Csomagolási hulladék	64
34 A települési hulladékkezelés módjai	66
35 Veszélyes hulladékok keletkezése	68
Környezetirányítás	
36 A környezeti adók aránya	70
37 Környezetvédelmi ráfordítások	72
38 Környezetbarát címkével ellátott termékek	74

Társadalom	75
Demográfia	
39 Függőségi arány	78
40 Teljes termékenységi arányszám	81
41 Belföldi vándorlás	83
42 Nemzetközi vándorlás	86
43 Városi népesség aránya	88
Foglalkoztatottság	
44 Gazdasági aktivitás	89
45 Foglalkoztatási arány	91
46 Atipikus foglalkoztatás	94
47 Munkanélküliségi ráta	97
48 Tartós munkanélküliségi ráta	100
49 A munkaerőpiacról való kilépés átlagos életkora	101
50 Női–férfi kereseti rés	102
Életkörülmények	
51 Szegénységi arány	104
52 Szegénységi kockázat	107
53 A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége	108
54 A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya	109
55 Lakossági eladósodottság rátája	111
56 Fürdőszoba nélküli lakások aránya	112
Fogyasztás	
57 Fogyasztási szerkezet	114
58 Tápanyag- és élelmiszer-fogyasztás	116
59 Kiskereskedelem	118
60 Kommunális ellátottság	120
61 Lakossági közüzemi vízfogyasztás	122
62 Háztartások villamosenergia-fogyasztása	124
63 Internethasználat	126
64 Személygépjármű-állomány	128
65 Turizmus	130
Egészség	
66 A várható élettartam	132
67 Vélt egészség	135
68 Krónikus betegségek	137
69 Anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások	140
70 Dohányzók aránya	141
71 Alkoholfogyasztás	143
72 Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	144
73 Halálozások kiemelt halálokok szerint	146
74 Standardizált halandósági hányados	148
Oktatás	
75 Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya	150
76 Rosszul olvasó tanulók aránya	151
77 Korai iskolaelhagyók	152
78 Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók	153

79	Számítógépes ismeretek	155
80	Egész életen át tartó tanulás	157
81	Gyermekek óvodai és bölcsődei elhelyezési lehetősége	158

Társadalmi kapcsolatok

82	Civil szervezetek	160
83	Az e-kormányzás elérhetősége	162

Gazdaság .....

Általános gazdasági mutatók

84	Bruttó hazai termék (GDP)	167
85	Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)	170
86	Bruttó állóeszköz-felhalmozás	172
87	Bruttó megtakarítási ráta	174
88	A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága	175
89	Munkaerő-termelékenység	177
90	Hazai anyagfelhasználás	178
91	Működő vállalkozások	180
92	Kutatási és fejlesztési ráfordítások	182
93	Fogyasztóiár-index (infláció)	184

Gazdasági kapcsolatok

94	Külkereskedelmi termékforgalom egyenlege	186
95	Külföldi működőtőke-befektetés	188
96	Osztalék formájában kivitt jövedelem	190
97	Nemzetközi árverseny-képességi index	191

Energia

98	Energiainport-függőség	192
99	Energiaintenzitás	194
100	Megújuló energiaforrások	196
101	A közlekedés energiafelhasználása	199
102	Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás	201
103	Kapcsolt hő- és energiatermelés	202
104	Implicit energiaadó	203

Közlekedés

105	Az áruszállítás teljesítménye	204
106	A személyszállítás teljesítménye	206

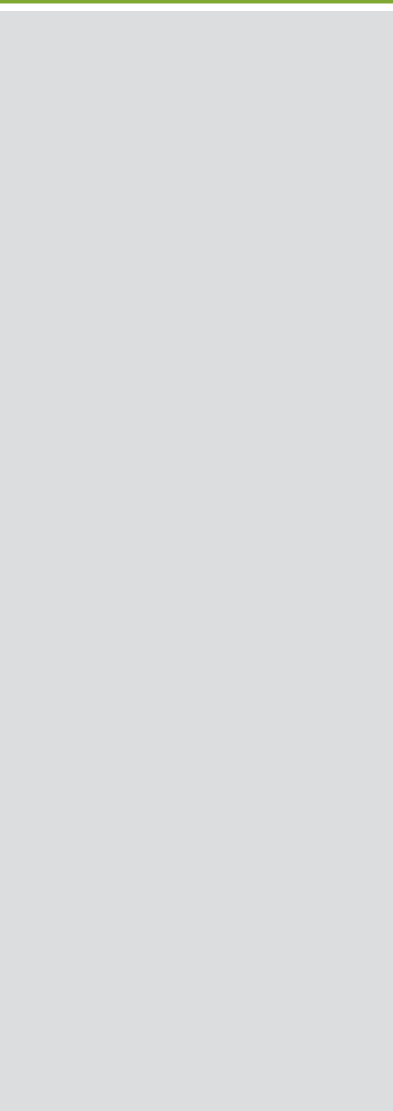
	Az Eurostat és a KSH fenntartható fejlődési mutatórendszere	208
--	---	-----

	Tárgymutató	214
--	-------------------	-----

I.

Környezet

Összefoglaló

A társadalmat és azon keresztül a gazdaságot meghatározó ökológiai fenntarthatóság kiemelkedő jelentőségű, azonban a fenntartható fejlődés éppen a három alrendszer komplex kezelésének igényét fogalmazza meg.

Földünk lakosságának élelmiszer- és energiaigénye a harmadik világban végbemenő népesség-robbanás, valamint a fejlett világ pazarlónak ítélt fogyasztási mintája következtében fokozatosan nő. Ez a folyamat csökkenti az ivóvíz- és élelmiszer-ellátó rendszerek biztonságát, és a növekvő energiaigény biztosítása is egyre több problémát vet fel. A kibővült ipari termelés és szállítás, közlekedés szennyezi a légkört, a talajt és a vizet, továbbá hozzájárul a Föld éghajlatának változásához. A klimatikus körülmények kedvezőtlen irányú változása és az egyéb káros emberi beavatkozás a természetes növényzet pusztulását, az élőhelyek beszűkülését és számos állatfaj kihalását is maga után vonhatja.

A jelenlegi termelési rendszerek egy viszonylag stabil klímában és ökoszisztémában fejlődtek ki, ezért azok kismértékű változása is komoly következményekkel járhat a társadalmi és gazdasági rendszerekre nézve.

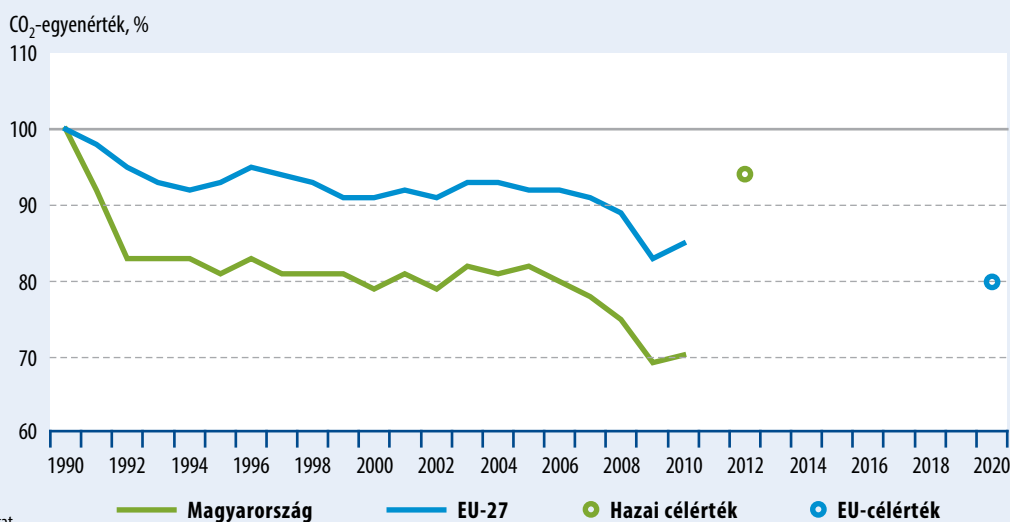
Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám	
Levegő	1	Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása	14	
	2	Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása	16	
	3	A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása	17	
	4	Savasodást okozó vegyületek kibocsátása	18	
	5	Ózonkárosító vegyületek kibocsátása	20	
	6	A közlekedés során kibocsátott ózonképző vegyületek	21	
	7	A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége	22	
	8	Szilárdanyag-kibocsátás	24	
	9	A közlekedés során kibocsátott szilárd részecskék	26	
	10	A lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége	27	
	11	Felszíni éves középhőmérséklet	29	
	12	Csapadék mennyisége	30	
	13	Hőség- és fagyos napok száma	31	
Víz	14	Közüzemi víztermelés	32	
	15	Települési szennyvíztisztítás	34	
	16	Folyóvizek biokémiai oxigénigénye	36	

Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám	
Föld	17	Földhasználat-változás	38	
	18	Műtrágya-értékesítés	40	
	19	Növényvédőszer-értékesítés	41	
	20	Tápanyagmérleg	42	
	21	Állatsűrűség	44	
	22	Árvíz és belvíz	45	
	23	Aszályal érintett területek	47	
	24	Ökológiai gazdálkodás	49	
	25	Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya	50	
Élővilág	26	A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása	51	
	27	Magyarország növényzeti természeti tőkéje	52	
	28	Védett természeti területek	54	
	29	Őshonos fafajok állománya	56	
	30	Fakitermelés és folyónövedék	58	
	31	Levélvesztés	60	
Hulladék	32	Települési szilárd hulladék	62	
	33	Csomagolási hulladék	64	
	34	A települési hulladékkezelés módjai	66	
	35	Veszélyes hulladékok keletkezése	68	
Környezetirányítás	36	A környezeti adók aránya	70	
	37	Környezetvédelmi ráfordítások	72	
	38	Környezetbarát címkével ellátott termékek	74	

Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása

Kulcsszavak **üvegházhatásúgáz-kibocsátás, szén-dioxid (CO₂)-kibocsátás**1.1. ábra **Az üvegházhatású gázok kibocsátása**

(1990=100,0)

Forrás: Eurostat.

A magyar ÜHG-kibocsátás a 2012-re kitűzött hazai vállalásnak és a 2020-ra vonatkozó uniós célértéknek is megfelelt 2010-ben.

Relevancia A klímaváltozás terén az egyik legfontosabb cselekvési terület az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásának szabályozása. Az ÜHG-emisszió mérséklését elsősorban az energiafelhasználás, az építkezési szokások, a közlekedési igények, illetve az ipari tevékenységek megváltoztatásával kell elérni. Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése és a változó időjárási és éghajlati hatásokra való felkészülés a következő, a fenntarthatóságot veszélyeztető trendek, illetve azok kiváltó okai miatt fontos: az éghajlatváltozás, a környezet eltartókéességének csökkenése, a biológiailag aktív területek méretének csökkenése, a veszélyeztetett vízkészletek, a rossz fogyasztói szokások, a rossz egészségi állapot, és a természeti erőforrások szűkösségét nem tükröző árképzés.

Az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiája és az Európa 2020 stratégia az ÜHG kibocsátásában 1990-hez viszonyítva 20%-os csökkentést tűz ki célul.

Elemzés Az Európai Unióban – Ciprus és Málta kivételével – minden tagországnak egyéni vállalása van az üvegházhatású gázok kibocsátásának mérséklésére vonatkozóan a kiotói jegyzőkönyv alapján. Az EU-15 a kiotói jegyzőkönyv 4. cik-

kelyével összhangban vállalta, hogy 2008–2012-re az üvegházhatású gázok kibocsátását 8%-kal csökkenti az 1990. évi szinthez képest. A kelet-európai tagországoknak a kiotói jegyzőkönyv alapján 6–8%-os ÜHG-mérséklési kötelezettségük van. Magyarországnak saját vállalása 6%-os kibocsátáscsökkentést tesz kötelezővé, hat, üvegházhatást okozó gázra, 2008–2012 átlagában az 1990-es bázisidőszakhoz képest. Az EU emissziókereskedelmi rendszere a gazdasági szereplők számára gazdasági kényszerre teszi az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését.

A rendszerváltást követő 2 évben a nehézipar leépítése következtében drasztikusan visszaesett Magyarországon az ÜHG-kibocsátás, az ezt követő bő egy évtizedben pedig stagnált. 2005–2009 között ismét jelentősebben mérséklődött, ami a 2008-as pénzügyi és az azt követő gazdasági válságnak tulajdonítható. A kibocsátás 2010-ben kismértékben emelkedett.

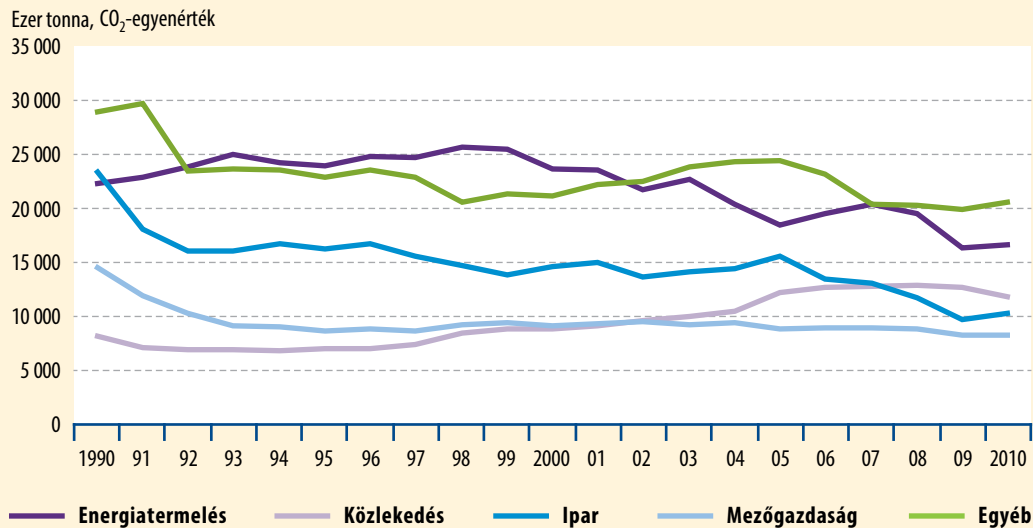
Nemzetközi kitekintés A magyar ÜHG-kibocsátás az 1990-es évek közepétől együtt mozgott a későbbi EU-27 trendjével. A válság kirobbanását követően a kibocsátás leginkább a balti államokban és Romániában csökkent, 1990-hez viszo-

▲ **Üvegházhatású gázok kibocsátása CO₂ egyenértékben az Európai Unióban, 2010 (1990=100,0), %**

DK	142,2
SE	127,8
FI	125,2
LU	121,9
IE	116,7
BE	111,8
FR	110,7
NL	108,0
AT	106,7
DE	103,4
IT	103,1
UK	101,7
EU-27	100,0
ES	97,4
GR	95,1
CY	89,4
PT	87,5
SI	83,5
EE	78,9
MT	78,0
CZ	76,7
LV	74,1
SK	72,4
LT	65,6
HU	64,3
PL	60,1
RO	59,8
BG	51,0

1.2. ábra Az üvegházhatású gázok kibocsátása gazdasági ágak szerint

A közlekedés ágazat ÜHG-kibocsátása a rendszerváltás óta jelentősen nőtt, az iparé csökkent.

nyítva kevesebb mint felére. A legjelentősebben Cipruson, Máltán, és Spanyolországban nőtt a vizsgált emisszió a bázisához képest.

Részletek Magyarországon 1990-ről 2010-re a különböző gazdasági ágak által kibocsátott összes ÜHG-mennyiség 97 ezer tonna CO₂-ekvivalensről 68 ezer tonna CO₂-ekvivalensre csökkent. A vizsgált szektorok közül a közlekedés kivételével minden ágazatban mérséklődött a kibocsátás. Utóbbi ágazatban 45%-os növekedés volt 1990 és 2010 között. A kibocsátott ÜHG mennyiségének 25%-a 2010-ben az energiatermelő iparágaktól származott.

A globális éghajlatváltozásért elsősorban az emberi tevékenység következtében a légkörbe jutó többlet szén-dioxid a felelős. Az egy főre jutó magyarországi szén-dioxid-kibocsátás hasonlóan alakult, mint az EU-27 átlagértéke, ugyanakkor 2009-ben annak mindössze kétharmadát érte el.

A változó éghajlati körülményekre való felkészülés – különösen a mező- és az erdőgazdálkodásban – központi kérdése a talajművelés (amelynek víztároló és szén-dioxid-elnyelő kapacitása jelentős), a kettős rendeltetésű vízrendszerek kialakítása és az erdőtelepítés. Az energiagazdálkodásban egyrészt csökkenteni kell a szén-dioxid-kibocsátást az energiahatékonyság javításával és a nem fosszilis energiahordozók

nagyobb arányú használatával, másrészt rugalmasabbá kell tenni az energiarendszereket, illetve a rendszerek szabályozását. A közlekedésben a szén-dioxid-kibocsátás mérséklése, a jobb hatásfokú, kisebb energiafogyasztású közlekedési eszközök alkalmazásának ösztönzése, az alternatív üzemanyagok és az azokat felhasználó járművek elterjesztése, illetve a változó időjárási körülmények között a közlekedési infrastruktúra állapotának megőrzése a feladat.

Definíciók

Az üvegházhatású gázok kibocsátása indikátor a hat üvegházhatású gáz (CO₂ – szén-dioxid, CH₄ – metán, N₂O – dinitrogén-oxid, HFC – fluorozott szénhidrogén, PFC – perfluor-karbon, SF₆ – kén-hexafluorid) kibocsátását mutatja, CO₂-egyenértékre átszámolva. A bázisév a fluort nem tartalmazó gázokra általában 1990, a fluor-tartalmú gázokra pedig 1995.

Az egy főre jutó szén-dioxid-kibocsátás nettó mutató, azaz az emberi tevékenységből eredő összes szén-dioxid-kibocsátásnak az erdők szénmegkötésével csökkentett mennyiségét mutatja egy főre vetítve.

Stadat-táblák

5.3.2. A nemzetgazdasági ágak üvegházhatású-gáz-kibocsátása

Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása

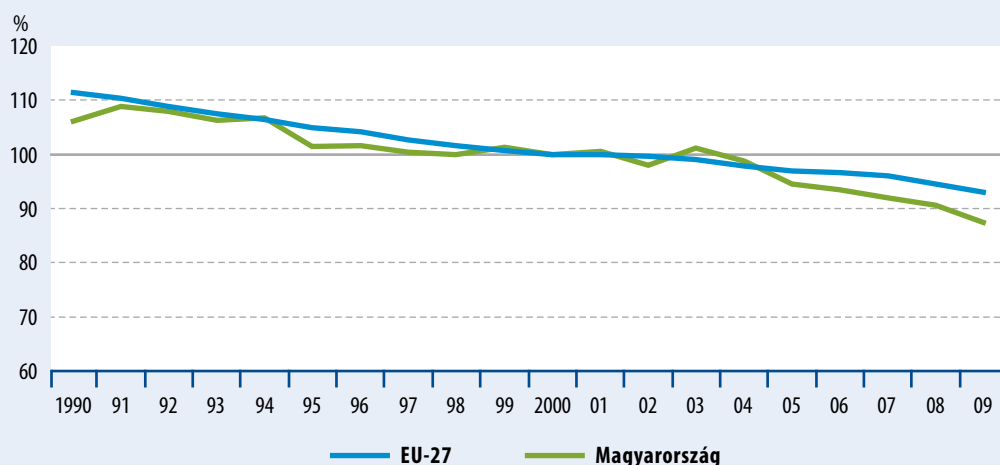
Kulcsszavak üvegházhatásúgáz-intenzitás, energiafelhasználás

2.1. ábra

Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása

(2000=100,0)

Forrás: Eurostat.

Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása szorosan együtt mozog az EU-27-országok átlagával.

Relevancia A mutató információt szolgáltat arra vonatkozóan, hogy az energiafelhasználás eszközei és módszerei mennyire terhelik a környezetet és az emberi egészséget, ugyanakkor jellemzi a gazdaság és a társadalom szereplőinek környezettudatosságát is. Az alacsony vagy alacsonyabb karbon tartalmú tüzelőanyagokra való áttérés az unió fenntartható fejlődési stratégiájának számos célkitűzését segíti elő. Az alacsonyabb karbon tartalmú tüzelőanyagok és megújuló energiák használata csökkenti az ÜHG-kibocsátást, ezáltal hozzájárulnak az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitásának csökkenéséhez. Az üvegházhatású gázok kibocsátásának szabályozását, mérséklését elsősorban az energiafelhasználás, az építkezési szokások, a közlekedési igények, illetve az ipari tevékenységek megváltoztatásával lehet elérni. Az energiaszektorban és a közlekedésben szabályozásoknak és ennek megfelelő árképzésnek kell ösztönözően hatnia. Ilyen szabályozás az EU emissziókereskedelmi rendszere, amely a gazdasági szereplők számára gazdasági kényszerre teszi az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését.

Elemzés Az egységnyi energiafelhasználásra jutó ÜHG-kibocsátás folyamatosan mérséklődik Magyarországon és az Európai Unióban egyaránt. E mögött hazánkban elsősorban a rendszerváltás utáni gazdasági szerkezetváltás, az ipari termelés csökkenése áll, de a szilárd tüzelőanyagról gázra és a megújuló energiákra való egyre nagyobb arányú áttérés, valamint a gazdaság és társadalom szereplőinek növekvő környezettudatossága is hozzájárul. 2009-ben Magyarországon volt a legkisebb az egységnyi energiafelhasználásra jutó ÜHG-kibocsátás a 2000-hez képest az unión belül.

Nemzetközi kitekintés Az 1990-es és 2000-es években folyamatosan csökkent az egységnyi energiafelhasználásra jutó ÜHG-kibocsátás az unióban és Magyarországon. 2000-hez képest 2009-re az unió országainak többségében mérséklődött a mutató értéke, kivéve Bulgáriában, Luxemburgban és Máltán.

Definíció Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása az energiafelhasználással kapcsolatos ÜHG-kibocsátás és a bruttó belföldi energiafelhasználás hányadosa.

Stadat-táblák

5.3.2. Nemzetgazdasági ágak üvegházhatásúgáz-kibocsátása

Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása az Európai Unióban, 2009 (2000=100,0), %

BG	109,0
MT	105,3
LU	103,3
SI	97,7
UK	97,0
EL	95,5
NL	94,9
FI	94,3
ES	94,0
IT	93,9
RO	93,6
IE	93,5
DK	93,3
DE	93,2
EU-27	93,0
AT	92,6
LT	92,4
SE	91,9
PT	90,9
CY	90,3
PL	90,2
SK	90,1
EE	89,8
FR	89,4
BE	89,2
CZ	88,2
HU	87,5
LV	85,2

A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása

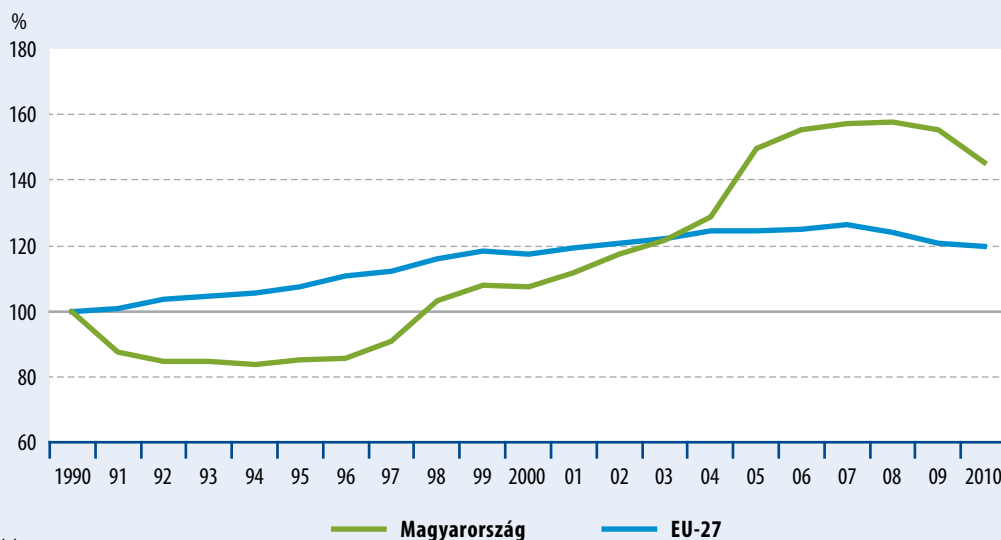
Kulcsszavak közlekedés, üvegházhatásúgáz-kibocsátás, közúti közlekedés

3.1. ábra

A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása

(1990=100,0)

Forrás: Eurostat.

A rendszerváltás utáni gazdasági visszaesés következtében hazánkban a közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása előbb csökkent, majd 1995 és 2008 között dinamikusan emelkedett. A gazdasági válság 2009-től a mutató értékét újból visszavetette.

Relevancia A közlekedési igények racionalizálása mellett mind nagyobb mértékben környezetbarát, alternatív közlekedési módokat és üzemanyagokat kell bevezetni.

Az EU megújított stratégiájának (SDS) célja az volt, hogy az EU-15 országai 2008 és 2012 között az üvegházhatást okozó gázok (ÜHG) kibocsátását 8%-kal csökkentsék 1990-hez képest. Az EU azt szeretné elérni, hogy 2030-ig a 2008-as érték 80%-ára mérséklődjön a közlekedésből származó ÜHG-kibocsátás, aminek eszköze az új közlekedési eszközökre vonatkozó szigorúbb szén-dioxid-kibocsátási normák, illetve ár- és adókedvezmények lehetnek.

Elemzés 1991–1995 között a közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása Magyarországon az 1990-es értékhez képest alacsony szinten stagnált, majd dinamikus növekedésnek indult. 2008-ra a vizsgált periódus elejéhez képest közel duplájára emelkedett, 2009–2010-ben viszont számottevően mérséklődött a kibocsátás. A közlekedés

hazánkban is egyre jelentősebb üvegházhatásúgáz-kibocsátó: míg 1990-ben még csupán 8%-kal járult hozzá a teljes kibocsátáshoz, addig 2010-ben már 18%-kal. A közúti közlekedés ÜHG-kibocsátásának aránya a vizsgált periódusban tartósan 90% fölött volt mind Magyarországon, mind az EU-ban a teljes közlekedésen belül.

Nemzetközi kitekintés A közlekedés súlya az EU-ban is jelentősen emelkedett a vizsgált időszakban. Az EU-27 teljes ÜHG-kibocsátásának ez az ág 1990-ben 14%-át adta, 2010-ben már az ötödéért volt felelős. 1990 óta Luxemburgban, Írországon, Csehországban és Lengyelországban több mint kétszeresére nőtt a közlekedés ÜHG-kibocsátása.

Definíció A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása a közlekedésből (közúti közlekedés, vasúti közlekedés, belvízi hajózás, belföldi légi közlekedés) származó üvegházhatásúgáz-kibocsátás trendjét mutatja.

DE — 154,7
IT — 118,8
UK — 118,5

ES — 91,4

PL — 48,8

NL — 35,0

BE — 24,3

EL — 23,0

AT — 22,5

SE — 20,7

PT — 18,9

CZ — 17,4

RO — 15,1

FI — 13,6

DK — 13,2

► **HU — 11,9** ◀

IE — 11,6

BG — 7,9

SK — 6,7

LU — 6,3

SI — 5,3

LT — 4,6

LV — 3,2

CY — 2,3

EE — 2,3

MT — 0,6

Stadat-táblák

5.3.2. Nemzetgazdasági ágak üvegházhatásúgáz-kibocsátása

A közlekedés üvegházhatásúgáz kibocsátása az Európai Unióban, 2010, millió tonna CO₂-egyenérték

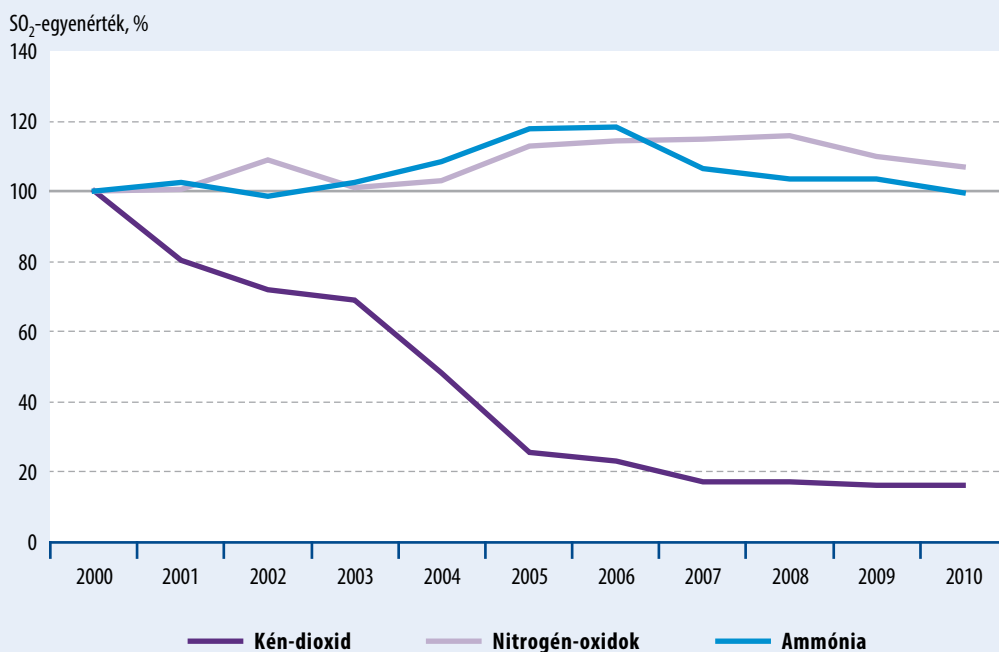
Savasodást okozó vegyületek kibocsátása

Kulcsszavak savasodást okozó vegyületek, nitrogén-oxid, kén-dioxid, ammónia

4.1. ábra Savasodást okozó vegyületek kibocsátása

(2000=100,0)

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A kén-dioxid-kibocsátás erőteljesen csökkent, főként a tüzelőanyagok kén-tartalmának mérséklődése, a széntüzelés visszaszorulása miatt.

Relevancia A savasodást okozó anyagok kibocsátása károsítja az ökoszisztémát, különösen a talajt, az erdőket és a vízkészleteket. A légkörbe került nitrogén-oxidok a kibocsátó forrástól nagy távolságra eljutva leülepednek, így szerepet játszanak a savasodásban, az eutrofizációban, valamint megnövekedett koncentrációjuk révén a fotokémiai füstköd (szmog) kialakulásában. A kibocsátott kén-dioxid-felelős a téli szmog kialakulásáért, az ammóniakibocsátás során bemosódó nitrát és foszfát pedig főként a fokozott algásodásért felelős.

Elemzés Kibocsátásuk szabályozása érdekében számos jogszabály született, ideértve a nagy kiterjedésű, országhatárokon átterjedő légszennyeződésekéről szóló 1979. évi genfi egyezményhez (CLR-TAP) tartozó götebörgi jegyzőkönyvet is. 2012 májusában Genfben a götebörgi jegyzőkönyvhöz

kapcsolódóan új vállalásokat fogalmaztak meg az uniós tagállamok. Az unió egészét tekintve 2020-ig és azon túl kén-dioxidra a 2005-ös kibocsátási szinthez képest 59, nitrogén-oxidokra 42, ammóniára 6%-os csökkentést vállaltak. Magyarország a kén-dioxid esetén 46, a nitrogén-oxidnál 34, az ammóniánál pedig 10%-os kibocsátásmérséklés mellett kötelezte el magát.

A kibocsátott kén-dioxid mennyisége csökken. A visszaesés fő okai a tüzelőanyagok kén-tartalmának mérséklődése, a szén használatánál a kén-telenítő berendezések alkalmazása, valamint a széntüzelés használatának visszaszorulása. A nitrogén-oxidok és az ammónia kibocsátása lényegében stagnált 2000 óta. A kén-dioxid-emisszió közel 89%-os csökkenésével a gazdaság ammónia- és nitrogén-oxid-kibocsátásai jelentősebb tényezőkké váltak a környezet savasodása tekintetében.

Nitrogén-oxidok kibocsátása az Európai Unióban, 2010 (2005=100,0), %

LT 102,4
FI 98,5

SI 96,0

SE 92,7

LV 90,5

RO 88,1

MT 87,1

SK 86,9

CZ 86,0

CY 85,2

DE 83,8

▶ HU 80,1 ◀

AT 79,9

NL 79,8

IT 79,5

▶ EU-27 79,1 ◀

EL 76,8

BE 75,8

FR 75,6

BG 74,5

LU 74,4

PT 71,3

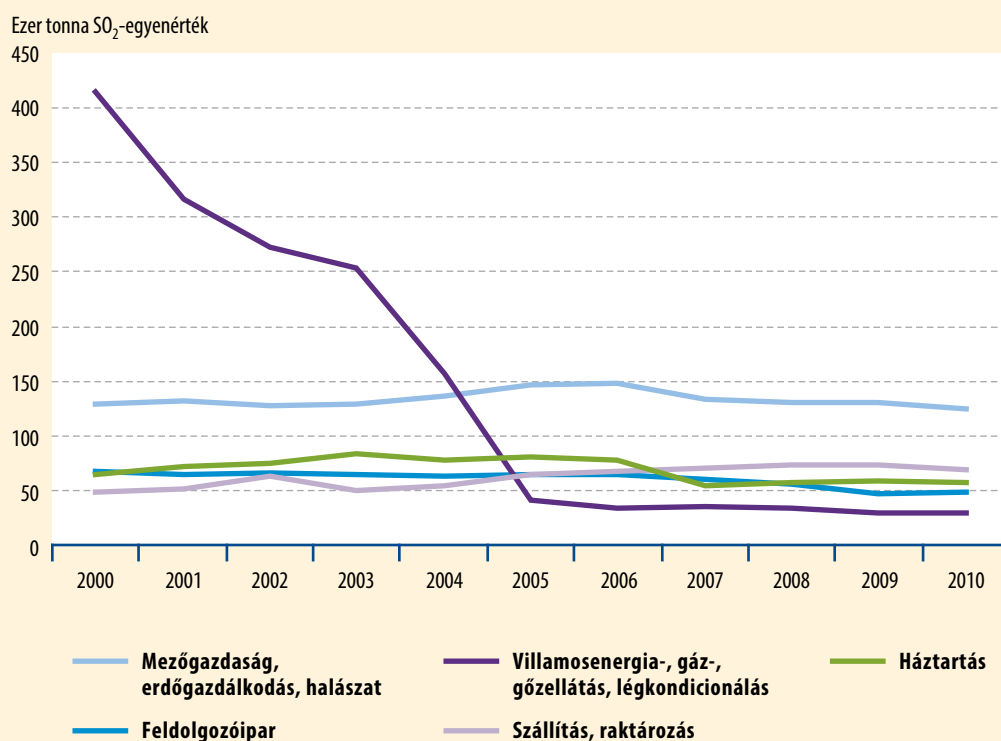
DK 71,1

UK 70,0

ES 69,5

IE 59,5

4.2. ábra Savasodást okozó vegyületek kibocsátása szektoronként

A villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás ágazat kibocsátása drasztikusan csökkent.

Nemzetközi kitekintés A nitrogén-oxidok hazánkban a legnagyobb mennyiségben kibocsátott savasodást okozó vegyületcsoport. Az EU-27 kibocsátása 2010-ben a 2005-ös bázisérték 79%-a volt, hasonlóan a magyarországihoz (80%). Litvánia, Észtország és Lengyelország kibocsátása a vizsgált évben, ha nem is sokkal, de meghaladta a bázisév értékét. A legkedvezőbb a helyzet Írországban és Spanyolországban, ahol 40 és 30 százalékpontos kibocsátáscsökkentés valósult meg 2005 óta.

Részletek A magyar gazdaság kibocsátotta savasodást okozó gázok együttes SO₂-egyenértéke a 2000. évi 688 ezer tonnáról 2010-re drasztikusan, 279 ezer tonnára csökkent. Emögött elsősorban a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás gazdasági ágban bekövetkezett technológiai jellegű változások állnak.

Definíció A savasodást okozó vegyületek kibocsátása mutató az emberi tevékenységből származó nitrogén-oxidok, a kén-dioxid, valamint az ammónia éves összes kibocsátását követi nyomon.

Stadat-táblák

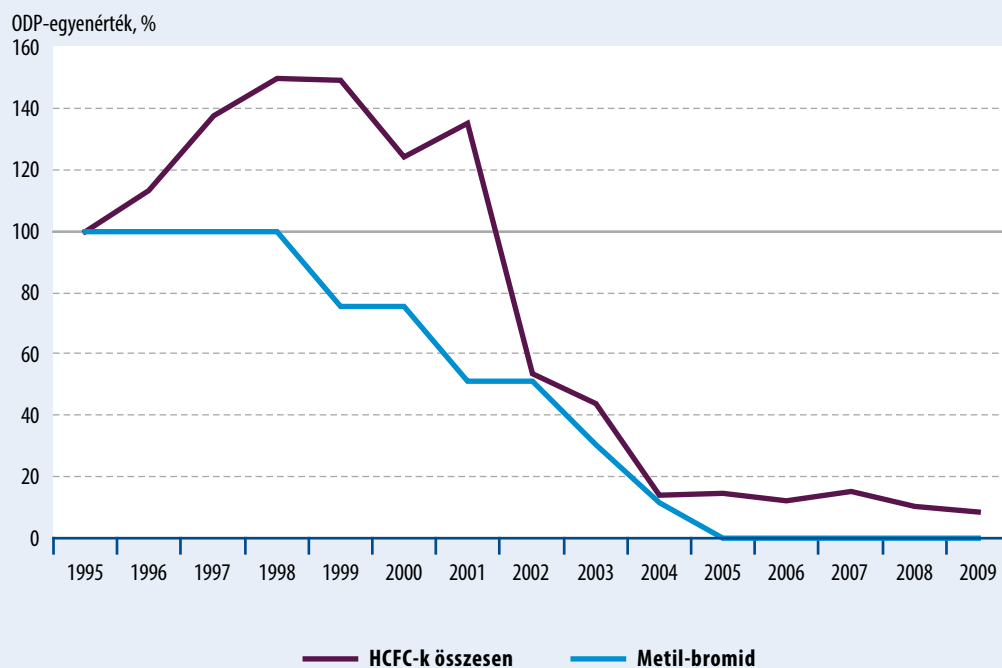
5.3.6. Nemzetgazdasági ágak savasodást okozó gázkibocsátása

Ózonkárosító vegyületek kibocsátása

Kulcsszavak **ózonkárosító vegyületek, ózon, ózonpajzs, hidrogénezett-klórozott-fluorozott szénhidrogének (HCFC), klór-fluor-szénhidrogének (CFC)**

5.1. ábra **Ózonkárosító anyagok kibocsátása**

(1995=100,0)

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

Az ózonkárosító anyagok felhasználása napjainkban már minimális.

Relevancia Az ózonpajzs azáltal, hogy megszűri a káros ibolyántúli sugarakat, fontos szerepet tölt be bolygónk élővilágának védelmében. A utóbbi évtizedek túlzott freon- és halonhasználatának (CFC, HCFC) eredményeként azonban az ózonpajzs jelentősen elvékonyodott.

Elemzés Hazánkban a főként a hűtéstechikában felhasznált hidrogénezett-klórozott-fluorozott szénhidrogéneket (HCFC-k) a klór-fluor-szénhidrogéneket (CFC-k) helyettesítő, „átmeneti anyagként” használták 1992 óta. 2009. január 1-jétől már csak regenerált HCFC-k forgalmazhatók és használhatók, újonnan gyártottak vétele és alkalmazása tilos. A reciklált (visszanyert) HCFC-k nem forgalmazhatók, csak utántöltésre használhatók fel, új telepítés esetén nem alkalmazhatók feltöltésre. A HCFC-k légköri tartózkodási ideje és ózonlebontó képessége általában alacsonyabb, mint a helyettesített vegyületeké, ezért ózonréteget károsító hatásuk is kisebb, az éghajlatváltozásra azonban hatással vannak.

A talaj és az egyes mezőgazdasági termények és tárházak fertőtlenítésére használt metil-bromid alkalmazását, ami közel ötvenszer károsabb az ózonrétegre a flourkarbonoknál, 2004-ben be- szüntették.

A HCFC-k felhasználása 1998-ban érte el te- tőpontját, napjainkra drasztikusan visszaesett. A metil-bromid felhasználása 2004-ben a 10 évvel korábbi érték 8%-a volt.

Definíció Az ózonkárosító vegyületek felhasználásának indikátora bemutatja a hidrogénezett-kló- rozott-fluorozott szénhidrogének (HCFC) és a metil-bromid felhasználásának nagyságát. A hidrogénezett-klórozott-fluorozott szénhidro- gének és a metil-bromid felhasználásának mu- tatószáma is aggregált mutató: az egyes anyagok mennyiségének és ózonlebontó képességük szor- zatainak ODP-egyenértékben számított összege (ODP-tonna). A viszonyítási alap a CFC-11, amire ODP=1.

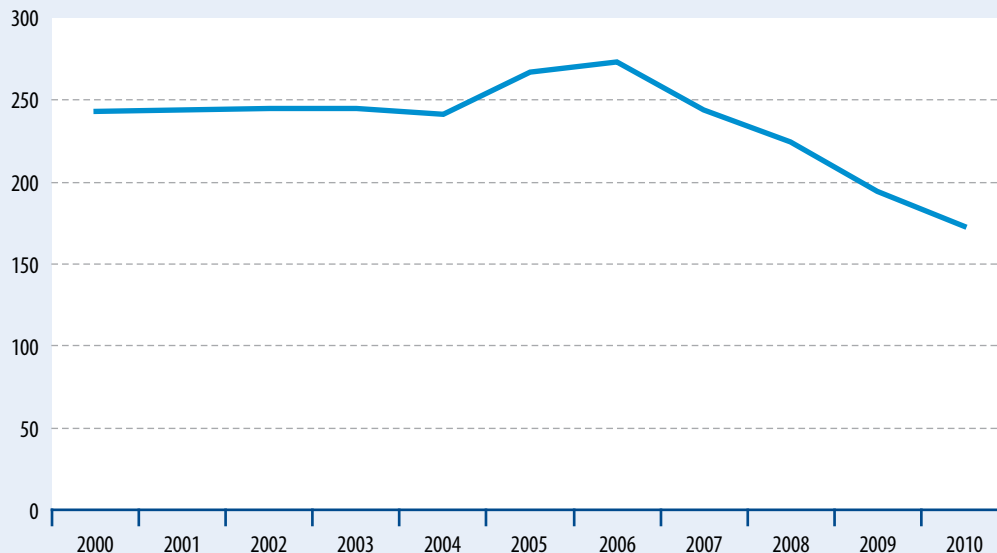
A közlekedés során kibocsátott ózonképző vegyületek

Kulcsszavak ózonképző vegyületek, közlekedés, ózonprekursor

6.1. ábra A közlekedés ózonprekursor-kibocsátása

Ezer tonna NMVOC-ekvivalens

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A közlekedés ózonprekursor-kibocsátása 2007 és 2010 között csökkent.

Relevancia A troposzférikus ózon az egészségre káros anyag, a szmog egyik összetevője, amely leginkább a nagy forgalmú városokat sújtja. A troposzférikus ózon a közlekedés, az ipar és a háztartások energiafelhasználásából keletkezik.

A nitrogén-oxidokkal együtt a nem metán illékony szerves vegyületeket fotooxidánsoknak nevezzük. Ezek a fotokémiai szmog kialakulásának előidézői, különösen a nyári időszakban. Új felismerés, hogy a nem metán illékony szerves vegyületek sokkal fontosabb tényezők a felszíni ózon keletkezésében, mint a metán.

A modern technológiák segítségével a terhelések egy része csökkenthető, például katalizátorokkal és kisebb fogyasztású motorokkal. Bár a tisztább járművek és alternatív üzemanyagok önmagukban nem oldják meg a közlekedés alapvető fenntarthatósági problémáit, használatuk elengedhetetlen a közlekedés környezetterhelésének csökkentéséhez. A közlekedési igények racionalizálása mellett szükséges, hogy az igények kielégítése mind nagyobb hányada környezetbarát,

alternatív közlekedési módok és üzemanyagok felhasználásával történjen.

Elemzés A közlekedés ózonprekursor-kibocsátása 2000–2004 között lényegében stagnált. Ezt követően 2006-ig emelkedett az érték, azóta viszont folyamatosan csökkenés. A közlekedés részaránya a teljes ózonprekursor-kibocsátáson belül a vizsgált időszakban 50% körüli volt.

Definíció A közlekedés során keletkezett ózonképző vegyületek (a nitrogén-oxidok, a szén-monoxid, a a metán és a nem metán illékony szerves vegyületek (NMVOC) kibocsátásának trendjeit mutatja be ez az indikátor.

Stadat-táblák

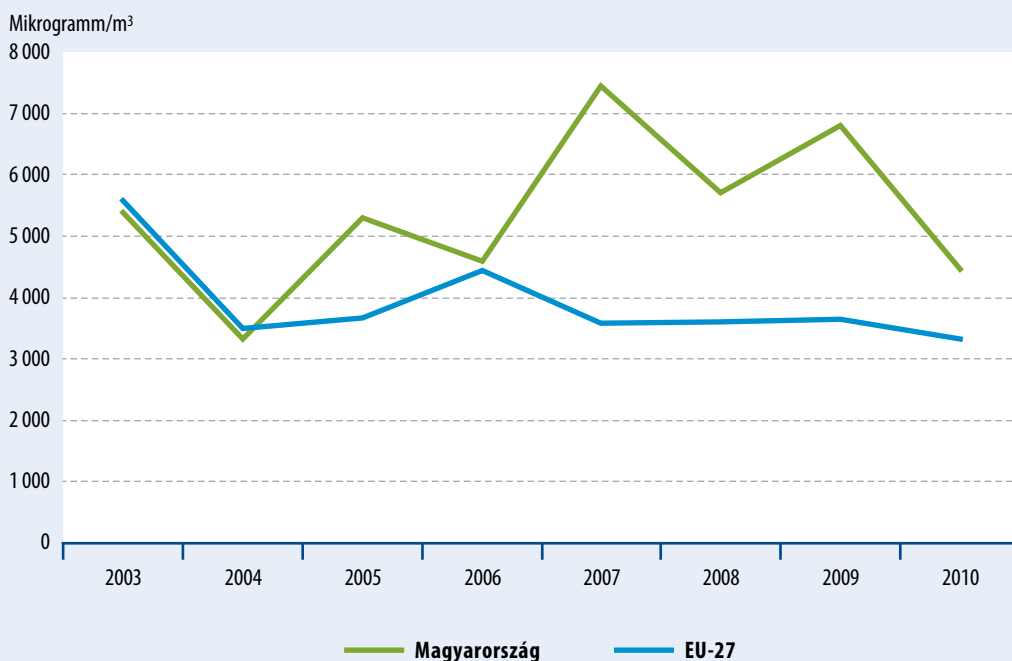
5.3.10. Nemzetgazdasági ágak ózonprekursor-kibocsátása

A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége

Kulcsszavak ózonkoncentráció

7.1. ábra A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége

Forrás: Eurostat.

A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége hazánkban nagyobb, mint az EU-27-országok átlaga.

Relevancia Az ózon egy rendkívül reaktív gáz, a földfelszíntől 6–20 kilométerre, a troposzférában jelentős egészségügyi problémákat okoz, valamint károsítja az ökoszisztémát és a mezőgazdasági terményeket. A megemelkedett ózonkoncentráció légzési problémákat és a tüdő működési zavarait eredményezheti. Az ózonkibocsátásért főként az ipari tüzelésből és közlekedésből eredő nitrogén-oxidok és a növénytakaróból származó illékony szerves vegyületek a felelősek.

2012 májusában Genfben a nitrogén-oxidokra és az illékony szerves vegyületekre vonatkozóan vállalásokat fogalmaztak meg az uniós tagállamok. Az unió egészét tekintve 2020-ig, azon túl nitrogén-oxidokra a 2005-ös kibocsátási szinthez képest 42, illékony szerves vegyületekre 28%-os csökkentést vállaltak. Magyarország nitrogén-oxidokra vonatkozó vállalása 34, illékony

szerves vegyületekre vonatkozó vállalása 30%-os kibocsátáscsökkentés.

Elemzés Az időjárás kiszámíthatatlansága miatt a mutató nem ír le egyértelmű trendet, veszélyeztetettségünk mértéke viszont az EU-27-átlag feletti.

Nemzetközi kitekintés A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége részben a klíma és a vegetáció különbözőségeinek függvényében országonként változik. Általánosságban elmondható, hogy a magasabb nyári hőmérsékletekkel rendelkező déli országokban a lakosság inkább veszélyeztetett az ózonkibocsátás miatt, mint a hűvösebb északi országokban. A 2003-as és 2006-os melegebb nyarak hatása meglátszik a magasabb EU-27-értékeken.

A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége az Európai Unióban, 2010, mikrogramm/m³

EL 8 557

EE 6 857

IT 5 530

ES 5 007

SK 4 959

AT 4 532

SI 4 497

HU 4 468

FR 3 988

CZ 3 917

PT 3 567

DE 3 435

EU-27 3 316

BG 3 058

PL 2 814

LU 2 785

BE 2 401

FI 2 183

LT 2 069

DK 2 002

SE 1 536

RO 1 319

NL 1 260

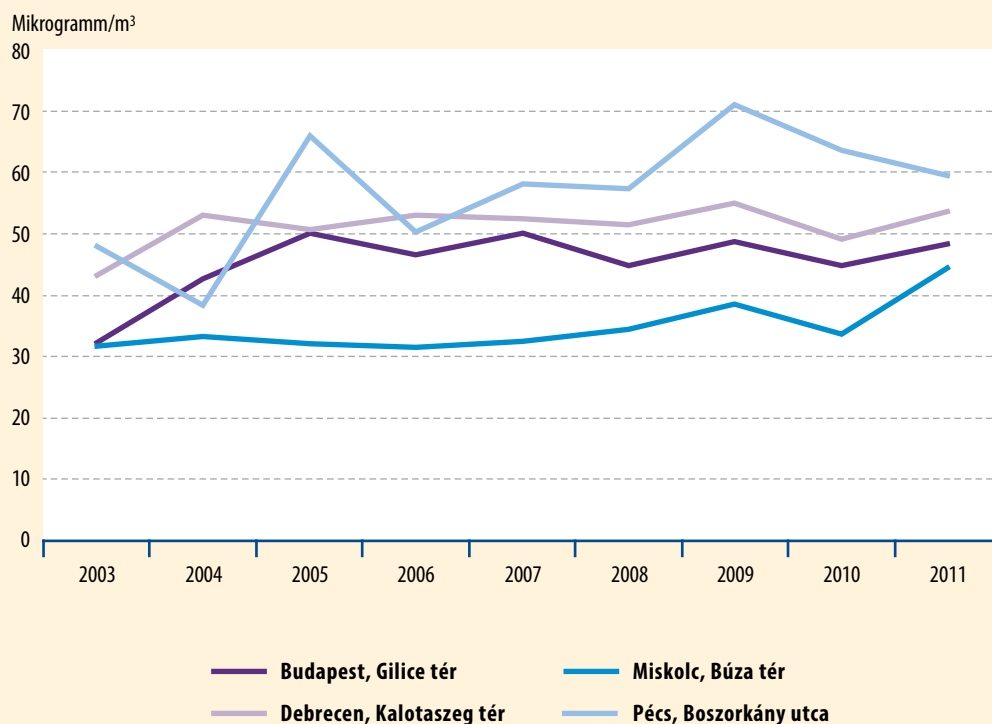
LV 1 213

UK 834

IE 710

7.2. ábra A levegő átlagos ózonkoncentrációja néhány településen

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A levegő átlagos ózonkoncentrációja a vizsgált mérőállomásokon emelkedik.

Részletek 2011-ben a levegő ózonkoncentrációja tekintetében a célértéket meghaladó adatok a 10%-ot meghaladták Ajkán, Kazincbarcikán, Komlón és Pécsen az összes adat százalékában kifejezve.

Definíció A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettségének mutatója megadja az egyes agglomerációkban felállított mérőhelyek által nappali időszakban, maximum 8 óra alatt mért átlagos, az ott élők lélekszámával súlyozott, határérték feletti ózonkoncentrációt.

Stadat-táblák

5.3.10. Nemzetgazdasági ágak ózonprekursor-kibocsátása

5.3.21. A levegő ózon (O₃)-koncentrációja az automata mérőhálózat adatai alapján

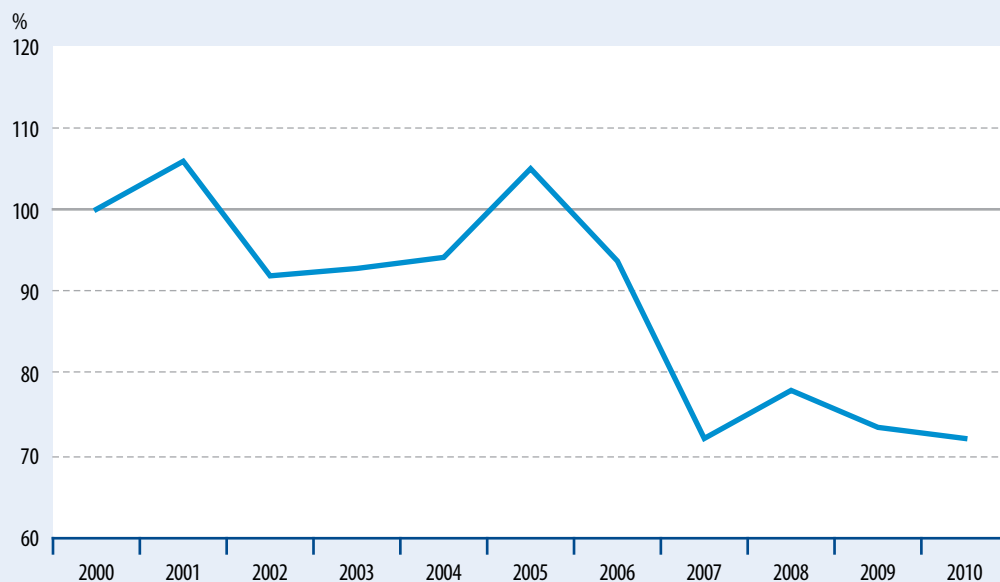
Szilárdanyag-kibocsátás

Kulcsszavak szilárdanyag-kibocsátás, PM10

8.1. ábra PM10-kibocsátás

(2000=100,0)

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

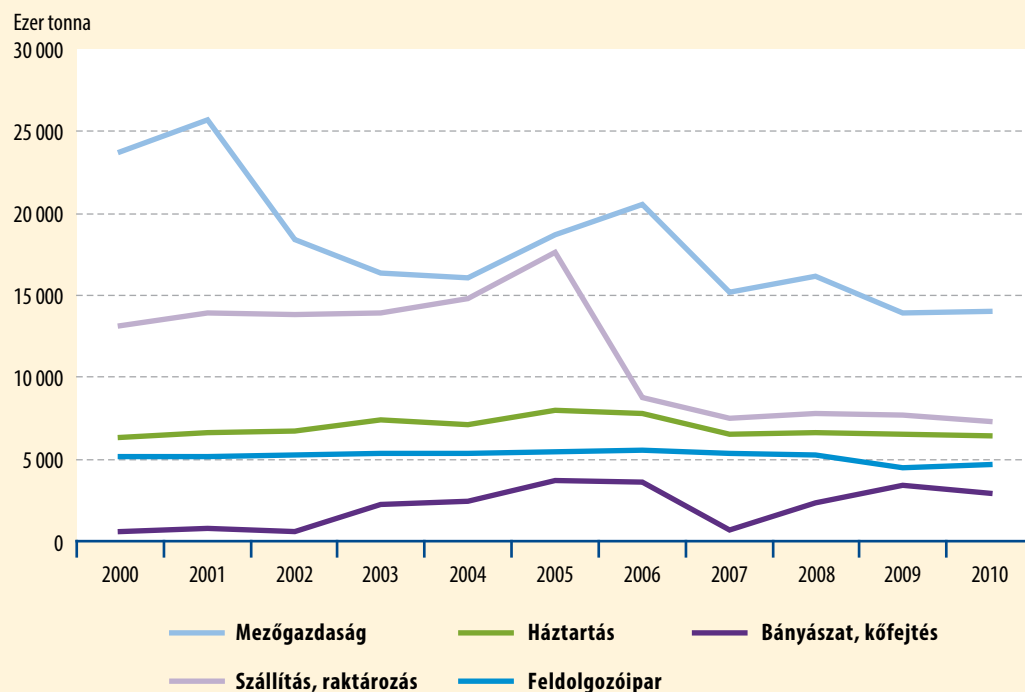
A hazai PM10-kibocsátás csökken, főként a gáz- és a tüzelőolaj kisebb szennyezőanyag-kibocsátása miatt.

Relevancia A szilárd anyagok a kén-dioxid magas koncentrációja mellett lassú légmozgás és alacsony hőmérséklet esetén az úgynevezett téli füstköd (téli szmog) előidézői. A 10 mikrométernél kisebb átmérőjű részecskék (PM10) felé forduló növekvő figyelem azok egészségkárosító hatásának tulajdonítható. Ezen anyagok belélegzése számos súlyos szív- és légzőszervi betegség (pl. tüdőrák) kialakulásában játszik szerepet.

Elemzés A teljes PM10-kibocsátás Magyarországon 2000-től 2010-ig 28%-kal, 52 ezer tonnáról 38 ezer tonnára csökkent. A javulás hátterében elsősorban a mezőgazdaságban, valamint a szállítás, raktározás nemzetgazdasági ágban felhasznált gáz- és tüzelőolaj kisebb szennyezőanyag kibocsátása áll.

Részletek 2000 és 2010 között a legnagyobb PM10-kibocsátó a mezőgazdaság és a szállítás, raktározás nemzetgazdasági ág volt. A közlekedésben (szállítás) a szilárdanyag-kibocsátás a tökéletlen égésből származik, és főleg a dízel üzemű gépjárműveknél jelentős. A gumiabroncs és a fékek kopása ugyancsak növeli a szilárdanyag-kibocsátást.

8.2. ábra PM10-kibocsátás nemzetgazdasági áganként és a háztartásokban

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A vizsgált időszakban 44%-kal csökkent a szállítás, raktározás nemzetgazdaság PM10-kibocsátása.

Definíciók

A PM10-kibocsátás mutatója az emberi tevékenységből származó, 10 mikrométernél kisebb átmérőjű szilárdanyag-kibocsátás éves mennyiségét jelzi.

A közlekedés a TEÁOR'08 szerint nem önálló nemzetgazdasági ág, leginkább a szállítás, raktározás nemzetgazdasági ágak feleltethető meg.

Stadat-táblák

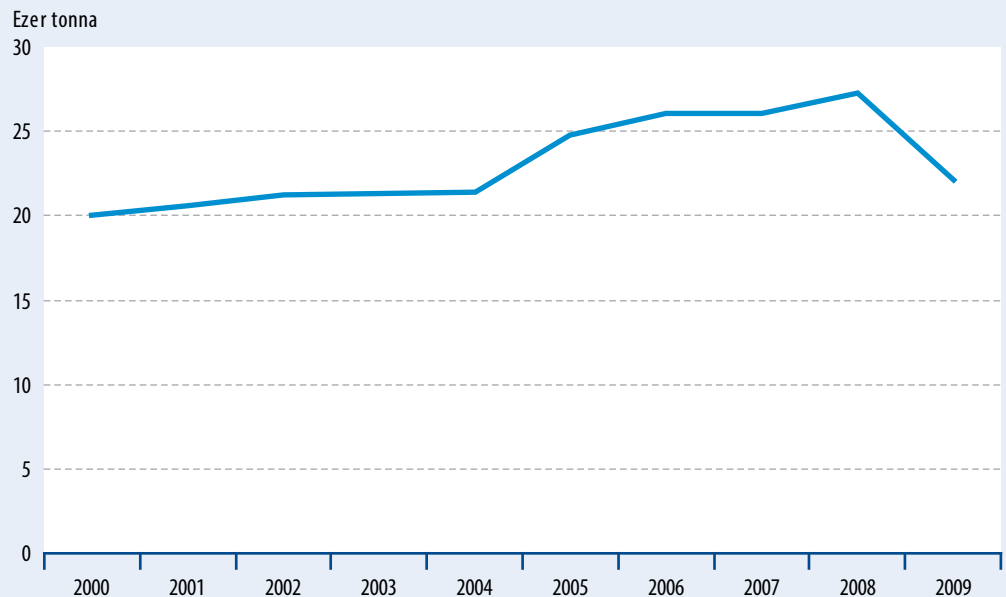
5.3.13. Nemzetgazdasági ágak 10 mikrométer alatti szilárdanyag (PM10) kibocsátása

A közlekedés során kibocsátott szilárd részecskék

Kulcsszavak szilárdanyag-kibocsátás, közlekedés

9.1. ábra A közlekedés szilárdanyag-kibocsátása

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A közlekedés szilárdanyag-kibocsátása 2000 és 2008 között növekedett, 2009-ben azonban jelentősen csökkent.

Relevancia A kén-dioxid magas koncentrációja mellett a szilárd anyagok lassú légmozgás és alacsony hőmérséklet esetén az úgynevezett téli füstköd (téli szmog) előidézői.

A 10 mikrométernél kisebb átmérőjű részecskék belélegzése számos súlyos szív- és légzőszervi betegség (pl. tüdőrák) kialakulásában játszik szerepet. Az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiájának határozott célja, hogy olyan szintre csökkenjen a közlekedésből származó szennyezőanyag-kibocsátás, ami az emberi egészségre és a környezetre csak minimális hatással bír.

Elemzés A közlekedés szilárdrészecske-kibocsátása 2000 és 2008 között növekedett, 2009-ben számottevően csökkent. A szilárdanyag-kibocsátás a tökéletlen égésből származik, és főleg a dízel üzemű gépjárműveknél jelentős. A gumi, valamint a fékek kopása ugyancsak számottevő szilárdanyag-kibocsátást eredményez.

Nemzetközi kitekintés Az EU-27-országokban a közúti közlekedésben átlagosan egyre kisebb a PM10-kibocsátás. Míg 2000-ben ezen mutató értéke 507 ezer tonna volt, 2010-re 378 ezer tonnára csökkent. A mérséklődés mögött a személygépkocsikra és teherautókra vonatkozó egyre szigorodó kibocsátási sztenderdek, az alacsony kéntartalmú üzemanyagok elterjedése, a dízeloxidációs katalizátorok és dízel-szilárdanyag-szűrők egyre szélesebb körben történő bevezetése áll.

Definíció A közlekedés során kibocsátott szilárd részecskék indikátora a közlekedésből származó összes szilárdanyagkibocsátás éves mennyiségét mutatja.

Stadat-táblák

5.3.13.2. Nemzetgazdasági ágak 10 mikrométer alatti szilárd anyag (PM10) kibocsátása

A közlekedés során kibocsátott PM10 az Európai Unióban, 2010, tonna

FR — 92 208

IT — 46 070

DE — 40 154

ES — 35 948

PL — 32 902

UK — 30 884

SE — 12 746

FI — 11 564

AT — 8 623

NL — 8 458

BE — 8 428

CZ — 8 383

PT — 7 964

RO — 7 441

▶ **HU — 6 556** ◀

DK — 4 311

IE — 3 307

SK — 2 565

LT — 1 868

SI — 1 819

BG — 1 568

LV — 1 472

MT — 939

EE — 789

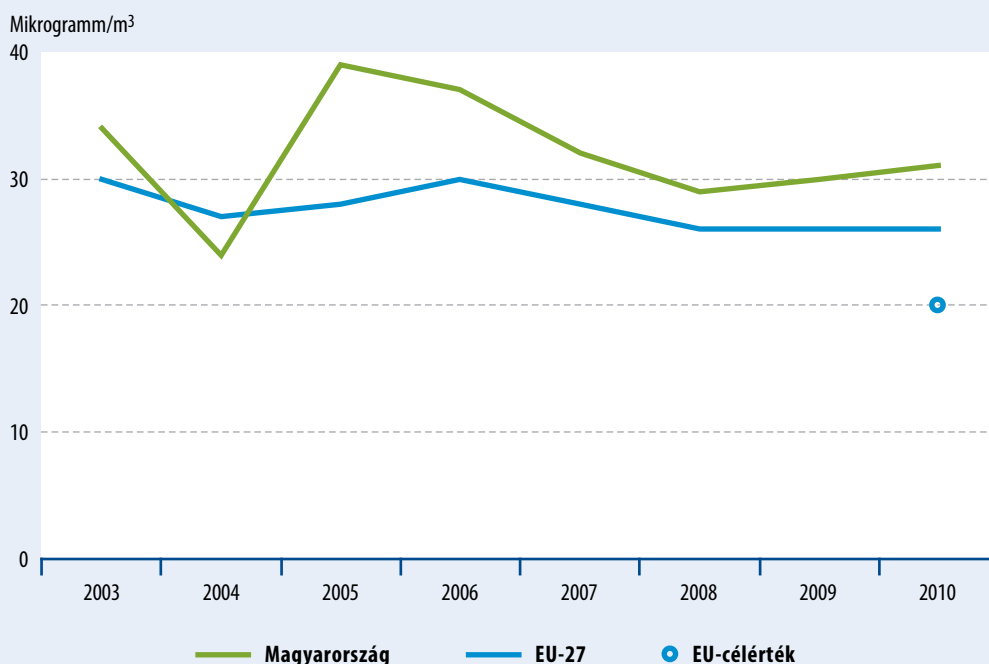
CY — 632

A lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége

Kulcsszavak **légköri szilárdanyag-kibocsátás, szállópor-koncentráció, PM10**

10.1. ábra A lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége

Forrás: Eurostat.

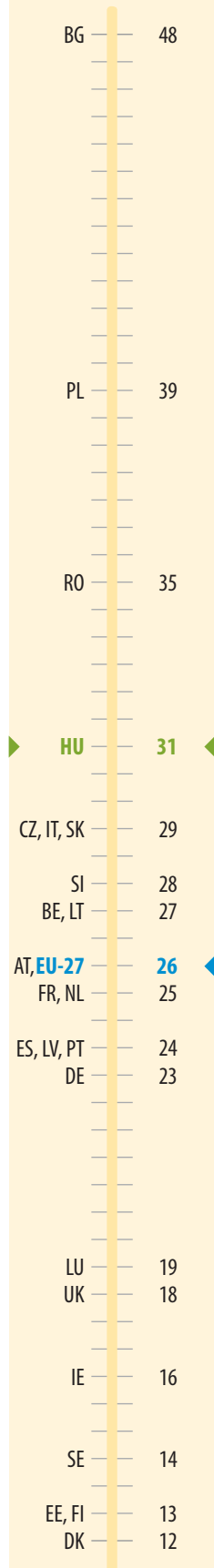
A hazai adat és az EU-27-országok átlaga egyaránt a közösségi stratégiában kitűzött célérték felett volt 2010-ben.

Relevancia A 10 mikrométernél kisebb átmérőjű ún. finom részecskék (PM10) légzőszerveink legmélyebb részeibe is eljutnak, ezáltal légzési problémákat, illetve a szív- és tüdőbetegségben szenvedő emberek állapotában rosszabbodást okoznak. A szilárdanyag-kibocsátás fő forrásai a városokban a dízel üzemű járművek, az ipari, a háztartási és az egyéb tüzelés. Természetes források a por, homok és az erdőtüzekből származó füst. Az unió fenntartható fejlődési stratégiájának részeként 2005-re 40, 2010-re 20 mikrogramm/m³ éves PM10-szennyezési határértéket írt elő.

Elemzés A PM10-kibocsátás 2005 utáni közel 30%-os csökkenése következtében jelentősen javult a lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége. Míg 2005-ben az átlagos veszélyeztetettség hazánkban 39, addig 2010-ben már csak 31 mikrogramm/m³ volt.

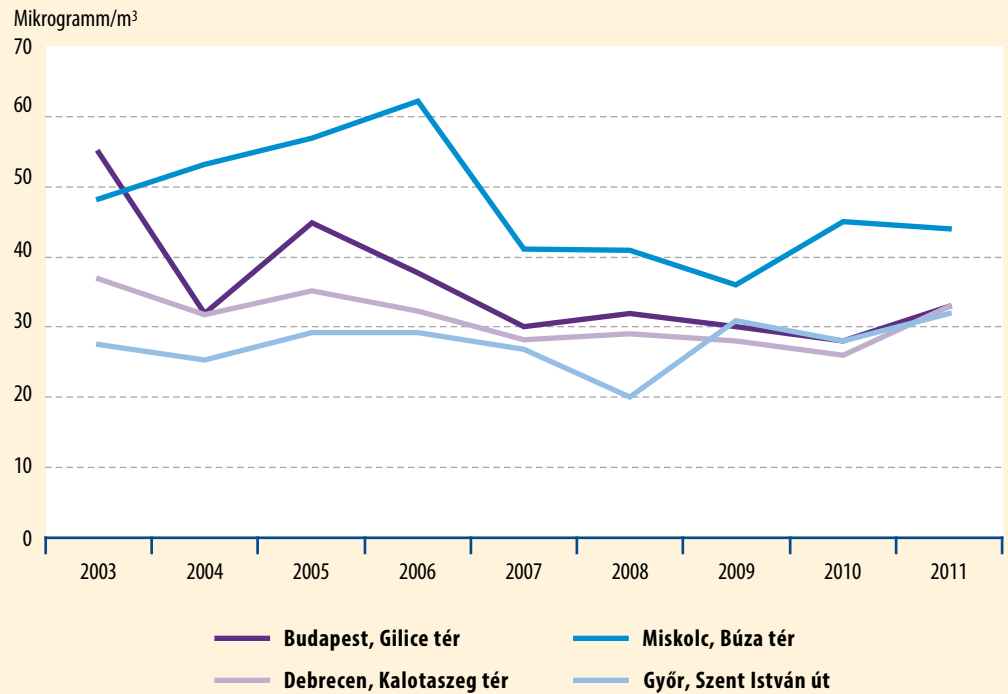
Nemzetközi kitekintés A lakosság 2010-ben leginkább Bulgáriában és Cipruson (48 mikrogramm/m³), legkevésbé pedig Dániában (12 mikrogramm/m³), Észtországban, Finnországban (13 mikrogramm/m³), valamint Svédországban (14 mikrogramm/m³) volt légköriszilárdanyag-kibocsátás által veszélyeztetett. 2003-ban és 2006-ban az intenzív nyári hóhullámok, a forró, száraz időjárás a szennyezőanyagok felhalmozódásához vezetett.

Részletek 2011-ben a levegő 10 mikrogramm/m³ alatti szálló porral való szennyezettsége tekintetében a legtöbb mérési pontnál határérték-túllépés történt. A 24 órás határértéket meghaladó adatok 30% felett voltak az összes 24 órás adat százalékában Miskolcon, Pécsen és Szegeden.

A lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége az Európai Unióban, 2010, mikrogramm/m³

10.2. ábra A levegő átlagos szállópor-koncentrációja néhány településen

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A levegő átlagos szállópor-koncentrációja Miskolcon a legmagasabb.

Definíció A lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége mutató megadja az egyes agglomerációkban felállított mérőhelyek általi szilárdanyag-szennyezés éves átlagos koncentrációját az ott élők lélekszámával súlyozva.

Stadat-táblák

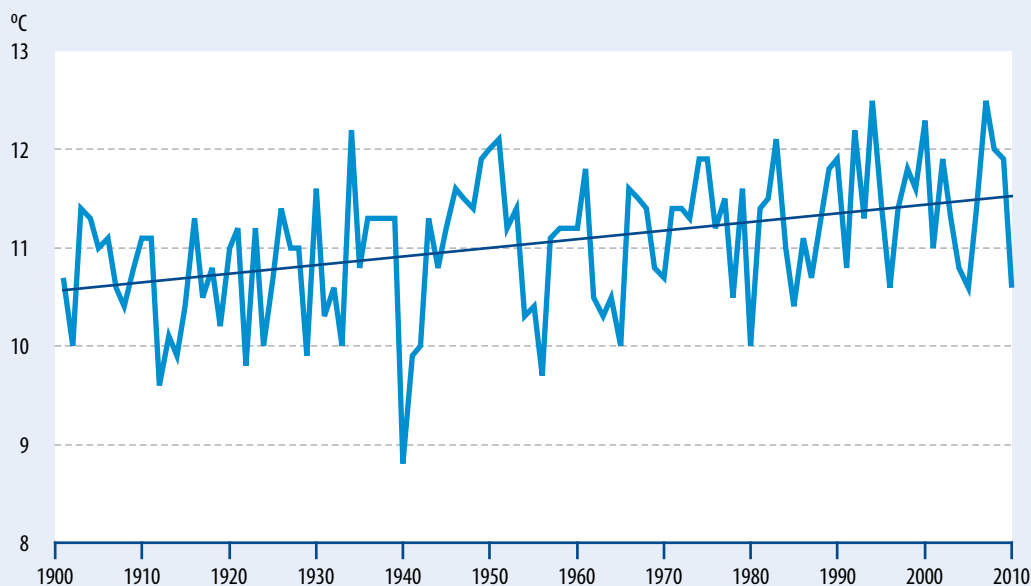
5.3.19. A levegő 10 mikrométer alatti szállóporral (PM10) való szennyezettsége az automata mérőhálózat adatai alapján

Felszíni éves középhőmérséklet

Kulcsszavak hőmérséklet, időjárás

11.1. ábra Felszíni éves középhőmérséklet Budapesten

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A melegedés mértéke 1900-tól elérte az 1 Celsius-fokot Budapesten.

Relevancia Uniós célkitűzés, hogy a globális felszíni középhőmérséklet emelkedés ne haladja meg 2 Celsius-foknál többel az iparosodás előtti időszakot. Ezen célkitűzés teljesítéséhez az üvegházhatású gázok kibocsátásának drasztikus csökkentésére lenne szükség. A hazai fenntarthatósági célkitűzések között szintén szerepel a klímaváltozás elleni küzdelem, amely az üvegházhatású gázok légkörbe való kibocsátásának csökkentése mellett nagy hangsúlyt fektet a változó időjárási és éghajlati viszonyokra való felkészülésre is.

Elemzés Bár a 110 éves időhorizonton az időjárás évről évre változott, a hőmérséklet folyamatosan emelkedik. A Budapest évi középhőmérsékleteinek sorozatára illesztett lineáris trend szerint a növekvő urbanizációs hatások következtében a melegedés mértéke eléri az 1 Celsius-fokot. Budapesten a legmagasabb hőmérsékletet 2007-ben mérték (40,1 Celsius-fok). A változékonyság ellenére az általános hőmérséklet-emelkedés az utóbbi 30 évben egyértelműen kimutatható.

Nemzetközi kitekintés A 20. század kezdetétől 2010-ig a globális átlagos felszíni középhőmérséklet 0,74 Celsius-fokkal emelkedett. Az emelkedés intenzívebb a szárazföldeken, mint az óceánokon, ez igaz a szárazföldekkel sűrűbben borított északi féltekére is. 2001 és 2010 között a Föld átlagos felszíni középhőmérséklete 0,46 Celsius-fokkal meghaladta az 1961–1990 között mért középértéket. Ezzel ez az évtized a valaha mért legmelegebb volt.

Definíció Az éves felszíni középhőmérséklet a 12 hónap havi felszíni középhőmérsékletének (napi felszíni középhőmérsékletek átlaga) átlaga.

Stadat-táblák

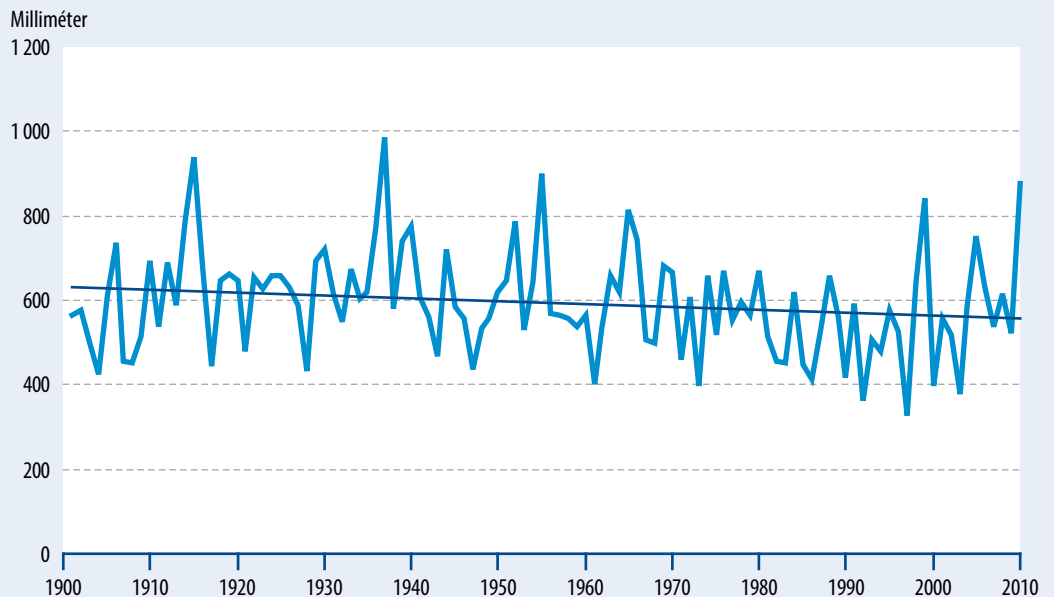
5.10.3. Időjárás szélső értékei**5.10.4. A meteorológiai megfigyelő állomások főbb adatai**

Csapadék mennyisége

Kulcsszavak csapadék, időjárás

12.1. ábra A lehullott csapadék éves mennyisége Budapesten

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

Budapesten az éves csapadék hosszútávú időszora csökkenést jelez.

Relevancia A klímaváltozás elleni küzdelem magába foglalja a vízgazdálkodás ésszerű megtervezését is. A vízgazdálkodásban elsősorban extrém hidrometeorológiai eseményekre, szélsőséges csapadékviszonyokra kell felkészülni, amelyek egyrészt fokozódó árvízveszélyt, másrészt szárazságot eredményezhetnek. Javítani kell az árvízbiztonságot, beleértve a kisebb vízgyűjtőkön, illetve településeken előforduló úgynevezett hirtelen árvizek elleni védelmet is. Hatékonyabb öntözési rendszerek kialakítására kell törekedni, valamint növelni hazánk területén a vízvisszatartást, a vízmegtartó képességet, továbbá biztosítani kell a vízkészletek fokozott védelmét.

Elemzés A legtöbb csapadék májusban és júniusban hullik, a legkevesebb januárban és februárban. A csapadék mennyisége évről évre ingadozik, a legcsapadékosabb években akár háromszor annyi is eshet, mint a legszárazabbakban. A változékony éves csapadékösszeg csökken, Budapesten évről évre átlagosan évi 0,7 milliméterrel kevesebb csapadék hullik. 1901–2011 között 1937-ben mérték a legnagyobb (988 mm), 2011-ben a legkisebb (273 mm) csapadékmennyiséget.

Nemzetközi kitekintés Hosszú távon világviszonylatban is jelentős ökológiai és gazdasági probléma az aszály, illetve az egyéb időjárási szélsőségek, például a hirtelen, özönvízszerű esőzések. Ezért fontos, hogy lehetőleg minden ország, illetve térség rendelkezzen vízstratégiával.

Definíció A légköri csapadék mennyiségét azzal a magassággal mérik (milliméter), amelyet az esővíz (vagy a megolvastott hó) elérne, ha nem párologna, vagy szivárogná el.

Stadat-táblák

5.10.3. Időjárás szélső értékei

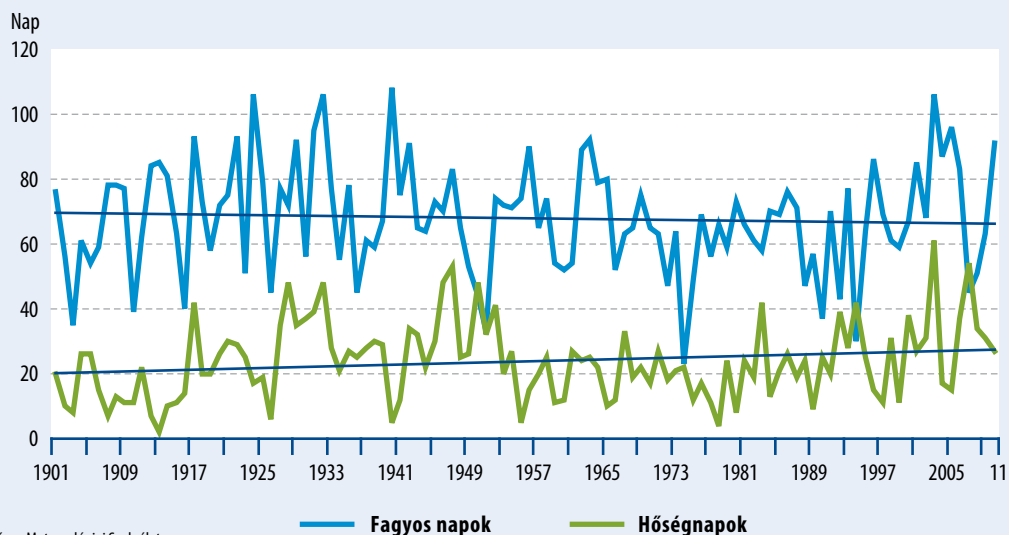
5.10.4. A meteorológiai megfigyelő állomások főbb adatai

Hőség- és fagyos napok száma

Kulcsszavak **hőségnapok, fagyos napok, hóhullámok, időjárás**

13.1. ábra **Hőség- és fagyos napok száma Budapesten**

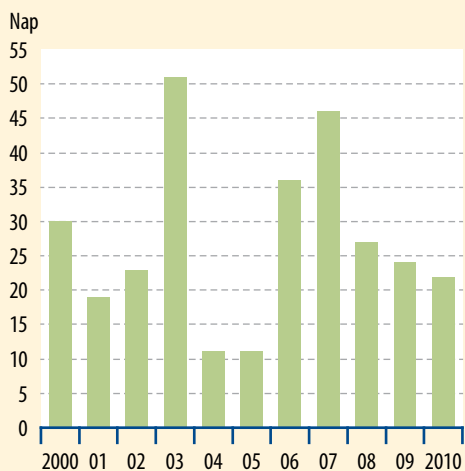

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A vizsgált időszak alatt csökkent a fagyos és nőtt a hőségnapok száma.

13.2. ábra **Hóhullámmal érintett napok száma Budapesten**

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A hóhullámmal érintett napok száma jelentősen ingadozik.

déséhez, a csapadék mennyiségének és térbeli eloszlásának megváltozásához, szélsőséges időjárási viszonyokhoz vezethet.

Elemzés A felszíni átlagos közép-hőmérsékleti adatokból származó információkat a hőmérsékleti szélsőértékek (hőség- és fagyos napok), illetve az időbeli terjedelem (hóhullámok) vizsgálata egészíti ki. A vizsgált időszakban a fagyos napok száma enyhén csökkent, a hőségnapok száma emelkedett, bár ettől jelentősen eltérő évek is vannak.

Definíciók

Hőség- (forró) nap alatt azokat a napokat értjük, amikor a napi maximumhőmérséklet eléri a 30 Celsius-fokot.

Hóhullámról akkor beszélünk, ha legalább három egymást követő nap hőségnap.

Fagyos napként való megjelölés feltétele, hogy a napi minimum hőmérséklet 0 Celsius-fok alatt legyen.

Relevancia A globális felmelegedés meghatározó indikátora a fagyos és a hőségnapok számának alakulása. A globális hőmérséklet-növekedés környezeti változásokhoz, a tengerszint emelke-

Stadat-táblák

5.10.3. Időjárás szélső értékei

5.10.4. A meteorológiai megfigyelő állomások főbb adatai

Közüzemi víztermelés

Kulcsszavak víztermelés, vízi közmű, felszíni és felszín alatti vizek

14.1. ábra Az egy főre jutó közüzemi víztermelés

Magyarországon az egy főre jutó éves közüzemi víztermelés fokozatosan csökken.

Relevancia Az EU 6. környezetvédelmi akció-programja megköveteli a tagállamoktól, hogy a vízkészletek kitermelési aránya hosszú távon fenntartható legyen; hangsúlyozza továbbá a vízkeretirányelv fontosságát, ami a koherens és fenntartható vízgazdálkodást célozza meg mennyiségi és minőségi értelemben. A Johannesburgban elfogadott megvalósíthatósági terv felhívja a figyelmet a megelőzési és a védelmi intézkedések bevezetésére a fenntartható vízhasználat és a vízhiány kezelésének előmozdítása érdekében.

A fenntartható vízhasználat lehetővé teszi a talajvízszintek megtartását, így hozzájárul a kapcsolódó ökoszisztémák (pl. vizes élőhelyek) és gazdasági tevékenységek (pl. mezőgazdaság) fennmaradásához.

A vizek jó állapotát a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés eszközeivel lehet elérni, az érdekeltek széleskörű bevonásával.

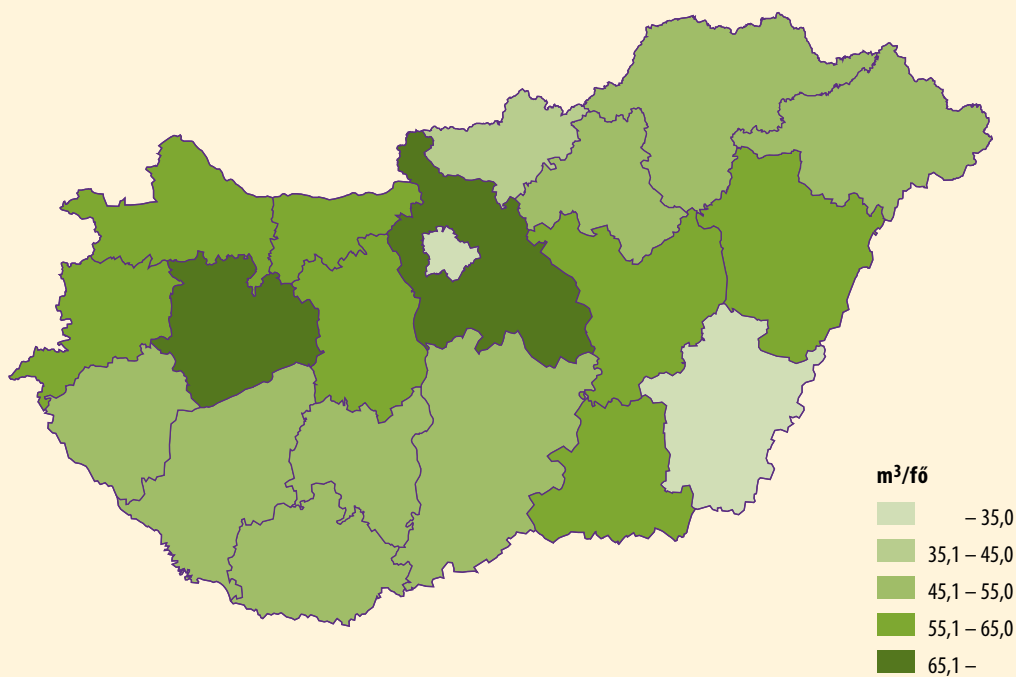
Elemzés Magyarországon 2000–2011 között az egy főre jutó éves közüzemi víztermelés fokozatosan csökkent (15%). Ennek oka elsősorban a magas vízárak és a csatornázott területeken a szintén jelentős szennyvízelvezetési díj.

Nemzetközi kitekintés A közüzemi vízművek által kitermelt víz egy főre jutó mennyiségét az Európai Unió tagállamaival összehasonlítva Magyarország mutatója (2011-ben 60 m³/fő) a második alsó ötödbe esik, ami víztakarékosságra utal. A mutató értéke az új tagállamokban általában kisebb, mint a régiókban. Az eltérések főbb oka lehet a víztermelési technológia, a lakások vízi közművekkel való felszereltsége, a klimatikus körülmények, a vízi közmű tulajdonviszonyai (állami/magán), a víz ára, a saját kutas ellátás jelentős szerepe stb.

a) 2008.
b) 2007.
c) 2005.

Az egy főre jutó közüzemi víztermelés az Európai Unióban, 2011, m³/fő

14.2. ábra Az egy főre jutó közüzemi víztermelés megyénként, 2011

! Az egy főre jutó közüzemi víztermelés Pest megyében a legmagasabb (175 m³).

Részletek A megyéket összehasonlítva megállapítható, hogy az egy főre jutó kitermelt vízmennyiség Pest megyében kiugróan magas, az országos átlag (60 m³) közel háromszorosa, de Veszprém megye értéke is megközelítőleg 50%-kal magasabb annál. Budapest víztermelése elenyésző (1,93 m³), és alacsony még Békés megye (17,9 m³) kitermelése is. A területi különbségek oka az eltérő víztermelési technológia és a lakások különböző fokú vízi közműves felszereltsége, valamint az, hogy Budapest és a nagyvárosok kivételével, ezen belül is elsősorban az Alföldön jelentős mértékű a saját kutas (ingyenes) vízkivétel.

Definíció Az egy főre jutó éves közüzemi víztermelés mutatója tartalmazza a felszíni és felszín alatti vízkészletből származó víz mennyiségét.

Stadat-táblák

5.4.2. Közüzemi víztermelés és -szolgáltatás (1990–)

Települési szennyvíztisztítás

Kulcsszavak települési szennyvíz, vízi közmű, szennyvíztisztítási fokozatok

15.1. ábra Települési szennyvíztisztítási index

Magyarországon a települési szennyvíztisztítási index értéke 2000 és 2011 között látványosan javult.

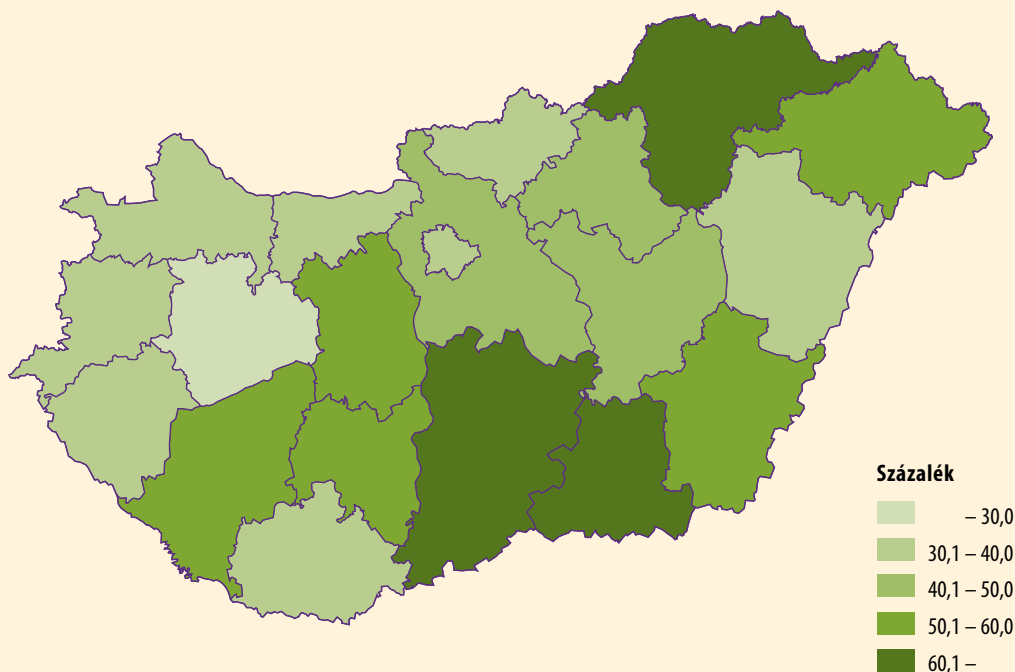
Relevancia A víziközmű-szolgáltatók kiemelkedő jelentőségű feladatot látnak el: a kezelésükre bízott szennyvízelvezető és tisztító művek szakszerű üzemeltetésével csökkentik az élővizek terhelését, megóvják a vízkincsek minőségét, és védik a vízbázisokat.

Elemzés Magyarországon a települési szennyvíztisztítási index értéke 2000–2011 között 35 százalékponttal csökkent a magas hatékonyságú (legalább biológiai fokozatú) szennyvíztisztító telepek üzembe lépésének tulajdonítható.

Részletek A szennyvíztisztítás helyzete Veszprém (23%) és Zala (30%) megyében a legkedvezőbb. Budapest mutatója (34%) a jelentős szennyvíztisztítási beruházásoknak köszönhetően jelentősen javult az utóbbi években, ugyanakkor továbbra is az országos átlag alatt van. A települési szenny-

víztisztítási index értéke Bács-Kiskun (67%) és Csongrád (66%) megyében a legrosszabb. A megyei eltérések fő oka, hogy Nyugat-Dunántúlon, Közép-Dunántúlon és Közép-Magyarországon a legalább biológiai tisztítási fokozatú szennyvíztisztító-telepekhez csatlakoztatott lakosság becsült aránya magas (78, 76 és 83%), valamint, hogy Dél-Alföldön alacsony a III. tisztítási fokozattal tisztított szennyvíz aránya.

15.2. ábra Megyei települési szennyvíztisztítási indexek, 2011

A szennyvíztisztítási index Veszprém megyében a legalacsonyabb.

Definíciók

A települési szennyvíztisztítási index a települési szennyvízkezelés fejlettségének mértékét mutatja be, figyelembe véve a tisztítási hatásfokot.

A települési szennyvíztisztítási fokozatok hatékonyságának jellemzésére az Eurostat által kifejlesztett átlagos súlyozó tényezőket alkalmaztuk: nem tisztított szennyvíz: 1,00; csak első fokozattal (mechanikai) tisztított szennyvíz 0,86; második fokozattal (biológiai) tisztított szennyvíz 0,49; harmadik fokozattal tisztított szennyvíz: 0,00. A települési szennyvíztisztítási index 100%, ha nincs szennyvíztisztítás; és 0%, ha minden települési szennyvizet III. szennyvíztisztítási fokozattal tisztítanak meg.

Stadat-táblák

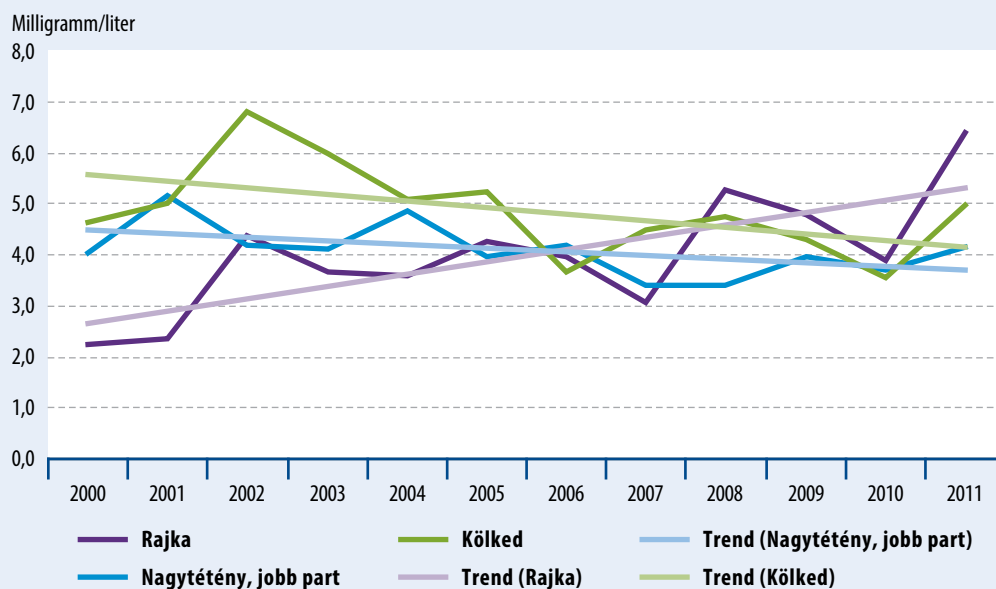
5.4.3. Települési szennyvízelvezetés és-tisztítás (1990–)

Folyóvizek biokémiai oxigénigénye

Kulcsszavak **biokémiai oxigénigény, vízminőség, felszíni víz, folyóvizek**

16.1. ábra A Duna biokémiai oxigénigényének (BOI₅) alakulása

Forrás: Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer (OKIR)-adatbázis.

! *A középső (Nagy-tétény) és a kimenő (Kölked) mérőpontoknál vett minták a BOI₅-értékek csökkenését jelzik.*

Relevancia A szennyvízkibocsátással járó emberi tevékenységek közvetlenül befolyásolják a felszíni vizek, folyók minőségét. A környezeti terhelés csökkentése érdekében elsődleges a megfelelő tisztítási technológiák adaptálása, kezelési eljárások alkalmazása, valamint a felhasznált víz mennyiségének csökkentése.

Elemzés A Duna vízminőségét Rajkánál, Nagytétényenél és Kölkednél a környezetvédelmi hatóságok mért adatai alapján jellemezzük. Az MSZ 12749:1993 számú szabványnak megfelelő osztályozás szerint, a Duna vízének minősége a BOI₅-értékek alapján Rajkánál a III. (tűrhető) osztályba, míg Nagytétényenél és Kölkednél a II. (jó) vízminőségi osztályba volt sorolható 2011-ben.

A nagytétényi mérőpontnál rögzített értékek csökkenése háttérben Budapest alacsonyabb ivóvízfogyasztása és szennyvízkibocsátása, valamint a szennyvíztisztítási fejlesztések állnak.

Nemzetközi kitekintés A nem teljes körű 2008. évi uniós adatok szerint a folyókban mért BOI₅-értékek alapján Románia és Ciprus folyói a legszennyezettebbek, Szlovéniáé és Ausztriáé a legtisztábbak. Magyarország a középmezőny végén foglal helyet (2,87 milligramm/liter).

Részletek A Tisza vízminőségét a Tiszabecsnél, Szolnoknál és Tiszaszigetnél mért adatok alapján soroljuk be. A fent említett MSZ-szabványnak megfelelő osztályozás szerint a Tisza vízének minősége a BOI₅-értékek alapján Tiszabecsnél a II. (jó) osztályba, Szolnoknál és Tiszaszigetnél pedig a I. (kiváló) vízminőségi osztályba volt sorolható 2011-ben.

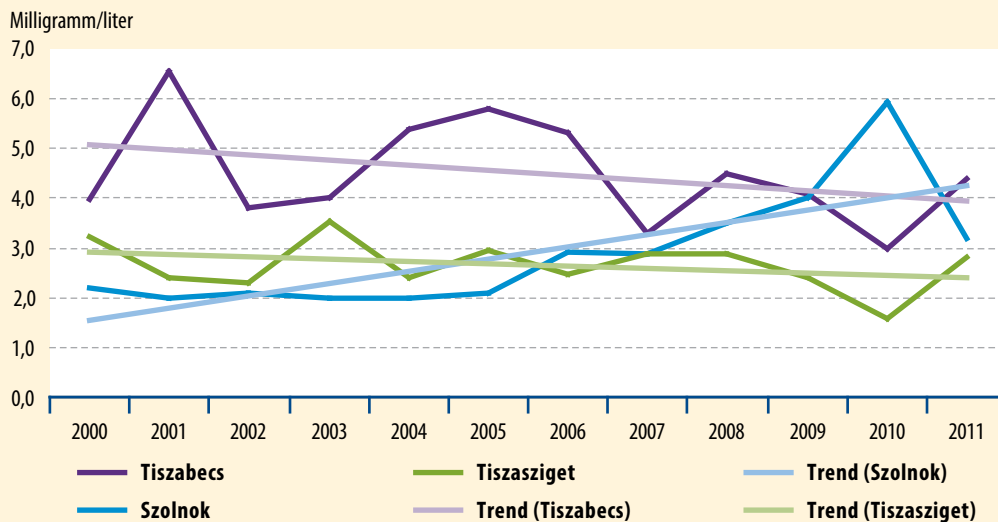
A Dráva vízminőségét Barcsnál és Drávaszabolcsnál mért adatok alapján jellemezzük. Az MSZ-szabványnak megfelelő osztályozás szerint a Dráva vízének minősége a BOI₅-értékek alapján Barcsnál és Drávaszabolcsnál is az I. (kiváló) vízminőségi osztályba volt sorolható 2011-ben.

Definíciók

Az indikátor a folyóvizek vízminőségét mutatja a jelzett szelvényben, az adott évben mért biokémiai

Folyók biokémiai oxigénigénye az Európai Unióban, 2008, milligramm/liter

16.2. ábra A Tisza biokémiai oxigénigényének (BOI₅) alakulása

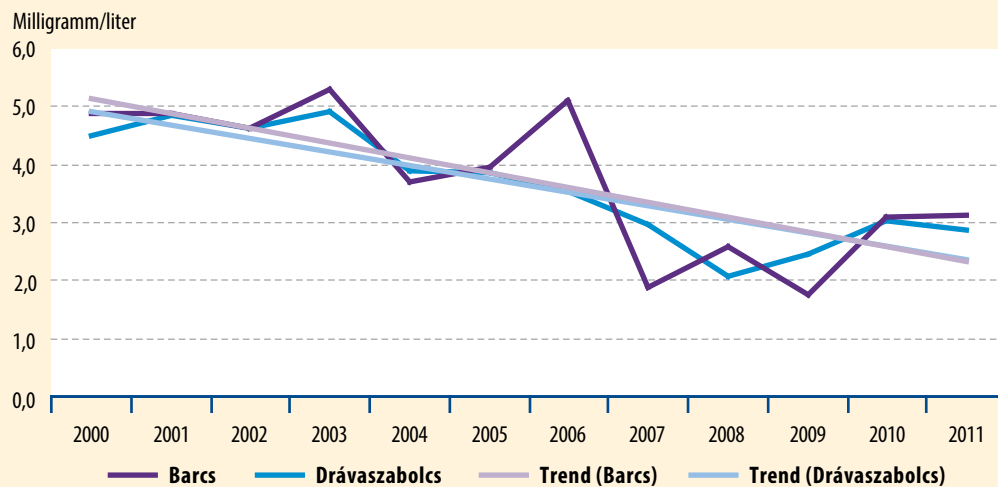

Forrás: Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer (OKIR)-adatbázis.

A Tisza vízminősége a mérési pontok függvényében az első kettő vízminőségi osztályba sorolható.

16.3. ábra A Dráva biokémiai oxigénigényének (BOI₅) alakulása

Forrás: Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer (OKIR)-adatbázis.

A Dráva vízminősége kiváló.

oxigénigény (BOI₅)-adatok 90-es percentiliséhez tartozó értéke alapján. A biokémiai oxigénigény az a mért oxigénmennyiség, amely a vízmintában lévő szerves anyagok mikroorganizmusok (pl. aerob baktériumok) általi aerob biológiai lebontásához szükséges. Az alacsonyabb érték jelenti a folyóvizek jobb vízminőségét.

Az egyes vízminőségi osztályok:

- I. osztály: kiváló víz
- II. osztály: jó víz
- III. osztály: tűrhető víz
- IV. osztály: szennyezett víz
- V. osztály: erősen szennyezett víz

Stadat-táblák

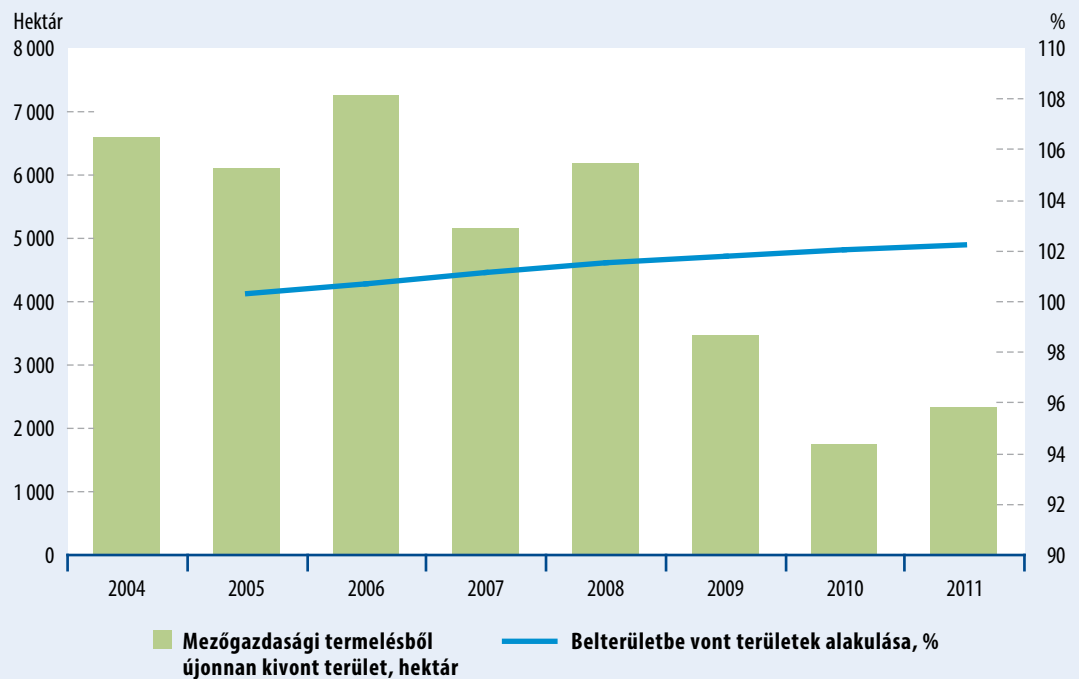
5.4.4. A magyarországi folyók jellemző vízminőségi értékei (1995–)

Földhasználat-változás

Kulcsszavak földhasználat-változás, földhasználat, beépíttség, mezőgazdasági termelés

17.1. ábra A belterületbe vont területek alakulása

Forrás: Földmérési és Távérzékelési Intézet.

Magyarországon a belterületbe bevont területek nagysága évről évre növekszik, míg a mezőgazdasági termelésből évente végleges kivonásra engedélyezett földterület nagysága 2008 után erőteljesen csökkent.

Relevancia A beépített területek, belterületek nagyságának növekedése szinte visszafordíthatatlan folyamat. A folyamat a földfelszín tartós lezárását és az ökoszisztémák fragmentálódását okozza, veszélyt jelent az élőhelyekre és a biodiverzitásra. Mesterséges területek létrehozása esetén a víz körforgásában zavar keletkezhet: a lezárt földfelszín nem tudja a csapadékot magába szívni, a víz nagy mennyiségben folyik el róla, ezáltal máshol esetlegesen talajerosziót okoz.

Elemzés A belterületbe vont területek nagysága szinte lineárisan növekedett az elmúlt évtizedben. 2004–2008 között viszonylag nagy területet vontak ki véglegesen a mezőgazdasági termelésből, főként ipar és bányászat, illetve út/vasútépítés céljából. Az ilyen területek nagysága 2009-től jelentősen csökkent, 2011-ben összességében 2322 hektár volt.

Nemzetközi kitekintés 2009-ben a LUCAS (Land Use/Cover Area frame Statistical survey) -felmérés keretében az Európai Unió 23 országára kiterjedően felmérték a földfelszínhasználatot és -borítottságot. Ciprus és Málta kis mérete miatt nem szerepelt a felmérésben, Románia és Bulgária felmérése később történt. Az eredmények alapján az EU területének több mint 40%-án mezőgazdasági termelés, majdnem 30%-án erdőgazdálkodás zajlik, a terület több mint 10%-a pedig lakó-, kereskedelmi vagy ipari terület. A szolgáltatások és lakóépületek aránya Hollandiában és Belgiumban a legmagasabb, Spanyolországban a legalacsonyabb.

A belterületbe vont területek aránya az Európai Unióban, 2009 (szolgáltatások és lakóépületek aránya), %

NL 25,2

BE 19,1

UK 12,6

SE 12,6

DK 11,7

EE 11,1

DE 9,2

SK 8,4

FI 8,0

FR 7,7

IT 7,6

HU 7,1

IE 6,7

CZ 6,6

AT 5,9

PL 5,4

SI 5,0

LU 4,9

LT 4,6

EL 3,8

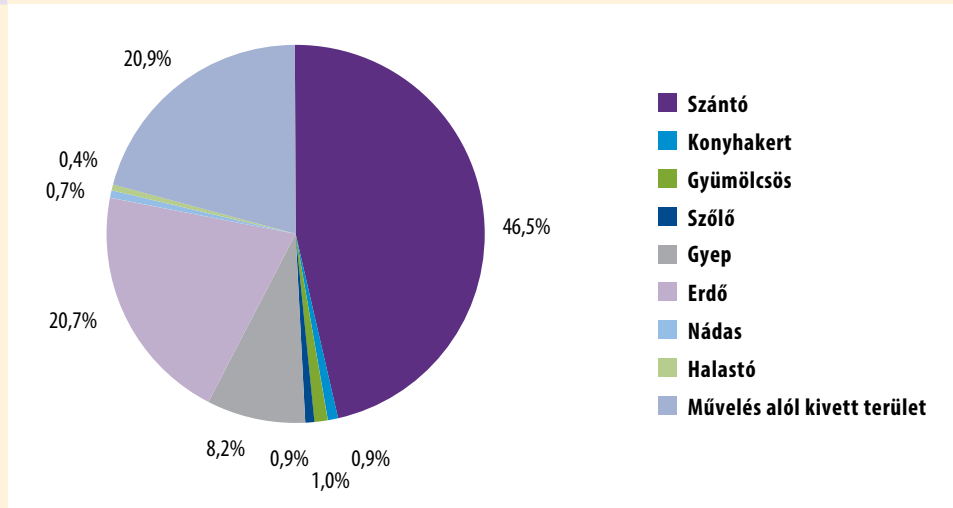
PT 3,8

LV 3,7

ES 3,3

17.2. ábra A földhasználat megoszlása, 2011

Az ország területének 57%-a mezőgazdasági terület.

Részletek 2011-ben Magyarország területének 57%-a mezőgazdasági terület, ennek nagy részén (81%-án) szántó található. Az erdőterületek és a művelés alól kivett területek nagysága közel azonos nagyságú, az ország területének 21–21%-a.

A mezőgazdasági terület aránya 60% feletti volt Észak- és Dél-Alföldön, az erdőterületek aránya Észak-Magyarországon volt a legmagasabb (30%). A művelés alól kivett területek aránya Közép-Magyarországon a legnagyobb (25%).

Definíció A belterületbe vont területek aránya a belterületbe vont terület nagyság és az ország teljes területének hányadosa.

Stadat-táblák

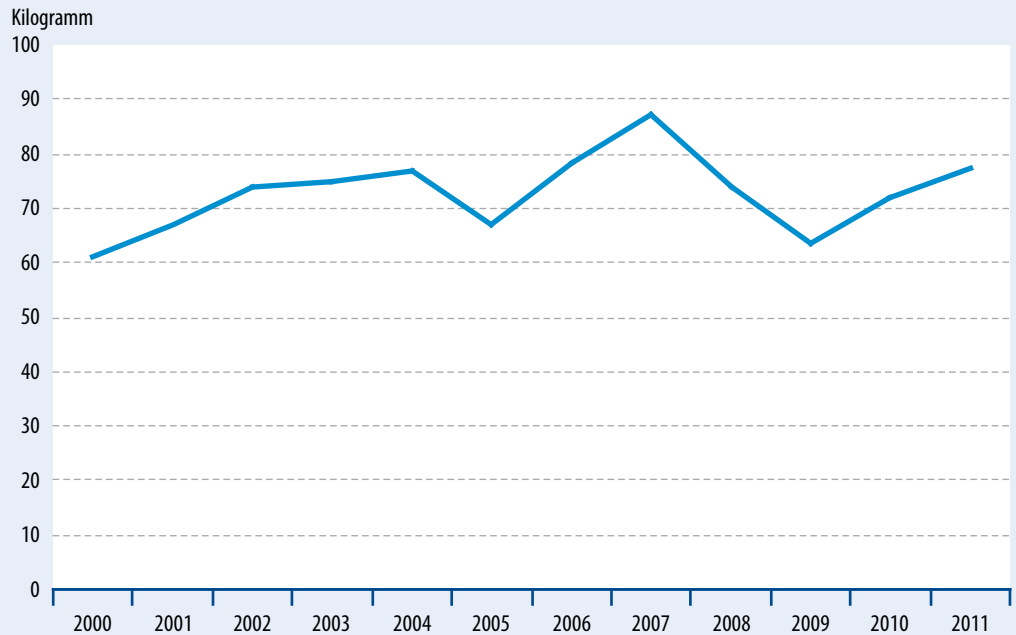
6.4.1.1. Földterület művelési ágak szerint, május 31. (2000–)

Műtrágya-értékesítés

Kulcsszavak **műtrágya-értékesítés, műtrágya, tápanyag, nitrát, talajvíz**

18.1. ábra **Egy hektár mezőgazdasági területre jutó műtrágya-hatóanyag mennyisége**

Forrás: Agrárgazdasági Kutató Intézet.

Az egy hektárra jutó műtrágya-hatóanyag a 2008-as 15%-os visszaesést követően az utóbbi években újra növekedésnek indult.

Relevancia A műtrágyákból származó nitrogén nitráttá oxidálódva a talaj savanyodását, a mélyebb rétegekbe mosódva a talajvíz nitrátosodását okozza. A felszíni vizekben eutrofizációt indít el, az ivóvízbe kerülve pedig mérgezést okozhat. A nitrogén tartalmú műtrágyák gyártásakor üvegházhatású gázok is jelentős mennyiségben kerülnek a légkörbe.

Elemzés Magyarországon az értékesített műtrágya mennyisége 2007-ig szinte folyamatosan nőtt, azóta jelentősen visszaesett. Hazánkban túlsúlyban van a nitrogén-műtrágyázás, a gazdálkodók elsősorban a foszfor- és a kálium-hatóanyag kijuttatását csökkentik pénzügyi nehézségeik esetén. A nitrogén aránya az összes hatóanyag-tartalomban 2011-ben 73% volt.

Nemzetközi kitekintés A műtrágyagyártók európai szervezetének (Fertilizer Europe) becslése alapján az egy hektár mezőgazdasági területre

jutó hatóanyag mennyisége Hollandiában és Németországban a legmagasabb (147 és 134 kilogramm/hektár), Portugáliában és Romániában a legalacsonyabb (30–30 kilogramm/hektár). Becslések szerint a magyarországi érték 55 kilogramm hektáronként.

Definíciók

Egy hektárra jutó műtrágyahatóanyag mennyiség az értékesített mennyiség (N, P₂O₅, K₂O) és a mezőgazdasági terület hányadosa.

Az Eurostat adata a Fertilizer Europe számításai alapján becsült értékesített mennyiség (N, P, K) és a tagország mezőgazdasági területének a hányadosa. Számítása csak olyan esetben volt lehetséges, ahol az adott országra mind a két adat rendelkezésre állt.

Stadat-táblák

4.1.5. Értékesített műtrágya mennyisége hatóanyagban (2000–)

6.4.1.2. Szerves és műtrágyázás, öntözés (2004–)

Egy hektár mezőgazdasági területre jutó műtrágya hatóanyag az Európai Unióban, 2010, kilogramm/hektár

NL 146,7

DE 134,4

FR 102,4

IE 100,1

DK 89,3

SI 88,8

CZ 87,7

FI 84,6

UK 78,1

EL 72,3

CY 71,0

LT 70,8

SE 67,7

IT 62,1

▶ HU 54,8 ◀

SK 52,2

EE 49,7

BG 44,8

AT 42,2

LV 35,4

RO 30,3

PT 29,8

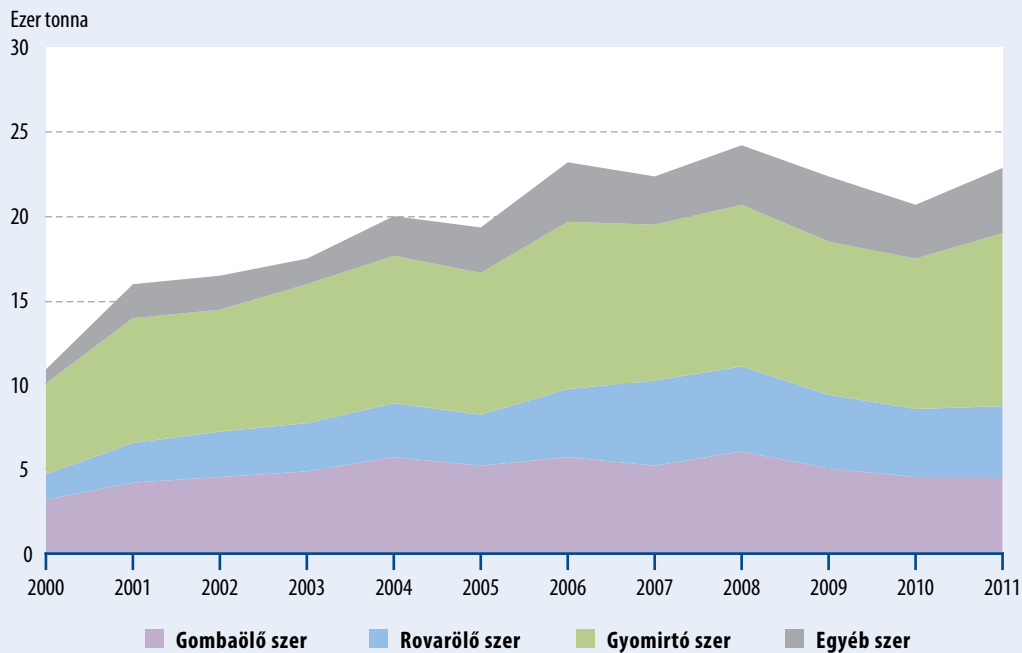
Növényvédőszer-értékesítés

Kulcsszavak növényvédőszer-értékesítés, élelmiszer-biztonság, élelmiszer-termelés, agrár-környezetgazdálkodás

19.1. ábra

Az értékesített növényvédő szerek mennyisége szercsoportonként

Forrás: Agrárgazdasági Kutató Intézet.

Hazánkban az értékesített növényvédő szerek mennyisége a 2008-at követő, 2 éven át tartó visszaesés után 2011-ben újra nőtt, hosszú távon emelkedik.

Relevancia A nem megfelelő növényvédő szer használata mind a környezet, mind az egészség szempontjából kockázatokat jelent, mivel egyes forgalomban lévő szerek lassan és nehezen bomlanak le. Ezek bekerülhetnek az élelmiszerláncba, az ökoszisztémába, a talajba és a vizekbe, ahol fel is halmozódhatnak, és komoly károkat okozhatnak. A növényvédőszer-felhasználásból adódó egészségügyi, környezeti kockázat csökkentése és a fenntartható növényvédőszer-felhasználás erre irányuló stratégiájának kidolgozása az EU környezetvédelmi akcióprogramjának egyik kiemelt területe.

Elemzés Hazánkban az értékesített növényvédő szerek mennyisége 2008–2010 között 15%-kal visszaesett, ám az értékesített mennyiség még így is megduplázódott 2000–2011 között. 2011-ben a mezőgazdasági termelőknek értékesített növényvédő szerek mennyiségének 44%-a gyomirtó szer volt.

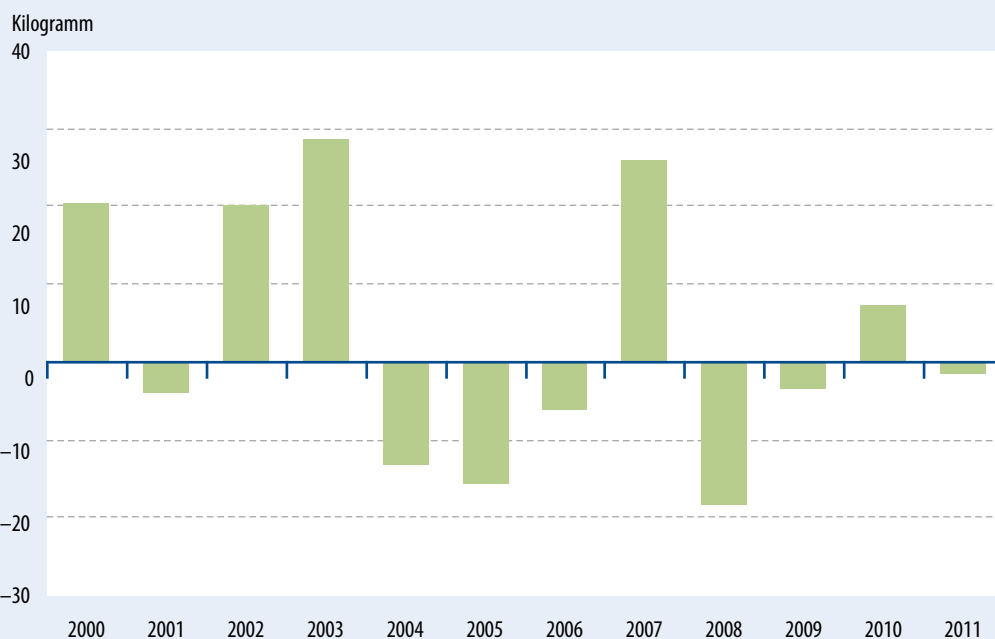
Definíció A növényvédőszer-értékesítési indikátor megmutatja a növényvédőszer-gyártó és -forgalmazó vállalatok értékesítését, tonnában kifejezve. Magyarországon az értékesítési adatokat tekintjük felhasználásnak, mivel arra vonatkozóan nincs statisztikai célú adatgyűjtés.

Tápanyagmérleg

Kulcsszavak **tápanyagmérleg, talaj, tápanyag, nitrát, eutrofizáció, talajvíz**

20.1. ábra **Egy hektár mezőgazdasági területre számított nitrogénmérleg**

2011-ben a nitrogénmérleg egyenlege -2 kilogramm volt.

Relevancia A tápanyagmérlegeken keresztül képet kapunk a talaj tápelemállapotának változásáról, illetve a növények számára fontosabb ásványi anyagok forgalmáról. Ha a mérleg valamely tápanyag esetében tartósan és jelentős mértékben pozitív, akkor magas a tápanyag-kimosódás és a vízszennyezés ebből következő kockázata. A hosszabb időn keresztül negatív mérleg az alkalmazott mezőgazdasági gyakorlat fenntarthatóságával kapcsolatos lehetséges problémákat jelzi. A talajadottságokhoz alkalmazkodó talajerő-utánpótlás azért is különösen fontos, mert az állóvizekbe került túlzott mennyiségű nitrogén eutrofizációt okoz. A szerves trágyák alkalmazása nitrogén-dioxid- és légkör ammóniaszennyezőanyag-kibocsátást is eredményezhet.

Elemzés Az Eurostat/OECD módszertana alapján számított adatok szerint hazánkban 2000–2011 között az inputok mennyisége közel állandó volt. A műtrágyával talajba juttatott nitrogén-

mennyiség kissé növekedett, a szerves trágyával bevitt nitrogén mennyisége – az állatlétszám alakulásának megfelelően – csökkent. A nitrogénmérleg egyenlege főként a területről elvitt termésmennyiség függvényében ingadozott.

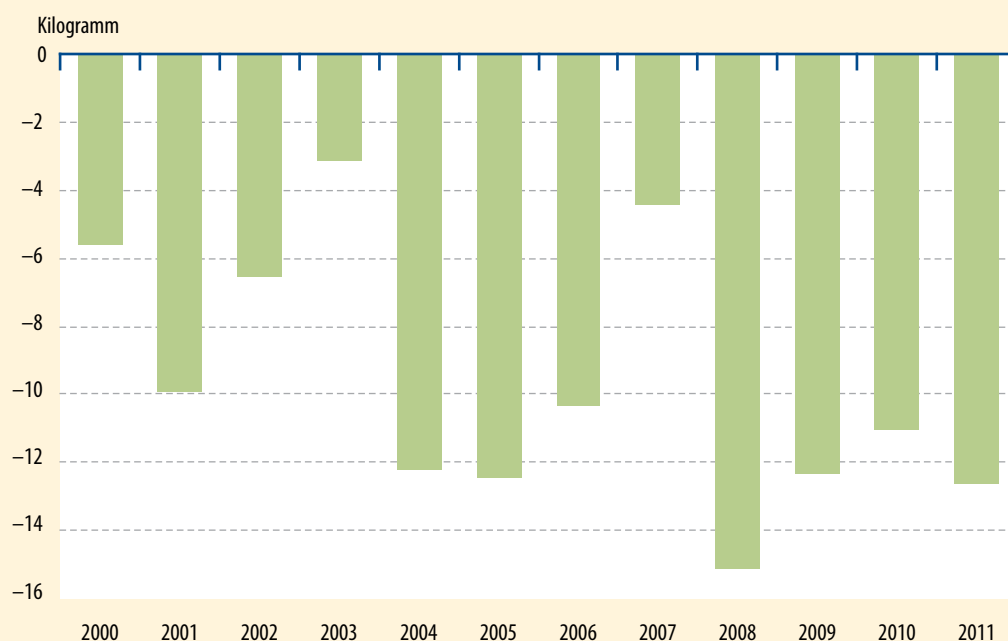
Nemzetközi kitekintés A tápanyagmérlegek országok közötti összehasonlítása korlátozott, mivel a szerves trágya és a növényi termékek nitrogéntartalmát a különböző tagországok különböző módon becslik. Ám általánosságban így is elmondható, hogy a tápanyagbevitel mennyisége hazánkban elmarad az uniós átlagtól, míg a termésmennyiséggel elvitt hatóanyag meghaladja azt. Ennek következtében a mérleg egyenlege a többi tagországhoz viszonyítva jóval kedvezőtebb, és mind a nitrogén-, mind a foszformérleg egyenlege 2008-ban Magyarországon volt a legalacsonyabb. A nitrogénmérleg egyenlege Hollandiában, Cipruson, Máltán és Belgiumban, a foszformérleg egyenlege Cipruson és Máltán a legmagasabb.

Egy hektár mezőgazdasági területre számított nitrogénmérleg az Európai Unióban, 2008, kilogramm/hektár

► EU-27 48 ◀

► HU -18 ◀

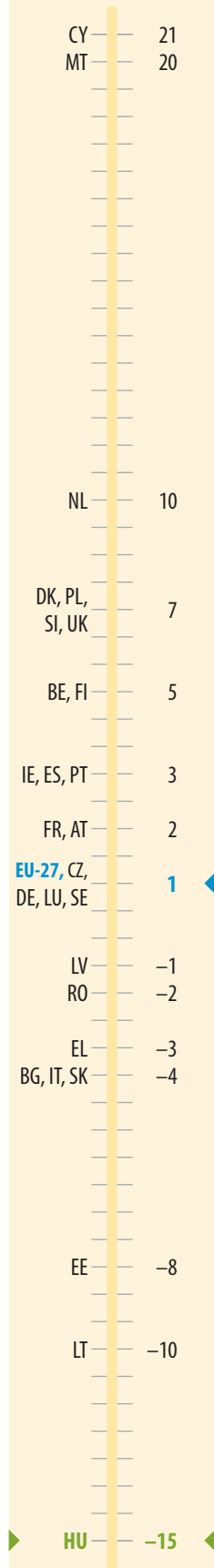
20.2. ábra Egy hektár mezőgazdasági területre számított foszformérleg

2011-ben a foszformérleg egyenlege -13 kilogramm volt.

Részletek Mivel a foszfor nitrogénnel ellentétben kevésbé mobilis, a talajban maradt felesleg évről évre akkumulálódik, növelve a talaj oldható, valamint összes foszfortartalmát. Magyarországon azonban a talajok foszformérlege 2000–2011 között minden évben negatív volt, ami már a termelés fenntarthatóságát veszélyeztetheti.

Definíció Az tápanyagmérlegek a trágyázással és az egyéb módon bevitt és a terméssel kivont tápanyagoknak a különbsége. A mérleg beviteli oldalának meghatározó összetevője a műtrágyákkal bejuttatott tápanyag. A kiviteli oldalt a termés mennyisége határozza meg, ami jelentős mértékben függ az adott év időjárási viszonyától is.

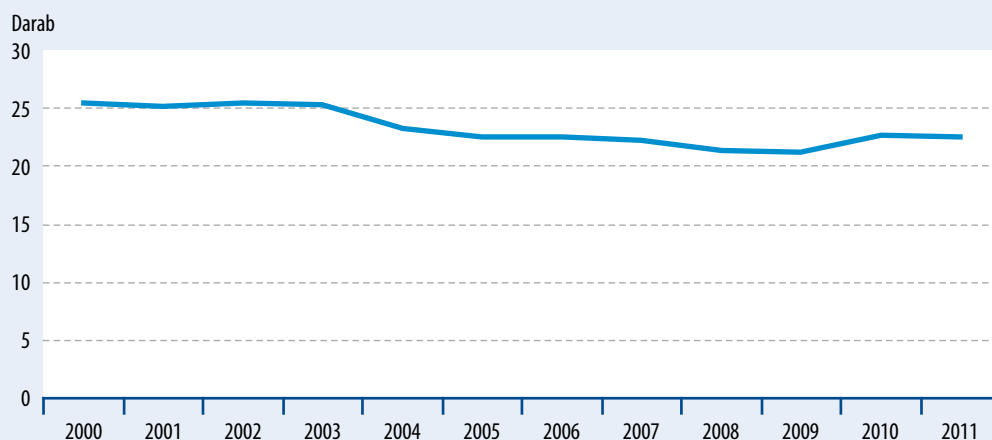
Egy hektár mezőgazdasági területre számított foszformérleg az Európai Unióban, 2008, kilogramm/hektár

Állatsűrűség

Kulcsszavak állatsűrűség, nitrátszennyezés, üvegházhatásúgáz-kibocsátás

21.1. ábra Száz hektár mezőgazdasági területre jutó számosállat

2011-ben száz hektár mezőgazdasági területre 22,5 számosállat jutott.

Relevancia Az intenzív állattartás – különösen a sertés- és a baromfitenyésztés esetében – az istállótrágya fő forrása, a túlzott mértékű műtrágyázással együtt felelős a tápanyagtöbblet kialakulásáért. E tápanyagtöbblet jelentős mértékben terheli a vízbázisokat. Hazánkban azonban az állatállomány csökkenése és a műtrágyázás mérsékelt szintje miatt sokszor inkább tápanyaghiány tapasztalható. A szarvasmarha- és az egyéb állatállomány nagysága számottevően befolyásolja az üvegházgáz-koncentrációt és az egyéb mezőgazdasági eredetű káros kibocsátásokat is.

Elemzés A száz hektár mezőgazdasági területre vetített állatállomány-sűrűség az 1990-es éveket követő drasztikus visszaesés után 1995–2003 között lényegében nem változott (25–26), azóta szinte folyamatosan esik a mutató értéke, 2011-ben 22,5 számosállat jutott száz hektárra. Ezt a sertésállomány hirtelen bekövetkezett jelentős mértékű csökkenése és a szarvasmarha-állomány lassú, de folyamatos fogyása okozta, aminek a háttérben a versenyképesség hiánya és a jövedelmezőség visszaesése áll.

Nemzetközi kitekintés A 2007-es gazdaság-szerkezeti összeírás eredményei alapján az állat-

sűrűség Máltán, Hollandiában és Belgiumban a legmagasabb, Lettországból és Észtországból a legalacsonyabb. Magyarországon az utóbbi évtizedben folyamatosan csökkenő állatállomány miatt a mutató értéke az EU-27 átlagánál 28%-kal alacsonyabb.

Definíciók

Az állatsűrűségi indikátor értéke a száz hektár mezőgazdasági területre vetített állatállomány számosállatban kifejezett számát mutatja be. A számosállat az állatállomány nagyságát összefoglalóan kifejező egyenértékszám, a különféle állatfajok eltérő korú és ivarú állatainak összeadására szolgál. A számosállat-állományt Magyarországon az alábbi állatfajok figyelembevételével számítottuk ki: szarvasmarha, sertés, juh, ló, baromfi.

Az európai uniós mutató a szarvasmarha-, a sertés-, a juh-, a ló- és baromfiállományon kívül tartalmazza a kecske- és a nyúlállományt is, továbbá a magyar gyakorlattól eltérő szorzószám szerepel benne.

Stadat-táblák

6.4.1.18. Szarvasmarha-állomány, december 1. (2000–)**6.4.1.19. Sertésállomány, december 1. (2000–)****6.4.1.20. Juhállomány, december 1. (2000–)****6.4.1.21. Tyúk, december 1. (2000–)****4.1.20. Állatállomány, december (1995–)****Állatsűrűség az Európai Unióban, 2007, számosállat*/száz hektár**

* A KSH által alkalmazott számosállat-számítás nem egyezik az Eurostat által alkalmazott módszertannal, amely eltérő szorzókat használ állatfajonként, valamint számol a kecske- és a nyúlállománnyal is.

MT 480

NL 335

BE 275

DK 172

CY 168

IE 142

LU 122

SI 113

DE 106

UK 86

FR 82

▶ EU-27 78 ◀

IT, AT 77

PL 72

EL 64

CZ, PT 58

ES, SE 57

▶ HU 56 ◀

FI 50

RO 43

BG 40

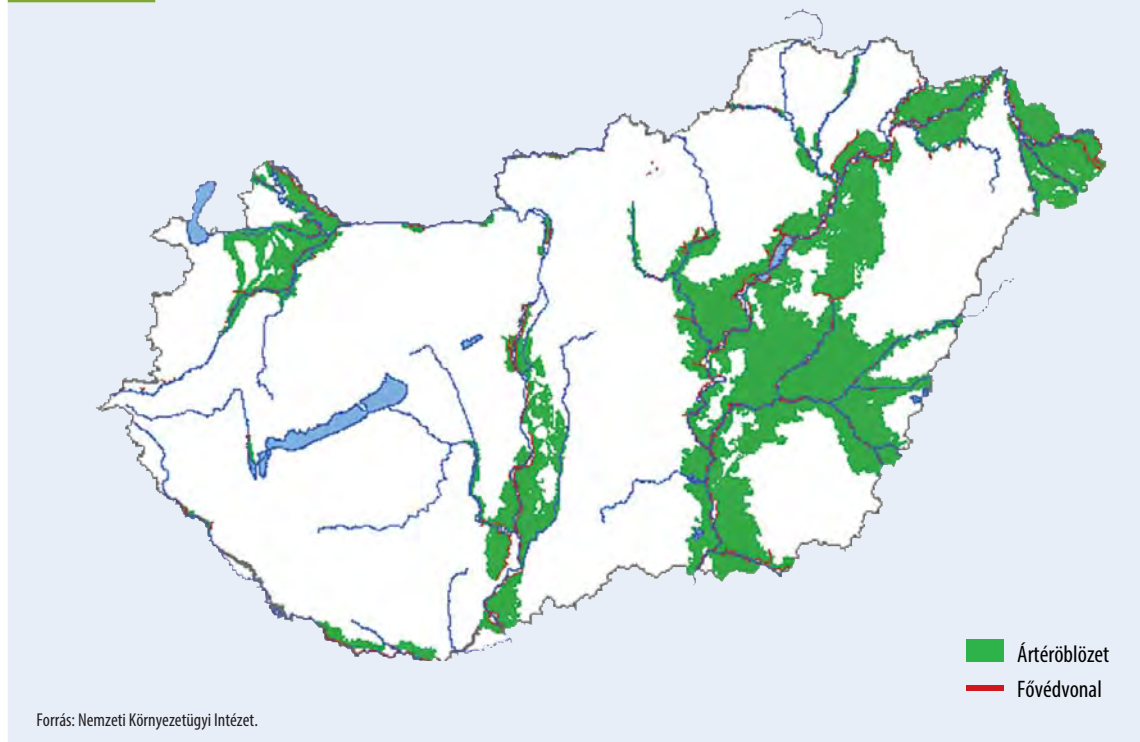
LT 39

SK 38

EE 35

LV 28

Árvíz és belvíz

Kulcsszavak **árvíz, belvíz**22.1. ábra **Árvízzel veszélyeztetett területek, 2010**

! *Magyarországon több mint 20 000 km² területet veszélyeztet árvíz.*

Relevancia Földrajzi fekvése, domborzata és éghajlata következtében Magyarország a Kárpát-medence árvízzel, belvízzel jelentősen veszélyeztetett területének számít.

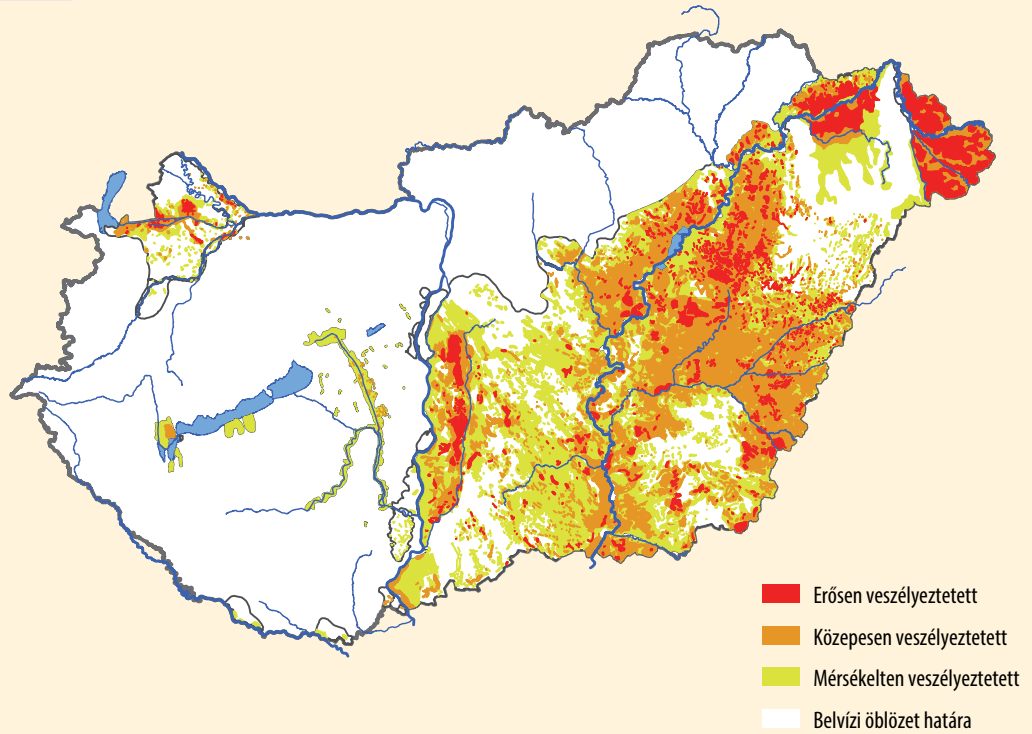
Vízkészleteink időbeli és területi eloszlása rendkívül szélsőséges. Hazánk folyóin évente általában két árvíz hullám vonul le, a kora tavaszi áradást a hóolvadás, a kora nyári árhullámot pedig a nyár eleji csapadékmaximum (zöldár) okozza.

Az ország közel fele (44 500 km²) síkvidék, jelentős kiterjedésűek a lefolyástalan, mély fekvésű területek. Több mint 20 000 km² területet veszélyeztet árvíz, ebből 5610 km² a Duna, 15 641 km² a Tisza vízgyűjtőjén található.

Elemzés Hazánk az árvíz- és belvízvédekezés területén több mint 150 éves hagyományokkal rendelkezik. A folyók mentén mintegy 4200 kilométer hosszúságú árvízvédelmi gátrendszer épült. Az elmúlt évtizedek szélsőséges időjárási körülményei (árvizek és aszályok) szükségessé teszik a korábbi vízgazdálkodási gyakorlat (gyors vízleve-

zetés a mederben) megváltoztatását. Az árvizek idején a víz jelentős részét tározókba szükséges kivezetni, és aszály esetén öntözési célra hasznosítani.

Részletek Az ország egynegyede olyan, mély fekvésű sík terület, amelyről természetes úton nem folyik le a víz. A rendszeresen művelt, közel 5 millió hektár szántóterületnek mintegy 10–15%-át gyakran évenként belvíz borítja, évente átlagban 2–4 hónapig mintegy 130 ezer hektár területet. A területi vízgazdálkodás egyik gyenge pontja, hogy a termőhelyi adottságokat korlátozottan veszik figyelembe, illetve nem valósul meg a vízkészletek, az időjárási szélsőségek, a mezőgazdaság, a területhasználat és a tájökológia harmóniája.

22.2. ábra **Belvízzel veszélyeztetett területek, 2010**

Forrás: Nemzeti Környezetügyi Intézet.

Magyarország síkvidéki területeinek kb. 60%-át veszélyezteteti évről évre időszakosan belvíz.

Definíciók

Árvíz: a folyó vagy vízfolyás középvízi medrének partélét meghaladó, illetve középvízi medrétől kilépő víz.

Belvíz: akkor keletkezik a talaj felső rétegében, ha a talaj szabad pórusai vízzel telítődnek, jellemzője, hogy helyben képződik a kedvezőtlen meteorológiai és vízjárási tényezők hatására; hirtelen hóolvadásból, csapadéktevékenységből, de keletkezhet magas talajvízállásból is, amikor a talajvíz kilép a felszínre.

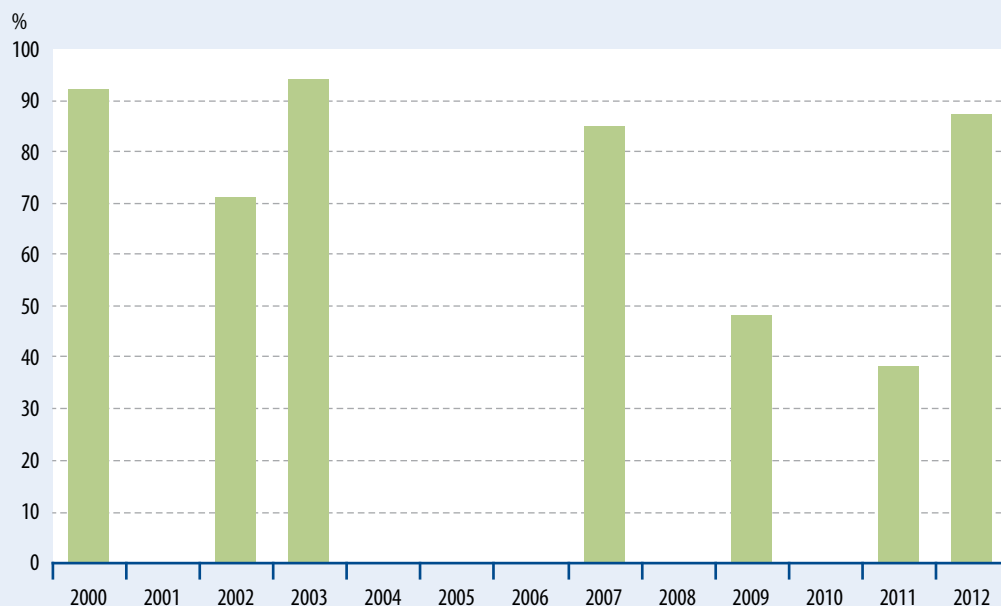

Az aszályal érintett területek

Kulcsszavak aszály, Pálfai-index

23.1. ábra

Az aszályal érintett területek aránya, a kiemelkedően aszályos években

Forrás: VITUKI Környezetvédelmi és Vizgazdálkodási Kutató Intézet Kft.

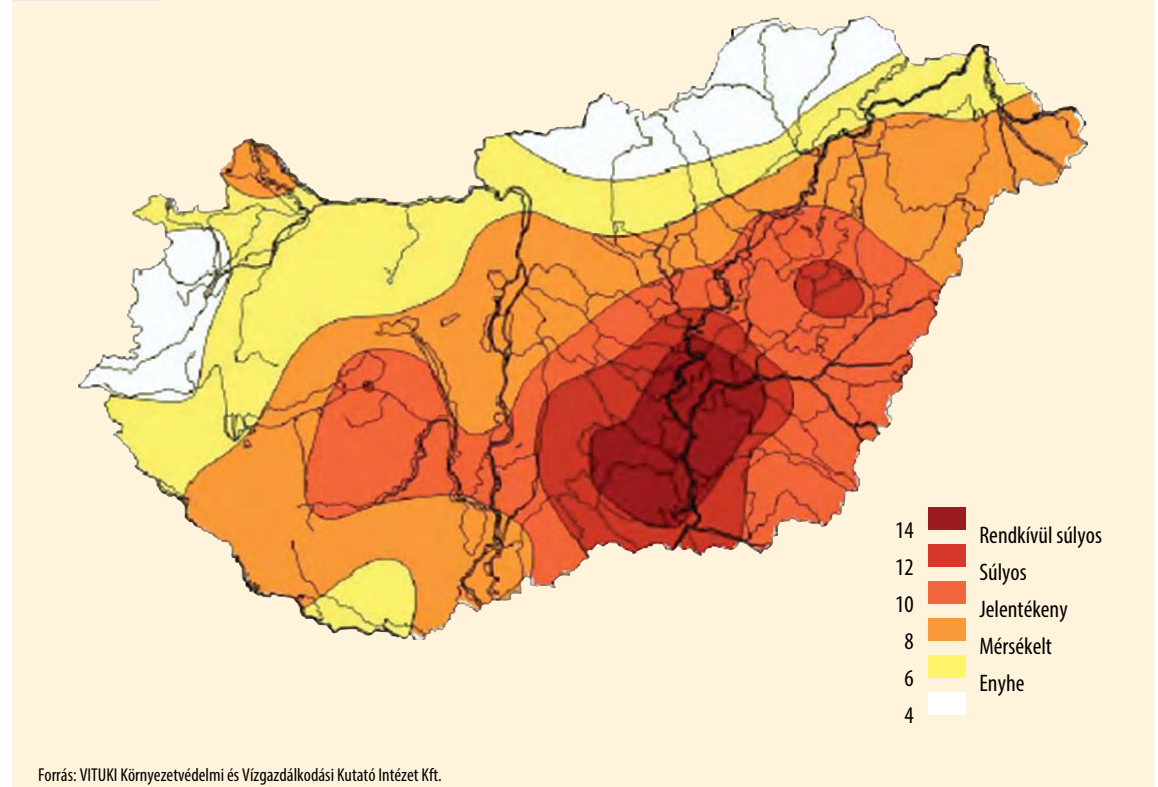

2012-ben Magyarország területének 87%-át sújtotta aszály.

Relevancia Az időjárási szélsőségek – köztük az aszály – az éghajlatváltozás következtében egyre gyakrabban fordulnak elő világszerte és hazánkban egyaránt. Az aszály ártalmas hatása legszembetűnőbben a mezőgazdaságot érő veszteségen keresztül számszerűsíthető. Az aszály, valamint az öntözés hiánya nyomán a magyar mezőgazdaság olykor súlyos károkat szenved el, csakúgy mint az egész élővilág, a művelt és műveletlen, valamint az oltalom alatt lévő területek egyaránt, ezáltal maga a társadalom is.

Elemzés Magyarországon 2000–2012 között az aszályal érintett területek aránya számos esetben jelentősen meghaladta az 50%-ot. Kiemelkedően aszályos év volt 2000, 2003, 2007 és 2012. Ennek hátterében a rendkívüli hőség, a csapadékhiány, illetve a kettő együttes előfordulása áll. 2012-ben az áprilistól augusztusig terjedő időszakban az aszály az ország teljes területére kiterjedt: a nyugati és az északi határoknál csak enyhe, illetve mérsékelt, az ország területének mintegy 75%-án azonban jelentékeny, súlyos, illetve rendkívül súlyos aszály alakult ki.

23.2. ábra Az aszályindex (PAI) 2012-re számított értékeinek területi eloszlása

A legsúlyosabb aszály az Alföld középső részét érintette.

Definíciók

Az aszályal érintett területek nagyságának meghatározása a Pálfai-féle aszályossági index (PAI) segítségével történik. Ez az index az április–augusztusi időszak középhőmérsékletének és az október–augusztusi időszak súlyozott csapadékszögének a hányadosa. Az index figyelembe veszi a hőségnapok számát, a csapadékszegény időszak hosszát, a talajvíz mélységét és a mezőgazdasági növények időben változó vízigényét is.

Aszálymentes terület az, ahol a $PAI < 6^\circ C / 100$ milliméter; rendkívüli aszály van ott, ahol a $PAI > 12^\circ C / 100$ milliméter.

Stadat-táblák

5.6.2. Aszályal érintett területek (1985–)

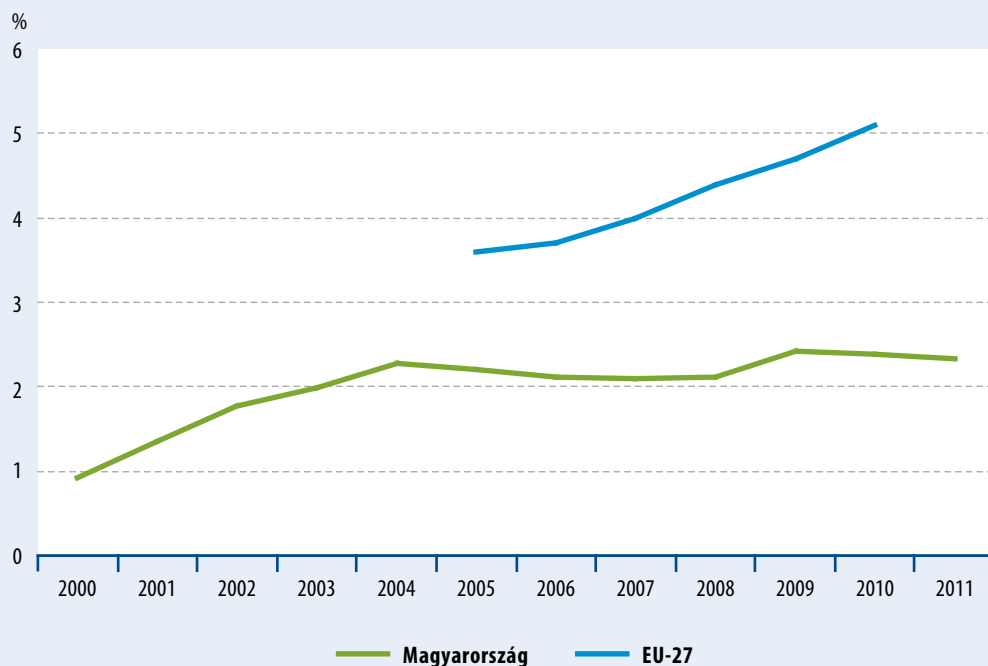
Ökológiai gazdálkodás

Kulcsszavak ökológiai gazdálkodás, biogazdálkodás

24.1. ábra

Az ökológiai gazdálkodásba bevont területek mezőgazdasági területen belüli aránya

Forrás: Eurostat.

2011-ben az ökológiai gazdálkodásba bevont terület mezőgazdasági területen belüli aránya 2,3% volt.

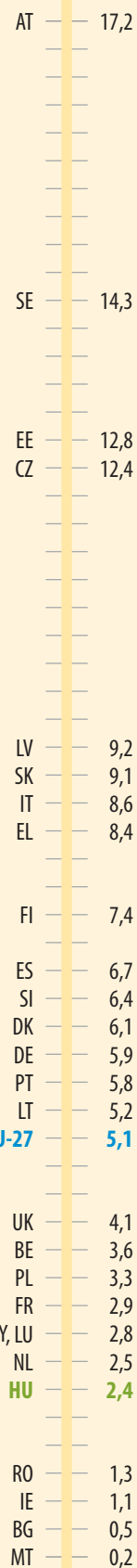
Relevancia A biogazdálkodás az EU-ban jogszabályok által meghatározott termelési módszer, nagy hangsúlyt fektet a környezet, ezen belül a talaj, a felszíni és felszín alatti vizek védelmére, a biodiverzitás megőrzésére és az élelmiszer-biztonságra. Tekintettel arra, hogy a Kárpát-medence az Európai Unió egyik leggazdagabb biológiai változatosságú régiója, és hogy a mezőgazdaság jelentős hatással van a természetes környezet állapotára, a fenntarthatóság felé való átmenet nemzeti koncepciója célként az EU élmezőnyébe való kerülést szeretné kitűzni.

Elemzés Magyarországon a biogazdálkodásba bevont területek nagysága 2011-ben 124 ezer hektár volt. 2000–2011 között az ökológiai gazdálkodásba bevont területek nagysága közel 132%-kal nőtt.

Míg az EU-ban a biogazdálkodásba bevont területek aránya 2005 óta folyamatosan bővült, addig hazánkban kis ingadozásokkal ugyan, de stagnált.

Nemzetközi kitekintés Az ökológiai gazdálkodásba bevont területek mezőgazdasági területhez viszonyított aránya 2010-ben Magyarországon 2,4% volt, elmarad az Európai Unió 5,1%-os átlagától. A biogazdálkodásba bevont területek aránya Ausztriában a legmagasabb (17%), de 10% fölött van Svédországban, Észtországban és Csehországban is. A legalacsonyabb Máltán (0,2%) és Bulgáriában (0,5%).

Definíció Az ökológiai gazdálkodás az EU-ban jogszabályok által meghatározott termelési módszer, nagy hangsúlyt fektet a környezet, ezen belül a talaj, a felszíni és felszín alatti vizek védelmére, a biodiverzitás elősegítésére és az élelmiszer-biztonságra.

Ökológiai gazdálkodásba bevont területek mezőgazdasági területen belüli aránya az Európai Unióban, 2010, %

Stadat-táblák
5.6.1. Biogazdálkodás (2005–)

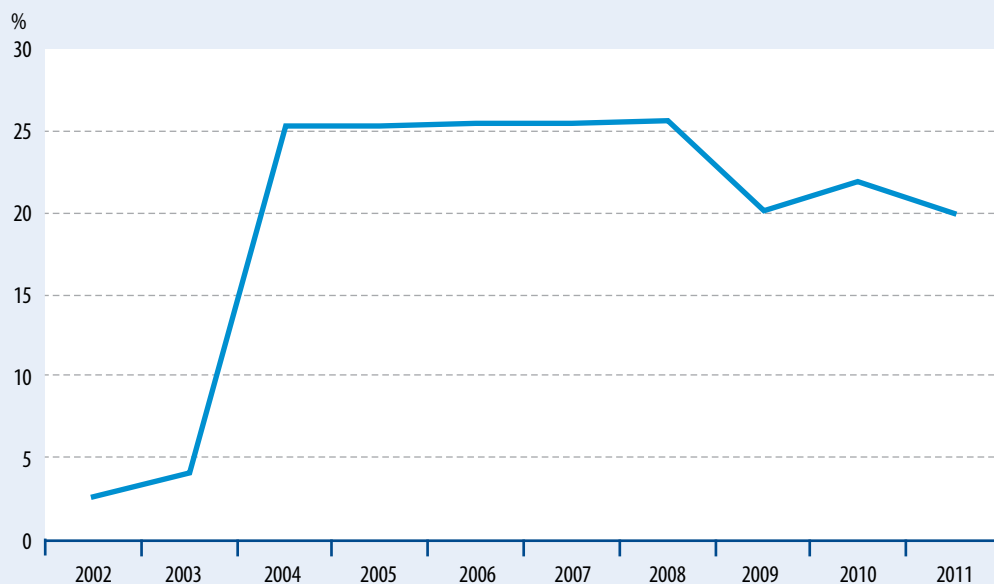
Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya

Kulcsszavak agrár-környezetgazdálkodás, közös agrárpolitika (KAP), vidékfejlesztés

25.1. ábra

Az agrár-környezetgazdálkodási támogatásban részesülő területek mezőgazdasági területhez viszonyított aránya

Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal.

Magyarországon az utóbbi években az agrár-környezetgazdálkodási programban részt vevő területek aránya 20% körüli.

Relevancia A közös agrárpolitika (KAP) 1999-es reformja óta az agrár-környezetgazdálkodási intézkedés a tagországok vidékfejlesztési programjának kötelező eleme, a kölcsönös megfeleltetéssel együtt szerepe a környezetvédelmi szempontok KAP-ba történő integrálása. Az intézkedés főbb céljai a talajvédelem, a természetvédelem, az élelmiszer-biztonság elősegítése, az állattartás támogatása és a tájgazdálkodás, földhasználat-váltás.

Elemzés Az intézkedés ötéves időtávra szól, jelentkezni a program indulásának évében lehet. A 2009-től induló, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretein belül megvalósuló agrár-környezetgazdálkodási intézkedés a 2004–2009 közötti időszakhoz képest magasabb szintű, kiemelten a minőség irányába továbbfejlesztett célprogramokat foglal magába, arányaiban kisebb területen. 2011-ben a mezőgazdasági terület 20%-a tartozott agrár-környezeti támogatásban részesülő területhez.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unióban 2009-ben, az új vidékfejlesztési program indulásakor 38,5 millió hektár nagyságú terület vett részt az agrár-környezetgazdálkodási programban, a mezőgazdasági terület 21%-a. Ez az arány a régebbi tagállamok esetén magasabb volt: átlagosan 25% az EU-15 és 10% az újonnan csatlakozó 12 ország esetében. Négy tagországban – Luxemburgban (92%), Finnországban (91%), Svédországban (82%) és Ausztriában (70%) – a mezőgazdasági terület több mint kétharmadára igényelték agrár-környezetgazdálkodási támogatást.

Definíciók

Az indikátor az agrár-környezetgazdálkodási programban részt vevő területek és a teljes mezőgazdasági terület hányadosa.

Az önkéntes alapon öt évig, környezetvédelmi célú gyeptelepítés esetében tíz évig agrár-környezetgazdálkodási kötelezettségeket vállaló gazdálkodók kapnak támogatást ezen intézkedés keretében. A támogatás az előírások teljesítésével összefüggő többletköltségek és az elmaradt bevétel fedezetéül szolgál.

A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása

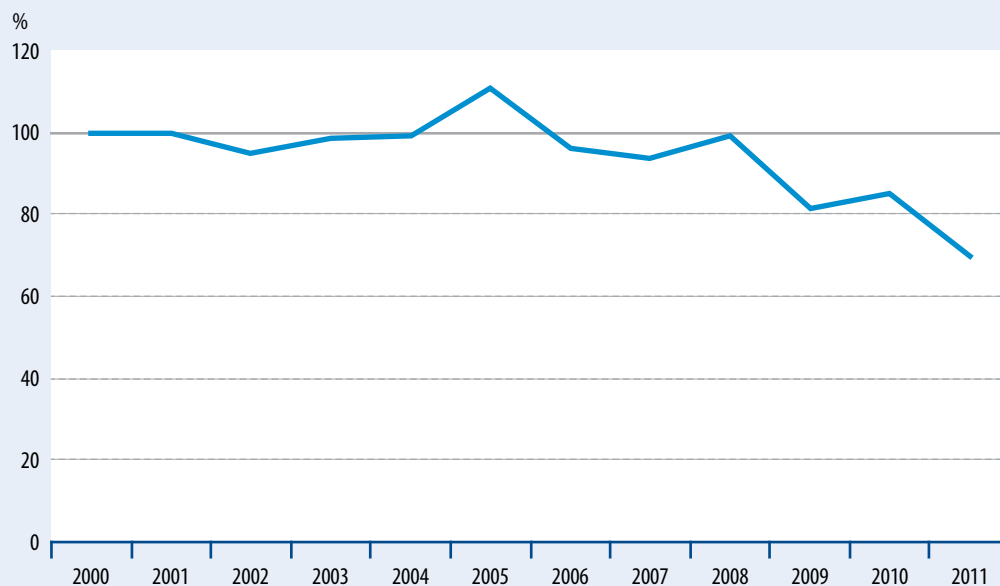
Kulcsszavak madárfajok, biodiverzitás, agrár-környezet-gazdálkodás

26.1. ábra

A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományának változása

(2000=100,0)

Forrás: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület.

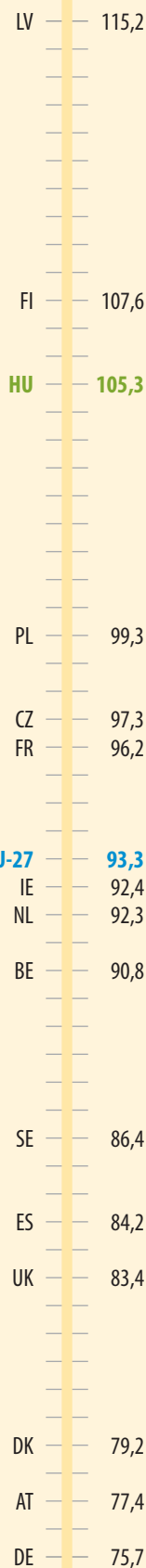
A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madarak állománya 2005-ig nem változott jelentősen, azóta csökken.

Relevancia Magyarországon a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) által működtetett program (*Mindennapi Madaraink Monitoringja* – MMM) 1999-től szolgáltat adatokat a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madarak állományváltozásáról. A felmérések évről évre az ország területének mintegy 2%-ra kiterjedően folynak. Az indikátor a mezőgazdasági élőhelyekhez táplálkozási és szaporodási szempontból kötődő gyakori madárfajok monitorozási programjának eredményein alapuló aggregált index, a mezőgazdasági területeken található élőhelyek állapotát, illetve a mezőgazdasági gyakorlat fenntarthatóságát tükrözi.

Elemzés A vizsgált fajok többsége esetében a 2005-ig stagnáló index az utóbbi években csökkenő tendenciára utal. Az eddigi legalacsonyabb értékeket 2011-ben mérték.

Nemzetközi kitekintés Az Eurostat által közölt más módszertanon alapuló (37 fajra kiterjedő) értékek szerint a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állománya hazánkban nő, a 2000-es bázisértékhez képest 2008-ban 105%-on állt. Az uniós átlag 93%, a helyzet Litvániában és Finnországban a legkedvezőbb, Németországban és Ausztriában a legrosszabb.

Definíció Az index értéke megadja a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományának alakulását.

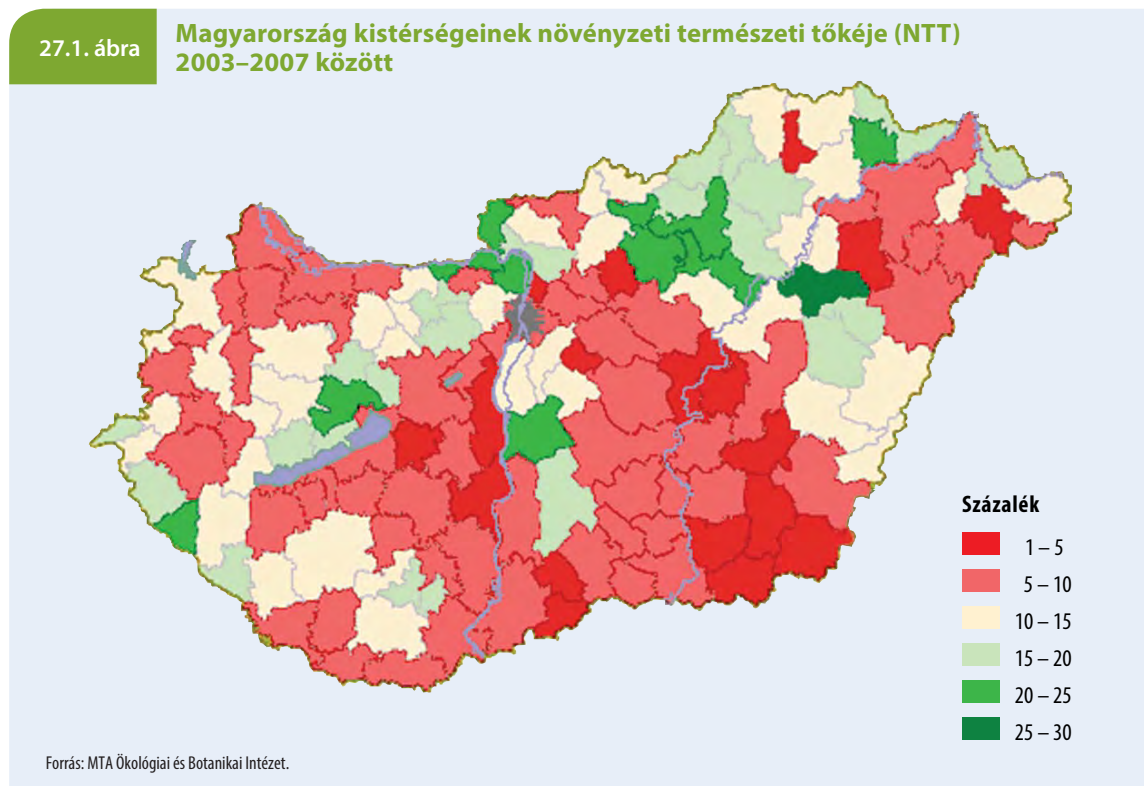
A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása az Európai Unióban, 2008 (2000=100,0), %

Magyarország növényzeti természeti tőkéje

Kulcsszavak növényzeti természeti tőke, mocsárrétek inváziós fertőzöttsége

27.1. ábra

Magyarország kistérségeinek növényzeti természeti tőkéje (NTT) 2003–2007 között

Magasabb értékek a középhegységeink erdőszült térségeiben, a Hortobágy, valamint a Kiskunsági-homokhátság természet közeli területein a jellemzők.

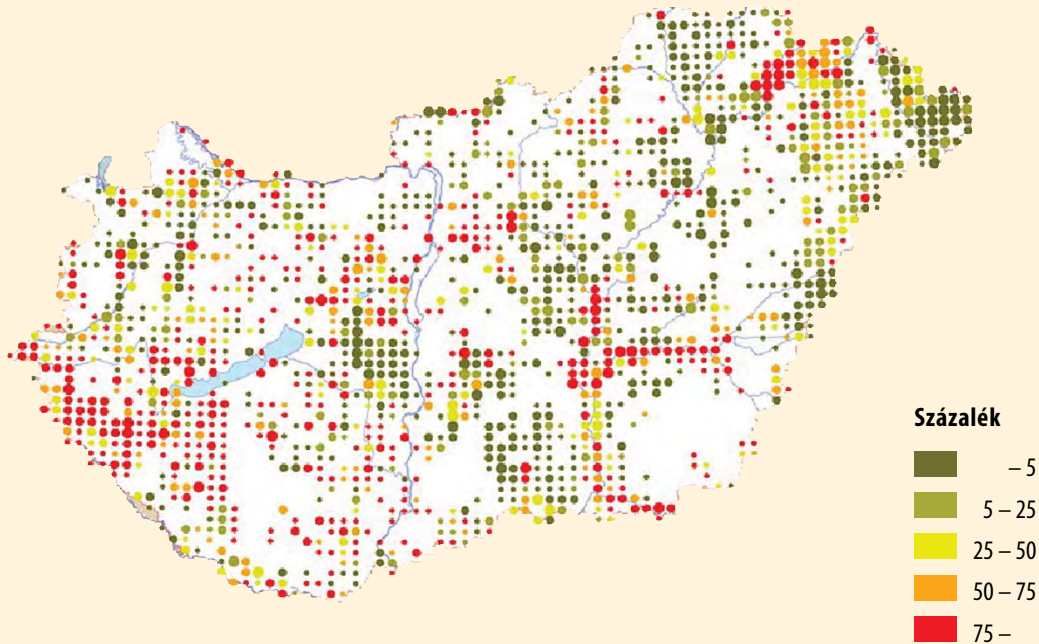
Relevancia A legnagyobb természeti tőkével bíró élőhelyek a legfontosabbak a hazai táj „tájökológiai egészségének”, azaz ökológiai működőképességének megőrzésében. A növényzeti természeti tőke (NTT) az egyes élőhelyek természetességén keresztül jellemzi a tájat, ezáltal a táj alapvető ökoszisztéma szolgáltatások nyújtására való képességét. Ilyen, monetárisan nehezen értékelhető, de gazdaságilag mindenképpen jelentős szolgáltatások – amelyekhez a természetes és természet közeli élőhelyek jelentősebb mértékben hozzájárulnak, mint a degradált, antropogén területek – például a természetes vízháztartás biztosítása, a talajképzés, az eróziógátlás, a megporzás, vagy a biológiai sokféleség fenntartása.

Elemzés Magyarország különböző tájegységei az eltérő jellegű és intenzitású történelmi és aktuális tájhasználat következtében meglehetősen eltérő növényzeti természeti tőkével jellemezhetők. Egy tájegységben annál magasabb az NTT-index, minél nagyobb területen, minél természetesebb állapotban található meg a növényzet. Az

ország átlagos NTT-indexe közel 10%, a legmagasabb (28%) a balmazújvárosi, a legalacsonyabb (0,9%) a mezőkovácsházai kistérségben. Magasabb NTT-értékek a középhegységeink erdőszült térségeiben, a Hortobágy valamint a Kiskunsági-homokhátság természet közeli területein jellemzők. Ezzel szemben az ország nagyobb részén az index értéke meglehetősen alacsony, különösen, ahol szinte kizárólag intenzív mezőgazdálkodás határozza meg a táj használatát (pl. az alföldi löszháton).

Részletek Magyarországon a természetes növényzeti örökség igen veszélyeztetett. Egyrészt a művelésiág-váltások (szántások, bányászat, tavasítás, kertbevonás), a gyepek és erdők használatának módja (túlhasználat, ipari jellegű erdőgazdálkodás, vadültartás, máskor a hagyományos gazdálkodás megszűnése, felhagyása), az alföldiken a talajvízháztartás befolyásolása veszélyezteti a növényzetet. Ugyanakkor az elmúlt két-három évtized alatt a legfontosabb veszélyeztető tényezők közé lépett elő a nem őshonos, azaz tájide-

27.2. ábra A mocsárrétek inváziós fertőzöttsége, 2008

Forrás: MTA Ökológiai és Botanikai Intézet.

A tájidegen fajok tömeges szaporodásukkal elnyomják az őshonos fajokat, diverzitásuk csökken.

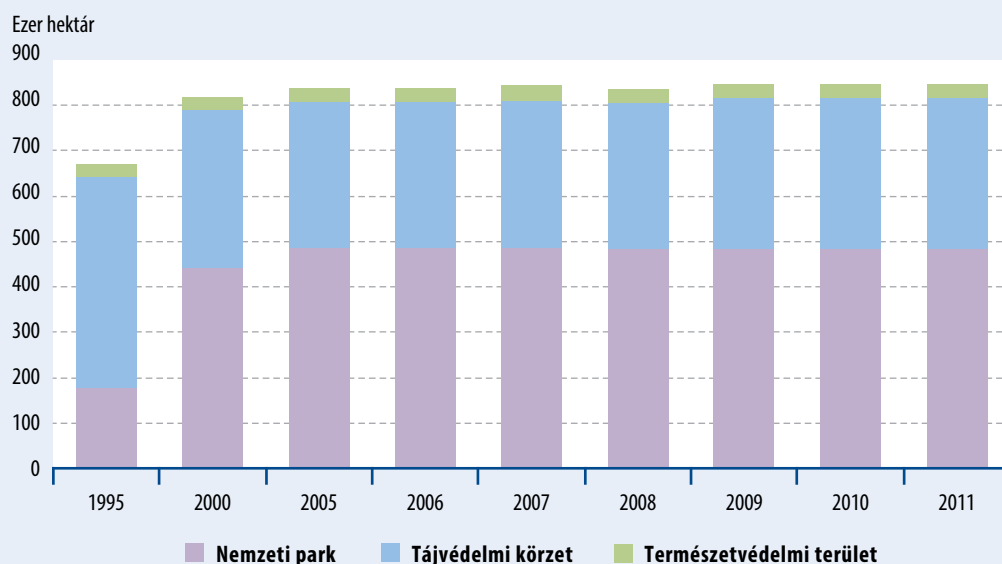
gen fajok spontán terjedése (pl. akác, aranyveszszőfajok, selyemkóró, gyalogakác). Ezek tömeges szaporodásukkal elnyomják az őshonos fajokat, a növényzet biomasszája így egyre nagyobb mértékben ezen ázsiai és észak-amerikai fajokból áll, miközben az őshonos fajok diverzitása csökken.

Definíció Magyarország növényzeti természeti tőkéjének (NTT) indikátora százalékos formában jellemzi egy terület általános ökológiai állapotát. A közölt adatok Magyarország 2003 és 2007 között elvégzett élőhely-térképezésének adatbázisából (META) származnak.

Védett természeti területek

Kulcsszavak **védett természeti területek, nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület, NATURA 2000**

28.1. ábra Országos jelentőségű védett területek

Forrás: Vidékfejlesztési Minisztérium.

! 2011-ben Magyarországon összesen 847 ezer hektár terület tartozott egyedi jogszabályi védelem alá.

Relevancia A természeti környezet megőrzésének sikere attól függ, hogy a lakosság értéknek tekinti-e a biológiai sokféleséget, megérti-e a természet, a társadalom és a gazdaság komplex összefüggéseit, egymásra utaltságát, mennyiben hajlandó és képes olyan életmódot és fogyasztási szokást választani, ami nem vezet a még működőképes természeti rendszereink tönkretételéhez. Kiemelten fontos a környezettudatosság növelése, a megértési folyamat elősegítése, a fenntartható életmódra való ösztönzés.

A hazai természetvédelem koncepciójában és lehetőségeiben az 1970-es évek közepétől tették lehetővé a növényfajok jogi védelmét. Az élővilág jogszabályi védelme napjainkban kétféle módon valósul meg. Egyrészt védelemben részesülnek bizonyos állat- és növényfajok. Másrészt az úgynevezett védett természeti területeken (nemzeti parkokban, tájvédelmi körzetekben, természetvédelmi területeken és természeti emlékek helyén) az ottani élővilág területi védelemben részesül.

Elemzés A védett területek 57%-a nemzeti park. A legsokoldalúbb természetvédelmi területi kategóri-

át jelentő nemzeti parkok száma (10) változatlan az előző évekhez képest, területük 482,6 ezer hektár, szintén megegyezik az előző évekkel. A nemzeti parkokon belül fokozottan védett területek nagysága 2011-ben 90,2 ezer hektár volt. A tájvédelmi körzetek aránya közel 40%, a természetvédelmi területeké valamivel meghaladja a 3%-ot, egy 2008-ig tartó hosszabb időszak növekvő tendenciája után kismértékben csökkent, ennek oka a tájvédelmi körzetbe való átminősítés. Ugyancsak mérséklődött a tájvédelmi körzeteken és a természetvédelmi területeken belül a fokozottan védett területnagyság.

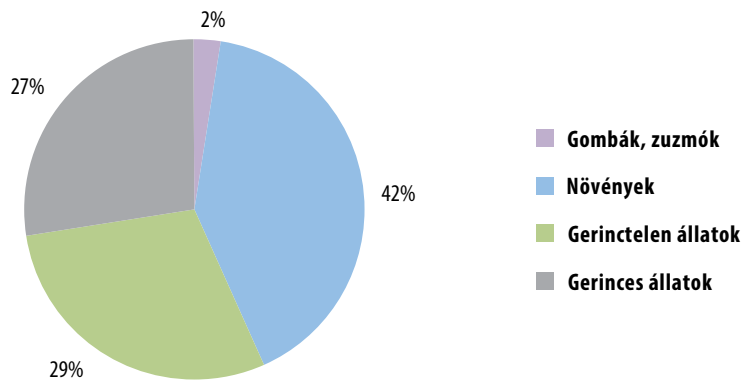
A kijelölt Natura 2000 területeken 105 állat-, 36 növényfajt és 46 élőhelytípust azonosítottak. A hazánkban élő és európai jelentőségű, illetve a nagy tömegben az országon átvonuló madárfajok védelmét 1,4 millió hektáron 56 különleges madárvédelmi terület biztosítja. A különleges természetmegőrzési területek száma 479, területnagysága több mint 1,4 millió hektár, jelentős átfedésben van a különleges madárvédelmi hálózattal. Az említett területek együttes nagysága mintegy 1 millió 995 ezer hektár, 39%-uk már meglévő védett területeket foglal magába.

▲ Az EU Élőhelyvédelmi Irányelvében kijelölt területek alkalmassága az Európai Unióban, 2010, %

28.2. ábra

A védett fajok megoszlása, 2011

A védett fajok 42%-a növény.

Nemzetközi kitekintés Európai összehasonlításban is értékes erdők, gyepterületek és vizes élőhelyek vannak hazánkban. Jelentős földtudományi értékekkel és gazdag agro-biodiverzitással (pl. őshonos magyar állatfajok, hagyományos kultúrnövényfajták és vad rokonfajok) rendelkezünk. Ezek megőrzése – a természetes flóra esetében magbank(ok) létrehozása – fontos és sürgető feladat, amit a jogi védelem biztosítása, a gazdaság szereplőinek, illetve a természeti szempontból értékes területek tulajdonosainak ösztönzése és a fenntartható területhasználat kialakítása segít.

Magyarország csatlakozásával a régiók sora egy új, Magyarország teljes területét érintő ún. Pannon-régióval egészült ki, ahol az EU élőhely-védelmi irányelve szerinti területek 86%-a a vadon élő növény- és állatfajok és a természetes élőhelytípusok védelmét szolgáló ökológiai hálózat része (NATURA 2000-es terület).

Az élőhely-védelmi irányelv értelmében a régebbi tagállamok által kijelölt területek (néhány kivételtől eltekintve) 98–100%-ban alkalmasak az ország területén lévő összes közösségi jelentőségű élőhelytípus, illetve növény- és állatfaj lefedésére. Az újonnan csatlakozott országok közül Málta és Észtország (98%) a legfelkészültebb, a legkisebb lefedettséggel Ciprus (40%) és Csehország (60%) rendelkezik.

Részletek A hazai több mint 43 ezer állat döntő hányada, mintegy 40 ezer faj ízeltlábú. A hazai gerinces állatfajok közül 83 hal, 18 kételtű, 15 hüllő, 373 madár és 83 emlős.

A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a legtöbb gerinces állatfaj külön jogszabállyal védett. A védett gerincesek száma 482, 105 a fokozottan védett kategóriába tartozik.

Definíciók

Nemzeti park: olyan, jellegzetes természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott táj, ahol a növény- és állatfajok jelenléte, a földfelszíni formák és ezek együttese a tudomány, a közművelődés és a felüdülés szempontjából különleges jelentőségű.

Tájvédelmi körzet: a természetvédelmi értékek, valamint kedvező természeti tulajdonságok megőrzésére és fenntartására szolgáló terület vagy tájrész.

Természetvédelmi terület: a természetvédelmi értékek megővására és fenntartására szolgáló terület, valamint feltárt barlang és annak felszíni területe.

A Natura 2000 hálózat az Európai Unió két természetvédelmi irányelve alapján kijelölendő területeket – az 1979-ben megalkotott madárvédelmi irányelv (79/409/EGK) végrehajtásaként kijelölendő különleges madárvédelmi területeket és az 1992-ben elfogadott élőhely-védelmi irányelv (43/92/EGK) alapján kijelölendő különleges természetmegőrzési területeket – foglalja magába.

Stadat-táblák

5.2.2. Védett területek (1991–)

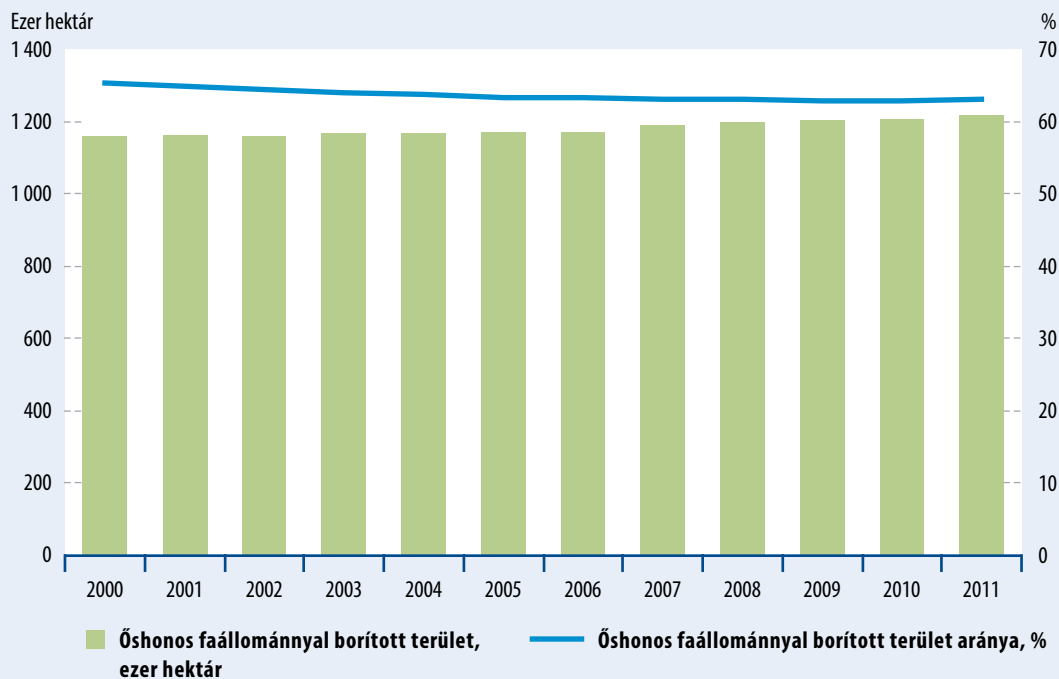
5.2.3. Védett természeti értékek (1991–)

Őshonos fajok állománya

Kulcsszavak őshonos fajok, fafajállomány

29.1. ábra Őshonos fajok állománya

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

2011-ben az őshonos fák faállománnyal borított erdőterületen belüli aránya 63% volt Magyarországon.

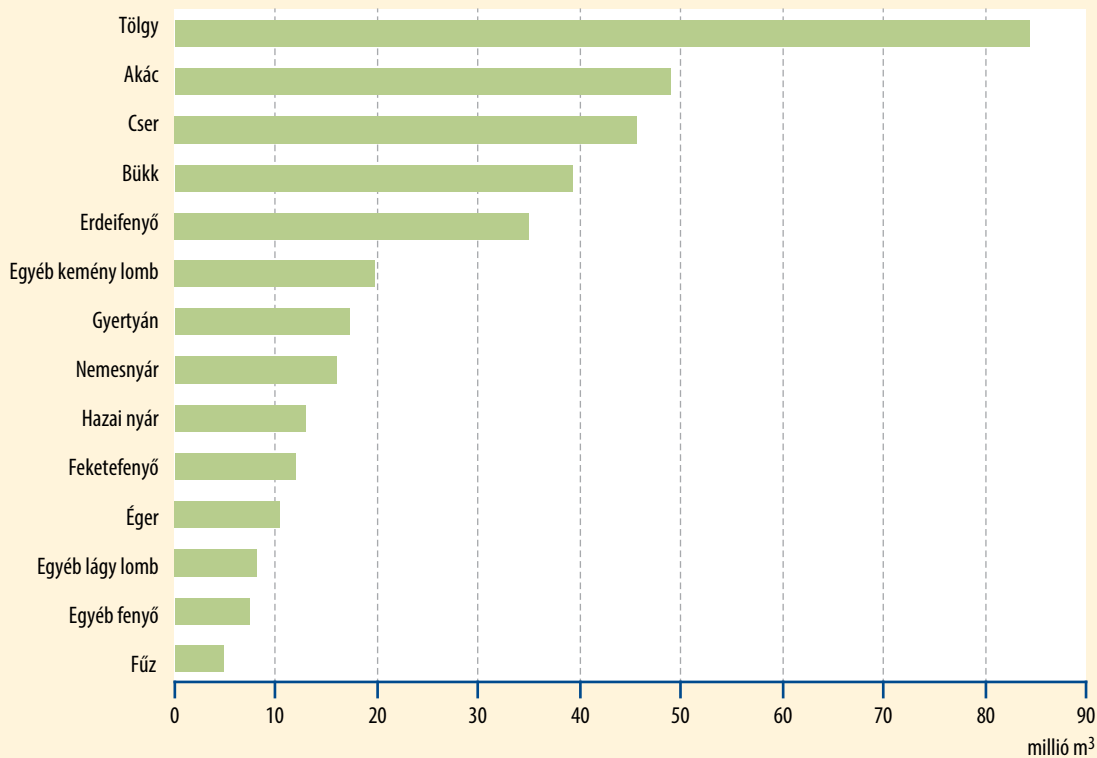
Relevancia Az elpusztult természetes erdők helyére az elmúlt évtizedek során gyakran telepítettek nem őshonos fajokat, ami hosszú távon káros hatásokkal jár. A túlevelű avar például megváltoztatja a talaj szerkezetét, az erdők pusztulása után pedig a kopár terület a megváltozott talajviszonyok miatt alkalmatlanná válhat az eredeti természetes társulás visszaállítására. Hasonló állapotot okoz az akác is: teljes mértékben kimeríti a talajt, humuszképzése viszont jelentéktelen. Mindennek következtében a hazai természetvédelem és erdőgazdálkodás egyik fő feladata a környezeti tényezőkkel összhangban lévő ősi társulások, természetes erdők védelme, ami egyet jelent az erdő növényi és állati populációinak védelmével is. E tervszerű védelem másik fontos része a megfelelő erdőművelés és az új erdők telepítése. A telepítés és felújítás alapvető követelménye, hogy a felnövő erdő megközelítse a természetes fás társulások jellemzőit. A természeteshez hasonló környezet hozzájárul a társulás állatpopulációinak megmaradásához.

Elemzés Hazánk faállománnyal borított erdőterületének nagysága mintegy 1,9 millió hektár, 1,2 millió hektárt az őshonos fajok foglalnak el. Az őshonos fák aránya 63%, a meglévő erdők e területén élő növények közössége többé-kevésbé hasonlít az eredeti természetes fás társulásokhoz. Az elmúlt bő tíz évet figyelembe véve elmondható, hogy az őshonos állomány területe 58 ezer hektárral nőtt, aránya viszont a 2000-es 65%-ról 2 százalékponttal csökkent.

Részletek Hazánk területén az élőfakészlet 362 millió m³, 77%-át a mérsékeltövi lombos erdők zónájába tartozó fafajok alkotják. Az őshonos fafajok közül kiemelt jelentőségűek a nemes tölgyek és a bükk, míg a behozott, meghonosodott fafajok közül – amelyek elsősorban gyors növekedésük vagy szárazságtűrő képességük miatt terjedtek el – jelentős a nemesnyár és az akác.

A lombosfa-fajok alkotta élőfakészleten belül a tölgy fafajcsoport 23%-os aránya kiemelkedő, a cser aránya 13, a bükké 11%. A nem őshonos

29.2. ábra Fafajok állománya, 2011

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

Az őshonos tölgy után a nem őshonos akác alkotja a hazai faállomány legnagyobb részét.

fajok teszik ki az élőfakészlet 23%-át, ebből az akác aránya 14, a fenyőké 5,3%.

Definíciók

Honos fajoknak nevezzük azokat a fajokat, amelyek a hazai társulások természetes elemei. Magyarországon a legismertebb őshonos fák: kocsányos, kocsánytalan tölgy, cser, bükk, gyertyán, hazai nyár.

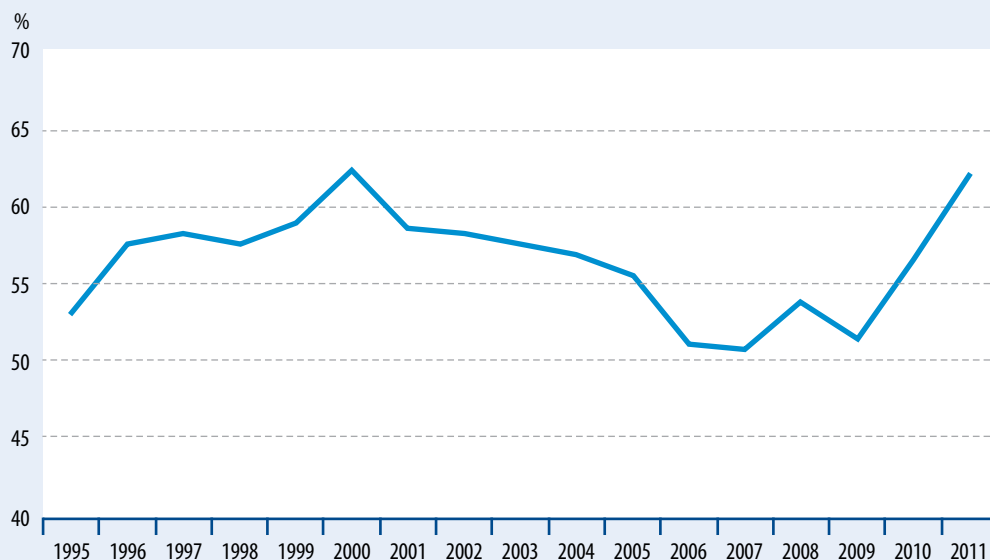
A legismertebb nem őshonos fák: feketefenyő, lucfenyő, akác, nemesnyár.

Fakitermelés és folyónövedék

Kulcsszavak fakitermelés, folyónövedék, élőkészlet

30.1. ábra A fakitermelési arány alakulása

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

2011-ben Magyarországon az éves folyónövedék 62%-át vágták ki, az utóbbi három évben jelentősen emelkedett ez az arány.

Relevancia A környezetvédelem szempontjából a fenntartható erdőgazdálkodás kiemelkedő jelentőségű, ugyanis a világ erdeinek irtása különböző tanulmányok szerint 20%-ban járul hozzá a légkör CO₂-szintjének a növekedéséhez, ami a klímaváltozás egyik fő okozója. Az erdők fenntartható fejlődését a folyónövedék fakitermelést meghaladó növekedése biztosítja.

A Rio de Janeiro-i Környezet és Fejlődés Konferencián 1992-ben elfogadott alapelvek szerint Magyarországnak és a többi európai államnak biztosítaniuk kell az erdei ökoszisztémák életképességének fenntartását, a biológiai sokféleség megőrzését, a társadalmi-gazdasági funkcióinak működését és fejlesztését. Hazánkban a kitermelést, az erdőről és az erdő védelméről szóló törvény alapján, a fenntartható erdőgazdálkodási tevékenység szempontjait figyelembe véve, csak az erdőtervben fogalt előírásokkal összhangban lehet végezni.

Elemzés A fakitermelési arány az 1990-es évek közepétől az ezredfordulót követő első évekig

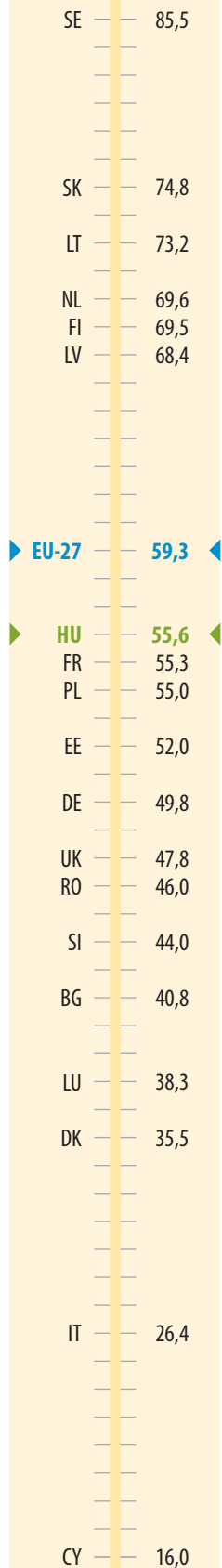
60% körül mozgott, majd fokozatosan csökkent. Értéke 2006-ban, 2007-ben és 2009-ben volt a legalacsonyabb, alig haladta meg az 50%-ot. Ennek háttérében az adott évi alacsonyabb fakitermelés áll. A biomassza alapú energia termelésének felfutásának következtében az utóbbi két évben jelentősen nőtt a fakitermelési arány, értéke 2011-ben 62% volt.

Nemzetközi kitekintés Az EU-27 erdeinek háromnegyed része gazdasági rendeltetésű, fakitermelést szolgáló erdő. Általánosságban elmondható, hogy az európai országokban az összes fakitermelés az éves újraképződés alatt van. A fakitermelési arány az unióban 59%, a legmagasabb Svédországban (86%) és Belgiumban (85%), a legalacsonyabb Ciprusban (16%) és Olaszországban (26%).

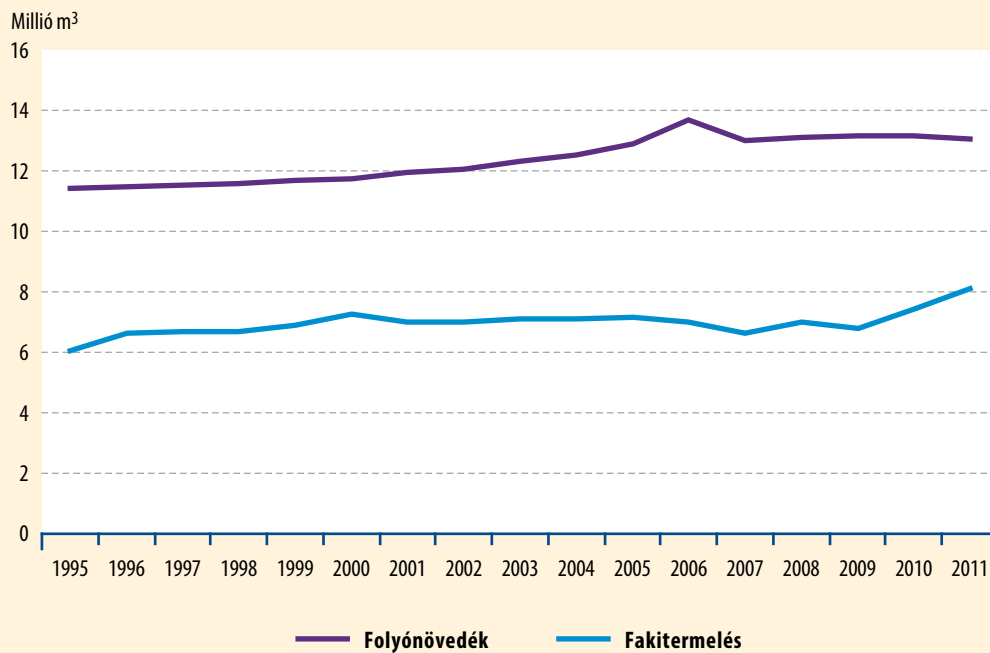
Részletek 1995 és 2007 között az évi átlagos fakitermelés fokozatosan növekedett, 2007-től viszont a 13 millió m³-es szint körül ingadozik. 2011-es érték 14%-kal magasabb, mint 1995-ben.

Hazánkban az 1995 óta eltelt időszakban az éves kitermelt fa mennyisége 6 millió m³-ról 8

Fakitermelési arány az Európai Unióban, 2005, %

30.2. ábra A folyónövedék és a fakitermelés alakulása

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

Magyarország élőfakészlete 362 millió m³.

millió m³-re emelkedett. 2010-ben és 2011-ben átlagosan évi 650 ezer m³-rel nőtt a kitermelt mennyiség.

Definíciók

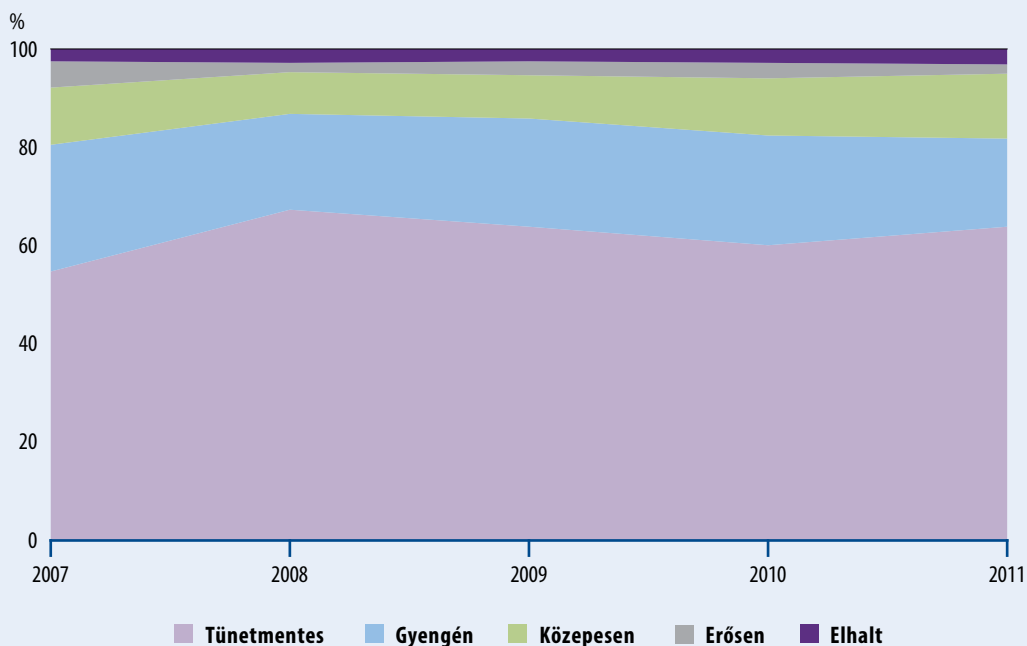
A fakitermelési arány indikátor azt mutatja, hogy az éves átlagos kivágott fa mennyiségét pótolja-e az új növekedés.

A fakitermelési arányt úgy határozzuk meg, mint az éves kitermelt fa mennyisége viszonyítva a bruttó éves folyónövedékhez. Az egy évi folyónövedék mennyiségén tíz év összes fatermésének egy évi átlagát értjük.

Stadat-táblák

5.1.2. A faállománnyal borított erdőterület és az élőfakészlet megoszlása fajokcsoportok és korosztályok szerint, január 1. (2000–2011)
5.1.3. Fakitermelés fajokcsoportok szerint (1996–2011)

Levélvesztés

Kulcsszavak **levélvesztés, erdők egészségi állapota**31.1. ábra **Az erdők egészségi állapota a levélvesztés alapján**

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

A tünetmentes erdők aránya 2011-ben Magyarországon 64%.

Relevancia Az utóbbi évtizedekben Európa egész területén növekedtek az erdőket érő károk, csökkent az erdei ökoszisztémák stabilitása. A kedvezőtlen folyamat háttérében a környezetszennyezés áll. Az erdők, fák egészségi helyzetének megfelelő indikátora a lombkorona állapota. A levélvesztés és a lombkorona elszíneződése lehetséges okai között szerepel a légkörbe jutott szennyező anyagok felhalmozódása, a klímaváltozás okozta extrém időjárási viszonyok (főként az aszály), és ehhez kapcsolódóan a rovar- és gombakárosítók elszaporodása.

Elemzés Magyarországon az erdővédelem komplex programján belül működik az erdők egészségi állapotát megfigyelő 4x4 km-es hálózati rendszer, amely egyúttal része az egész Európára kiterjedő erdővédelmi monitoringnak is. 1988 óta a szakemberek több mint ezer mintaponton figyelik hazánkban a fák egészségi állapotát, amelyet elsősorban a lombkorona tünete alapján lehet meg-

határozni. Az elmúlt fél évtizedben összességében – kisebb ingadozások mellett – nem változott jelentősen a tünetmentes erdők aránya. A lombos erdők egészségi állapota a tölgyek és az akác kivételével jellemzően jó állapotúak.

2011-ben a mintavételi eredmények alapján a fák 64%-a tünetmentes, 18%-a veszélyeztetett (gyengén károsodott), 13%-a közepesen, 2%-a erősen károsodott, 3%-a elpusztult. Összességében elmondható, hogy az elmúlt öt évben 45%-ról 36%-ra csökkent a károsodás mértéke. Ezen belül a veszélyeztetett (gyengén károsodott) állomány állapotjavulása 8 százalékpont volt.

Számottevő károsodás (25%-ot meghaladó levélvesztés, ami már kóros állapotot jelez) szempontjából 2011-ben a legérintettebb fajok a lombos fák közül az egyéb tölgy (28%), az akác (26%) és a fenyők közül a feketefenyő (35%). A legkevésbé érintettek a cser (5,3%) és az egyéb lágylombos fafajok (6,8%).

Levélvesztés által károsodott erdei fák az Európai Unióban, 2006, %

CZ	51,1
LU	41,7
BG	36,9
FR	35,6
SK	31,1
PT	31
IT, UK	30,5
SI	29,5
DE	27,6
BE	23,9
EU-27	22,9
ES	21,7
RO	21,3
PL	20,1
CY	20
NL	19,1
SE	18,9
LV	14,5
HU	14,4
AT	12,2
LT	11,6
FI	9,5
IE	7,4
DK	7,2
EE	6,2

Nemzetközi kitekintés Az utóbbi 15–20 évben egész Európában nőttek az erdőket érő károk, csökkent az erdők stabilitása. Az erdei ökoszisztémákban lejátszódó folyamatok egyik összetevője a lombkorona állapotában bekövetkező változások. Az EU jelenlegi 27 tagállamában 1993 és 2006 között 26%-ról 23%-ra csökkent a mérsékelt, súlyos levélesztésű és elpusztult kategóriába tartozó fák aránya. Ezen belül a levélesztés szempontjából igen nagy szórás figyelhető meg az egyes tagállamok erdeinek egészségi állapotában. 2006-ban a legjobb állapotban a Baltikum, Skandinávia, valamint Írország, Ausztria

és Magyarország erdei voltak. A levélesztés által károsodott fák aránya Csehországban (51%) és Luxemburgban (42%) volt a legnagyobb. Szintén rosszabb állapotban volt a kontinens déli területein végighúzódó erdők és egyéb fás területek faállománya is.

Definíció A megfigyelési rendszerben a levélesztésen a lombzat veszteségét kell érteni az adott termőhelyen ideálisnak tartott lombsűrűséghez viszonyítva. A kárfokozatok nem tartalmazzák az egyértelműen azonosítható okok (törés, lombrágás) miatti levélesztéseséget.

Stadat-táblák

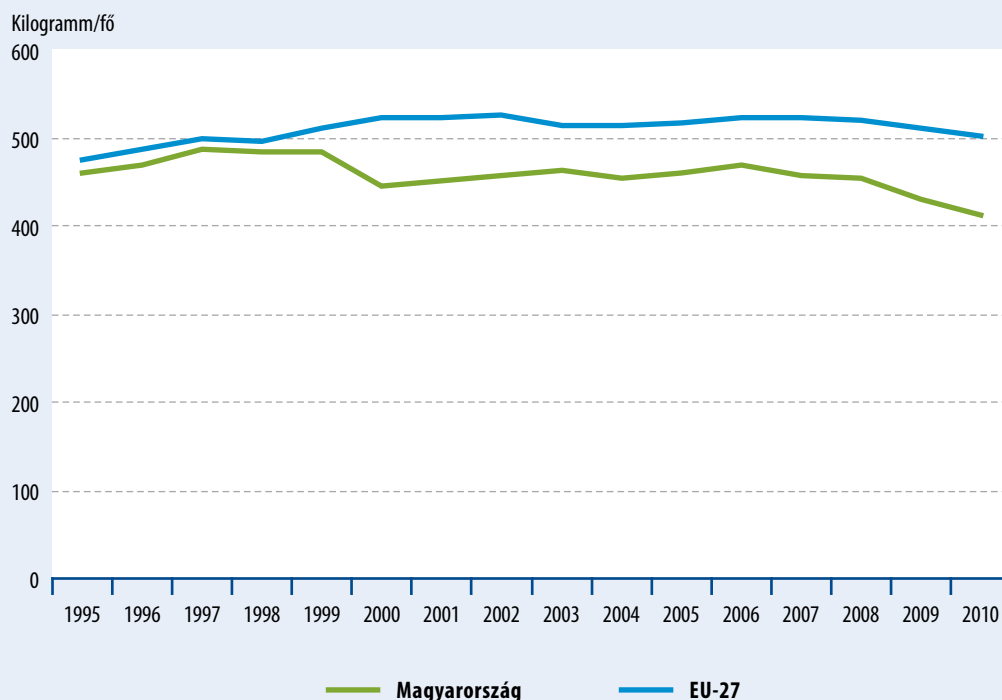
5.1.5. Az erdők egészségi állapota (1990–)

Települési szilárd hulladék

Kulcsszavak települési szilárd hulladék, hulladék

32.1. ábra Egy főre jutó települési szilárd hulladék

Forrás: Eurostat.

Az egy főre jutó települési szilárd hulladék mennyisége Magyarországon 2007 óta folyamatosan csökken.

Relevancia A hulladékgazdálkodás területén cél a hulladékok keletkezésének minimalizálása. Ez hatékonyabb alapanyag-felhasználással és az újrafeldolgozott anyagok magasabb arányával érhető el. A hulladékok keletkezését úgy is lehet csökkenteni, hogy az anyag- és energiaáramok mentén elősegítjük a gazdasági tevékenységek összehangolását: az egyik termelési folyamatban keletkező anyag- és energiahulladék legyen egy másik folyamat inputja (ez tulajdonképpen a hulladék fogalmának megszüntetését is jelenti). Fontos, hogy a politikák és az intézkedések (pl. logisztikai parkok tervezése) minél inkább megfeleljenek ennek az ipari ökológiai megközelítésnek.

Elemzés Az egy főre jutó települési szilárd hulladék mennyisége 2000 és 2007 között évente hasonló szinten volt hazánkban. 2008-tól jelentősen

visszaesett, részben a gazdasági válság okozta fogyasztáscsökkenésnek köszönhetően. Értéke 2010-ben 413 kilogramm volt.

Nemzetközi kitekintés Hazánkban az egy főre jutó települési szilárd hulladék mennyisége az EU-27 átlaga alatt van. 2000-től kezdve hasonló folyamatok játszódtak le az unióban nagy részében, mint Magyarországon. A tagállamokat nézve a nyugat-európai országok vannak kedvezőtlenebb helyzetben. Az új tagállamokban – a kelet-közép-európai országokban – mások a fogyasztási szokások, mint Nyugat-Európában, így az egy főre jutó települési hulladékmennyiség is kisebb, mint a nagyobb jövedelmű tagállamokban. A mutató értéke Lettországon a legalacsonyabb, 26%-kal kevesebb, mint Magyarországon. A legkedvezőtlenebb helyzetben Ciprus van, értéke 54%-kal haladja meg hazánkét.

Egy főre jutó települési szilárd hulladék az Európai Unióban, 2010, kilogramm/fő

CY 760

LU 678

DK 673

IE 636

NL 595

AT, MT 591

DE 583

ES 535

FR 532

IT 531

UK 521

PT 514

EU-27 502

FI 470

BE 466

SE 465

EL 457

SL 422

HU 413

BG 410

LT 381

RO 365

SK 333

CZ 317

PL 315

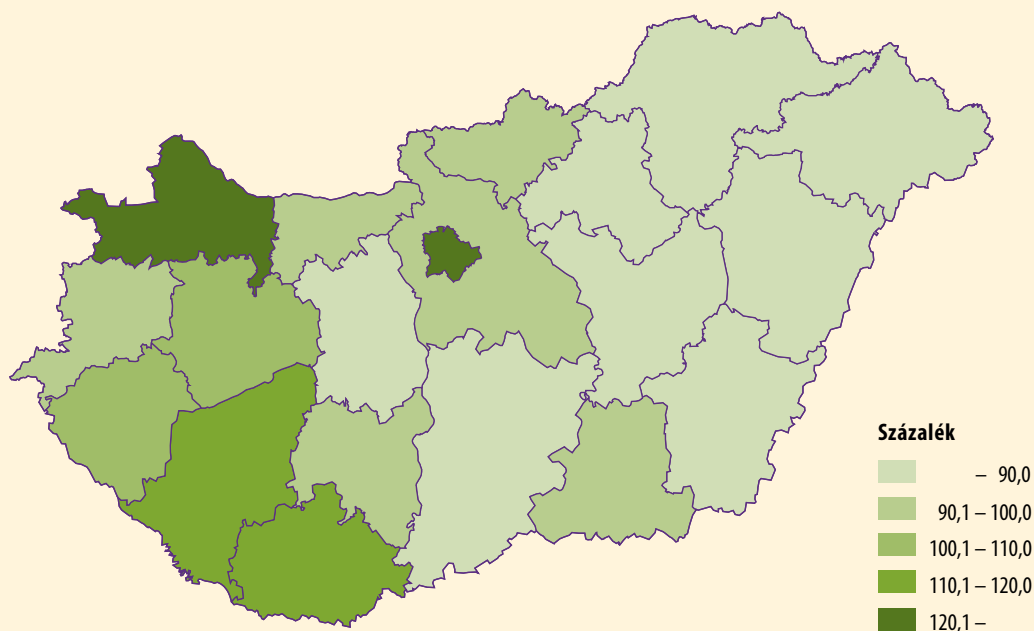
EE 311

LV 304

32.2. ábra

Az egy főre jutó közszolgáltatás keretében elszállított települési szilárd hulladék mennyisége az országos átlag százalékában, 2010

Az országos átlagot 5 dunántúli megye és Budapest értéke haladja meg.

Részletek A közszolgáltatás keretében elszállított települési szilárd hulladék egy főre jutó értéke az országos átlaghoz viszonyítva Budapesten és Győr-Moson-Sopron megyében a legmagasabb, ez az egyéb szervektől (közintézmények, üzletek) begyűjtött hulladékok magas arányával magyarázható. Az ország nyugati felén fekvő megyék több hulladékot gyűjtöttek be, mint a keleten.

Definíciók

Az egy főre jutó települési szilárd hulladék indikátora a települési önkormányzatok által vagy megbízásukból összegyűjtött hulladék egy főre jutó mennyiségét mutatja.

A települési hulladékok körébe sorolandó a háztartásokból származó vegyesen vagy szelektíven gyűjtött hulladék, a lomtalanítási hulladék, valamint az intézményekben, kereskedelemben, irodákban keletkezett, a háztartáshoz hasonló összetételű hulladék.

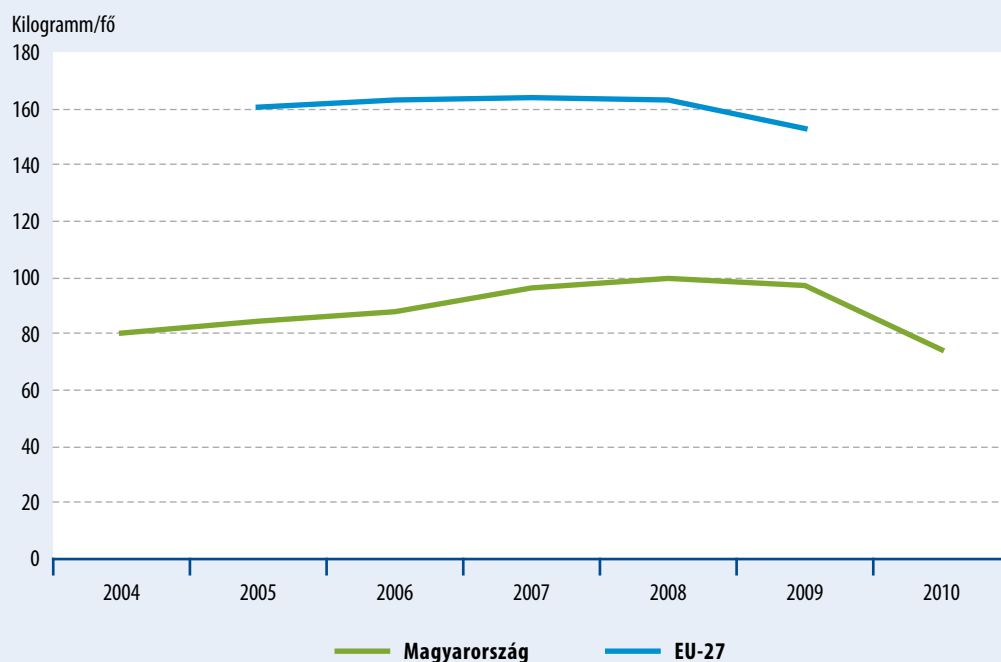
Stadat-táblák
5.5. Hulladékgazdálkodás
6.5. Környezet

Csomagolási hulladék

Kulcsszavak csomagolási hulladék, hulladék, hulladékhasznosítás

33.1. ábra Egy főre jutó csomagolási hulladék

Forrás: Eurostat.

2004 óta az egy főre jutó csomagolási hulladék 7,7%-kal csökkent.

Relevancia A hulladékgazdálkodás területén cél a hulladékok keletkezésének minimalizálása. Ez hatékonyabb alapanyag-felhasználással és az újrafeldolgozott anyagok magasabb arányával érhető el. A csomagolási hulladékokra vonatkozóan az EU célértékeket határozott meg, a 2005/20/EK irányelv szerint hazánkban 2012-re el kell érnie a csomagolási hulladék legalább 60%-ának hasznosítását, oly módon, hogy a hulladék legalább 55%-a anyagában hasznosuljon. A papír és az üveg csomagolási anyagok tekintetében az anyagában történő hasznosítás mértékének el kell érnie legalább a 60, a fémek esetében az 50, a műanyagoknál a 22,5, a fa csomagolási hulladékoknál pedig a 15%-ot.

Elemzés Az egy főre jutó csomagolási hulladék mennyisége hazánkban 2004-től kezdve 2009-ig folyamatosan nőtt, 2009-től azonban a gazdasági válság miatti fogyasztás-visszaesés következtében jelentősen csökkent, 2010-ben a csomagolási hul-

ladék 74 kilogramm/fő volt. Az EU-27 átlaga is hasonló pályán mozogott, bár a magyarországinál sokkal magasabb, 160 kilogramm/fő körüli éves szinten. Magyarországon a termékdíjrendszeren keresztül lehetőség van a csomagolási hulladék mérséklésének ösztönzésére.

Nemzetközi kitekintés Magyarország egy főre jutó csomagolási hulladéka az EU-27 átlaga alatt van. A legalacsonyabb érték (Bulgária) fele a hazainak, a legmagasabb (Írország) pedig több mint a kétszerese.

Részletek Hazánkban a csomagolási hulladék hasznosítási aránya 2004 óta két év kismértékű csökkenéseitől eltekintve folyamatosan nőtt. Az EU-27 átlaga is ennek megfelelően alakult. Az arány Dániában, a Benelux-államokban, Németországban és Ausztriában a legmagasabb (90% fölötti), míg Ciprus és Málta szigetén a legalacsonyabb (45% alatti).

Egy főre jutó csomagolási hulladék az Európai Unióban, 2009, kilogramm/fő

IE 218,1

FR 190,3

DE 183,8

LU 183,3

IT 180,5

UK 174,5

ES, PT 161,7

▶ EU-27 153,1 ◀

NL 153

SE 152,7

BE 152,1

AT 139,1

DK 125,6

FI 122,5

MT 122,1

EE 120,6

SI 101,5

CY 99,7

PL 99,1

▶ HU 97,6 ◀

EL 89,3

CZ 85,3

LV 82,6

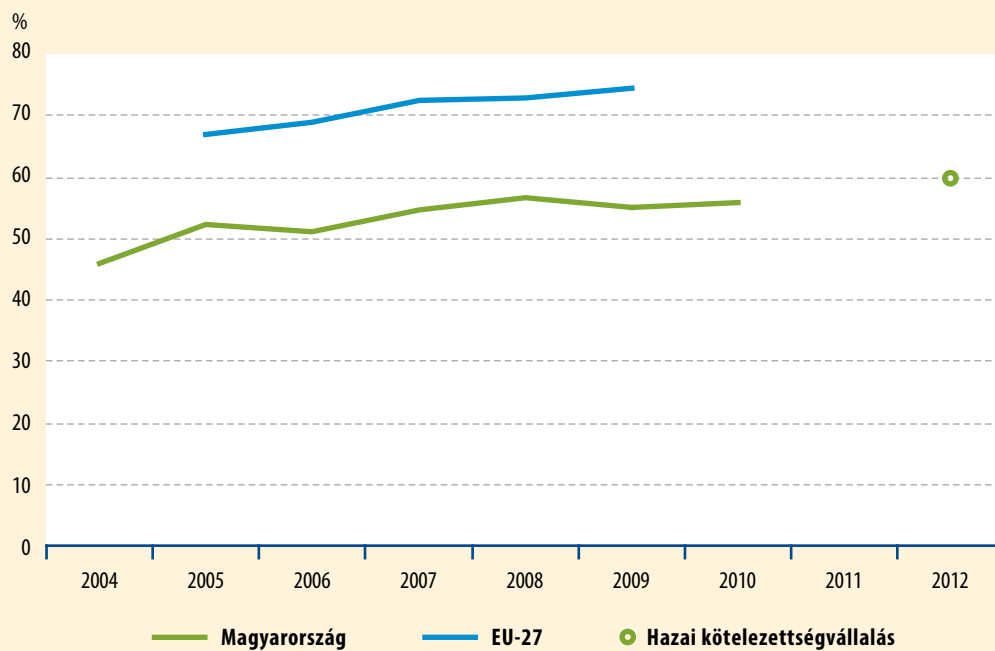
LT 78,1

SK 73

RO 46,5

BG 40,1

33.2. ábra A csomagolási hulladék hasznosítási arányának változása

Forrás: Eurostat.

2004-bez képest 10 százalékponttal nőtt Magyarországon a csomagolási hulladék hasznosítási aránya.

Definíciók

Az egy főre jutó csomagolási hulladék indikátora a keletkezett csomagolási hulladék egy főre jutó mennyiségét mutatja.

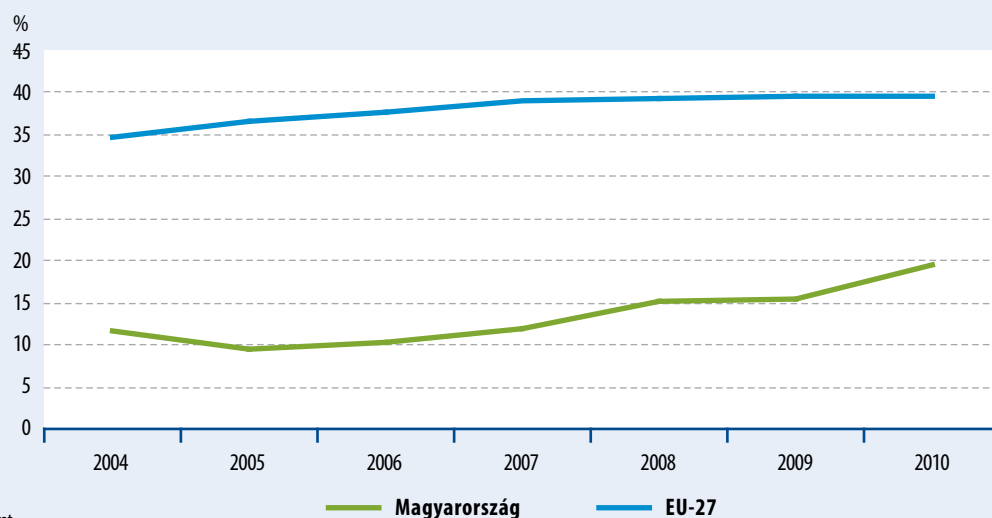
Csomagolásnak tekinthető minden csomagolóanyag, -eszköz, illetve olyan termék, amelyet termék, áru befogadása, megóvása, kezelése, szállítása, csoportosítása és kínálása érdekében felhasználnak. A 94/2002. számú kormányrendeletben meghatározottak szerint a felhasznált csomagolás teljes mennyisége a felhasználást követően – az újrahasználat kivételével – hulladéknak minősül.

A települési hulladékkezelés módjai

Kulcsszavak **hulladékkezelés, hulladék, újrafeldolgozás, égetés, lerakás**

34.1. ábra **Újrafeldolgozással és komposztálással hasznosított települési szilárd hulladék aránya**

Forrás: Eurostat.

! *Az újrafeldolgozással és komposztálással hasznosított települési szilárd hulladék aránya 2005 óta folyamatosan nő, azonban még így is jelentősen elmarad az uniós átlagtól.*

Relevancia A fenntarthatóság szempontjából fontos az újrahasználat és az újrafeldolgozás erősítése, illetve a másodlagos nyersanyagpiacok kialakítása. A már keletkezett hulladékok esetében az újrahasználat és az újrafeldolgozás követelménye az irányadó. Az újrahasználat érdekében támogatni kell a tartósabb fogyasztási cikkek termelését és visszaszorítani az egyszer használatos termékek iránti igényt. Az újrafeldolgozás érdekében elő kell segíteni az újrafeldolgozási technológiák gazdaságossá válását és a másodlagos nyersanyagok piacának erősödését, elsősorban a fogyasztóiár-támogatás eszközével, illetve a termelési költségek adótartamának mérséklésével.

Elemzés Magyarországon az újrafeldolgozással és komposztálással hasznosított települési szilárd hulladék aránya 2005 óta folyamatosan nő. Ez elsősorban a szelektív gyűjtés egyre szélesebb körű elterjedésének köszönhető, hiszen a szelektív hulladékgyűjtés hulladékudvarok létesítésével, valamint hulladékgyűjtő szigetek telepítésével egyre több ember számára válik elérhetővé, illetve egyre több településen van lehetőség a szelektíven gyűjtött hulladék háztól történő elszállítására is. Kör-

nyezetvédelmi szempontból az újrafeldolgozás a legfontosabb kezelési mód, hiszen a még hasznosítható anyagok hulladékból történő kinyerésével is csökken a környezetterhelés.

Nemzetközi kitekintés Az EU-ban hasonló trend figyelhető meg, mint hazánkban: az újrafeldolgozással és komposztálással hasznosított települési szilárd hulladék aránya 2004 óta folyamatosan nő.

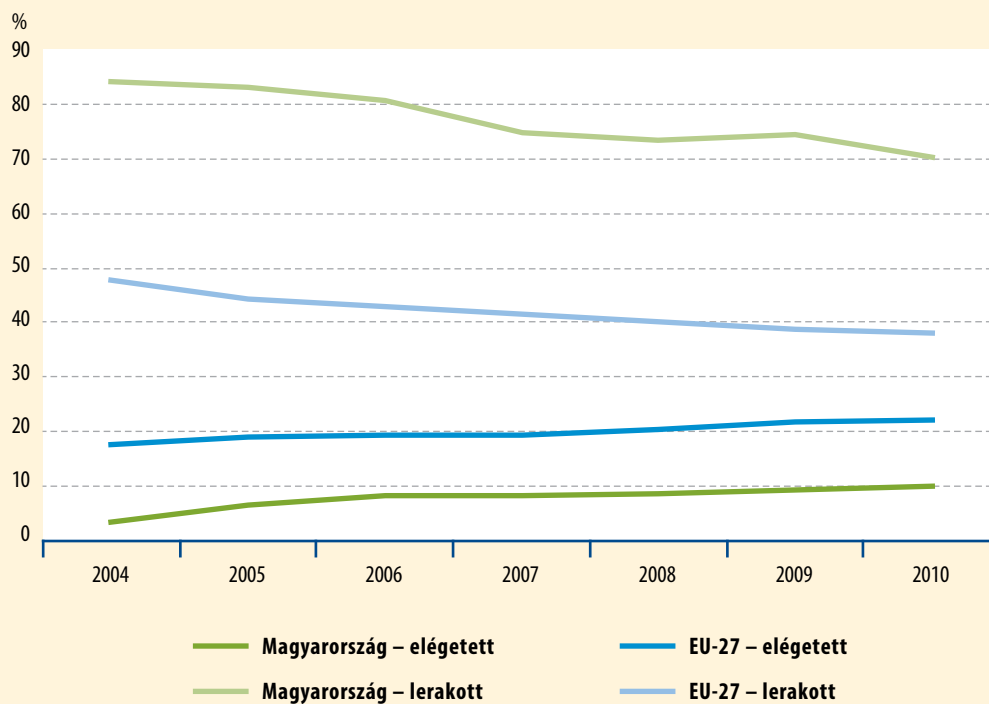
Az újrafeldolgozott hulladék aránya az unión belül a kelet-közép-európai tagállamokban alacsony. Az arány Ausztriában a legmagasabb (70%), Bulgáriában viszont egyáltalán nem alkalmazzák ezt a kezelési módot.

Részletek Az elégetett települési szilárd hulladék aránya uniós átlagban, hazánkéhoz hasonlóan 2004 óta folyamatosan nő. A hulladéklerakás aránya Magyarországon és az unióban is évről évre csökken. Az égetést nézve hazánk értéke elmarad az EU-átlagtól, 2010-ben kevesebb volt, mint a fele, a lerakást tekintve pont a fordítottja mondható el, hiszen hazánk 2010-es értéke kétszerese az uniós átlagnak.

Települési szilárd hulladék újrafeldolgozási aránya az Európai Unióban, 2010, %

AT	69,8
DE	61,8
BE	61,8
NL	60,7
SE	49,8
LU	46,8
DK	42,3
SI	41,2
EU-27	39,6
UK	39,1
IE	38,8
FR	34,9
IT	34,1
ES	33,1
FI	32,8
PL	25,6
EE	23,8
CY	19,8
HU	19,6
PT	18,8
EL	18,3
CZ	16,6
MT	13,7
LV	9,4
SK	8,9
LT	5,4
RO	1,3
BG	0,0

34.2. ábra Az elégetett és lerakott települési szilárd hulladék aránya

Hazánkban közel 7 százalékponttal nőtt az elégetett hulladék aránya.

A három kezelési mód arányát összehasonlítva megállapítható, hogy Magyarországon a települési szilárd hulladék esetében még mindig a legkevésbé környezetbarát kezelési mód, a lerakás a legelterjedtebb kezelési eljárás, elsősorban azért, mert nem annyira költséges, mint az égetés vagy az újrafeldolgozás. A lerakás hátránya, hogy tápanyagok, nehézfémek és más toxikus összetevők kimosódásához, üvegházhatású gázok kibocsátásához, értékes területek elvesztéséhez és megnövekedett közúti forgalomhoz vezet. Ennek következtében terheli a levegőt, a talajt és a vizet, káros az emberre és az élővilágra egyaránt. Az égetés azért kedvezőbb kezelési mód, mint a lerakás, mert lehetővé teszi az energia hasznosítását, valamint a hulladék térfogatának csökkentését. Hátránya, hogy mérgező gázok, például dioxinok kibocsátásával, salakképződéssel és a gáztisztításból eredő vízszennyezéssel jár együtt.

Definíciók

A településhulladék-kezelési indikátor segítségével megkaphatjuk az újrafeldolgozandó, az elégetendő, illetve a lerakandó hulladékok arányát a keletkezett települési szilárd hulladékból.

Az újrafeldolgozás a hulladék anyagának termelésben, szolgáltatásban történő ismételt felhasználását jelenti. A hulladékok égetése a hulladékok égetőben vagy vegyes tüzelésű telephelyen megvalósuló hőkezelése. Hulladéklerakásnak minősül a hulladékoknak meghatározott jogszabályi követelmények és műszaki védelemi előírások betartásával megvalósított elhelyezése.

Stadat-táblák

5.5. Hulladékgazdálkodás

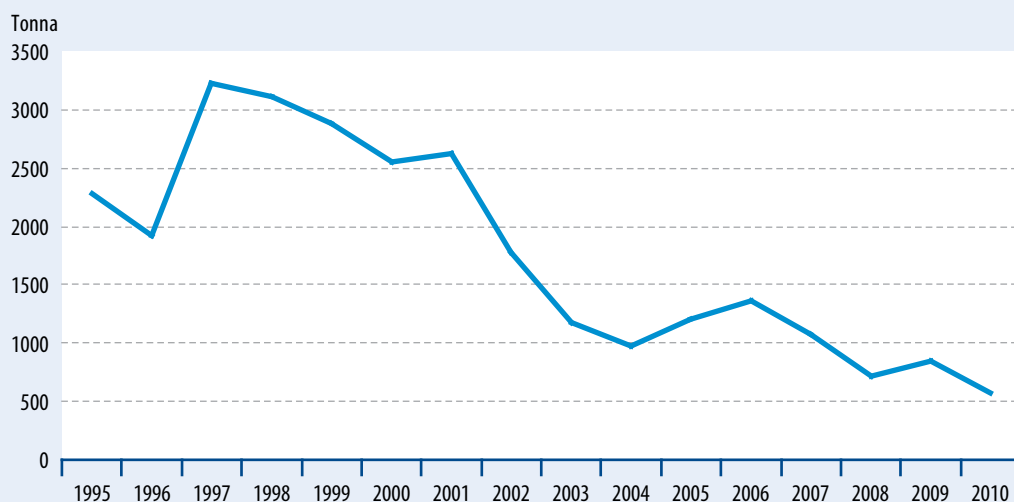
6.5. Környezet

Veszélyes hulladékok keletkezése

Kulcsszavak veszélyes hulladék, hulladék

35.1. ábra A veszélyes hulladék mennyiségének alakulása

! A legmagasabb, 1997-es értékhez képest 2010-re ötödére csökkent a veszélyes hulladék mennyisége.

Relevancia Fenntarthatósági célkitűzés a nem hasznosítható hulladék környezetbarát, a környezeti és társadalmi károkat minimalizáló kezelése. Csökkenteni kell a hulladék helyfoglalását, és javítani a természetbe való illeszkedését (elbomlás, kőzetesedés). Lehetőség szerint biztosítani kell a hulladékok helyi kezelését. A kiegyensúlyozott területi fejlődést szem előtt tartva fontos feladat, hogy megvédjük a fejlettebb régiókat attól, hogy a fejlettebbek hulladéklerakó helyeivé váljanak.

Elemzés 1997-ben ugrásszerűen nőtt a veszélyes hulladékok mennyisége, annak következményeként, hogy egyes magyarországi erőművek salakját veszélyes hulladékká minősítették. Az ezredfordulót követő csökkenés elsősorban a termelés visszaeséséhez kapcsolható, emellett azonban módszertani változások is voltak: a 2002-től alkalmazott Európai Hulladékkatalógus (EWC) szerint több hulladékfajta (pl. állati eredetű, egészségügyi hulladék) már nem minősül veszélyes hulladéknak. A csökkenés ideiglenesen regnált, amikor kármentesítési tevékenységekből származó kitermelt szennyezett talaj minősült veszélyes hulladéknak (2005, 2006).

Nemzetközi kitekintés Az összes keletkezett hulladékon belül a veszélyes hulladék aránya Észtországban kiemelkedően magas (38%), főként a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás ág veszélyes hulladékai a meghatározók. Belgium esetében, ahol a mutató értéke 12% volt 2008-ban, jelentős mennyiségű veszélyesnek minősülő építési és bontási hulladék keletkezett. Magyarország értéke átlag körüli, az arány Romániában és Görögországban a legkisebb.

Részletek A vizsgált időszakban a veszélyes hulladékok halmazállapot szerinti összetétele ingadozott, azonban minden évben a szilárd halmazállapotú veszélyes hulladékok aránya volt a legmagasabb.

Magyarországon a bányászati, illetve a vegyipari tevékenység miatt egyes régiókban az átlagosnál nagyobb a veszélyes hulladék aránya. 2009-ben a legkevesebb Dél-Dunántúlon, a legtöbb Közép-Dunántúlon keletkezett.

Definíció Veszélyes hulladéknak minősül az, ami vagy aminek bármely összetevője, illetve átalakulási terméke a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvényben meghatározott veszélyes-

Veszélyes hulladék aránya az összes keletkezett hulladékból az Európai Unióban, 2008, %

EE 38,5

BE 12,2

PT 9,2

DE 6,0

CZ 5,9

NL 4,7

SK 4,6

BG 4,6

LV 4,5

▶ HU 4,0 ◀

▶ EU-27 3,7 ◀

IT 3,7

MT 3,7

FR 3,2

IE 3,1

SI 3,0

DK 2,8

FI 2,6

ES 2,4

SE 2,4

AT 2,4

UK 2,2

LU 2,1

LT 1,8

CY 1,3

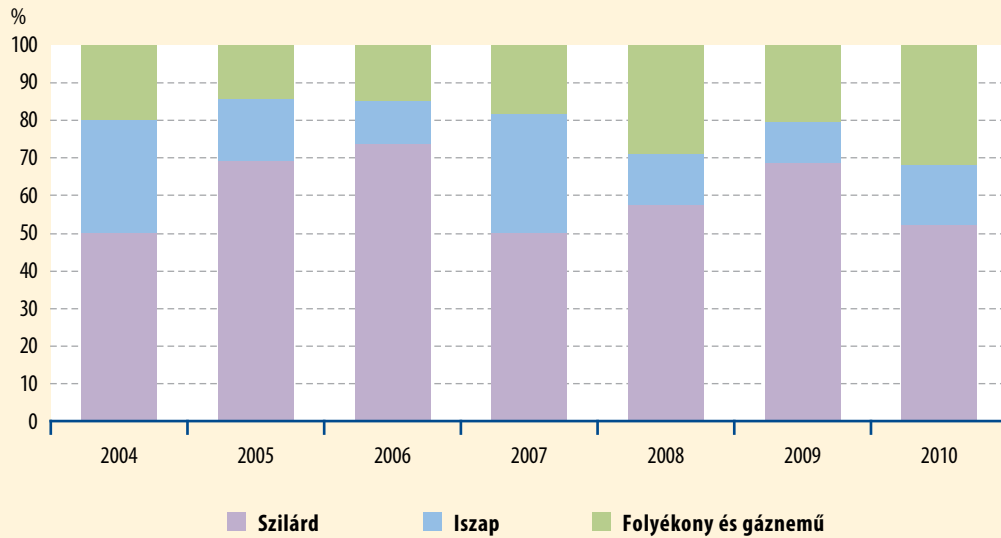
PL 1,0

EL 0,4

RO 0,3

35.2. ábra

A veszélyes hulladék megoszlása halmazállapot szerint

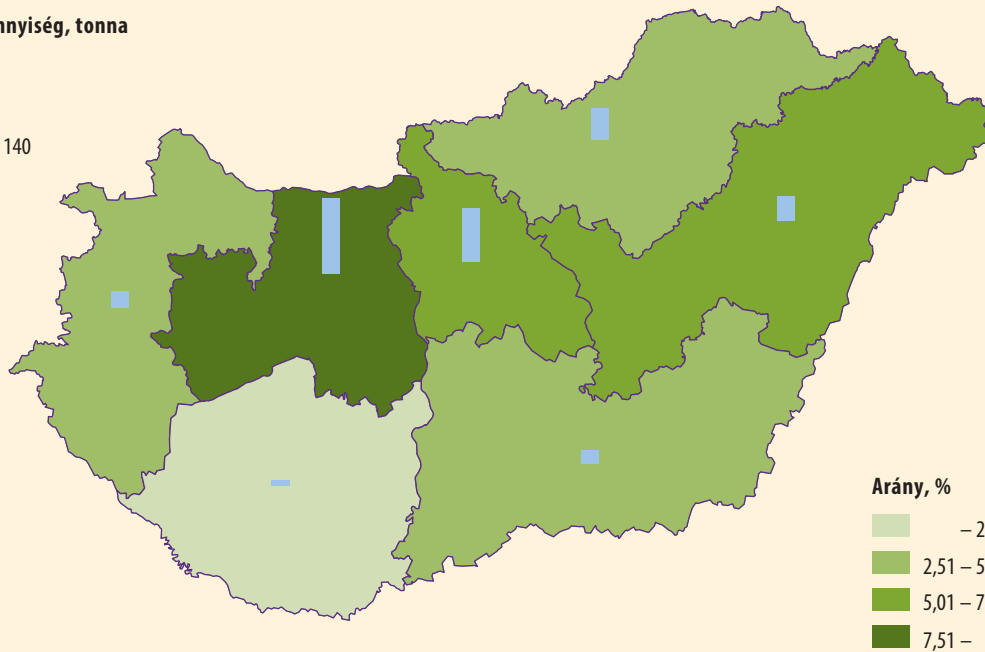
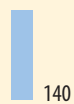

A veszélyes hulladék halmazállapot szerinti megoszlása évről évre ingadozik, a szilárd hulladék aránya a legmagasabb.

35.3. ábra

A keletkezett veszélyes hulladék mennyisége és aránya az összes hulladékból régióinként, 2009

Mennyiség, tonna

A közép-Dunántúli régióban a legmagasabb a veszélyes hulladék aránya (közel 10%).

ségi jellemzők valamelyikével rendelkeznek, és a veszélyes összetevő olyan koncentrációban van jelen, hogy ezáltal az élővilágra, az emberi egészségre, a környezet bármely elemére veszélyt jelent, illetve nem megfelelő tárolása és kezelése esetén károsító hatást fejt ki.

Stadat-táblák
5.5. Hulladékgazdálkodás

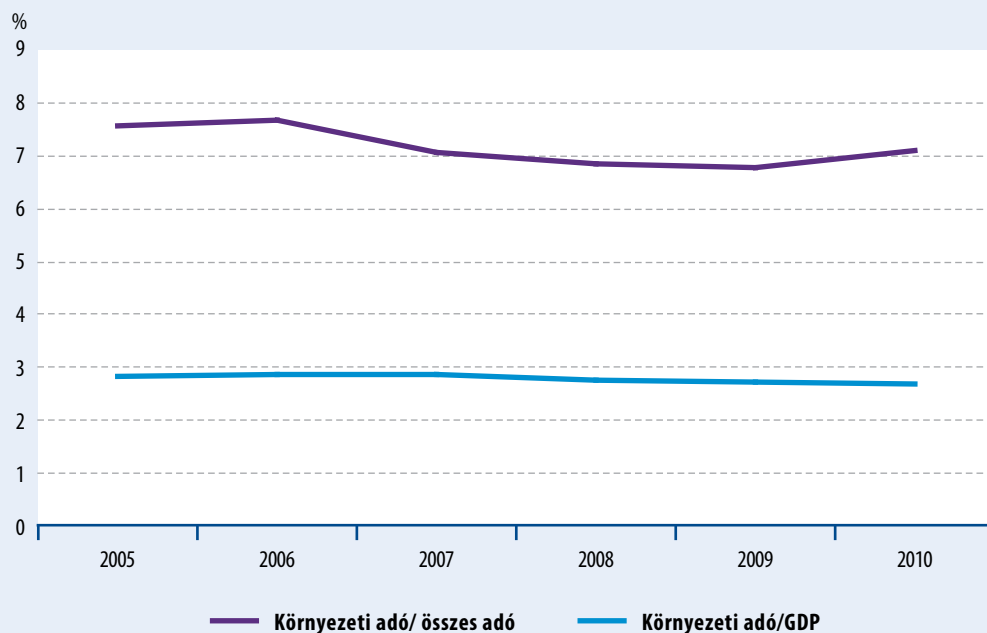
A környezeti adók aránya

Kulcsszavak környezeti adók, energiaadók, közlekedési adók, szennyezési adók, erőforrás adók

36.1. ábra

A környezeti jellegű adók részaránya a teljes adózási rendszeren belül és a GDP-hez viszonyítva

A környezeti adók részaránya a teljes adózási rendszeren belül 2005-höz viszonyítva 2010-re 0,5 százalékponttal csökkent. A GDP-hez viszonyított arány nagyjából állandónak tekinthető.

Relevancia A mutató kiemelt fontosságú eszköze az adórendszerek úgynevezett „zöldítése” mérésének, azaz annak a törekvésnek, hogy a teljes adórendszeren belül minél nagyobb részarányal képviseltessék magukat a környezeti károk okozása, a tényleges és potenciális környezetszennyezések után fizetendő adók.

Elemzés A környezeti adók GDP-hez viszonyított aránya 2005-től nagyjából állandó (2,7–2,8% körüli). Az összes adóhoz viszonyított arány viszont némileg csökkent, a 2005–2006-ban 7,5% feletti hányadról azt követő években 7% körüliire.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió tagállamai közül 2010-ben a környezeti adók aránya a teljes adórendszeren belül Bulgáriában volt a legmagasabb (11% feletti), Franciaországban a legalacsonyabb (4,2%). A hazai arány alapján Magyarország az uniós középmezőnyben helyez-

kedik el, a 7% körüli érték közel 1 százalékponttal meghaladja az EU-27 átlagát.

Részletek Az Európai Unió tagállamaihoz hasonlóan hazánkban is az energiára kivetett adók képviseltetik magukat a legnagyobb súllyal, részarányuk 2005-ben 76, 2010-ben 78% volt. Ennek legnagyobb részét az üzemanyagok jövedéki adója teszi ki.

Definíciók

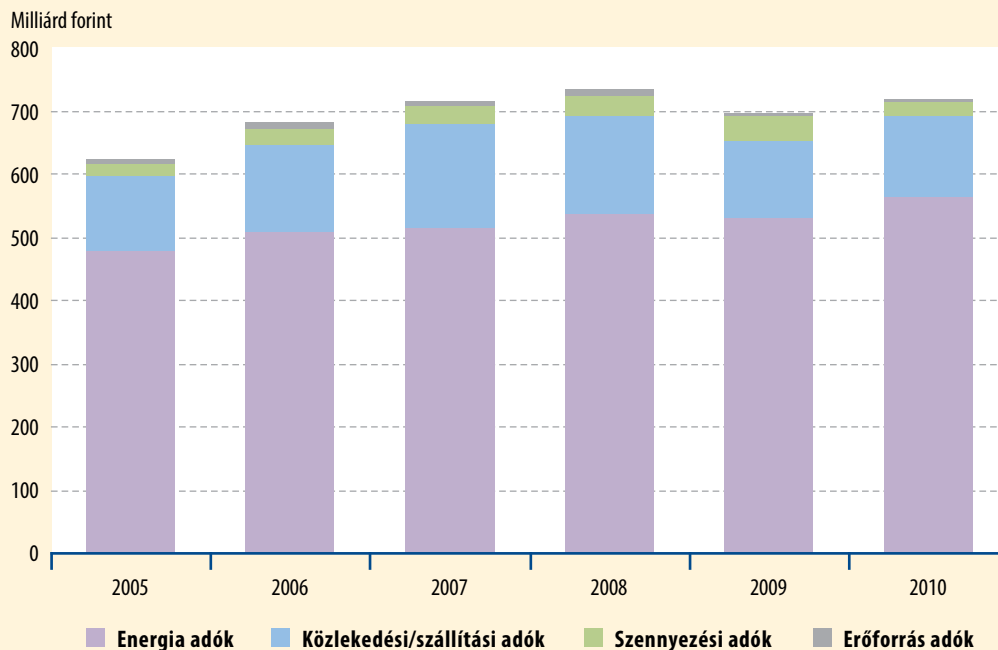
Környezeti adóknak nevezzük az OECD és az Eurostat definíciója értelmében azokat az adótípusokat, amelyek adóalapja olyan fizikai egység, aminek bizonyítottan negatív hatása van a környezetre. Az indikátor az összes, az OECD/Eurostat közös módszertana szerint környezeti adónak minősülő adófajta részarányát mutatja a teljes adózási rendszeren belül (ideértve a társadalombiztosítási hozzájárulásokat is), illetve a GDP-hez viszonyítva.

Környezetvédelmi adók az összes adóbevétel arányában az Európai Unióban, 2010, %

BG	10,7
NL	10,3
SI	9,6
MT	9,2
LV	8,8
EE	8,7
DK	8,4
IE	8,4
CY	8,2
PL	8,1
PT	7,9
EL	7,8
RO	7,5
UK	7,4
HU	7,1
CZ	7,1
LT	6,9
SK	6,7
FI	6,6
LU	6,4
EU-27	6,2
IT	6,1
SE	6,0
DE	5,8
AT	5,6
ES	5,2
BE	4,7
FR	4,2

36.2. ábra Környezeti jellegű adók csoportosítása adófajtánként

Az energiaadók az összes környezeti jellegű adó több mint háromnegyedét teszik ki.

A környezeti adók csoportosítása a legtöbb európai országban az OECD és az Eurostat terminológiája szerint történik. Eszerint a környezettel összefüggő adófajták az alábbi négy csoport valamelyikébe sorolhatók: energiaadók (beleértve a szén-dioxid-adót is), közlekedési/szállítási adók, szennyezési adók, erőforrásadók.

Az energiaadók alapját a különböző energiatermékek képezik, amelyeket például erőművekben, illetve közúti, légi stb. közlekedés során üzemanyagként használnak (így például a motorbenzin után fizetendő adó is ide, nem pedig a közlekedési adók közé tartozik). A közlekedési/szállítási adók közül Magyarországra a gépjárművekre kivetett különböző adók jellemzőek. A harmadik kategória, a szennyezési adók alapja a levegő- és vízszennyezés, a különféle szilárdhulladék-, vagy zajkibocsátás. Magyarországon idesorolandók a különböző környezetvédelmi termékdíjak. Az úgynevezett erőforrásadók pedig a különféle természeti erőforrások használata után fizetendők, hazánkban többek között a földhasználati járulék tartozik ebbe a csoportba.

Stadat-táblák

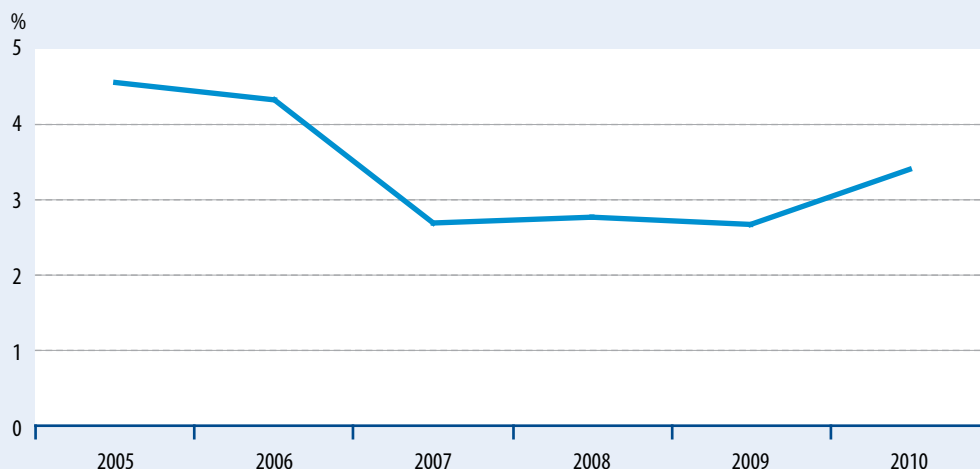
5.9.4. Környezetvédelmi adók (2005–)

Környezetvédelmi ráfordítások

Kulcsszavak **környezetvédelmi ráfordítások, folyó ráfordítások, környezetvédelmi beruházás, beruházás**

37.1. ábra **Környezetvédelmi beruházások az összes beruházás arányában**

A nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak aránya az összes beruházáshoz viszonyítva 2010-ben 1,1 százalékponttal volt alacsonyabb 2005-höz képest.

Relevancia A környezetvédelmi beruházások alapvető célja a környezet állapotának javítása, a jövőbeli környezeti károk megelőzése, a káros hatások minimalizálása.

Elemzés A környezetvédelmi beruházások értéke 2005-ben folyó áron 203 milliárd, 2010-ben 153 milliárd forint volt, összehasonlító áron 38 százalékponttal csökkent. A nemzetgazdaság összes beruházását vizsgálva ugyanez a mérséklődés 18 százalékpontos.

Nemzetközi kitekintés A közigazgatás környezetvédelmi beruházásai az EU-27 tagországai közül Litvániában és Szlovéniában a legmagasabbak, meghaladják a GDP 0,5%-át. A legalacsonyabb Svédországban, Szlovákiában és Lettországon (0,03%). A magyar érték (0,1%) valamivel elmarad az EU-27 átlagától (0,15%).

Részletek A környezetvédelmi beruházások növekedése 2006-ig tartott, ezt követően 2009-ig folyamatosan csökkent. 2010-ben a nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak mintegy 41%-át szennyvízkezelésre, 21%-át hulladékkezelésre, 10%-át a talaj és a felszín alatti vizek védelmére fordították. A gazdasági ágak közül

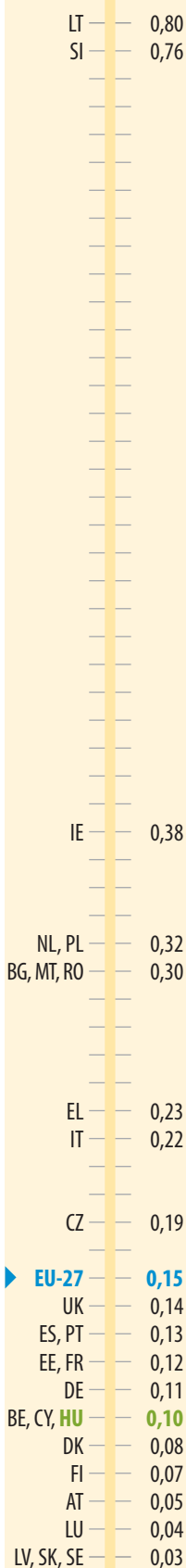
2010-ben az összes környezetvédelmi beruházásból a közigazgatásba sorolt gazdasági szervezetek részesedése volt a legjelentősebb (47%), ezt a vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmegelőzés ágba sorolt gazdasági szervezetek követték (23%).

Definíciók

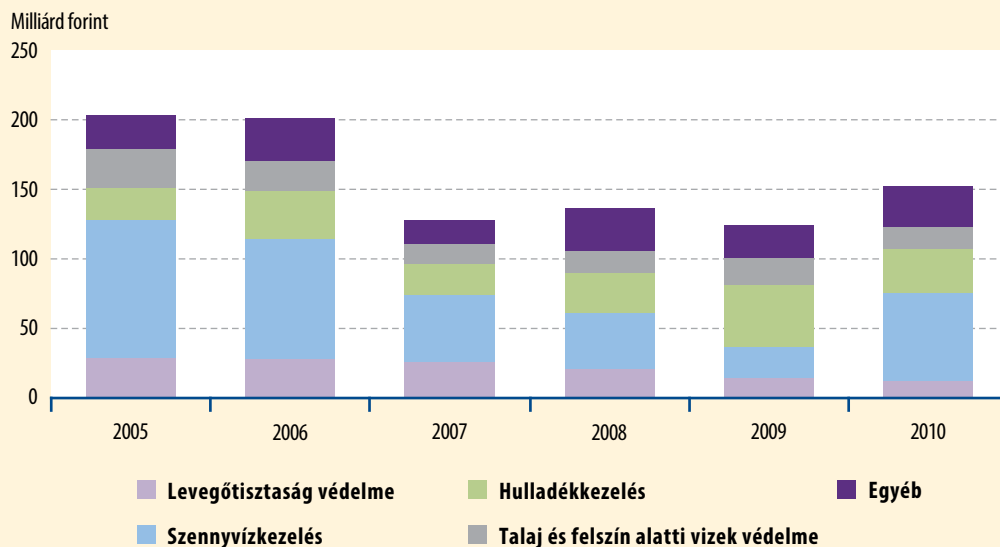
Környezetvédelmi beruházásnak minősül minden olyan beruházási ráfordítás, amelynek elsődleges célja a környezetszennyezés vagy bármilyen más környezetkárosítás megelőzése, csökkentése és megszüntetése. Ezek a beruházások valamely környezetvédelmi feladat miatt merülnek fel, és egyértelműen, közvetlenül a környezetvédelmi feladat megvalósításához rendelkeznek.

A szervezeten belüli, folyó környezetvédelmi ráfordítások a környezetterhelés csökkentését szolgáló berendezések működtetéséhez rendelkeznek, szervezeten belüli, folyó ráfordítások.

A közigazgatás környezetvédelmi beruházásai a GDP százalékában az Európai Unióban, 2009, %

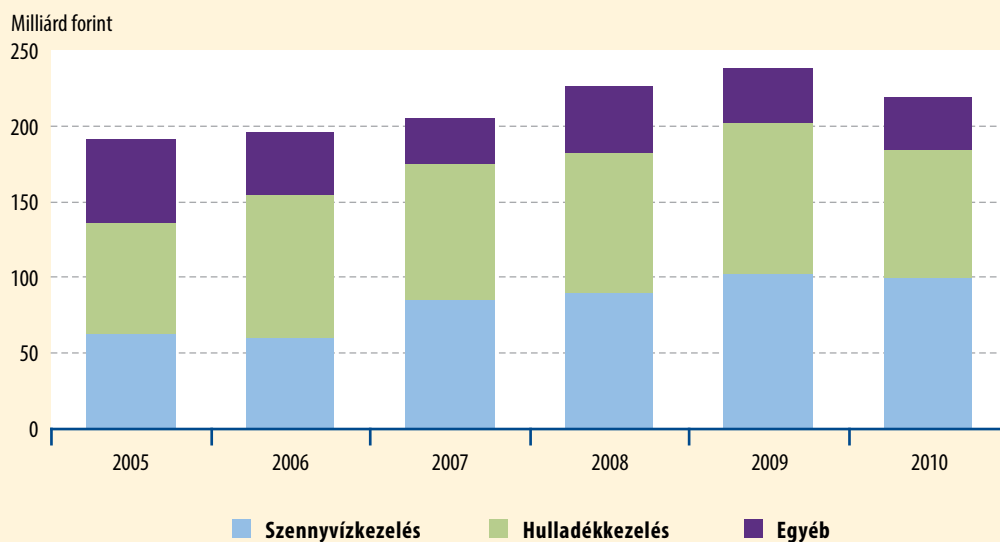
37.2. ábra **Környezetvédelmi beruházások környezeti területek szerint**

A szennyvízkezeléshez köthető környezetvédelmi beruházások aránya jelentős mértékben csökkent a többi környezeti területhez viszonyítva.

37.3. ábra

Szervezetten belüli folyó környezetvédelmi ráfordítások környezeti területek szerint

A szervezetten belüli folyó környezetvédelmi ráfordítások esetében a három fő környezeti terület részaránya évről évre csupán kismértékben változik.

Stadat-táblák

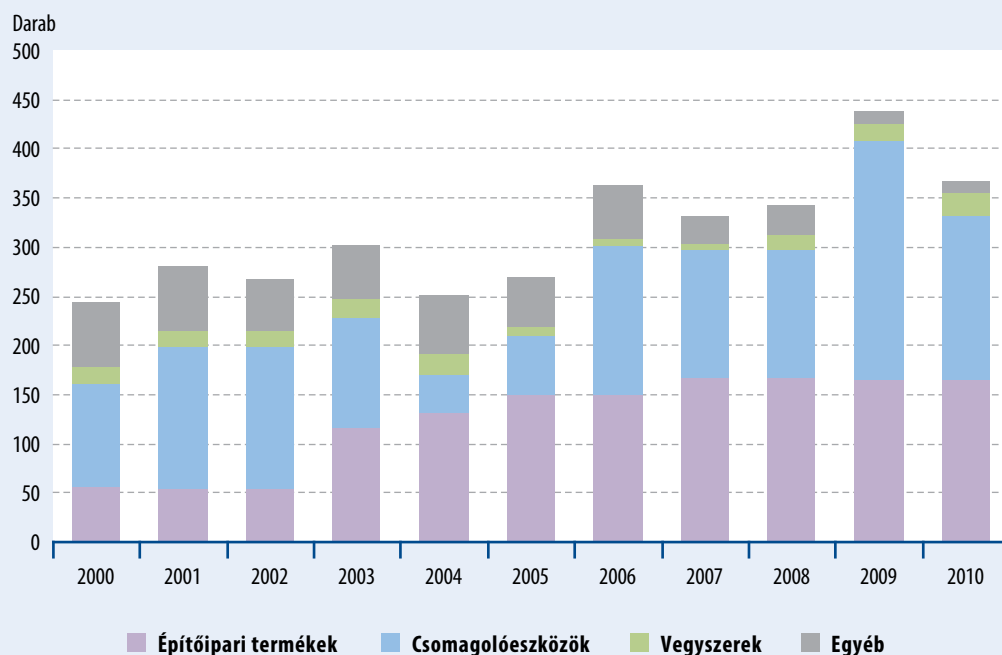
- 5.9.1. Környezetvédelmi beruházások környezeti területek szerint (2005–) – TEÁOR'08
- 5.9.2. Környezetvédelmi beruházások gazdasági ágak szerint (2005–) – TEÁOR'08
- 5.9.3. Szervezetten belüli folyó környezetvédelmi ráfordítások (2005–) – TEÁOR'08

Környezetbarát címkével ellátott termékek

Kulcsszavak környezetbarát termékek

38.1. ábra Környezetbarát tanúsítvánnyal rendelkező termékek termékcsopontonként

Forrás: Környezetbarát Termék Nonprofit Kft.

2000 és 2010 között összességében mintegy másfélszeresére növekedett a környezetbarát tanúsítvánnyal rendelkező termékek száma.

Relevancia Magyarországon 1993. szeptember 9-én a kormány határozatot hozott a környezetbarát termékeket megkülönböztető, a megfelelést tanúsító rendszer létrehozására. A határozat értelmében – a hasonló gazdasági és politikai helyzetben lévő országok közül elsőként hazánkban – az akkori Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium megalapította a Környezetbarát Termék Közhasznú Társaságot, amelynek feladata a minősítőtanúsító rendszer koordinálása és működtetése.

A környezetbarát minősítés és tanúsítás célja a környezet iránti felelősségtudat erősítése, a gyártók, forgalmazók ösztönzése a környezeti szempontból kedvezőbb tulajdonságokkal rendelkező termékek és eljárások bevezetésére, illetve a fogyasztók tájékoztatása a minősített termékekről és szolgáltatásokról.

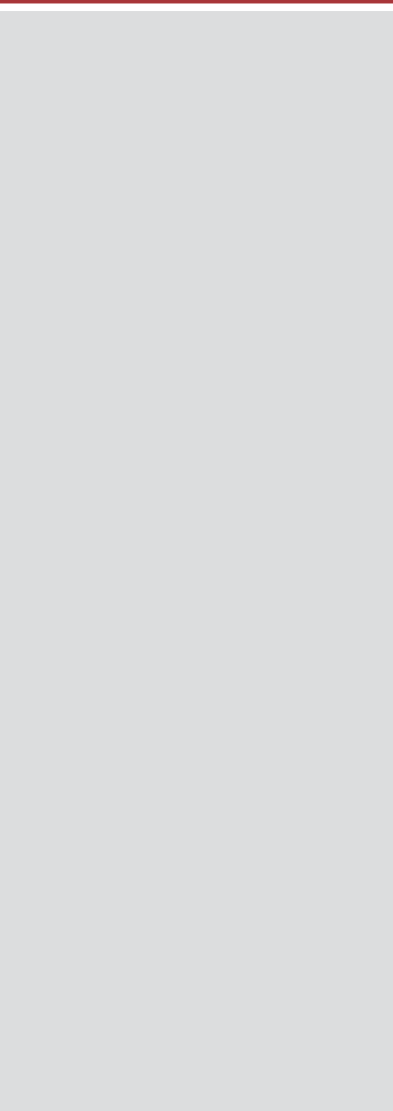
Elemzés Hazánkban a környezetbarát termék minősítéssel ellátott termékek száma 2000-hez képest 2009-re 80%-kal emelkedett. A vizsgált

időszakon belül a legjelentősebb termékcsoportok az építőipari termékek, a csomagolóeszközök, valamint az elektromos készülékek voltak. 2010-re jelentősen csökkent a környezetbarát tanúsítvánnyal rendelkező csomagolóeszközök, ezen belül a biológiai úton lebomló egyszer használatos műanyag csomagolóeszközök száma.

Definíció A környezetbarát címkével ellátott termékek indikátor a Magyarországon bejegyzett, környezetbarát minősítéssel rendelkező termékek számát mutatja meg a legfontosabb termékcsopontonként.

II.

Társadalom

Összefoglaló

A világ egyes részei még a népességrobbanás fázisában vannak, mások a gyorsuló előregedéssel, népességfogyással küzdenek. Ez mindkét esetben foglalkoztatási, egészségügyi, oktatási problémákkal párosul. Minden erőfeszítés mellett a szegénység elleni küzdelem továbbra is napirenden van, nem csak a fejlődő világban, de a nyugati országokban, így hazánkban is. A társadalom fogyasztási igényei egyre nőnek, ami hatalmas terhet ró erőforrásainkra.

A termelési rendszerek folyamatos fejlődése és globális elterjedése megváltoztatta a társadalmi folyamatokat is, növelve a nemzetközi és nemzeti szinten meglévő gazdasági-társadalmi egyenlőtlenségeket, továbbfokozva egyes rétegek elszegényedését. A területi átrendeződés, az urbanizáció és koncentráció, az ezzel együtt járó foglalkozás- és életmódváltás annyira felgyorsult, hogy kezelhetetlennek tűnő problémák jelennek meg a vidéki és a túlszűfolt városi térségekben. A vidék elveszíti népességmegtartó-képességét, ebből adódóan az ottani szolgáltatások köre meg inkább leszűkül. Ezzel ellentétben a városok lakossága felduzzad, az energiafelhasználás, a hulladéktermelés és a környezetterhelés megnő, aránytalanul felhasználva a meglévő erőforráskészleteket. Az urbanizáció általában magas motorizációs szinttel is párosul, tovább növelve a környezetszennyezést.

Az Európa túlnyomó részére jellemző alacsony termékenység és előregedés alól Magyarország sem kivétel. E kedvezőtlen folyamat nyomán a szociális ellátórendszerek fenntarthatósága is veszélybe kerül.

Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám	
Demográfia	39	Függőségi arány	78	
	40	Teljes termékenységi arányszám	81	
	41	Belföldi vándorlás	83	
	42	Nemzetközi vándorlás	86	
	43	Városi népesség aránya	88	
Foglalkoztatottság	44	Gazdasági aktivitás	89	
	45	Foglalkoztatási arány	91	
	46	Atipikus foglalkoztatás	94	
	47	Munkanélküliségi ráta	97	
	48	Tartós munkanélküliségi ráta	100	
	49	A munkaerőpiacról való kilépés átlagos életkora	101	
	50	Női–férfi kereseti rés	102	
Életkörülmények	51	Szegénységi arány	104	
	52	Szegénységi kockázat	107	
	53	A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége	108	
	54	A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya	109	
	55	Lakossági eladósodottság rátája	111	
	56	Fürdőszoba nélküli lakások aránya	112	

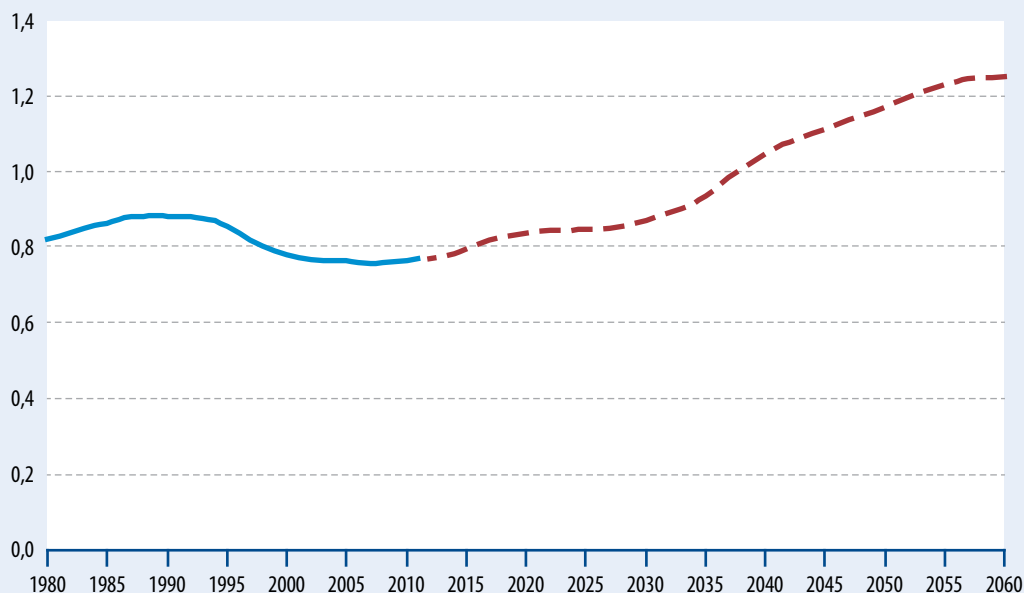
Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám	
Fogyasztás	57	Fogyasztási szerkezet	114	
	58	Tápanyag- és élelmiszer-fogyasztás	116	
	59	Kiskereskedelem	118	
	60	Kommunális ellátottság	120	
	61	Lakossági közüzemi vízfogyasztás	122	
	62	Háztartások villamosenergia-fogyasztása	124	
	63	Internethasználat	126	
	64	Személygépjármű-állomány	128	
	65	Turizmus	130	
Egészség	66	A várható élettartam	132	
	67	Vélt egészség	135	
	68	Krónikus betegségek	137	
	69	Anyagi okból meghíusult orvos-beteg találkozások	140	
	70	Dohányzók aránya	141	
	71	Alkoholfogyasztás	143	
	72	Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	144	
	73	Halálozások kiemelt halálokok szerint	146	
	74	Standardizált halandósági hányados	148	
Oktatás	75	Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya	150	
	76	Rosszul olvasó tanulók aránya	151	
	77	Korai iskolaelhagyók	152	
	78	Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók	153	
	79	Számítógépes ismeretek	155	
	80	Egész életen át tartó tanulás	157	
	81	Gyermekek óvodai és bölcsődei elhelyezési lehetősége	158	
Társadalmi kapcsolatok	82	Civil szervezetek	160	
	83	Az e-kormányzás elérhetősége	162	

Függőségi arány

Kulcsszavak **függőségi arány, eltartottsági mutatók, korösszetétel, korfa**

39.1. ábra **Teljes függőségi arány (a 20–59 éves korúakhoz viszonyítva)**

Forrás: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet népesség-előreszámítása.

A 2007-es mélypont után a mutató értéke emelkedni kezdett.

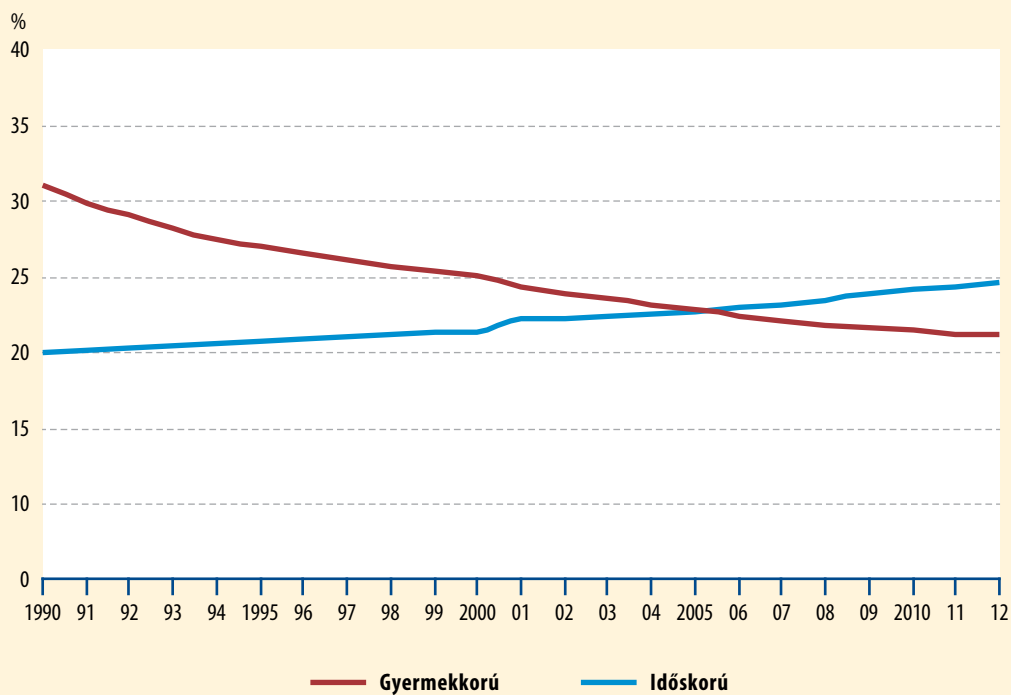
Relevancia A függőségi (eltartottsági) mutatók a népesség korösszetételében történt változások legfontosabb indikátorai. Értéküket hosszabb távon befolyásolja a gyermekvállalás és a halandóság alakulása, valamint a vándorlás. A függőségi arány történelmi változásának általános trendje az, hogy a gyermekvállalás mérséklődésének hatására a kezdeti magas szintről előbb csökken, majd emelkedik az életkor kitolódásának következtében. Ez utóbbi trend különösen erőteljesen bontakozik ki napjainkban a fejlett országokban, és állít a társadalmak elé rendkívül komoly, hosszú távú kihívásokat. A függőségi arány értékét alapvetően befolyásolja, hogy kiket tekintünk aktív korúaknak. Napjaink tendenciája az aktív kor alsó és felső határának emelkedése – előbbi a hosszabb iskolázás, utóbbi a javuló életkilátások miatt. Az életút belső arányainak megőrzése szükséges a népességfejlődés fenntarthatóságához.

Elemzés Magyarországon 1980 elején a függőségi arány értéke 0,819 volt, ezer aktív (20–59

éves) korúra 819 nem aktív (0–19 éves és 60 éves és idősebb) korú jutott. Az 1990-es évek termékenységi hullámvölgye a mutatót 0,8 alá vitte, a legalacsonyabb értéket 2007-ben figyelhettük meg (0,753). Ez egyúttal a hosszabb távú trend mélypontja is, az előreszámítások a jövőben folyamatos és jelentős emelkedést jeleznek. A függőségi arány értéke 2060-ban 1,3, 2100-ban 1,4 körül lehet a népesség-előreszámítás alapváltozata szerint.

Részletek Az eltartottsági ráták számításánál három főbb korcsoportot emelhetünk ki, ezek egymáshoz viszonyított arányai jól mutatják a társadalom elöregedését, az egyes korcsoportok függőségi viszonyait, és előre vetítik a változások társadalmi-gazdaság hatásait. A három kiemelt korcsoport: a gyermekkorúak (0–14 évesek), a felnőtt vagy aktív korúak (15–64 évesek) és az időskorúak (65 éves és idősebbek). E három nagy korcsoport alapján négy eltartottsági, illetve függőségi mutatót lehet képezni.

39.2. ábra **Eltartottsági mutatók alakulása**

A 15 éven aluliak aránya folyamatosan csökken, a 65 éves és idősebb korúaké egyenletesen emelkedik.

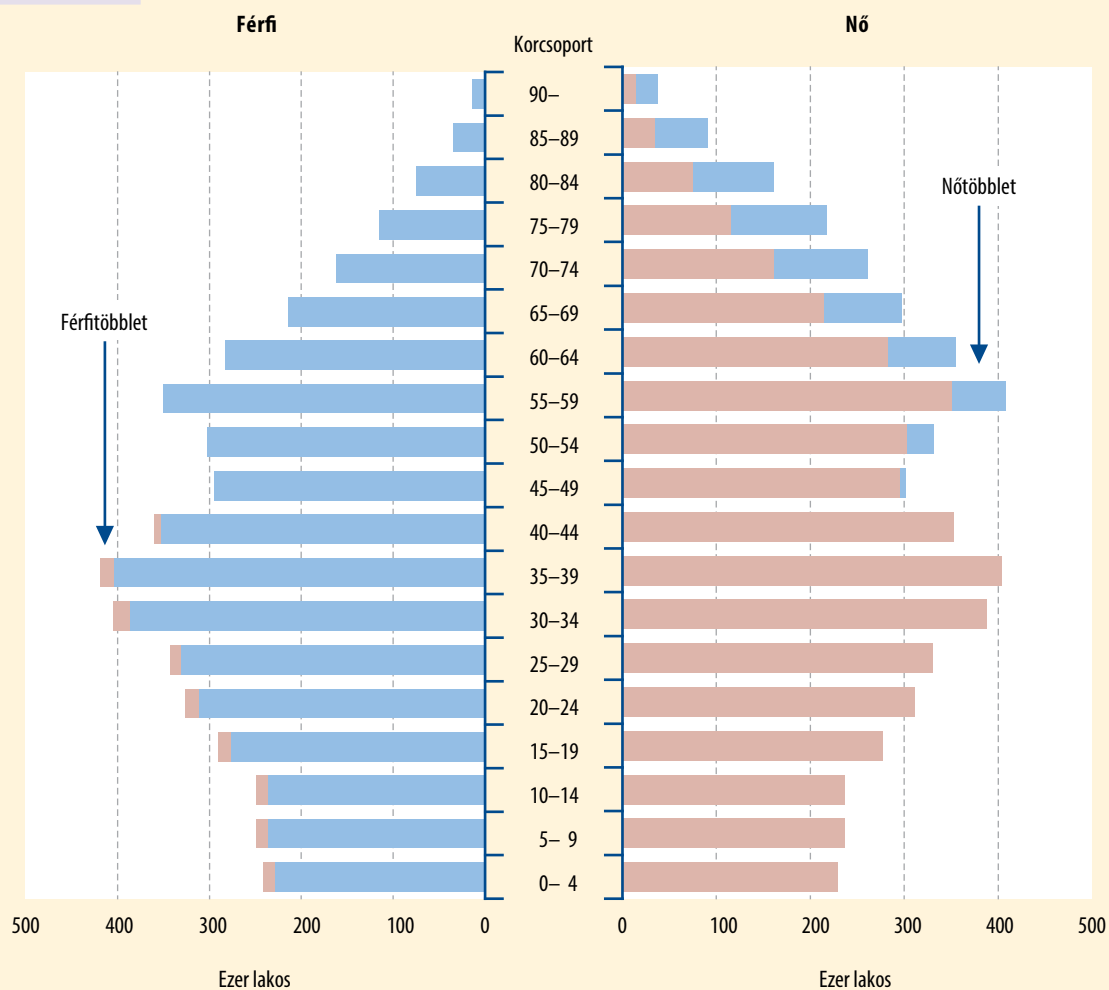
A gyermekkorúak aránya az aktív korú népességhez viszonyítva folyamatosan csökkent az elmúlt évtizedekben. Ennek üteme az 1990-es években felgyorsult. 1990-ben még a népesség 1/5-e volt gyermekkorú, ez mára 15% alá csökkent. Ezzel párhuzamosan az időskorúak aránya folyamatosan, 13%-ról 17% közelébe emelkedett. A népesség öregedési folyamatát mutatja, hogy 2006 óta már több az időskorú, mint a gyermekkorú. Mindeközben az aktív korú népesség aránya az elmúlt több mint húsz évben 66%-ról 69%-ra emelkedett, vagyis a gyermek- és időskorú népesség együttes aránya is csökkent az aktív korú népességhez viszonyítva. Ezáltal, még ha kismértékben is, de mérséklődött az aktív korú népességre nehezedő demográfiai eltartási teher.

A népességben belül a nemek arányát tekintve 1990 óta 1081-ről 1104-re emelkedett az ezer férfira jutó nők száma. A születéskori fiútöbblet miatt a gyermekkorúaknál még 941 leány jut ezer fiúra, a két nem halandósági különbsége viszont jelentős nőtöbbletet eredményez az idősebb korosztályoknál. A nőtöbblet a 46 éveseknél kezdődik, az életkorral párhuzamosan tovább növekszik.

A 65 éves és idősebb népességben 2012. január 1-jén ezer férfira 1728 nő jutott.

A népesség összetételét szemlélteti a nők és férfiak számát életkor szerint ábrázoló ún. korfa. Az aktív és az inaktív korúak arányának kedvező irányú változását alapvetően az okozza, hogy az elmúlt húsz év során munkaképes korba léptek az 1970-es évek közepén született nagyobb létszámú nemzedékek, az 1950-es évek közepén született ugyancsak népes generációk pedig még munkaképes korban vannak. Ezzel párhuzamosan a születések száma jobban csökkent, mint ahogy az időskorúak száma nőtt. Mivel az aktív korúak száma még magas, kihasználhatjuk a korstruktúra változásából adódó előnyöket. Amikor az 1950-es években születettek elérik a nyugdíjkorhatárt, ismét dinamikus emelkedni fog az időskorúak száma, ami növekvő terhet fog jelenteni a csökkenő számú aktív korú népességnek.

39.3. ábra A népesség korösszetétele, 2012. január 1.

A születések számának csökkenése miatt a korfa alja „karcsúsodik”, a nemek közötti arány 46 éves kortól eltolódik a nők javára.

Definíciók

A függőségi mutatókban a náluk fiatalabb és idősebb népesség létszámát viszonyítjuk az aktív korú népességhez. A függőségi arány az egy aktív korúra jutó eltartási kötelezettséget fejezi ki.

A gyermeknépesség eltartottsági rátája: a 0–14 éves népesség a 15–64 éves népesség százalékában.

Az idős népesség eltartottsági rátája: a 65 éves és idősebb népesség a 15–64 éves népesség százalékában.

Az eltartott népesség rátája (eltartottsági ráta): a gyermek- és az idős népesség a 15–64 éves népesség százalékában.

Stadat-táblák

1.1. Népesség, népmozgalom

6.1.2. A lakónépesség korcsoport szerint, január 1.

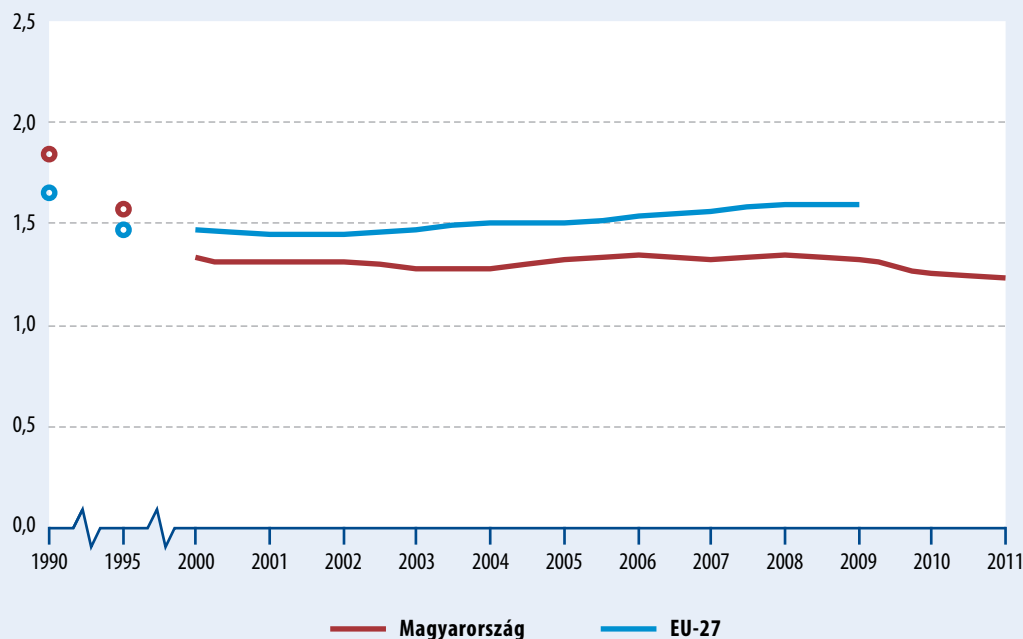
6.1.6. Eltartottsági ráta, öregedési index, január 1.

Teljes termékenységi arányszám

Kulcsszavak teljes termékenységi arányszám, élve születés, gyermekvállalás, termékenység, reprodukció

40.1. ábra Teljes termékenységi arányszám

Forrás: Eurostat, WHO.

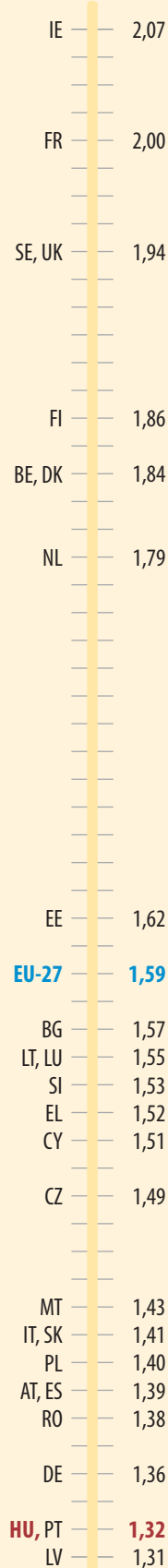
A termékenység szintje már hosszú ideje nem biztosítja a népesség-utánpótlást.

Relevancia Egy ország népességszáma akkor fenntartható, ha a teljes termékenységi arányszáma eléri a 2,1-et. Ez nevezzük reprodukciós szintnek. Amennyiben a termékenység tartósan a reprodukciós szint alá kerül, az össznépesség csökken és öregedik, ami a gazdaságilag aktív korosztály nagyságának jövőbeli viszonylagos visszaesését eredményezi. A reprodukciós szinthez közeli tartós termékenység kiegyensúlyozott korösszetételű népességet eredményez, ami nélkülözhetetlen feltétele a nyugdíjrendszer és az egészségügyi ellátórendszer hosszú távú fenntarthatóságának. A magas termékenység túlnépesedéshez is vezethet, ez olyan nehézségekkel jár együtt, mint például az élhető környezet és az erőforrások megterhelése.

Elemzés Az 1990-es években a termékenység erőteljesen csökkent, a 2000-es években ingadozott és alacsony szinten maradt. 1990 és 2011 között 1,84-ről 1,24-re mérséklődött a termékenységi

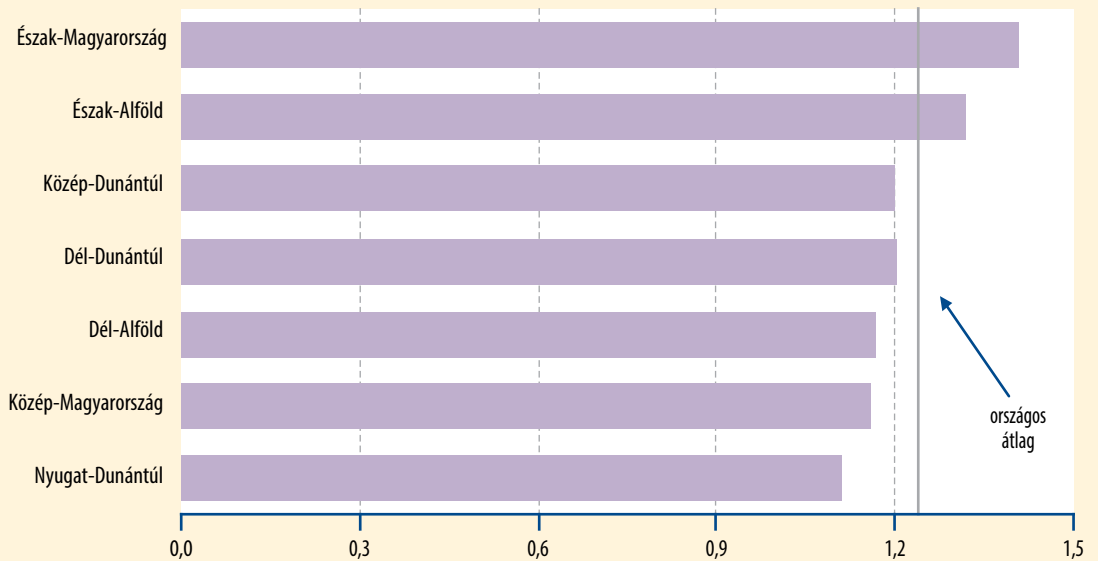
mutató értéke, ez történelmi mélypont a hazai születési statisztika történetében. 2000 és 2011 között 1,24 és 1,35 között ingadozott a mutató értéke. Míg 1990-ben mintegy 13%-kal maradt el a termékenység a reprodukció szintjétől, addig 2011-ben már 41%-kal. A termékenység alacsony szintje a későbbre halasztott születésekkel és a kevesebb gyermek vállalásával indokolható. A későbbi gyermekvállalás nem feltétlenül jár együtt a nők befejezett termékenységének csökkenésével, mivel életük során pótolhatják elhalasztott szüleiüket. Ezzel együtt megnő az esélye annak, hogy akaratuk ellenére az eredetileg tervezettnél kevesebb gyermeket vállalnak. A társadalomban kialakult termékenységi minta a felnövekvő fiatal generációk gyermekvállalási magatartását is befolyásolja.

Nemzetközi kitekintés Az EU-27 országai-ban 2002 és 2008 között folyamatosan emelkedett a teljes termékenységi arányszám, 1,45-ről

Teljes termékenységi arányszám az Európai Unióban, 2009, egy nőre jutó gyermek

40.2. ábra Teljes termékenységi arányszám régióként, 2011

Számottevő a különbség az ország nyugati és keleti felének termékenysége között.

1,6-ra. 2009-ben megtorpant, a mutató értéke (1,59) 24%-kal elmaradt a reprodukciós szinttől. 2009-ben Lettországbán (1,31), Magyarországon (1,32) és Portugáliában (1,32) volt a legalacsonyabb a termékenység, Írországbán (2,07), Franciaországban (2,0) és az Egyesült Királyságban (1,94) a legmagasabb. Az egyes országok közötti különbségeket egyebek mellett a munkaerő-piaci sajátosságok, az eltérő szociális ellátórendszerek és a kulturális tényezők is befolyásolják.

Részletek 2011-ben a legmagasabb termékenységi régió sem érte el azt szintet, ami 1990-ben legalacsonyabb termékenységgel rendelkező régiót jellemezte. 1990-ben Közép-Magyarországon volt a legalacsonyabb a termékenységi mutató (1,58), Észak-Magyarországon pedig a reprodukciós szintet megközelítve a legmagasabb (2,08). 2011-ben Észak-Magyarország mutatója volt továbbra is a legmagasabb (1,41), a legalacsonyabb Nyugat-Dunántúl (1,11). Az országos értéknél Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön jelentősen magasabb, a többi régióban alacsonyabb volt a termékenység mértéke. Az ország területi egységei közötti különbségek kismértékben nőttek az elmúlt időszak alatt. Az egyszerű reprodukció szintjéhez képest a legalacsonyabb termékenységi régió közel 45, a legmagasabb ter-

mékenységi értékkel rendelkező pedig több mint 37%-kal marad el.

Definíció A teljes termékenységi arányszám azt fejezi ki, hogy egy nő élete folyamán hány gyermeknek adna életet az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett. Egy hipotetikus generáció befejezett termékenységét jelzi, az adott évi női korszpecifikus termékenységi arányszámok összegzésével számítjuk ki.

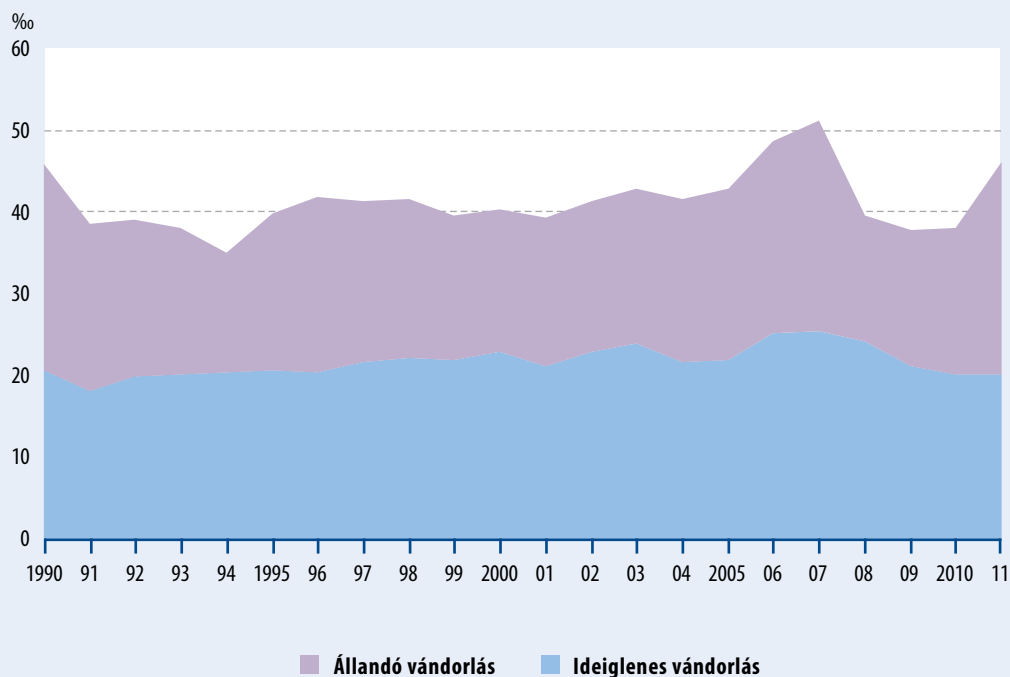
Stadat-táblák

1.1 Népesség, népmozgalom

Belföldi vándorlás

Kulcsszavak **belföldi vándorlás, vándorlás, állandó vándorlás, ideiglenes vándorlás, vándorlási különbszet**

41.1. ábra **Ezer lakosra jutó belföldi vándorlás a vándorlás típusa szerint**

A belföldi vándorlás 1994 után kezdődött kismértékű, de egyenletes emelkedése 2008-ban megtört. Az ideiglenes vándorlás látványos visszaesése, majd a 2011. évi újabb emelkedése adminisztrációs változásokkal hozható összefüggésbe.

Relevancia Az egy adott térség vándorlásban való részvételének nagysága és a mozgások irányának következtében kialakult pozitív vagy negatív vándorlási mérleg megmutatja, hogy a térség vesztese vagy nyertese a belföldi migrációnak, célterület-e, avagy inkább kiindulási bázisa a vándorlóknak. A belföldi vándormozgalommal jelentősen változhat egy adott régió népességének korstruktúrája és humán tőkéje, a gazdaságilag fejlettebb területek jobban vonzzák a fiatal, képzett munkaerőt.

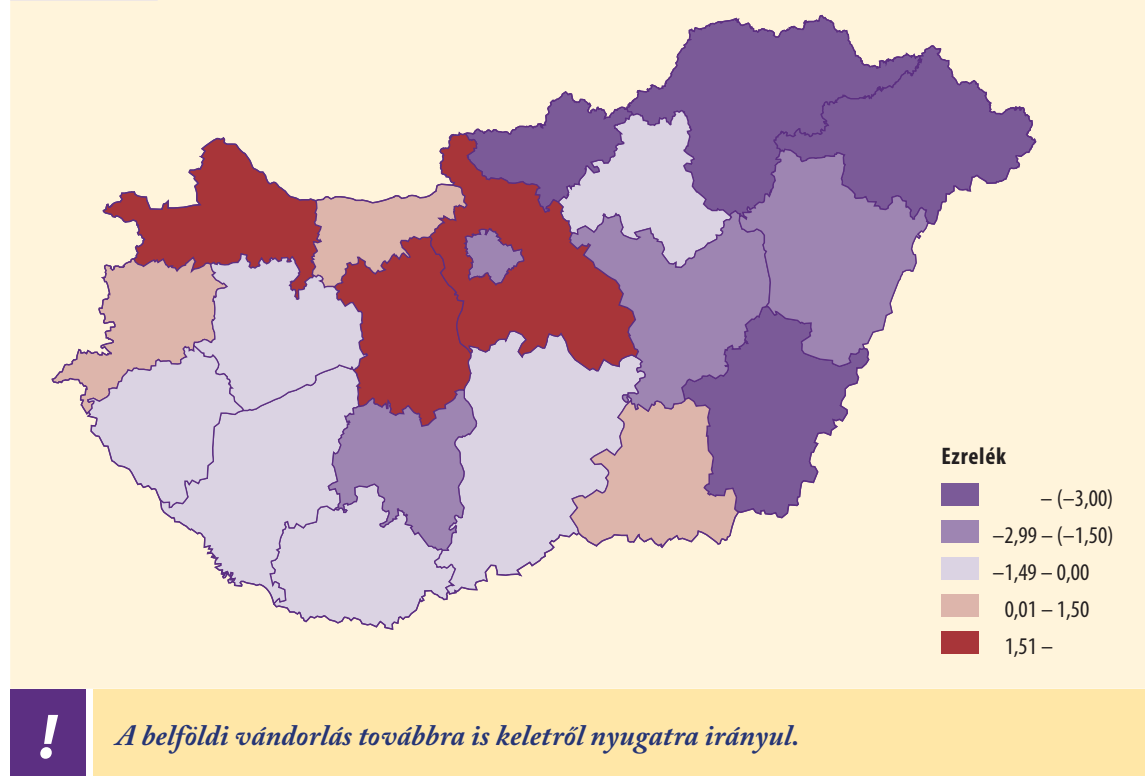
Elemzés 2005-öt követően a belföldi vándorlást elsődlegesen az ideiglenes vándorlásokat érintő, adminisztratív okok miatti változások befolyásolták. A 2008-as tetőzést követő két év esése után az 1994-es mélypont közelébe süllyedt a mobilitás, majd 2011-ben erőteljesen emelkedett. A 2008 utáni időszakot jellemző U alakú görbe elsősorban az ideiglenes vándorlások alakulásának köszönhető, az állandó vándorlásokat ugyanis egyenletesen, kisebb mértékben csökkennek.

Részletek Az állandó lakóhely-változtatások száma általában magasabb volt és egyenletesebben alakult az elmúlt két évtizedben, szemben az ideiglenes vándorlások ingadozásokkal tarkított trendjével. Az ideiglenes vándorlás nagysága mindössze az 1990-es évek elején, a 2007-es tetőpontra és 2011-ben haladta meg az állandó vándorlásokét.

Az állandó vándorlások egyenletesen növekvő tendenciája 2007-ben megtorpant, a 2011-re elért 201 ezres szint a legalacsonyabb érték az 1991-es mélypont után az elmúlt 20 évben. A négy év alatt a lakóhely-regisztrációk változtatásában bekövetkezett 55 ezres visszaesés az elmúlt 35 évben példa nélküli, utoljára 1988 és 1991 között volt hasonló nagyságrendű (44 ezres).

Az ideiglenes vándorlás elemzésénél figyelembe kell venni a jogszabályi környezet változását, ami jelentősen befolyásolta az utóbbi évek adatait. Ennek tudható be a 2008-as több mint százszázalékos csökkenés, valamint az is, hogy 2011-ben ismét

41.2. ábra Ezer lakosra jutó vándorlási különbözet megyénként, 1990–2011

meghaladta a 260 ezret a regisztrált tartózkodási helyet váltók száma.

Az elmúlt 20 évben Pest megye vándorlási egyenlege kimagaslik a többi megye közül. Migrációs szempontból a megyék túlnyomó többsége kibocsátó terület, a keleti, gazdaságilag fejletlenebb megyék (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár, Nógrád, Békés) népességmegtartó képessége a legrosszabb. A Dunától keletre egyedül Csongrád megyének volt pozitív belföldi vándorlási egyenlege.

Budapest helyzete sajátos. 1990–1992 között a teljes vándorlási mérlege pozitív, az ezt követő időszakban 2006-ig negatív volt, ami főként az agglomeráció településeire történő költözésekből adódott. 2007-től azonban Budapest helyzete ismét megváltozott és vándorlási többlet jellemzi.

Definíciók

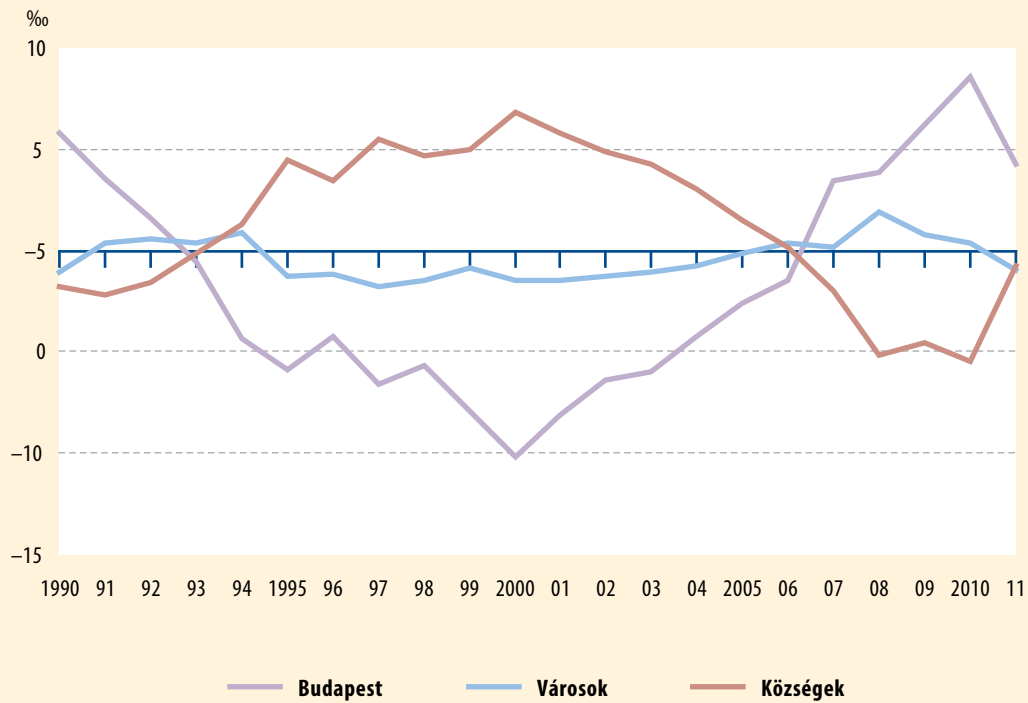
A belföldi vándorlás: a népesség országon belüli térbeli, földrajzi mozgását követi nyomon, statisztika számbavételének alapja a lakcím-bejelentési rendszer.

Állandó vándorlás: a vándorló lakóhelyét elhagyva más településen levő lakást jelöl meg lakóhelyül.

Ideiglenes vándorlás: az a településhatárt átlépő lakásváltoztatás, amikor a vándorló lakóhelyét fenntartva változtat lakást, és új lakását tartózkodási helynek jelöli meg, valamint akkor is, ha egyik tartózkodási helyről másik tartózkodási helyre költözik.

Belföldi vándorlási különbözet: egy adott közigazgatási egységbe állandó vagy ideiglenes jelleggel bejelentkezők, valamint visszavándorlók és az onnan más közigazgatási egységbe állandó vagy ideiglenes jelleggel bejelentkezők és visszavándorlók számának különbözete

41.3. ábra Ezer lakosra jutó vándorlási különbszet a településtípusok szerint

Az utóbbi években, a hosszú kivándorlási periódus után, ismét pozitív lett a főváros vándorlási egyenlege.

Stadat-táblák

1.5. Belföldi vándorlás (1990–)

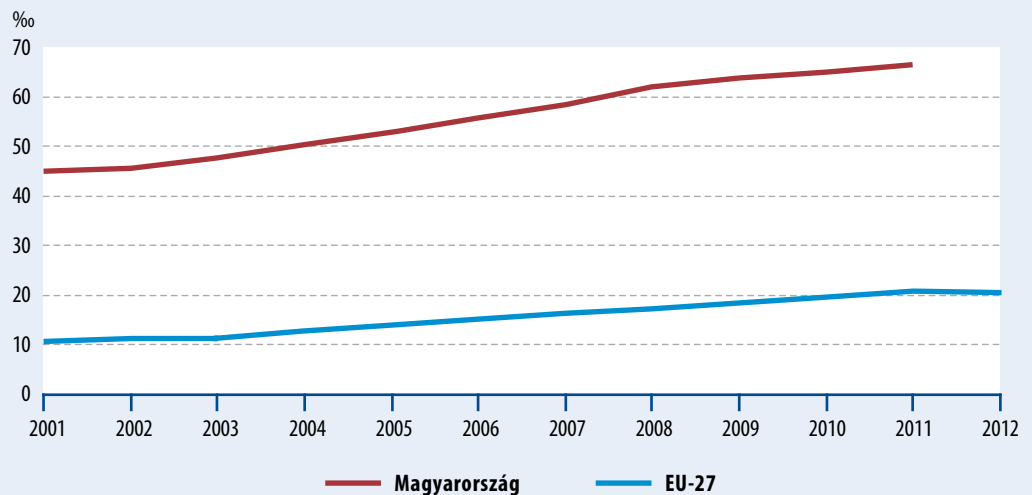
6.1.4. A népmozgalmi események (2001–)

6.1.5. A népmozgalom főbb arányszámjai (2001–)

Nemzetközi vándorlás

Kulcsszavak nemzetközi vándorlás, vándorlás, külföldi állampolgár, állampolgárság

42.1. ábra A külföldi állampolgárok ezer lakosra jutó aránya

Forrás: Eurostat.

A Magyarországon élő külföldiek aránya folyamatosan nő.

Relevancia A nemzetközi vándorlás kérdése kiemelt jelentőségű az európai és a nemzeti politikákban egyaránt. A migráció jelentős változásokat okoz a népesség összetételében, hatással van a küldő és a befogadó ország gazdasági és társadalmi helyzetére. A befogadó országokban a bevándorlás a népesség és a munkaerő pótlását segíti, a kibocsátó országokban az elvándorlás népességcsökkenéshez vezethet. Az Európai Unió számos tagországában a népesség elöregedésének egyik lehetséges ellensúlya lehet a bevándorlás növelése, ám ez újabb feszültségeket is okozhat.

Elemzés A Magyarországon érvényes tartózkodásra és letelepedésre jogosító engedéllyel rendelkező külföldiek száma 2012. január 1-jén 205 ezer fő volt, közel kétszerese a 2001. évinek. Ezzel párhuzamosan a külföldiek népességhez viszonyított aránya is emelkedett, ezer lakosra jutó számuk a 2001. évi 11 főről napjainkra elérte a 21 főt.

A Magyarországon élő külföldiek túlnyomó többsége Európából (83%), ezen belül a legtöbben Romániából, Ukrajnából, Szerbiából és a régi EU-tagországok közül Németországból érkeznek. A külföldiek 13%-a ázsiai származású, főleg kínai

és vietnami, további 2% az Egyesült Államokból és Kanadából való.

Nemzetközi kitekintés A legtöbb uniós tagországhoz képest a külföldiek hazai aránya a folyamatos emelkedés ellenére is alacsonynak számít. Az Európai Unió 27 tagállamában összességében 33 millió külföldi él, vagyis 66 külföldi állampolgár jut ezer lakosra, szemben a magyarországi 21-gyel. A tagállamok közül csupán 5 országban, Szlovákiában, Litvániában, Bulgáriában, Romániában és Lengyelországban él kisebb arányú külföldi népesség.

Részletek A külföldi állampolgárok többsége Közép-Magyarországon él, azon belül is Budapest a legvonzóbb a számukra. A fővárosban élő 84 ezer külföldi Budapest lakosságának 48 ezrelékét teszi ki, Pest megye majdnem 29 ezer külföldi lakosa az ottani népesség 23 ezrelékét jelenti. Közép-Magyarországon kívül Csongrád megyében a legmagasabb a külföldiek aránya, ahol ezer lakosra jutó számuk 27 fő. Észak-Magyarországon a legkisebb az arányuk, azon belül is Borsod-Abaúj-Zemplénben, ahol 6 külföldi jut ezer lakosra.

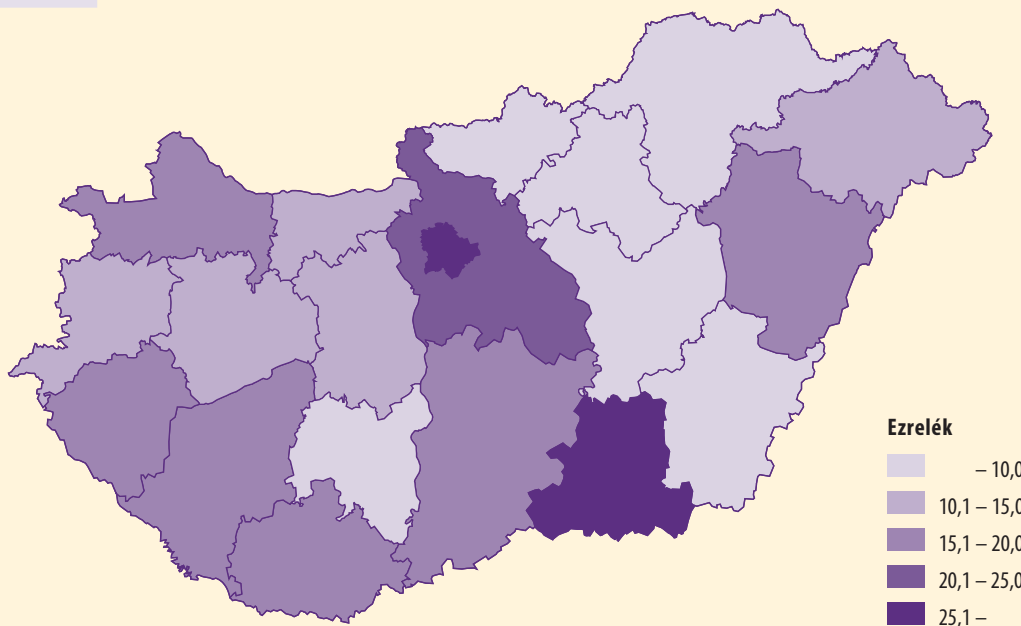
Ezer lakosra jutó külföldi állampolgárok száma az Európai Unióban, 2011

LU	431,2
CY	199,8
LV	170,3
EE	157,5
ES	122,5
AT	108,1
BE	105,7
DE	88,1
EL	84,5
IE	80,7
IT	75,4
UK	71,8
EU-27	66,3
SE	66,1
DK	62,2
FR	58,8
MT	48,8
PT	42,1
NL	40,4
SI	40,4
CZ	39,6
FI	31,0
HU	21,0
SK	12,5
LT	10,3
BG	5,3
RO ^{a)}	1,5
PL	1,2

a) 2009.

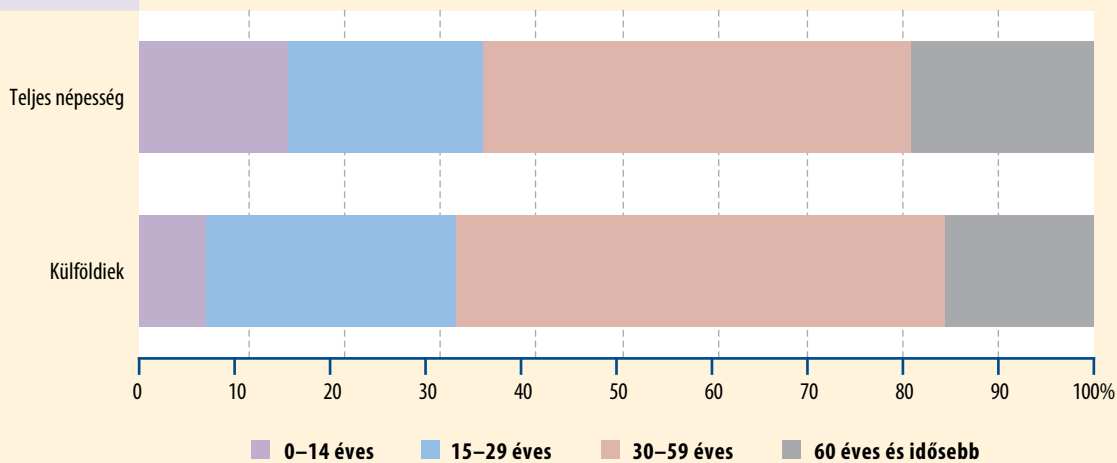

42.2. ábra Külföldi állampolgárok ezer lakosra jutó száma megyénként, 2012. január 1.

A külföldiek területi eloszlása egyenetlen, legnagyobb arányban Közép-Magyarországon élnek.

42.3. ábra A teljes népesség és a külföldi állampolgárok kormegoszlása, 2012. január 1.

A külföldiek körében az aktív korúak aránya nagyobb, mint a teljes népességben.

A külföldi állampolgárok kormegoszlása a fenntartható fejlődés tekintetében kedvezőbb a teljes hazai népességhez viszonyítva, mivel a külföldiek több mint háromnegyede a gazdaságilag aktív, 15–59 éves korosztályba esik, míg a népesség összességében ez az arány csupán a kétharmadot közelíti.

Definíció A nemzetközi vándorlás a népesség országok közötti mozgását jelenti. Az ország-

ban tartózkodó külföldi állampolgárok ezer lakosra vetített száma megmutatja, hogy a teljes népességben milyen arányban vannak jelen a külföldiek.

Stadat-táblák

1.6. Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok földrészek, országok és nemek szerint, január 1. (1995–)

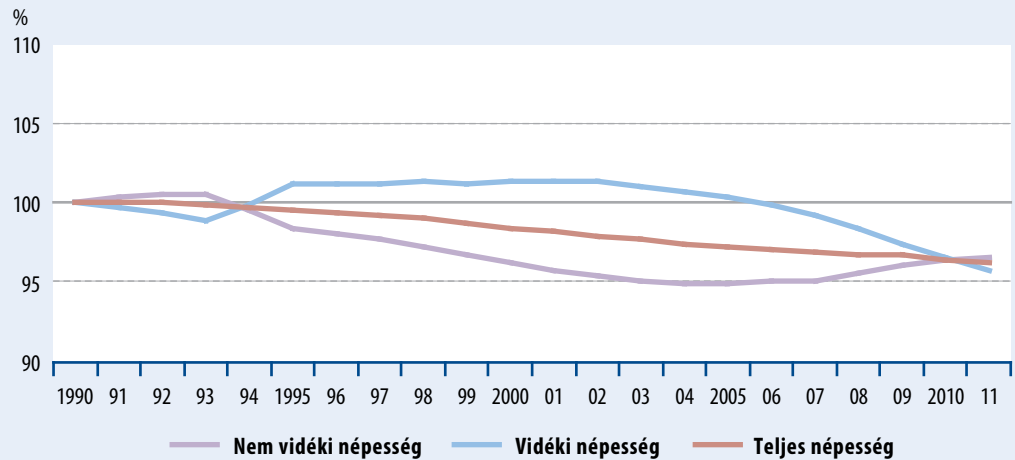
Városi népesség aránya

Kulcsszavak városi népesség, lakónépesség, vidéki terület, nem vidéki terület

43.1. ábra Vidéki és nem vidéki lakónépesség alakulása

(1990=100,0)

! 1990 és 2011 között közel azonos mértékben csökkent a vidéki és nem vidéki lakónépesség.

Relevancia Az urbanizáció, a városok számának és lakosságának növekedése napjainkban egyértelműen kirajzolódó globális jelenség. A folyamatnak azonban számos káros hatása van. Az urbanizáció káros hatásainak mérséklését a vidék népességmegtartó képességét erősítő vidékfejlesztési programokkal próbálják elérni.

Elemzés A rendszerváltást követő évben Magyarország összlakossága 10 373 988 fő volt, ennek 56%-a élt nem vidéki területeken. A vidéki lakosság számának 2003-ig tartó stagnálásával szemben a nem vidéki területeken élő népesség már 1993-ban elkezdett csökkenni. Ez főként a főváros és az 50 000-nél nagyobb lélekszámú települések szuburbanizáció és alacsonyabb születési arány okozta népességcsökkenésének köszönhető. A trend 2005-ben megfordult, hat év alatt 94 ezerrel gyarapodott a nem vidéki népesség, ennek 90%-a a 10 000 és 50 000 közötti lakosú városokban ment végbe.

A vidéki lakónépesség 2003 és 2011 közötti 5%-os csökkenésének hátterében három tényező áll: egyrészt a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ágban végbemenő negatív munkaerő-piaci folyamatok, amelynek következtében az ezredfordulótól 80 ezerrel csökkent az ágazatban a foglalkoztatottak száma; másrészt az alacsonyabb

születési arány; harmadrészt pedig a rosszabb életkörülményekből következő alacsonyabb átlagéletkor.

Magyarországon 2011-ben 56% volt a nem vidéki területeken élők aránya, 0,2 százalékponttal magasabb az 1990-es értéknél.

Nemzetközi kitekintés Egy, a magyartól eltérő módszertant alkalmazó ENSZ-kimutató szerint a 27 tagú Európai Unióban a városi népesség aránya 2011-ben 74% volt. A rangsor végén közép- és kelet-európai államok állnak. Szlovéniában a népesség mindössze 50%-a, Romániában pedig 53%-a számít városinak. A leginkább urbanizálódott országok (Belgium és Málta) esetén a lakosság több mint 90%-a városokban él. Magyarországon a mutató értéke 70%, 2025-re eléri a 75%-ot.

Definíciók

A városi népesség aránya mutató megmutatja a nem vidéki területeken élő népesség össznépességén belüli arányát.

A vidéki térségek lehatárolása az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programban (ÚMVP) használt módszertan szerint történt. Ennek értelmében vidéki területnek számít minden olyan település, ahol a népsűrűség nem haladja meg a 120 fő/km²-t, vagy 10 000-nél kevesebb lakossal rendelkezik, kivéve a Budapest agglomerátum településeit, de beleértve a nem vidéki települések külterületeit, ha a teljes népesség több mint 2%-a él a külterületeken.

Városi népesség aránya az Európai Unióban, 2011, %

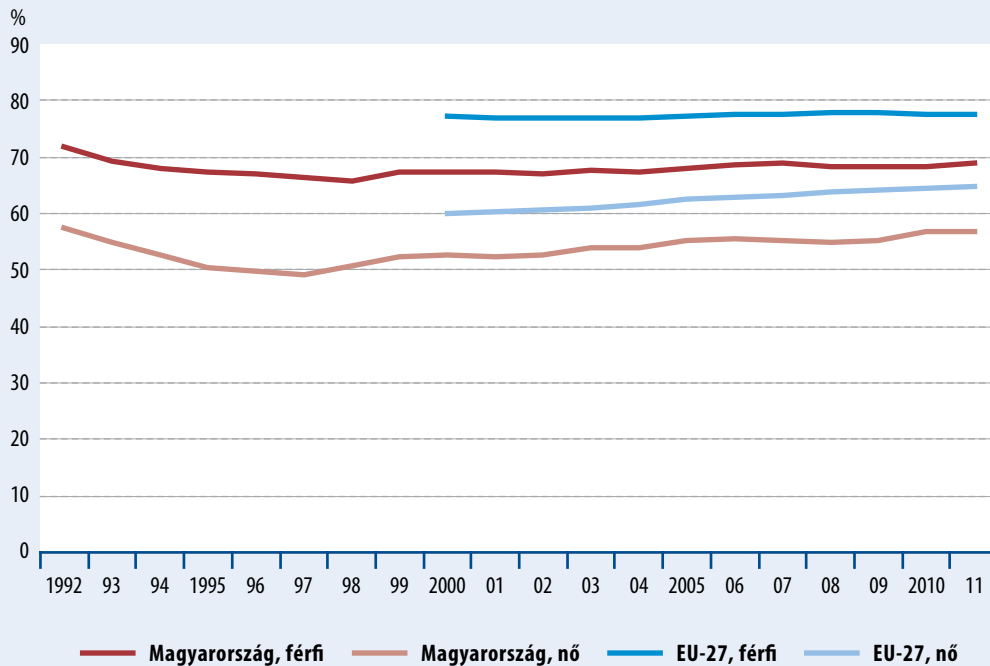
BE	97,5
DK	86,9
FR	85,8
LU	85,4
SE	85,2
FI	83,7
NL	83,2
UK	79,6
EE	77,4
DE	73,9
EU-27	73,9
CZ	73,4
BG	73,1
CY	70,5
EE	69,5
HU	69,5
IT	68,4
LV	67,7
AT	67,7
LT	67,1
IE	62,2
EL	61,4
PT	61,1
PL	60,9
SK	54,7
RO	52,8
SI	49,9

Gazdasági aktivitás

Kulcsszavak gazdasági aktivitás, gazdaságilag aktívak, gazdaságilag inaktívak

44.1. ábra A 15–64 éves gazdaságilag aktív népesség aránya

Forrás: Eurostat.

A gazdasági aktivitás hazai alakulása hosszabb időtávot tekintve is csak kismértékű növekedést mutat.

Relevancia A társadalmi kohézió a fenntarthatóság egyik alapja. A munkaerő-piaci részvétel növelése kulcsfontosságú a társadalmi kohézió javítása és a leszakadó társadalmi rétegek újra integrálása szempontjából. Ennek egyik eleme a foglalkoztatottság bővítése, a másik az állástalanok munkaerő-piaci aktivitásának növelése, inaktív csoportok bevonása a munkakeresésbe. A gazdasági aktivitás legfontosabb mérőszáma a 15–64 éves népességben belüli arányszám.

Elemzés Magyarországon a rendszerváltást követően a gazdasági recesszió hatására a foglalkoztatottak száma nagymértékben csökkent. Csupán az állásukat elvesztők egy része jelent meg munkanélküliként, a többiek az inaktívak létszámát gyarapítva menekültek ki a munkaerőpiacról. A gazdaságilag aktívok száma és aránya az 1990-es évek második feléig folyamatosan mérséklődött, 1997-ben érte el a mélypontját, amit egy lassú (vissza-

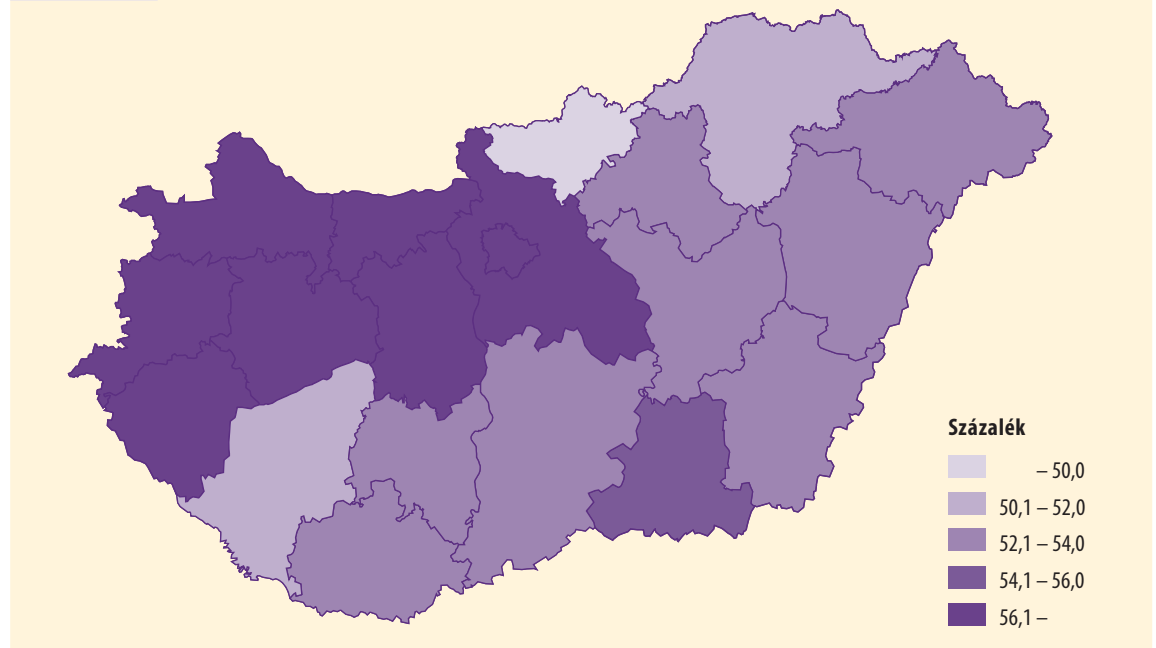
esésekkel tarkított) emelkedés követett. Magyarországon tehát jellemzővé vált az inaktivitás magas szintje, a munkaerő-kereslet nem tudta felszívni azokat a munkaképes korúakat, akik tartósan kívül rekedtek, vagy más megélhetési forrást találva önként kivonultak a munkaerőpiacról. A 2008 végén kezdődő globális gazdasági válság káros hatásai Magyarországot sem kímélték, a tömeges létszámleépítések miatti foglalkoztatottság visszaeséssel párhuzamosan nőtt a munka nélkül maradtak száma. A munkaerőpiac nagysága nem változott, a válság hatására a munkaerőpiac átrendeződött, de az inaktivitás nem növekedett tovább.

Nemzetközi kitekintés Magyarország a gazdasági aktivitás tekintetében jelentős lemaradásban van az Európai Unió átlagához képest, akár az EU-15, akár az EU-27 országait vizsgáljuk. A különbség tartósan 9–10 százalékpont körül mozog.

SE, DK	80,2
NL	78,4
DE	77,2
UK	75,7
AT	75,3
FI	74,9
EE	74,7
PT	74,1
ES	73,7
CY	73,5
LV	72,8
LT	72
EU-27	71,2
CZ	70,5
FR	70,4
SI	70,3
IE	69,2
SK	68,9
LU	67,9
EL	67,7
BE	66,7
PL	66,1
BG	66
RO	63,3
HU	62,7
IT	62,2
MT	61,6

A 15–64 éves gazdaságilag aktív népesség aránya az Európai Unióban, 2011, %

44.2. ábra A 15–64 éves gazdaságilag aktív népesség aránya megyénként, 2011

Szembetűnő különbség mutatkozik az ország nyugati és keleti térsége között.

Részletek A területi különbségek a rendszerváltás után látványosan növekedtek, a csúcspont a 2000 körüli években érték el: a legjobb (Nyugat-Dunántúl), illetve a legrosszabb (Észak-Alföld) mutatóval rendelkező régió közötti különbség ekkor meghaladta a 20 százalékpontot. Azóta az értékek közelednek egymáshoz, amit a válság – inaktív csoportok aktivizálásával –, valamint a munkaerő-piaci részvételt ösztönző politikák bevezetése felerősítettek. 2011-ben a legjobb értékkel rendelkező Közép-Magyarország és a legalacsonyabb rátával rendelkező Észak-Magyarország között közel 8 százalékpont volt a különbség. Jelentős a nyugat-kelet közötti eltérés, a fővárost Komárom-Esztergom, Veszprém, Vas, Fejér megye követi a rangsorban, a lista végén Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, egyedüli dunántúliként Somogy, valamint Nógrád megye áll.

Definíciók

Gazdaságilag aktívak, akik foglalkoztatottak, vagy munkanélküliként jelen vannak a munkaerő-piacon.

Gazdaságilag nem aktívak, akik a vonatkozási héten nem dolgoztak, illetve nem volt rendszeres, jövedelmet biztosító munkájuk, és nem is keres-

tek munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni. Idetartoznak – többek között – a passzív munkanélküliek, akik szeretnének munkát, ám kedvezőtlennek ítélve elhelyezkedési esélyeiket, meg sem kísérik az álláskeresést.

Stadat-táblák
2.1. Munkaerőpiac

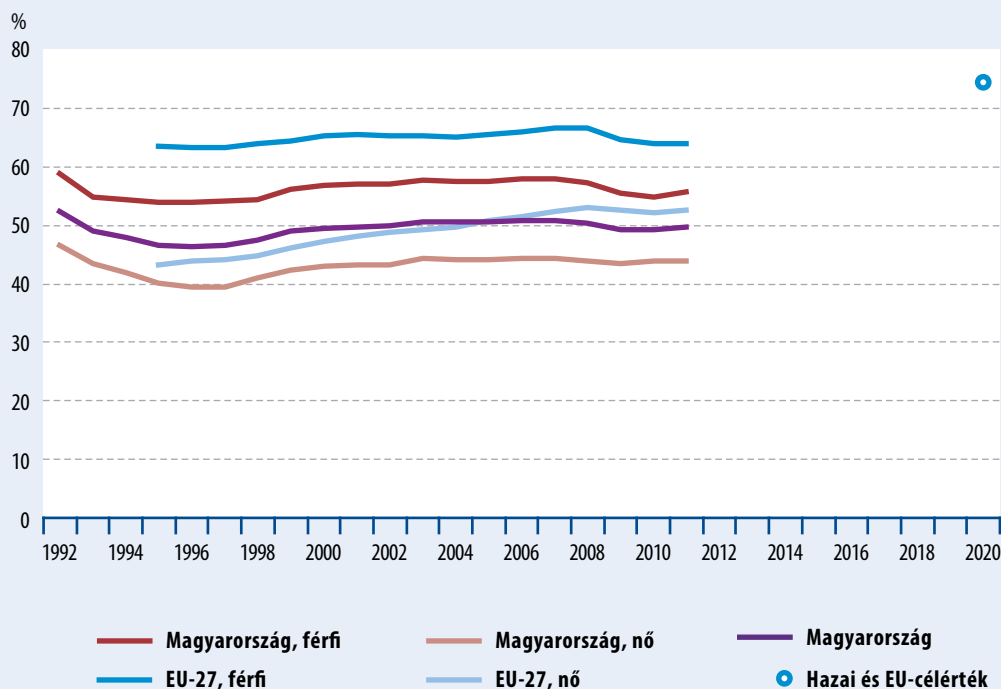
Foglalkoztatási arány

Kulcsszavak foglalkoztatási arány, foglalkoztatottság

45.1. ábra

A 15–74 évesek foglalkoztatási rátájának alakulása

Forrás: Eurostat.

A 2003 óta stagnáló hazai foglalkoztatási arányt a válság visszavetette, az uniós átlaghoz viszonyított lemaradásunk továbbra is jelentős.

Relevancia A foglalkoztatás bővülése a gazdasági fenntarthatóság egyik ismérve. A szegénység elleni küzdelem és az életesélyek egyenlőtlenségeinek csökkentésének fontos eszköze a foglalkoztatottság növelése és a hátrányokkal induló csoportok munkaerő-piaci pozícióinak javítása. A munka nélkül maradt embereknek nem csak a társadalmi kirekesztődés veszélyével kell megküzdeniük, mivel az állásnélküliség általában társadalmi kapcsolataik beszűkülését is eredményezi. Az Európa 2020 elnevezésű stratégia az uniós átlagos foglalkoztatási rátájának 75%-ra emelését tűzte ki célul 2020-ra. Az országok megfogalmazták ehhez saját céljukat is, hazánk az uniós értéket hagyta jóvá. Azonban míg az uniós célértéke a 20 és 64 év közöttiekre vonatkozik, addig a jelen kiadványban bemutatott mutató a 15 és 74 év közötti korosztályt vizsgálja. Előbbi szerint a magyar foglal-

koztatási arány 2011-ben 61, utóbbi szerint 50%.

Elemzés A rendszerváltást követő gazdasági sokk hatására 1996-ig drámaian csökkent a foglalkoztatás. A munkaerő-felmérés ekkor mérte a legalacsonyabb foglalkoztatási szintet, a 15–74 évesek 46, a 15–64 évesek 52%-a tartozott a foglalkoztatottak táborához. Ezt követően a foglalkoztatás mértéke lassú ütemben emelkedett, majd 2003-tól stagnált, de a 15–64 éves népesség értéke a legjobb években sem volt sokkal magasabb, mint 57%. A pénzügyi válságot követő gazdasági válság hatására jelentősen, közel 2 százalékponttal esett a foglalkoztatás.

Nemzetközi kitekintés A foglalkoztatási arány lényegesen eltér az EU-átlagától. A hazai, stagnáló adatokkal szemben az EU-27 átlaga 2000 óta 2 százalékponttal emelkedett. A különbség

NL — 74,9

DK — 73,1

DE — 72,5

AT — 72,1

UK — 69,5

FI — 69

CY — 68,1

CZ — 65,7

EE — 65,1

LU — 64,6

SI — 64,4

▶ EU-27 — 64,3 ◀

PT — 64,2

FR — 63,9

BE — 61,9

LV — 61,8

LT — 60,7

PL — 59,7

SL — 59,5

IE — 59,2

BG, RO — 58,5

ES — 57,7

MT — 57,6

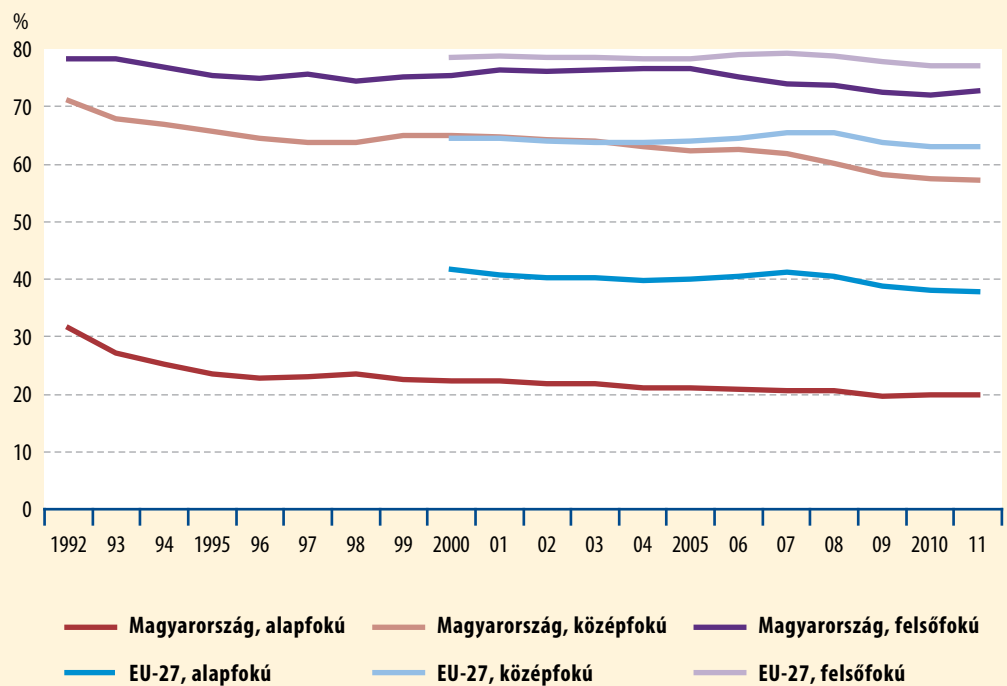
IT — 56,9

▶ HU — 55,8 ◀

EL — 55,6

▶ A15-64 évesek foglalkoztatási rátája az Európai Unióban, 2011, %

45.2. ábra A foglalkoztatási ráta alakulása legmagasabb iskolai végzettség szerint

Az utóbbi években mindhárom végzettségi szint esetében romlottak a hazai foglalkoztatás mutatói, mind a korábbi magyar adatokhoz, mind az uniós átlaghoz képest.

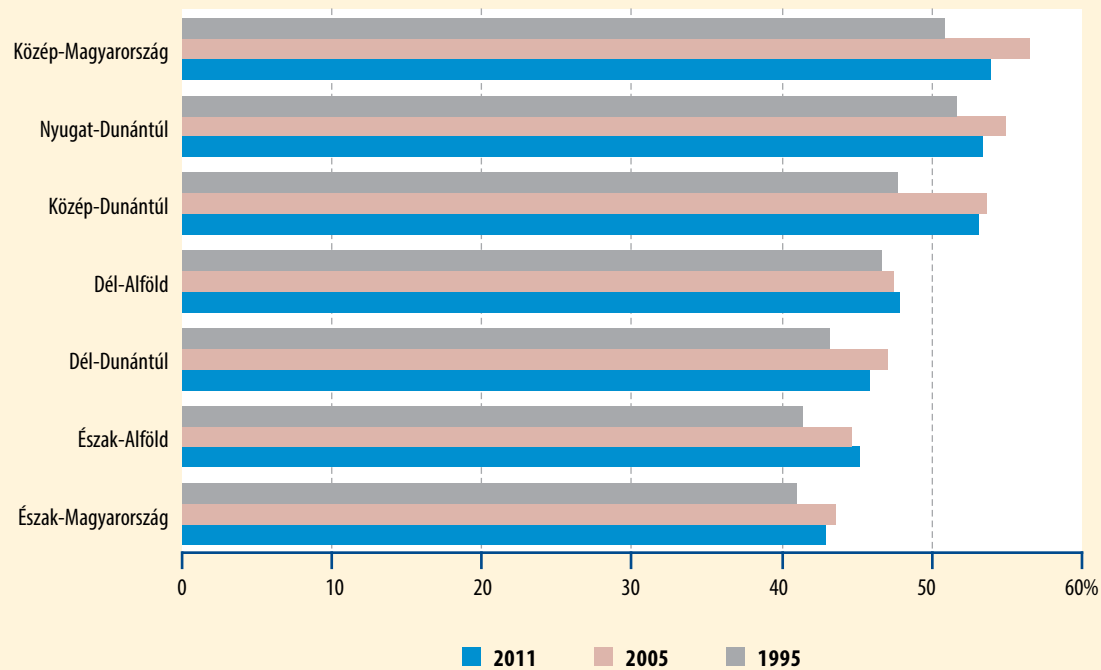
Magyarország és az EU-27 átlaga között 2004 óta folyamatosan nőtt, a válság körüli években tetőzött. 2011-ben az élen álló Hollandia 19 százalékponttal haladta meg – a rangsorban csupán Görögországot megelőzve – az utolsó előtti helyet elfoglaló Magyarország mutatóját.

Részletek A férfiaknál az 1996-os mélypontot (54%) követően a ráta lassan, de folyamatosan nőtt, 2006-ban elérte az 58%-ot, majd a gazdasági válság hatására csökkenésnek indult. Mélypontját 2010-ben érte el, ami annak következménye, hogy a gazdasági válság miatt a többnyire férfiakat foglalkoztató ipari ágazatokban szűntek meg nagy számban munkahelyek. A férfiak foglalkoztatási rátája 2011-ben már nőtt. A nők esetében a foglalkoztatási mélypontot követően rátaemelkedés indult el, így míg 1996-ban a nők foglalkoztatása 14 százalékponttal alacsonyabb volt, mint a férfiaké, addig 2005-ben már csak 13 százalékpont volt a különbség a két ráta között. 2011-re ez tovább, 12 százalékpontra mérséklődött, miután a nők többségét foglalkoztató szolgáltatási szférában később és kevésbé erőteljesen jelentkezett a recesszió.

Az elhelyezkedési esélyeket az iskolai végzettség jelentősen befolyásolja. Jóllehet 1992-től, a munkaerő-felmérés kezdőévéhez képest mind az alap-, a közép- és felsőfokú végzettségűek foglalkoztatási rátája csökkent, a legkedvezőtlenebbul az alacsony iskolai végzettségűeket (az általános iskola legfeljebb 8 osztályát végzettenek) érintették a változások. Az alacsonyabb iskolai végzettségűek és a felsőfokú végzettségűek foglalkoztatási rátája közötti különbség jelentősen növekedett. 1992-ben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők foglalkoztatási rátája két és félszerese volt az alapfokot végzetteneké, 2011-re ez a különbség már több mint három és félszeresére nőtt. Az adatok jól mutatják, hogy a lakosság képzettségi szintjének növelése és a munkavállalás szempontjából releváns tudás és készségek fejlesztése elengedhetetlen a foglalkoztatottság növelése szempontjából.

1992 és 2011 között Közép-Magyarországon, Nyugat-Dunántúlon és Közép-Dunántúlon volt az országos átlagot meghaladó a foglalkoztatási ráta. A foglalkoztatás mértéke minden régióban 1995 és 1997 között érte el mélypontját. Ezt követően a régiók többségében lassan, de javult

45.3. ábra A 15–74 évesek foglalkoztatási rátájának alakulása régióként

A foglalkoztatottság regionális különbségei nem enyhülnek, a legjobb és legrosszabb értékkel rendelkező régiók közötti olló érdemben nem záródik, 2011-ben a különbség meghaladta a 11 százalékpontot.

a foglalkoztatás. A négy kedvezőtlenebb munkaerő-piaci helyzetű régióban (Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld) gyakorlatilag 2003-ig elérte a mutató a maximumát, utána stagnált vagy enyhén csökkent. A közép-magyarországi foglalkoztatás 2005-ig javult, a nyugat-dunántúli a 2002-es csúcslétszámát követően még 2007-ben is közel 56% volt, a közép-dunántúli pedig megtorpanásokkal ugyan, de 2007-ig emelkedett. A válság kitörése Dél-Dunántúl kivételével minden régióban a foglalkoztatás csökkenésével járt. A 2010-es mélypontot követően, 2011-ben jelentősebb javulás csak a kedvezőbb adottságú régiókban volt érzékelhető, ami a területi különbségeket tovább mélyítette.

Definíciók

A foglalkoztatási arány a foglalkoztatottak százalékos arányát mutatja az adott korú népességben belül.

Foglalkoztatottnak tekintett a munkaerő-felmérésben az a 15–74 éves, aki a vizsgált időszakban (ún. vonatkozási héten, a hetet hétfőtől va-

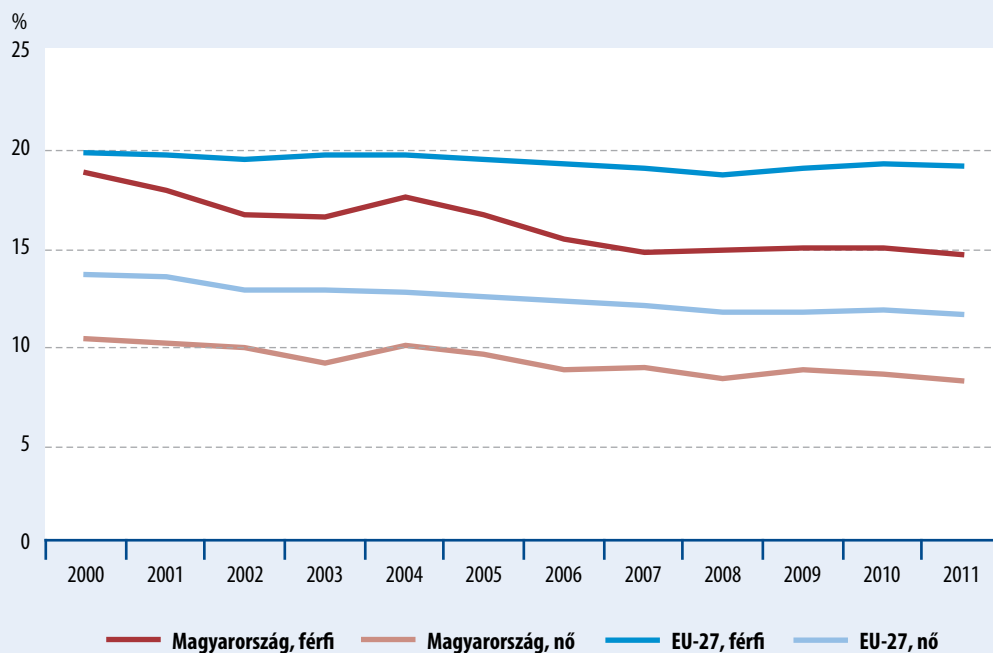
sárnapig számítva) legalább egy óra, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg (szabadság, betegség stb. miatt) volt távol.

Stadat-táblák
2.1. Munkaerőpiac
6.2. Társadalom

Atipikus foglalkoztatás

Kulcsszavak atipikus foglalkoztatás, önfoglalkoztatók, részmunkaidős foglalkoztatás, határozott idejű szerződéssel történő foglalkoztatás, otthoni munkavégzés, távmunka

46.1. ábra Az önfoglalkoztatók aránya a 15–64 évesek körében

Forrás: Eurostat.

Az önfoglalkoztatók aránya az uniós átlag alatt marad, az uniós átlagnak megfelelően csökken.

Relevancia Az atipikus foglalkoztatási formák a munkahelyteremtés és megőrzés, a jobb munka és a gazdasági növekedés forrásaiként eszközei lehetnek az alapvető stratégiai cél, a foglalkoztatottság és a versenyképesség együttes növelésének. Az atipikus foglalkoztatási formák azzal, hogy rugalmasabb kereteket biztosítanak a foglalkoztatáshoz, olyan társadalmi csoportok számára is megteremtetik a feltételeket a munkavégzésre, amelyek a szokásos feltételek mellett kívül rekednének a munkaerőpiacon.

Elemzés Az atipikus foglalkoztatás Magyarországon legelterjedtebb formája az önfoglalkoztatás. A nem alkalmazottként foglalkoztatottak lazábban kapcsolódnak a munkaerőpiachoz, ezért státusuk bizonytalanabb, mint a kiszámítható munkaerő-piaci helyzetet jelentő alkalmazotti viszony. Az egyéni vagy társas vállalkozói státusz, mint az alkalmazotti formában történő foglalkoztatás alternatívája, nem tudja megtörni annak

85% feletti arányát. Az önfoglalkoztatók aránya 2000 óta folyamatosan csökken, 2011-re 15%-ról 12% alá süllyedt.

Nemzetközi kitekintés Az önfoglalkoztatás csökkenő részesedése jellemző nem csak Magyarországra, de az Európai Unió egészére is, habár ott némileg magasabb az arány. A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya Magyarországon nemzetközi összehasonlításban is nagyon alacsony, harmada az uniós átlagnak. A munkáltatói oldalról tekintve költségkímélő, a munkavállaló számára pedig nagyobb rugalmasságot biztosító otthoni munkavégzés tekintetében ugyancsak jelentős a lemaradás az Európai Unió átlagához képest, ott az otthon dolgozók aránya közel kétszerese a hazánkban megfigyeltnek.

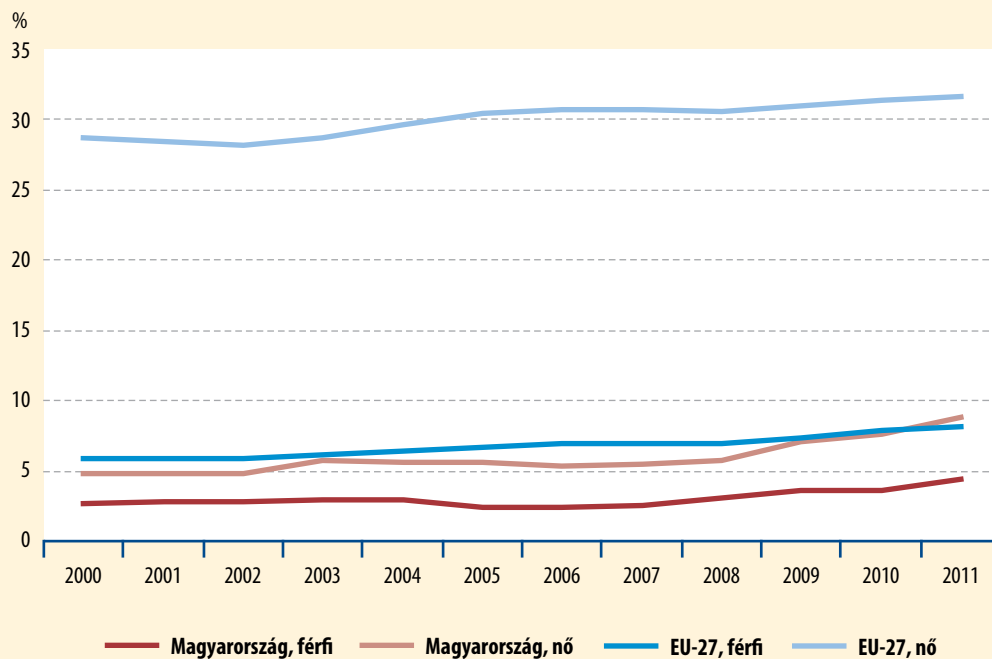
Részletek A határozott idejű foglalkoztatás – ami a munkáltató szempontjából kevesebb kööttség-gel jár és nagyobb szabadságot biztosít a munka-

Az önfoglalkoztatók aránya a 15-64 évesek körében az Európai Unióban, 2011, %

EL	35,6
RO	29,8
IT	24,0
PL	22,0
CZ	17,7
PT	17,1
ES	16,2
CY	16,0
SL	15,9
EU-27	15,8
IE	15,3
SI	15,2
NL	14,3
BE	13,8
UK	13,3
MT	13,0
AT	12,7
FI	12,5
BG	11,9
HU	11,8
FR	11,4
LV	11,1
DE	10,9
LT	10,3
SE	9,5
DK	8,6
EE	8,2
LU	8,1

46.2. ábra A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya a 15–64 évesek körében

Forrás: Eurostat.

A részmunkaidős foglalkoztatás aránya a válságkezelés egyik eszközeként némileg nőtt Magyarországon, azonban így is jelentősen elmarad az uniós átlagtól.

szerződés felbontására – javítja a munkaerőpiac rugalmasságát. Aránya a válság hatására 2010-ben megugrott, a 15–64 évesek körében az előző évhez képest 1,2 százalékponttal, 9,6%-ra nőtt. Ez részben az alkalmi munkavállalás és a közfoglalkoztatás előtérbe kerülése, másrészt a munkaerő-piaci mozgások, a be- és kiáramlás dinamikusabbá válása miatt következett be.

A munkaidő flexibilizálása – részben a munkaidő újrafelosztásával és rövidebbé válásával – a munkanélküliség kezelésének hatékony eszköze lehet. A részmunkaidős foglalkoztatás aránya Magyarországon nagyon alacsony. Ennek egyik oka az, hogy a munkáltatók a teljes munkaidőben történő foglalkoztatást részesítik előnyben, a másik, hogy a megélhetési költségek gyakran magasabbak, mint a részmunkaidőben elérhető bér. Ezért sok munkavállaló számára megélhetési kényszer a teljes munkaidős munkavállalás. 2000 és 2007 között a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya alig változott, jellemzően 4% alatt maradt. 2008-tól a globális gazdasági válságra adott munkaerő-piaci válaszok közül az egyik az volt, hogy a teljes munkaidős szerződések egy részét részmunkaidőssé módosították azok a vállalkozások, amelyek átmeneti piaci nehézségekkel küszködtek. A munkavál-

alók keresetét állami forrásokból egészítették ki a teljes munkaidős keresetük mértékéig, vagy pedig a munkavállalók ingyenes átképzésben vehettek részt. Ennek következtében a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya emelkedni kezdett, 2011-ben meghaladta az 6%-ot.

A nők közül közel kétszer annyian választják a részmunkaidős foglalkoztatást, mivel számukra a gyermekgondozási teendők, illetve az egyéb családi kötelezettségek mellett gyakran csak az ilyen típusú munkavállalás jelenthet lehetőséget a jövedelemszerzésre, a karrierépítésre. A nőknél a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya 2011-ben 8,8, a férfiaknál 4,4% volt. A női részmunkaidős foglalkoztatás jelentősen elmarad az Európai Unió átlagától. Ennek részben tradicionális okai vannak, Magyarországon a rendszerváltásig a két-keresős családmódel volt a jellemző.

A szokásostól eltérő munkavégzés egyik formája az otthoni munkavégzés. Az otthon végzett munka előnye – amellett, hogy jelentős költségmegtakarítást jelent a munkaadó számára –, hogy a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű csoportok, például a megváltozott munkaképességűek vagy a gyermeküket otthon nevelő nők számára is lehetőséget biztosít a jövedelemszerzésre. Ma-

gyarországon a főmunkájukat rendszeresen otthon végzők aránya a foglalkoztatottakon belül az összehasonlítható adatok rendelkezésre állása óta (2000) folyamatosan csökken, 4,0%-ról 2,8%-ra. Arányaiban a férfiak és nők közül ugyanannyian végezhetik főmunkájukat otthonukban.

Az otthon végzett munka egyik legelterjedtebb formája a távmunka, amely a kommunikációs és információs technológiák fejlődésével egyre nagyobb teret nyer. A rendszeresen távmunkát végzők száma a 15–64 évesek körében 2003-ban 23 ezer főt tett ki, létszámuk évről évre növekedett, 2010-re 43 ezer fölé. Az alkalmanként távmunkát végzők száma ezt 16 ezer fővel haladta meg. A foglalkoztatottakon belüli arányuk rendre 1,2, illetve 1,6% volt 2010-ben. Ez a részesedés 2011-re némileg csökkent. A férfiak mind rendszeresen, mind alkalmanként nagyobb arányban végeztek távmunkát, mint a nők.

Definíciók

Atipikusnak tekintjük a munkavégzésnek mindazokat a formáit, amelyek eltérnek a szokásostól.

Szokásosnak tekinthető a teljes munkaidőben, határozatlan időre szóló szerződéssel, alkalmazottként történő foglalkoztatás. E definícióból kiindulva és kiegészítve más, rendhagyó keretek között történő foglalkoztatási típusokkal, jelen elemzésünkben atipikus foglalkoztatási formaként kezeljük a következő kategóriákat:

1. önfoglalkoztatók: nem alkalmazottak (egyéni vállalkozók és társas vállalkozások dolgozó tagjai, segítő családtagok, szövetkezeti tagok),

2. részmunkaidőben dolgozók: akik önbevallás alapján részmunkaidőben dolgoznak,

3. határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottak: akiknek a munkavégzésre történő szerződéses megbízatása meghatározott időszakra szól,

4. otthon vagy távmunkában dolgozók: a főmunkájukat rendszeresen otthon végzők és a távmunkában dolgozók, akik a munkájukat részben vagy egészben otthon, illetve megbízójuktól vagy megbízójuk telephelyétől távol eső helyen végzik, és annak eredményét információ- és kommunikációtechnológiai eszköz közvetítésével juttatják el az alkalmazójuknak.

Stadat-táblák

2.1.7. Foglalkoztatottak száma rész- vagy teljes munkaidős foglalkozásuk és nemek szerint (1998–)

2.1.8. Alkalmazottak száma munkaszerződésük időtartama és nemek szerint (1998–)

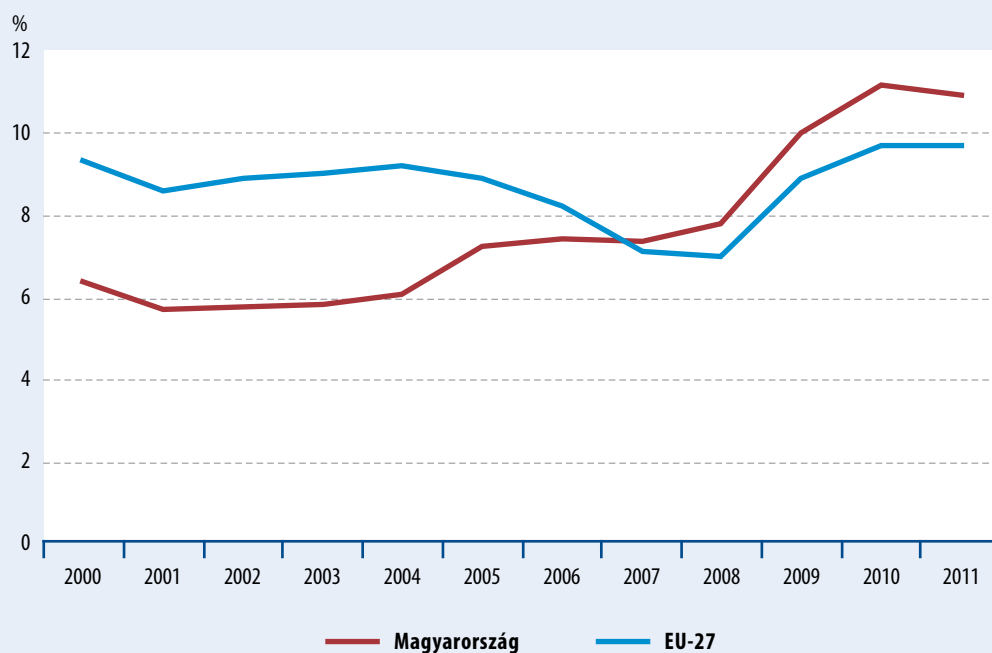
7.2.4. Részmunkaidős foglalkoztatási arány, (2000–)

Munkanélküliségi ráta

Kulcsszavak munkanélküliségi ráta, munkanélküliség

47.1. ábra A 15–74 évesek munkanélküliségi rátájának alakulása

Forrás: Eurostat.

! A munkanélküliségi ráta Magyarországon a 2000-es évek elejétől kezdve folyamatosan nő, 2011-re majdnem megduplázódott, 2007 óta pedig rendre magasabb az uniós átlagnál.

Relevancia A társadalmi kohézió érdekében olyan viszonyok kialakítása szükséges, amelyek hosszú távon mindenki számára biztosítják a társadalmi-gazdasági részvétel alapfeltételeit; megteremtik és nyitva hagyják a mobilitás lehetőségét az egyén számára.

A társadalmi kirekesztődés és a szegénység kockázata fokozottan érinti azokat a társadalmi csoportokat, amelyek munkahelyhiány vagy munkavállalás szempontjából fontos készségek és jártasságok, illetve megfelelő szakképzettség hiánya miatt nem találnak munkát. A hátrányok leginkább Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön jelentkeznek. Ezeknek a csoportoknak a felzárkóztatása, munkaerő-piaci pozíciójuk javítása nélkül a társadalmi kohézió erősítése nehezen megvalósítható. A fiatalok munkavállalásának ösztönzése, valamint támogatása a későbbi munkavállalásukat segítő munkatapasztalatok megszerzése érdekében szintén a fenntartható fejlődés alapját képezik.

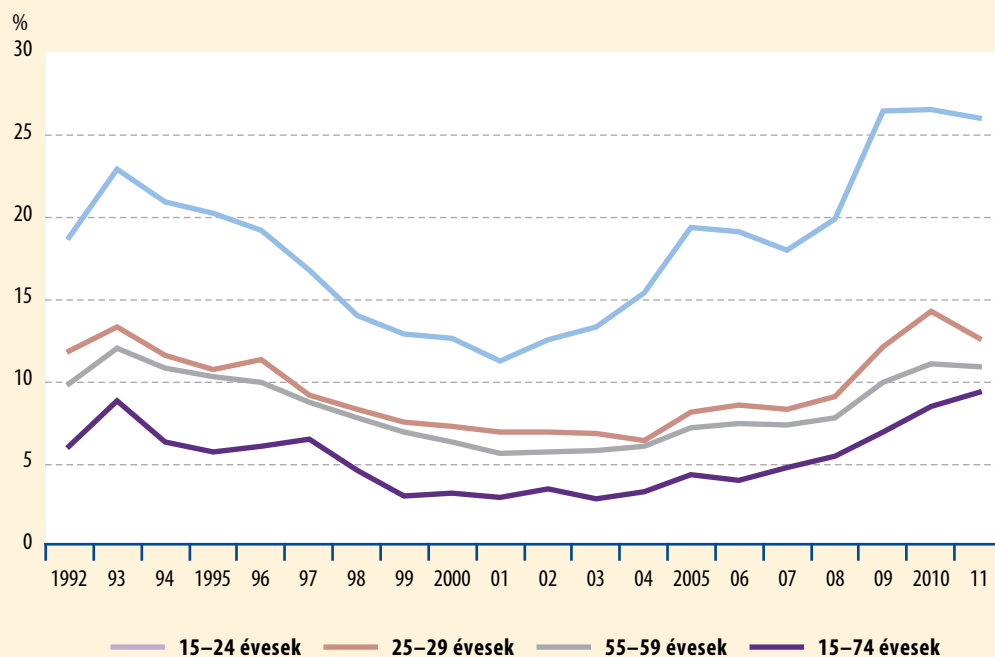
Elemzés A tömeges munkanélküliség az 1990-es évek elején jelent meg Magyarországon. A munkanélküliségi ráta 1993-ban volt a legmagasabb (12%). Az ezt követő csökkenés 2001-ig tartott (5,7%), majd a ráta ismét növekedni kezdett, 2005-től 7%-ot meghaladó szinten mozgott. A 2008 őszi kibontakozó gazdasági válság jelentős hatással volt a munkaerőpiacra, a termelés-csökkenés, az üzembezáráások és a létszámleépítések következtében nagymértékben nőtt az állástalanok száma és aránya. A munkanélküliségi ráta 2009-ben elérte az 1996-os szintet (10%), 2010-ben és 2011-ben 11% körül alakult.

Nemzetközi kitekintés A globális gazdasági válság mélyebben érintette Magyarországot az uniós átlagához képest. Míg 2006-ig a magyar munkanélküliségi ráta alatta maradt az uniós szintnek, addig 2009-től (1 százalékpont körüli értékkel) meg is haladta azt.

Munkanélküliségi ráta az Európai Unióban, 2011, %

ES	21,7
EL	17,7
LT, LV	15,4
IE	14,4
SK	13,5
PT	12,9
EE	12,5
BG	11,2
HU	10,9
PL	9,7
EU-27	9,6
FR	9,2
IT	8,4
SI	8,2
UK	8
CY, FI	7,8
DK	7,6
SE	7,5
RO	7,4
BE	7,2
CZ	6,7
MT	6,5
DE	5,9
LU	4,9
NL	4,4
AT	4,2

47.2. ábra A munkanélküliségi ráta alakulása korcsoportok szerint

A munkanélküliségi ráta hosszú időtávot tekintve a legfiatalabbak között a legmagasabb, 2–3-szorosa a többi korcsoportban mért értéknek.

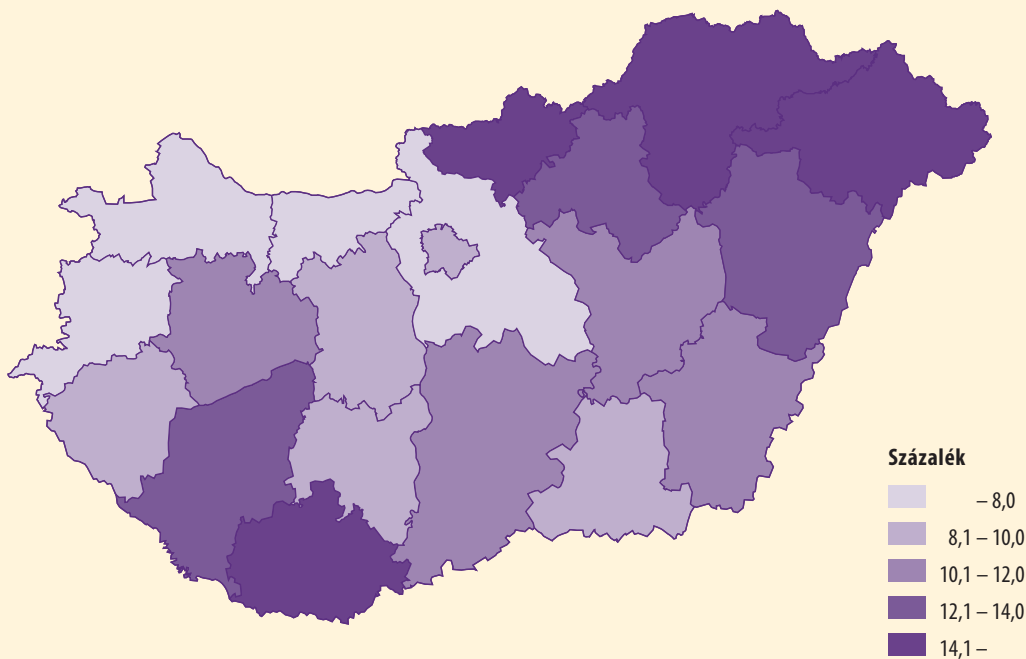
Részletek A munkanélküliség 2004-ben mindkét nem esetében 6,1% volt. Ezt követően a nők munkanélküliségi rátája gyorsabban emelkedett, mint a férfiaké, és meghaladta a férfiakét – úgy, mint az Európai Unióban általában. A 2009-ben jelentkező gazdasági válság hatására a férfi-munkanélküliség a női fölé emelkedett, 2011-ben viszont ismét kezdett a két érték kiegyenlítődni.

A fiatalok nagyobb arányban vannak jelen a munkaerőpiacon munkanélküliként, mint idősebb társaik. A vizsgált időszakban a 15–24 és 25–29 éves korcsoportba tartozók munkanélküliségi rátája mindvégig meghaladta az országra jellemző átlagértéket, ezen belül a 15–24 évesek esetében két-, két és félszerese volt annak. A fiatalok magas munkanélküliségi rátája elsősorban azzal van összefüggésben, hogy a felsőoktatás expanziója miatt a gazdasági aktivitás (foglalkoztatottak és munkanélküliek együttes létszáma) jelentősen csökkent a körükben. Míg 2000 körül még minden harmadik, addig 2007-től már csak minden negyedik fiatal jelent meg a munkaerőpiacon, ők viszont a korcsoport képzetlenebb rétegéből kerülnek ki. A 15–24 éves munkanélküliek létszáma 1992 óta közel 50%-kal lett alacsonyabb, a korosztály rátája azonban növekedett. A gazdasági

válság következtében 2009-re minden negyedik 15–24 éves gazdaságilag aktív ember állást keresett, munkanélküliségi rátájuk azóta sem csökkent 26% alá. A foglalkoztatási lehetőségek szűkülése nemcsak az iskolapadból kikerülőket, hanem a már korábban foglalkoztatottakat is érintette mindkét korcsoportban. Ennek következtében a munkanélküliségi ráta a 25–29 évesek körében 2010-ben 14% volt, e korcsoporton belül a vizsgált időszakban a legmagasabb, és 2011-ben is 13% közelében maradt. A nyugdíjkorhatár előtti években az elhelyezkedési esélyek jelentősen csökkennek, ezért a munkájukat elvesztők közül sokan álláskeresés helyett kivonulnak a munkaerőpiacról, és a nyugdíjazás valamelyik formáját választják. Így ezekben a korcsoportokban alacsonyabb a munkanélküliségi ráta, mint a fiatalabb korosztályokban.

A vizsgált időszakban a megyék közötti különbségek érdemben nem változtak. 2011-ben a 15–74 éves korosztályban a munkanélküliség Nógrád (19%), Szabolcs-Szatmár-Bereg (18%), valamint Borsod-Abaúj-Zemplénben (18%) volt a legmagasabb, Győr-Moson-Sopron (6,3%), Vas (7,1%) és Pest (7,5%) megyében a legalacsonyabb.

47.3. ábra A munkanélküliségi ráta megyénként, 2011

A hagyományosnak mondható területi megosztottság a munkanélküliség tekintetében nem mérséklődik.

Definíciók

Munkanélküli, aki az adott héten nem dolgozott, és nincs is olyan munkája, amelytől csak átmenetileg volt távol, a kikérdezést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát, a kikérdezés időpontjában rendelkezésre állt, azaz két héten belül munkába tudna állni, ha megfelelő állás kínálkozna számára, illetve már talált munkát, ahol 90 napon belül dolgozni kezd.

A munkanélküliségi ráta a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktívakhoz viszonyított aránya.

Stadat-táblák

2.1.9. A munkanélküliek száma korcsoportok szerint, nemenként (1998–2011)

2.1.10. A munkanélküliek száma a munkakeresés időtartama szerint (1998–2011)

2.1.11. A munkanélküliek száma legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként (1998–2011)

2.1.16. Munkanélküliségi ráta korcsoportok szerint, nemenként (1998–2011)

6.2.1.11. Munkanélküliségi ráta (2000–)

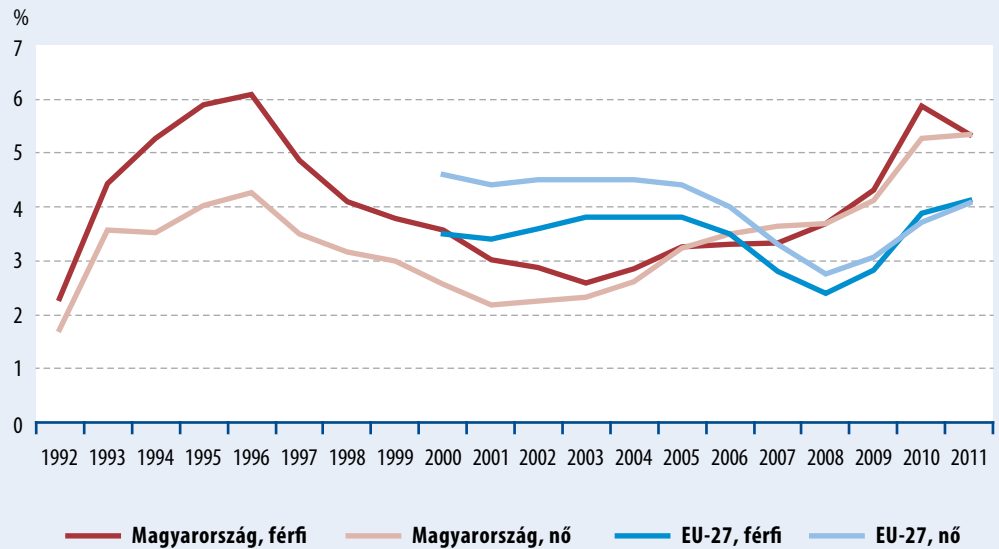
7.2.3. A 15–64 éves népesség munkanélküliségi adatai (2000–)

Tartós munkanélküliségi ráta

Kulcsszavak tartós munkanélküliségi ráta, munkanélküliség

48.1. ábra A tartós munkanélküliségi ráta alakulása nemek szerint

Forrás: Eurostat.

A tartós munkanélküliségi ráta 2007-től meghaladja az uniós átlagot.

Relevancia A foglalkoztatás javítása mellett, hogy elősegíti a leszakadó társadalmi csoportok, térségek felzárkózását, élénkíti a gazdasági növekedést, javítja az államháztartás egyensúlyát, és stabilizálja az elosztó rendszerek finanszírozását. A munkanélküliségben eltöltött idő hosszának emelkedésével romlanak az elhelyezkedés esélyei, növekszik a szegénység és kirekesztettség kockázata.

Elemzés A tartós munkanélküliségi ráta 1996-ig nőtt (5,3%), majd 2003-ig (2,5%) lassan csökkent. A férfiak és nők tartós munkanélküliségi rátája 2003-tól kezdődően közel azonos. A gazdasági válság hatására nemcsak a munkanélküliek száma emelkedett gyorsan, hanem jelentősen hosszabodott az álláskeresőssel töltött idő is. Így a ráta értéke 2009-re elérte a 4,2%-ot, ami 0,7 százalékponttal magasabb, mint a válság előtti, 2007. évi érték, 2010-re pedig már 5,6%-ra növekedett és 2011-ben is 5% felett maradt.

Nemzetközi kitekintés A magyar tartós munkanélküliségi ráta 2007-et követően minden évben meghaladta az uniós tagországainak átlagos rátáját. 2009-ben a férfiaknál 1,5 százalékponttal, a nők esetében 1 százalékponttal mérhetően magasabb arányszámot, mint az EU-27 tagországaiban. A növekedés mind Magyarországon, mind az unióban tovább folytatódott, de míg 2011-ben Magyarországon némi csökkenés volt, addig az unióban további romlás.

Definíció Tartósan munkanélkülinek azokat tekintjük, akiknek legalább 12 hónapja nem sikerült elhelyezkedniük. A mutató a tartósan munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív népességen belüli arányát jelzi.

Stadat-táblák

2.1.15. A munkanélküliek száma a munkakeresés időtartama szerint (1998–)**A tartós munkanélküliségi ráta a 15–74 évesek körében az Európai Unióban, 2011, %**

SK	67,8
IE	59,4
EE	56,8
BG	56,2
LV	54,6
IT, LT	51,9
EL	49,6
BE	48,3
PT	48,2
DE	48
HU	47,9
MT	46,1
SI	44,2
EU-27	42,9
RO	41,9
ES	41,6
FR	41,5
CZ	40,5
PL	37,2
NL, UK	33,5
LU	28,8
AT	25,9
DK	24,4
FI	22,2
CY	20,9
SE	18,6

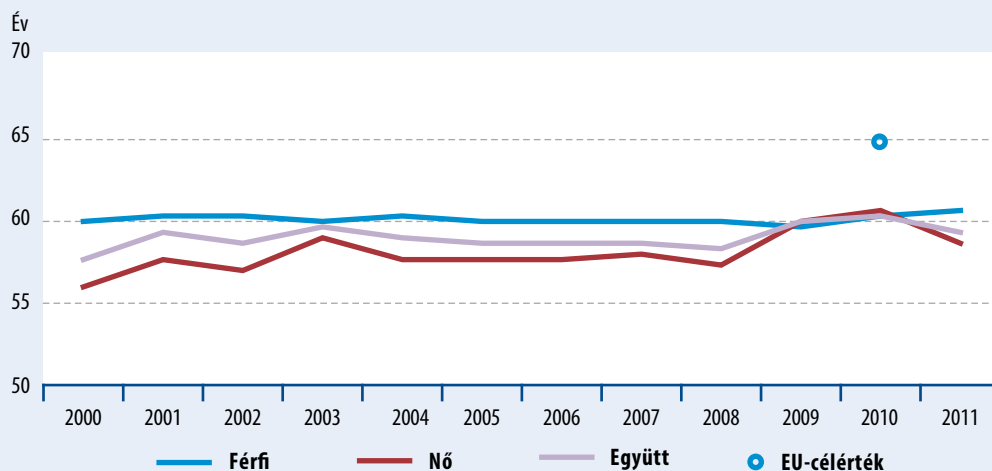
A munkaerőpiacról való kilépés átlagos életkora

Kulcsszavak **munkaerőpiacról való kilépés, nyugdíj, öregségi nyugdíj, rokkantsági nyugdíj, rehabilitációs járadék**

49.1. ábra

Az öregségi és az öregségi jellegű nyugdíjba vonulás átlagos életkora a nyugdíjmegállapítás éve szerint

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

2011-ben a férfi öregségi korcentrum az előző évihez képest tovább növekedett, a nők esetében – a 40 év munkavégzés utáni nyugdíjba vonulás lehetőségének bevezetése miatt – viszont csökkent.

Relevancia A nyugdíjterhek növekedésének minimalizálása érdekében törekedni kell arra, hogy a munkaképes lakosság tovább maradjon munkában. E törekvésnek megfelelően az Európai Unió 2010-re vonatkozó célkitűzései között szerepelt a nyugdíjba vonulás életkorának 65 éves korra való kitolása.

Elemzés 2010-ben az öregségi és öregségi jellegű nyugdíjba vonulók esetében ugyanazon sajátosságok voltak jellemzőek, mint 2009-ben. Mivel a nők előrehozott korhatára 2009-ben 57-ről 59 évre emelkedett, 2010-ben sem volt olyan évjárat, amely éppen elérte volna az előrehozott korhatárt. A női öregségi és öregségi jellegű nyugdíjazottak száma tovább csökkent. A női korcentrum növekedett, elérte a 60,7 évet, az előző évihez hasonlóan magasabb volt a férfiakénál (60,2 év).

2011-től a nők a teljes aktív életszakaszt lefedő, legalább 40 év munkavégzés után nyugdíjba vonulhatnak. A 40 év nem a szolgálati időre, hanem az ennél szűkebb tartalmú ún. jogosultsági időre vonatkozik, amibe csak a kereső tevékenységre irányuló jogviszonyok, valamint a gyermekneveléssel kapcsolatos ellátások folyósítási ideje számít be. Az új nyugdíjazási forma jelenleg elsősorban azon nők számára biztosít az általánosanál korábbi nyugdíjazási lehetőséget, akik alap- vagy középfokú tanulóikat követően kezdték keresőtevékenységüket.

A 2011. évi női öregségi és öregségi jellegű nyugdíjazási korcentrum 58,5 év volt, az előző évinél több mint 2 évvel alacsonyabb. Ezen belül a 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíjba vonulók korcentruma 57,6 év, az egyéb öregségi és öregségi jellegű ellátások korcentruma pedig 60,0. Ez utóbbi is csökkent a 2010. évihez képest (60,7 év), annak hatására, hogy az 1952-ben született korosztály számára – 59 éves életkorban – megnyílt az előrehozott öregségi nyugdíjazás lehetősége. A férfi öregségi korcentrum 60,4 év volt, az előző évinél 0,2 évvel magasabb.

Részletek A rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíjak esetében 2010-ben és 2011-ben mindkét nemnél lassú, fokozatos nyugdíjazási korcentrumcsökkenés volt 2009-hez képest. Ezzel ellentétes tendencia érvényesült a rehabilitációs járadék esetében, ahol a járadék megállapításának idején betöltött átlagos életkor a bevezetési kor 44–45 évről 47–48 évre emelkedett.

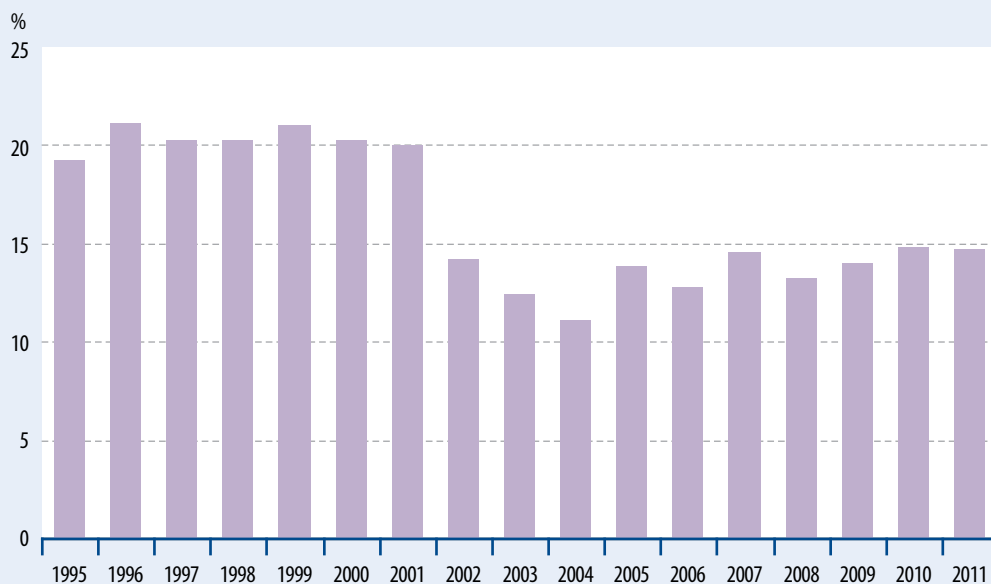
Definíció Az adatok forrása az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság. A rendelkezésre álló adatok csak közvetett információkat tudnak biztosítani a munkaerőpiacról való kilépéssel összefüggésben, nevezetesen a munkaerőpiac elhagyásának egyik tipikus, tömeges módjáról, a nyugdíjba vonulásról adnak tájékoztatást.

Női–férfi kereseti rés

Kulcsszavak női–férfi kereseti rés, átlagkereset, átlag órabér

50.1. ábra A teljes munkaidőben dolgozók havi keresete alapján számított kereseti rés

Forrás: Nemzeti Munkaügyi Hivatal.

A női–férfi kereseti rés kisebb–nagyobb ingadozásokkal lényegében csökkent az elmúlt másfél évtizedben.

Relevancia A nők és férfiak keresetének különbségét mérő mutatók fontosak az esélyegyenlőség jellemzésére. Az egyenlő munkáért egyenlő bér alapelve nemcsak a hazai joggyakorlatban érvényesül (munka törvénykönyve, esélyegyenlőségi törvény), de uniós követelmény is.

Elemzés A női–férfi kereseti rés kisebb–nagyobb hullámzásokkal 1995 óta lényegében csökkent. A férfiak és nők kereseti különbsége számos tényezőtől függ, amelyeknek csak egy része ered az egyenlő bánásmód megsértéséből. Ez utóbbi tényező mérésére nincsen sem a hazai, sem a nemzetközi gyakorlatban általánosan elfogadott statisztikai mérési módszer, ezért különböző aggregált, több tényező együttes hatását kifejező mutatót használhatunk. A hazai gyakorlatban a teljes munkaidőben dolgozó alkalmazottak havi bruttó keresete alapján számított százalékos különbség a legelterjedtebb. Ennek nagysága attól függ, hogy a férfi–női munkavállalók mely gazdasági ágakban

dolgoznak, hiszen az egyes nemzetgazdasági ágak foglalkozási struktúrája jelentősen eltér. Az egyes foglalkozások munkaerő-piaci értékelése eltérő. A mezőgazdaságban, a közigazgatásban, valamint a szálláshely, szolgáltatás és vendéglátásban a legalacsonyabb a kereseti rés, a feldolgozóiparban, illetve a pénzügyi szolgáltatásban a legmagasabb. Az alkalmazásban álló nők mintegy 43%-a 15 foglalkozásban dolgozik, a férfiaknál 34% ugyanez az arány. Az iskolai végzettség szintje is jelentős kereset alakító tényező, bár a nők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása nem tér el a férfiakétól. A foglalkozással jó korreláló végzettség szakiránya ugyanakkor már jelentősen különbözik a két nem esetén, így a foglalkozás mentén mért különbségek már jelentősek, például a nők kereseti hátránya a vezetőknél és felsőfokú végzettségűeknél a legnagyobb. Ezekben a foglalkozásokban a nők kereseti hátrányának számottevő része abból adódik, hogy olyan munkakörökben dolgoznak, amelyekben kisebb a felelősség,

Női–férfi kereseti rés az Európai Unióban, 2010, %

▶ LV, HU 17,6 ◀

▶ EU-27 16,4 ◀

DK, FR 16,0

SE 15,8

BG 15,7

LT 14,6

PT 12,8

IE 12,6

RO 12,5

LU 12,0

BE 8,6

MT 6,1

IT 5,5

PL 5,3

SI 4,4

és a munkakör betöltőjével szemben támasztott kvalifikációs igény is alacsonyabb, kevesebb munkatapasztalattal is betölthetők, illetve nincsenek a munkavállalóval szemben támasztott különleges követelmények. Magyarországon jelentős keresetalakító tényező az is, hogy a munkavállaló költségvetési intézményben vagy a versenyszférában dolgozik. A közszférában dolgozók kétharmada nő. A 2002. évi kereseti rés 6 százalékpontos csökkenésében nagy szerepet játszott a 2001 második felében végrehajtott közöttisztviselői és közalkalmazotti egyösszegű keresetkiegészítés, ami a dolgozó nők nagyobb részét érintette, mint a többségében versenyszférában dolgozó férfiakat. 2008-ban emelkedett utoljára az illetményalap, és ebben az évben fizettek utoljára 13. havi juttatást is, ami a későbbiekben növelte a nők és férfiak keresetének különbségét. Így 2010-ben és 2011-ben a nemzetgazdaság legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásainál és a közszférában dolgozók esetében a férfiak kereseti előnye 15% lett. A kisebb vállalkozásoknál dolgozó nők bruttó keresete jóval közelebb áll férfi munkatársaikéhoz, mint a nagyobbaknál.

Nemzetközi kitekintés A női–férfi kereseti rés mérését 2008-tól új alapokra helyezték az Európai Unióban. Ettől kezdődően minden ország az egy órára jutó keresetben meglévő különbségeket

méri, így mód van a részmunkaidőben dolgozók keresetalakulásának figyelembevételére is. A keresetbe ugyanakkor a nem rendszeres elemeket nem számítják be, így az eltérő többletmunka vagy a jutalmazásban meglévő nemek szerinti különbségek nem torzítják a mutatót.

Részletek Az új mutató 2008-tól áll rendelkezésre, a legfrissebb adat referenciaéve 2010. A mezőgazdaság és a közigazgatás gazdasági ágak kivételével a nemzetgazdaság legalább 10 főt foglalkoztató gazdasági egységeire vonatkozik. Magyarországon az utóbbi három évben csak tízedekekkel változott a férfiak egy órára jutó kereseti előnye (2008: 18%, 2009: 17%, 2010: 18%). Az uniós tagországok között a középmezőnyben helyezkedünk el, az uniós átlag alacsonyabb, mint a magyar érték.

Definíciók

A női–férfi kereseti rés azt mutatja, hogy az alkalmazásban álló nők átlagos havi bruttó keresete hány százalékkal alacsonyabb, mint a teljes munkaidőben alkalmazásban álló férfiaké.

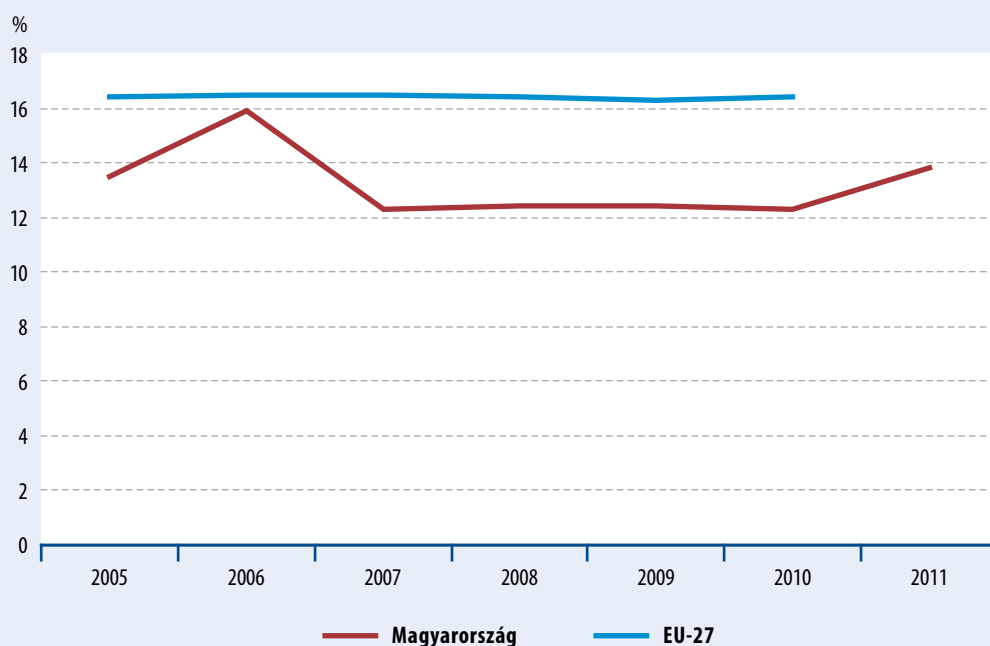
Női–férfi kereseti rés (GPG) az Európai Unióban: a rendszeres kereseti átlagok eltérése százalékban a mezőgazdaság és közigazgatás gazdasági ágak nélküli nemzetgazdaságban a 10 főnél nagyobb szervezetekre vonatkozóan.

Szegénységi arány

Kulcsszavak szegénységi arány, szegénységi küszöb, tartós szegénység

51.1. ábra A szegénységi arány alakulása

Forrás: Eurostat.

A szegénységi arány 2010 és 2011 között jelentősen, 1,5 százalékponttal nőtt.

Relevancia Fenntarthatósági cél a mindenki számára elérhető társadalmi minimum biztosítása, az egyenlő hozzáférés lehetőségének megteremtése a források, a javak, a jogok és a szolgáltatások terén a marginalizálódás, a kirekesztődés elkerülése érdekében, illetve a társadalmi hátrányok, mint a szegénység, iskolázatlanság, kulturális kirekesztődés, munkanélküliség, fogyatékosok csökkentésének integrált megközelítése a jelenleg alrendszerekben történő kezelésmód helyett. A szegénység elleni küzdelem az Európa 2020 stratégiai dokumentumában is prioritásként szerepel. Különösen fontos a figyelem ráirányítása a veszélyeztetett társadalmi csoportok (munkanélküliek, szegények, fogyatékosok, betegek, idősek, romák stb.) jövedelmi helyzetére, hiszen náluk a többi társadalmi csoportokénál jelentősebb a szegénység, valamint annak kockázata.

Elemzés Magyarország az országos szegénységi arány tekintetében az EU tagállamai átlagánál

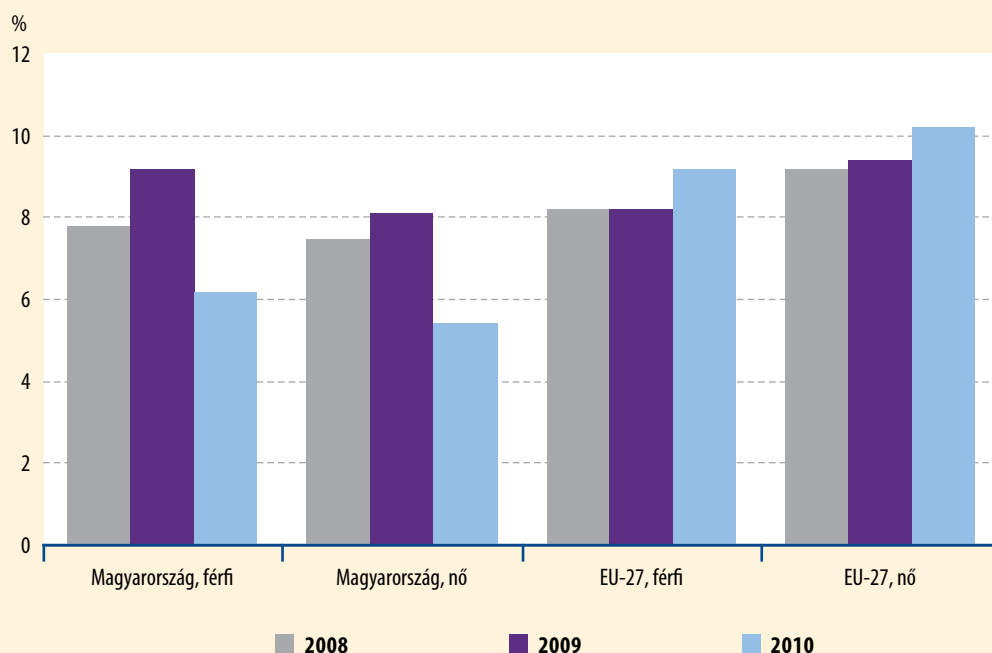
kedvezőbb helyzetben van. A nemek szerinti eltérés Magyarországon kisebb, mint a tagállamok átlaga, és azzal ellentétesen alakul: míg nálunk a nők, az EU-27 tagállamainak többségében a férfiak vannak kedvezőbb jövedelmi helyzetben. Figyelembe véve azonban, hogy a magyar átlagjövedelmi szint jóval alacsonyabb az unió tagállamainak többségére jellemzőnél, ez abszolút értelemben nem jelent kedvező helyzetet. A tartós szegénységben élők aránya 2010-ben 5,7%, közel fele a keresztmetszeti szegénységi arálynak.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unióban 2010-ben a lakosság 16%-a, kb. 80 millió fő élt a relatív koncepció szerint megállapított jövedelmi szegénységi küszöb alatt. A szegénységi arány meglehetősen stabil, az EU átlaga 2005 és 2010 között 16–17% között ingadozott, és ez jellemzi az országok többségét is. 2010-ben hat tagállamban haladták meg a jövedelmi szegénységi arányok a 20%-ot: Lettorszában (21%), Romániában (21%), Spanyolországban és Bulgáriában (21–21%), Lit-

Szegénységi arány az Európai Unióban, 2010, %

LV	21,3
RO	21,1
BG, ES	20,7
LT	20,2
EL	20,1
IT	18,2
PT	17,9
PL	17,6
UK	17,1
EU-27	16,4
IE	16,1
EE	15,8
DE	15,6
CY	15,3
MT	15
BE	14,6
LU	14,5
DK, FR	13,3
FI	13,1
SE	12,9
SI	12,7
HU	12,3
AT	12,1
SK	12
NL	10,3
CZ	9

51.2. ábra Tartós szegénységi arány

Forrás: Eurostat.

A tartós szegénységi arány Magyarországon – az EU átlagértékével ellentétben – 2010-ben csökkent az előző évhez képest.

vániában (20%), valamint Görögországban (20%). A legalacsony értéket Csehországban (9%) és Hollandiában (10%) mérték. A Magyarországra vonatkozó adat (12%) az osztrák (12%) és a szlovén (13%) között helyezkedett el, sorrendben a 21. helyet jelentette az adott évben adatot szolgáltató 25 tagállam között.

A gyermekek jövedelmi szegénységi aránya az unió tagországainak átlagában 21%, 23 tagállamban meghaladta a népesség egészére jellemző mértéket. Kivétel Dánia, Finnország és Szlovénia, ahol a gyermekek szegénységi aránya 11–13% között alakult. A gyermekek relatív helyzetét tovább rontotta az elhúzó gazdasági krízis. 2010-ben a gyermekek szegénységi aránya széles skálán mozgott, a dán 11%-tól a román 31%-ig terjedt. A magyar arány (20%) a középmezőnyben helyezkedett el, az Egyesült Királysággal volt azonos, sorrendben Málta következett.

Az idősekre vonatkozó átlagos jövedelmi szegénységi arány alacsonyabb volt a népesség egészére vonatkozóértéknél, ami egyébként Magyarországon (4,1%), Hollandiában és Luxemburgban (5,9–5,9%) volt a legalacsonyabb.

Részletek Magyarországot tekintetében eddig három időszakra (2005–2008, 2006–2009, 2007–2010) vonatkozóan került sor a tartós szegénységi arányszám kiszámítására. Ez természetesen az adott évi keresztmetszeti aránynál alacsonyabb, 2008-ban 7,7%, 2009-ben 8,6%, 2010-ben 5,7% volt. Az idős emberek viszonylag alacsony szegénységi arányán belül a tartós szegényeké fokozatosan csökkent, 2010-ben 10 idős szegény közül már csak 3 tartozott a tartósan szegények közé.

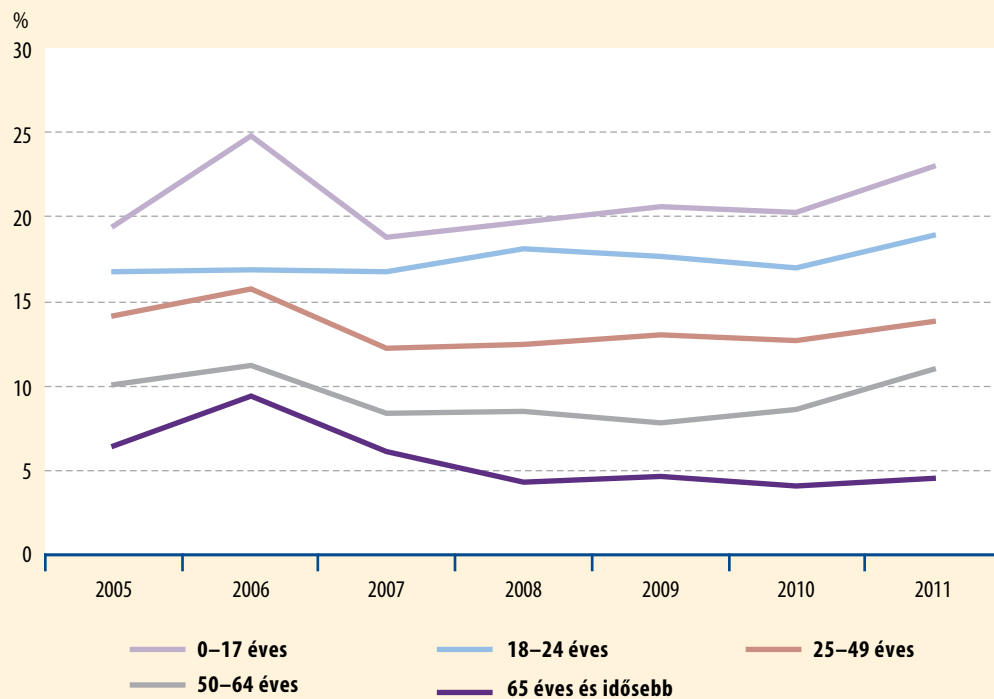
Definíciók

Szegénységi arány: a szegénységi arány megadja a medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élők arányát a teljes népességre vetítve.

Szegénységi küszöb: a medián ekvivalens jövedelem 60%-a nemzeti valutában, euróban, továbbá vásárlóerő-egységben (PPS) kifejezve, illusztratív értéként az egyszemélyes háztartásokra és a két felnőttből és két gyermektől álló háztartásokra közölve.

Tartós szegénységi arány: olyanok tartoznak bele, akik a medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartá-

51.3. ábra A szegénységi arány alakulása korcsoportok szerint

Forrás: Eurostat.

A 18 év alattiak a legveszélyeztetettebbek: amellett, hogy a szegénységi arány ebben a korosztályban a legmagasabb, helyzetük nekik romlott legjobban (3,5 százalékponttal) 2005 óta.

sokban élnek az adott évben és legalább két másik évben a megelőző három év közül.

A szegénységi arány életkori kategóriák szerinti vizsgálata a különböző korcsoportba tartozók szegénységi (azaz a szegénységi küszöb alatt élők adott korú népesség) arányát mutatja, így az egyes korosztályok helyzete összemérhető.

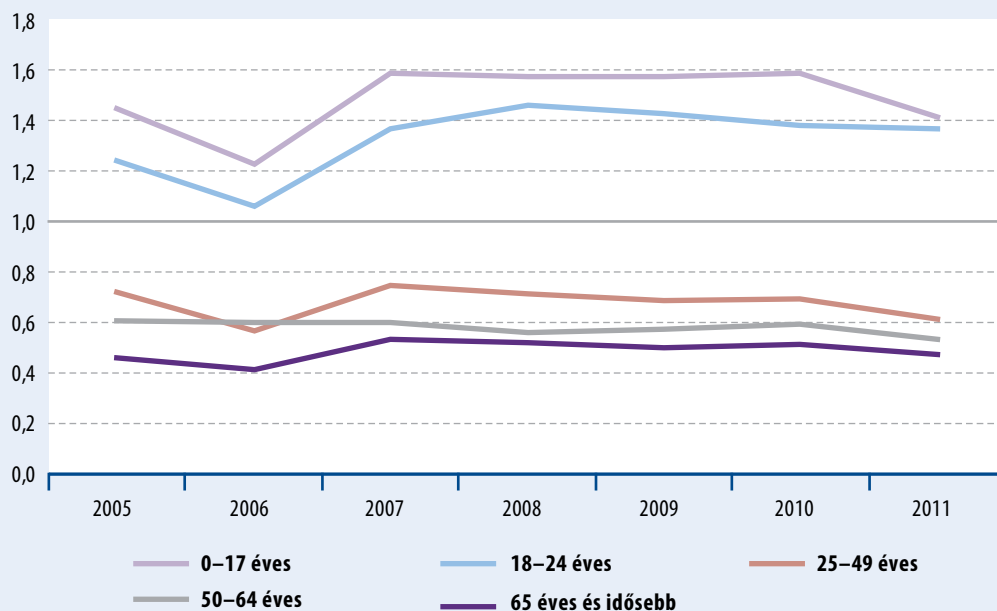
Szegénységi kockázat

Kulcsszavak szegénységi kockázat, szegénységi küszöb, szegénységi arány

52.1. ábra

A szegénységi kockázat alakulása

(Teljes népesség=1,0)

Forrás: Eurostat.

A gyermekek és a fiatal felnőttek szegénységi kockázata átlag feletti, az idősebb korcsoportoké átlag alatti.

Relevancia A szegények között egyre nagyobb arányban vannak gyermekek, az életkor előre haladtával azonban a szegénységi arány általában csökken. A gyermekkori szegénység a szükségletek kielégítésén túl hátráltatja a társas kapcsolatokat, a jövő szempontjából fontos (pl. oktatás) döntési lehetőségek korlátozódnak, ami a felnőttkori társadalmi kirekesztettség valószínűségét növeli.

Elemzés A szegénység korcsoport szerinti vizsgálatánál egyértelműen megállapítható, hogy az életkor előrehaladásával párhuzamosan fokozatosan csökken a szegénységi arány, illetve a kockázat. Az egyes korcsoportok viszonylagos helyzete stabil, de 2011-ben további átrendeződés történt, elsősorban a gyermekek hátrányára. A 0–17 évesek szegénységi aránya a 2010-ben mért 20%-ról 2011-re 23%-ra nőtt. Jelentősen (8,6%-ról 11%-ra) romlott az 50–64 éves, tehát az idősebb munkavállalási korú népesség helyzete is, jóllehet szegénységi kockázatuk még így is átlag alatti, annak négyötöde. Átlag feletti kockázattal csak a 0–17 éves gyermekekénél (1,67) és a fiatal (18-24 éves) felnőtteknél (1,37) kell szembesülni. A 65 év fe-

letiek relatív helyzete nem változott (szegénységi kockázatuk az országos átlag harmada) A férfiak előnye az össznépességen belül mérséklődött. Ebben mind a férfiak helyzetének viszonylagos romlása, mind a nők viszonylagos helyzetének kismértékű javulása is közrejátszott.

Nemzetközi kitekintés 2010-ben a 18 év alattiak szegénységi arányának átlagértéke az Európai Unióban 21% volt, ami közel azonos a magyar átlagértékkel (20%). A legmagasabb értéket Romániában, Bulgáriában, Lettországból, Spanyolországból, Olaszországból és Görögországból mérték; a legkisebbet Dániában, Finnországból és Szlovéniában.

Definíció Szegénységi kockázat: az adott csoportba tartozó szegények aránya az országos átlaghoz viszonyítva. Az 1-nél nagyobb érték az adott kategóriákba tartozók szegénységi küszöb alá kerülésének átlagosnál nagyobb, az 1-nél kisebb érték átlagosnál kisebb kockázatát jelenti.

A 18 éven aluliak szegénységi aránya az Európai Unióban, 2010, %

RO — 31,3

BG — 26,8
LV — 26,6

ES — 26,2

IT — 24,7

LT — 23,3

EL — 23

PL — 22,5

PT — 22,4

LU — 21,4

▶ EU-27 — 20,5 ◀

▶ HU, UK — 20,3 ◀

MT — 19,9

IE — 19,7

SK — 18,8

BE — 18,3

FR — 17,9

DE — 17,5

EE — 17,3

CZ, AT — 14,3

NL — 13,7

SE — 13,1

CY — 12,8

SI — 12,6

FI — 11,4

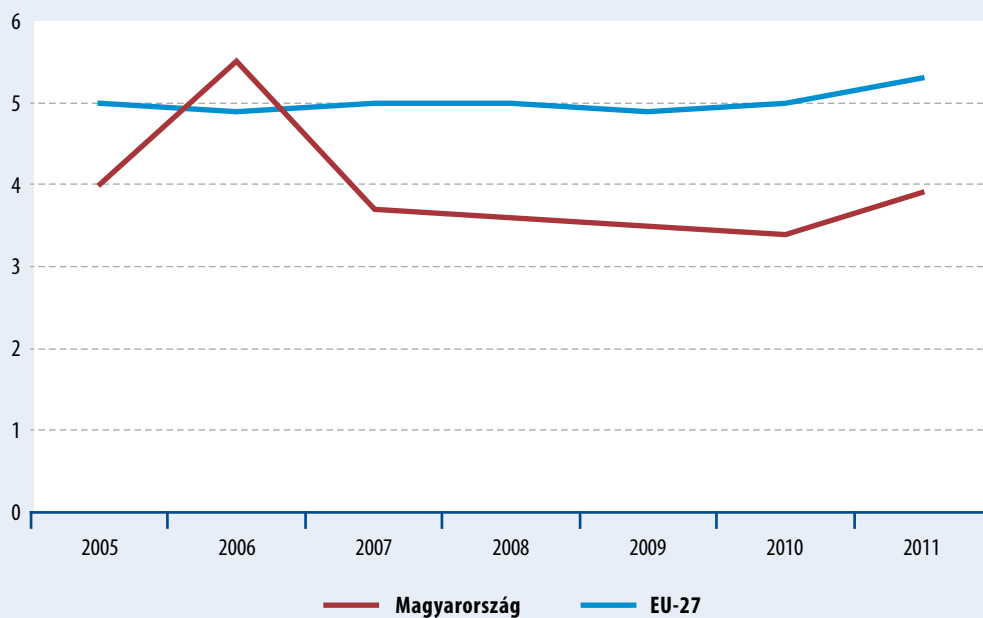
DK — 10,9

A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége

Kulcsszavak jövedelemeloszlás

53.1. ábra A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége

Forrás: Eurostat.

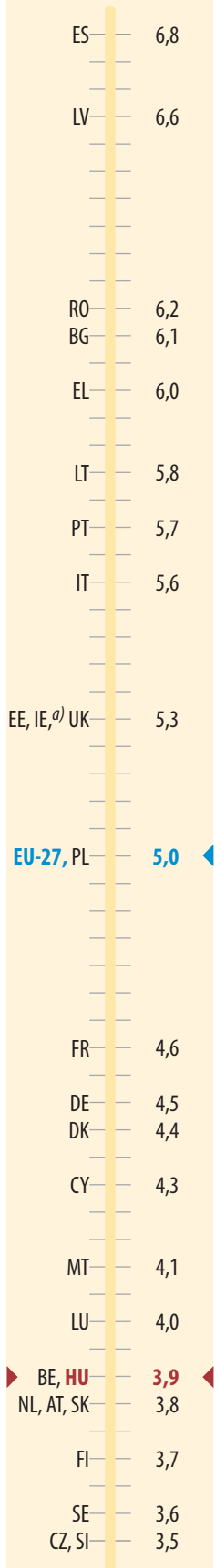
A jövedelemegyenlőtlenség az EU-átlag alatt van, ám a korábbi csökkenéssel ellentétben 2010-ről 2011-re növekedett.

Relevancia A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége a társadalmi kohézió ellen hat, több dimenzióban jelenik meg egyszerre. Egyenlőtlenség van a földrajzi térben, az ország területi egységei között, településtípusonként, de iskolai végzettség és esetenként nemek között is. Ennek felszámolása a fenntarthatóság társadalmi vetületének lényeges összetevője. A felső és az alsó jövedelmi ötöd jövedelmeinek hányadosa a társadalom egyenlőtlenségének fontos mutatószáma, S80/S20 néven is ismert.

Elemzés A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége Magyarországon 2005, illetve 2006 kivételével rendre 4 alattira, csökken. 2010-ről 2011-re a mutató újra megközelítette a négyszeres értéket (3,9), ez azonban alacsonyabb, mint az EU-átlagnak megfelelő érték, ahol a jövedelemeloszlás egyenlőtlensége 2008 óta minden évben jelentősen meghaladta a magyar átlagot.

Nemzetközi kitekintés A jövedelemeloszlás egyenlőtlenségét nemzetközi összehasonlításban vizsgálva megállapítható, hogy 2011-ben Csehország Szlovéniával együtt a legkevésbé egyenlőtlen országnak bizonyult az Európai Unión belül (3,5–3,5). A legnagyobb egyenlőtlenség ezzel szemben Spanyolországban (6,8), Lettországonban (6,6) és Romániában (6,2) tapasztalható. Magyarországon az egyenlőtlenség mérsékelt az uniós tagországok értékeihez viszonyítva.

Definíció A jövedelemeloszlás egyenlőtlenségének indikátora megadja az ekvivalens jövedelmek eloszlásában a felső és az alsó jövedelmi ötöd jövedelmeinek hányadosát. A magasabb érték magasabb egyenlőtlenséget jelez.

a) 2010.

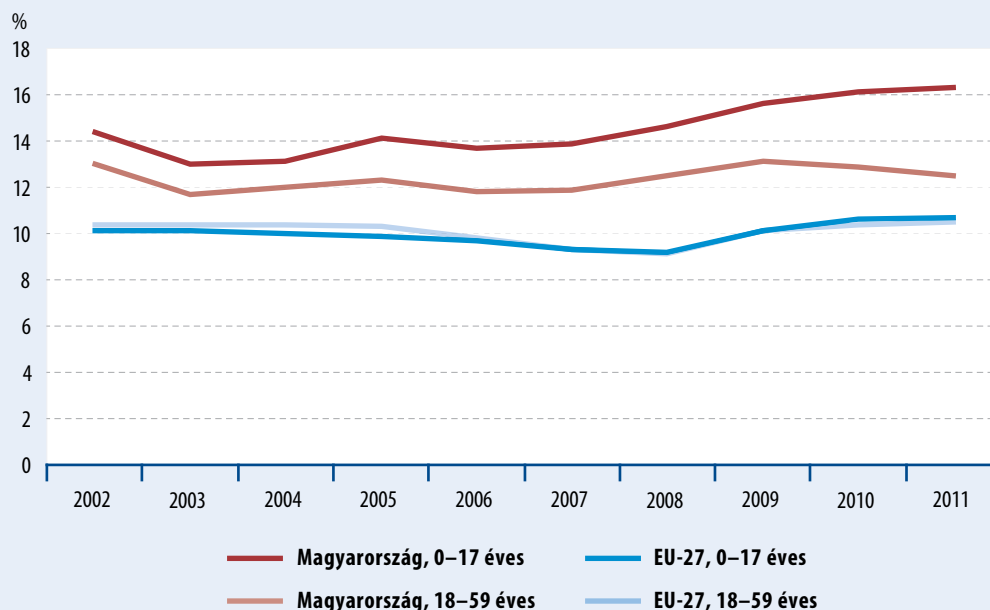
A jövedelem-eloszlás egyenlőtlensége az Európai Unióban, 2011

A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya

Kulcsszavak foglalkoztatottal nem rendelkező háztartások, foglalkoztatottság

54.1. ábra

A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásokban élők aránya korcsoportok szerint

Forrás: Eurostat.

A foglalkoztatott nélküli háztartások aránya Magyarországon meghaladja az uniós átlagot.

Relevancia A társadalmi kohézió és a foglalkoztatás javítása a fenntarthatóság prioritásai közé tartoznak. A foglalkoztatott nélküli háztartásokban élők életésélyei rosszabbak, a kirekesztődés kockázata nagyobb. Az ilyen kisközösségekben nagyobb az esélye a hátrányok átörökítésének, a szegénység újratermelődésének.

Elemzés A 0–59 évesek több mint egytizede élt olyan háztartásban a vizsgált időszakban, aminek egyetlen tagja sem volt foglalkoztatott, vagyis a háztartás megélhetésének forrása nem munkából származó jövedelem volt. A 18 év alatti gyermekek körében ez az arány néhány, 2011-ben már 3 százalékponttal magasabb volt, mint a 18–59 évesek körében. Ez azt mutatja, hogy a foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásokban többnyire nem egyetlen, hanem több gyermek van kitéve a munkanélküliség, illetve az inaktivitás potenciális átörökítő hatásának.

Nemzetközi kitekintés Magyarországon a foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya az egész időszakban meghaladta az Európai Unió átlagértékét. Az arányszámok közötti különbségek nőttek. Hazánkban 2006 óta folyamatosan emelkedett az ilyen típusú háztartásban élők aránya, az uniós átlagadatok csökkenést, stagnálást követően 2009-től ugyancsak növekedni kezdtek. Mivel hazánkban a növekedés a 0–17 évesek körében nagyobb mértékű volt, mint a 18–59 éves felnőtt lakosság körében, a különység az EU átlagához képest az utóbbiak esetében csökken, a gyermekek esetében tovább nőtt, 2011-re elérte az 5,6 százalékpontot. Ez a trend egyértelműen mutatja, hogy a munkaerő-piaci hátrányok a gyermekes háztartásokat egyre nagyobb mértékben sújtják Magyarországon.

Részletek A nőkre jellemző érték 1–2 százalékponttal magasabb, mint a férfiaké. Az egyedülálló munkavállalási korú nők gyakrabban választják –

IE 20,2

UK 17,3

BG 17,0

▶ HU 16,3 ◀

LT 12,9

BE 12,5

RO 12,1

ES 11,9

LV 10,9

▶ EU-27 10,7 ◀

FR 9,9

SK 9,6

EL 9,2

EE 9,0

DE 8,8

PL 8,7

MT, SE 8,4

IT 8,3

DK 8,2

PT 7,8

CZ 7,2

CY 5,8

NL 5,3

AT 5,0

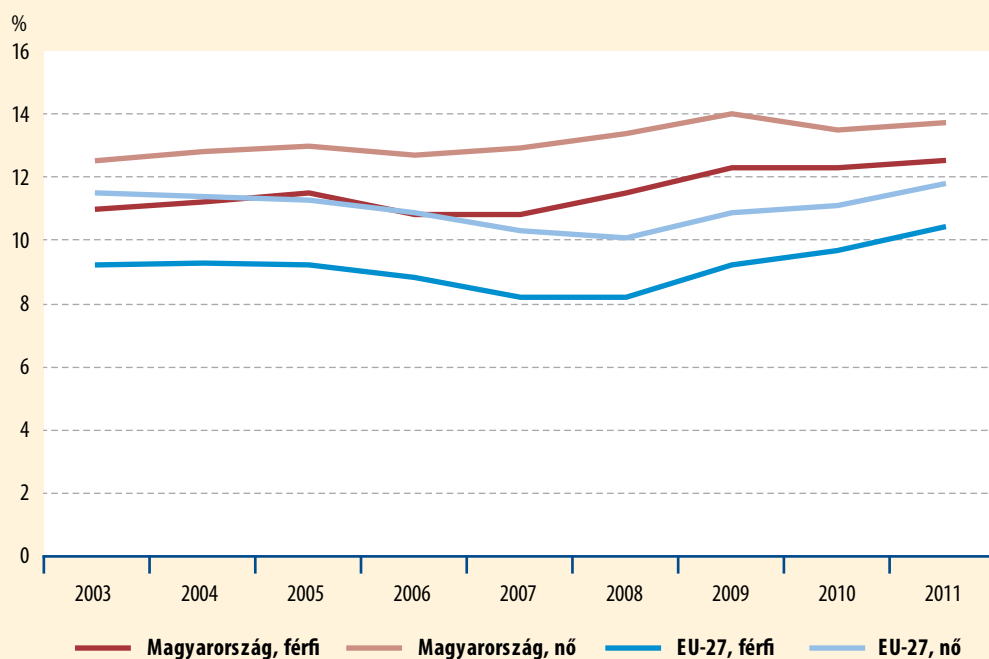
FI 4,9

LU 4,8

SI 4,0

A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásokban élők aránya az Európai Unióban, 2011, %

54.2. ábra 18–59 éves, foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya

Forrás: Eurostat.

A nők valamivel nagyobb arányban élnek foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban.

vagy kényszerülnek erre –, ha csak átmeneti időre is, a nem munkajövedelemből származó megélhetést, pl. a gyermekgondozási ellátások igénybevételét.

Definíció A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők mutatója jelzi az adott népességcsoporton belül azok arányát, akik olyan háztartásban élnek, amelynek egyetlen tagja sem foglalkoztatott (vagyis minden háztartástag vagy gazdaságilag inaktív, vagy munkanélküli).

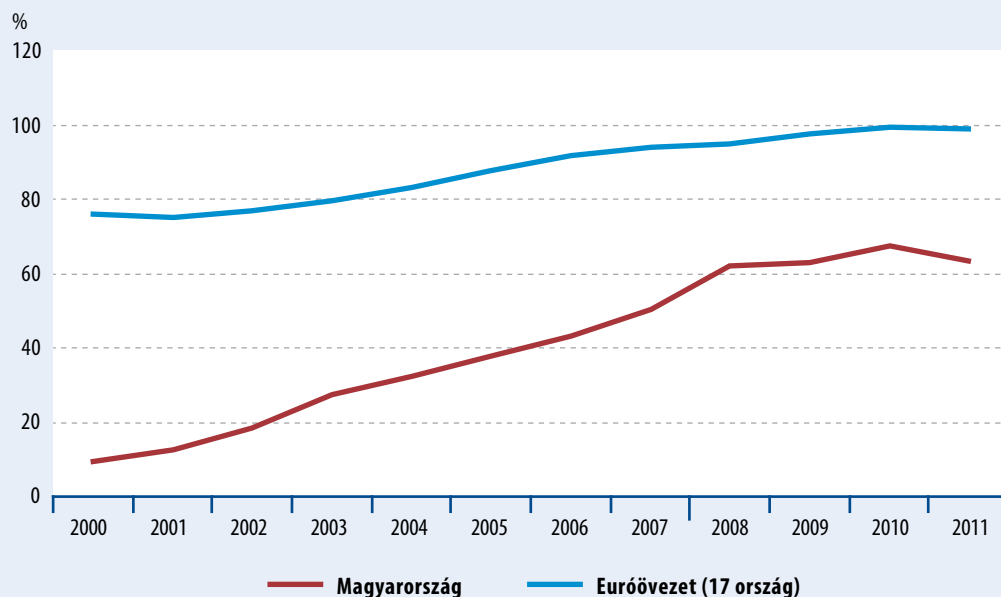

Lakossági eladósodottsági ráta

Kulcsszavak lakossági eladósodottsági ráta, jövedelem, hitel

55.1. ábra A lakosság eladósodottsági rátája

Forrás: Eurostat.

2000 és 2010 között folyamatosan nőtt a lakosság eladósodottsága, 2011-ben valamelyest csökkent a ráta.

Relevancia Nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan Magyarországon is növekszik a háztartások eladósodottsága. A tapasztalatok és a felmérések azt mutatják, hogy a háztartások nem rendelkeznek megfelelő pénzügyi jártassággal: nem tudják megítélni saját kockázatviselő képességüket, illetve azt, hogy egyes pénzügyi szolgáltatások milyen előnyökkel és kockázatokkal járhatnak. Súlyos probléma a devizaalapú hitelek miatti eladósodottság, a felelős fogyasztási és megtakarítási döntések elősegítése a lakosság, a bankok és a kormányzat közös felelőssége.

Elemzés Magyarországon 2000 óta a háztartások eladósodottsági rátája emelkedik, legmagasabb értékét (69%) 2010-ben regisztrálták. A lakossági eladósodottsági ráta folyamatosan nőtt, a háztartások jövedelmükhöz viszonyítva egyre nagyobb hitelállománnyal rendelkeztek. A növekedés üteme hullámzott.

Nemzetközi kitekintés Az átlagos lakossági eladósodottsági ráta a 17 euróövezeti országban 2011-ben 36 százalékponttal magasabb, mint hazánkban. A trend 2000 óta hasonlóan alakul, mint Magyarországon, csak a növekedés üteme mérsékeltebb. 2011-ben a legmagasabb ráta Dániában (267%), a legalacsonyabb Litvániában (41%) volt.

Definíció A lakossági eladósodottság rátája azt mutatja meg, hogy a háztartások adott időszakban rendelkezésre álló jövedelmének – kiegészítve a magánnyugdíjpénztárak nettó vagyonyváltozása miatti korrekcióval – hány százaléka az adott időszak átlagos bruttó hitelállománya.

DK, NL	267,3
IE	206,4
SE	148,8
UK	139,2
PT	125,5
ES	125,4
FI	104,1
AT	88,7
BE	88,3
DE	86,3
FR	82,9
LV	66,1
IT	65,2
HU	63,4
CZ	55,9
SI	46,6
SK	42,3
LT	40,8

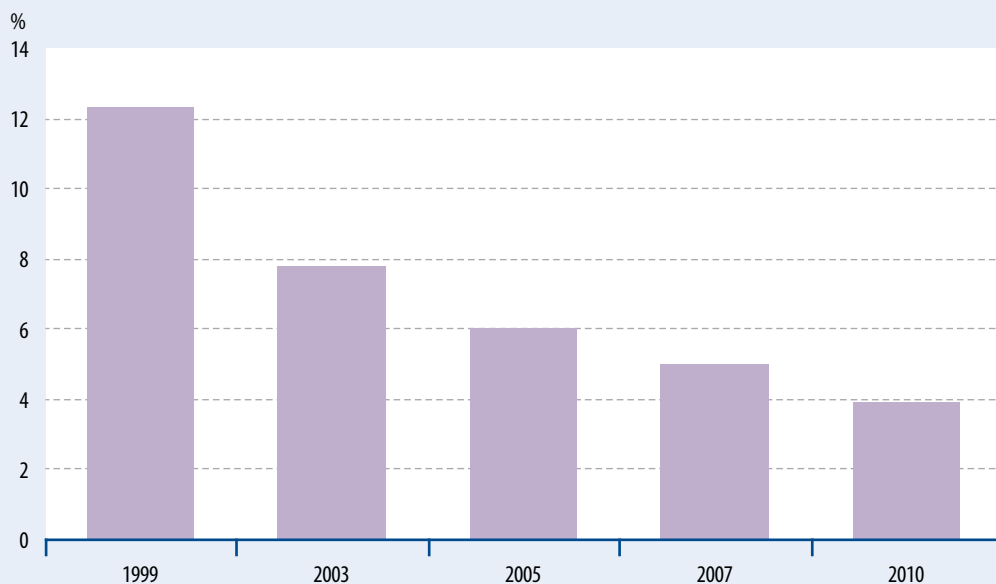
A lakosság eladósodottsági rátája az Európai Unióban, 2011, %

Fürdőszoba nélküli lakások aránya

Kulcsszavak fürdőszoba nélküli lakások, lakásminőség, életkörülmények

56.1. ábra Fürdőszoba nélküli lakások aránya

A fürdőszoba nélküli lakások aránya folyamatosan csökken.

Relevancia A fürdőszoba hiánya önmagában is számos lakásfelszereltségi és minőségbéli hiányosságra utal, így közvetlen jelentésén túl tükrözi a lakáskörülmények általános alakulását. A mutató jövedelmi ötödök szerinti vizsgálata ennél fogva alkalmas a lakáskörülményekben mutatkozó társadalmi különbségek megfigyelésére.

Elemzés 1999-ben a fürdőszoba nélküli lakások aránya 12% volt, azóta folyamatosan csökken. 2010-ben már csak a lakások alig 4%-ában nem volt fürdőszoba. Az indikátor jelentős eltéréseket jelez mind a jövedelmi ötödök, mind pedig területi egységek szerint.

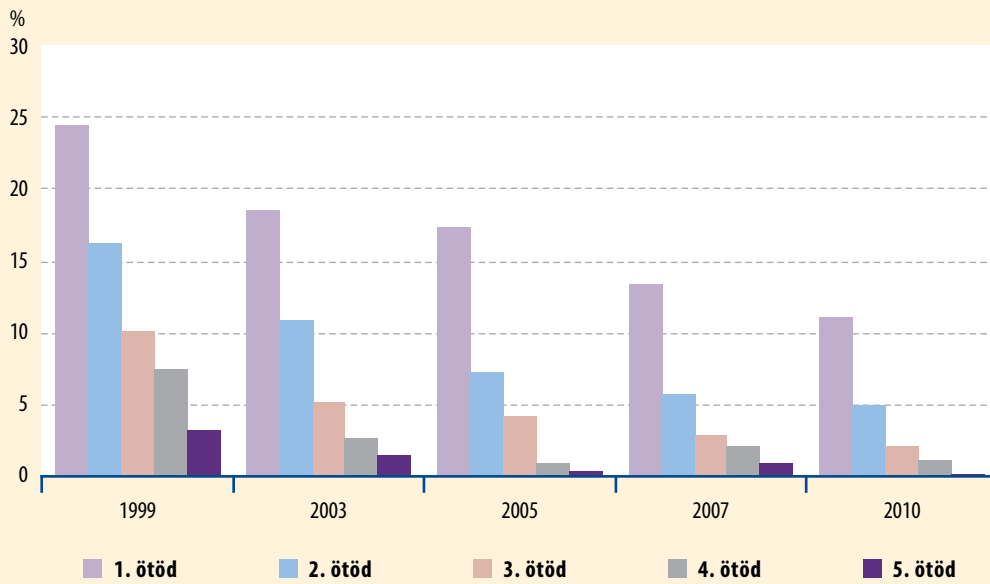
Részletek 1999-ben a háztartások legalsó jövedelmi ötödében a fürdőszoba nélküli lakások aránya 24%, az átlagos arány kétszerese, az ötödik jövedelmi ötödre jellemző érték hétszerese (3,3%) volt. Azóta minden jövedelmi kategóriában csökkent, ennek mértéke viszont éppen a legrosszabb helyzetű háztartásokban a legmérsékeltebb, így ott még 2010-ben is 11% volt.

A régiók közül Nyugat-Dunántúlon, Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon 3%

alatti, Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon 6% feletti a mutató értéke 2010-ben.

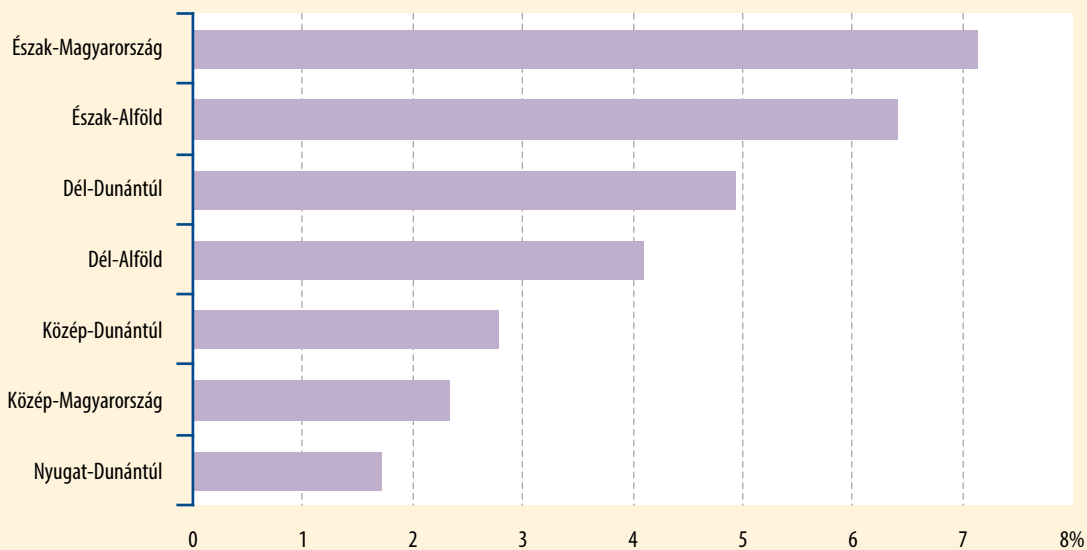
Definíció Az egyes háztartások ötödökbe sorolása a tagjaik összes nettó jövedelme alapján történt. Fürdőszobával ellátott a mosdófülkével rendelkező lakás is.

56.2. ábra **Fürdőszoba nélküli lakások aránya a háztartás jövedelmi ötöde szerint**

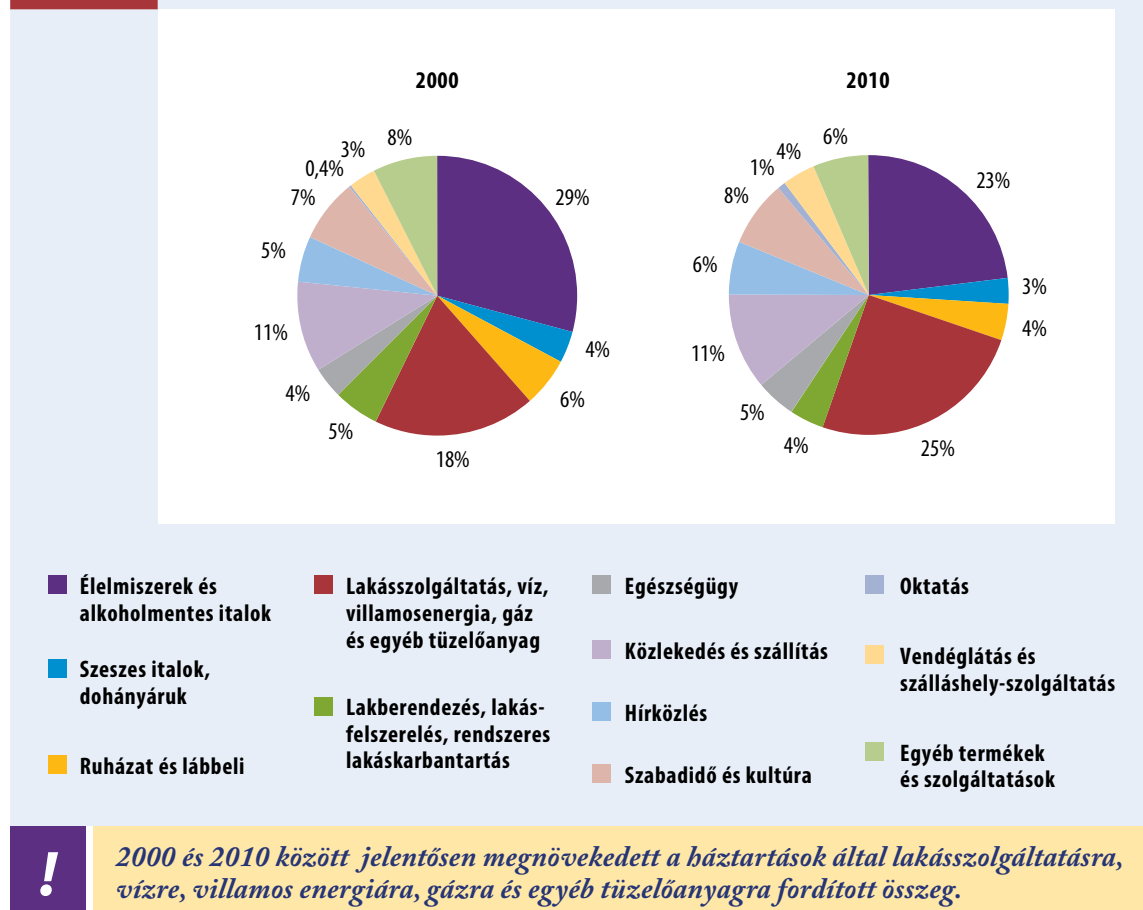
A fürdőszoba nélküli lakások aránya jelentősen függ a háztartás jövedelmétől.

56.3. ábra **Fürdőszoba nélküli lakások aránya régióként**

A legkedvezőbb és legkedvezőtlenebb értékű régiók között négyszeres a különbség.

Fogyasztási szerkezet

Kulcsszavak **fogyasztási szerkezet, fogyasztás, háztartási kiadás**57.1. ábra **Egy főre jutó fogyasztási kiadások megoszlása**

Relevancia A fogyasztási szerkezet mutató segítségével képet kaphatunk a háztartások kiadásairól, közvetett módon azok életszínvonaláról. Az indikátor megmutatja, hogy a háztartások jövedelmük mekkora hányadát költik alapvető, létfenntartási szükségletek kielégítésére, és mekkorát egyéb más pl. kikapcsolódásukat, szellemi fejlődésüket elősegítő ún. „jóléti” tevékenységekre.

Elemzés A háztartások szinte folyamatosan igazítják fogyasztási kiadásait. A csökkenő reáljévedelemre, a munkaerőpiacról való kiszorulásra, a hiteltörlesztés és a megélhetés terheinek emelkedésére a háztartások fogyasztás-visszafozással reagálnak, az élelmiszerek tekintetében pedig inkább az olcsóbb, helyettesítő termékek felé fordulnak.

A háztartások összes kiadásának két legjelentősebb szeletét továbbra is a lakásfenntartásra, háztartási energiára, valamint az élelmiszerek-

re és alkoholmentes italokra fordított kiadások jelentik. A lakásfenntartásra fordított összeg 2010-ben már meghaladta az élelmiszerekre költött összeget. Míg 2000-ben élelmiszere összkiadásunk 29%-át, 2010-ben pedig már csak 23%-át fordítottuk, addig ugyanezen időszak alatt lakásfenntartási kiadásaink aránya 19%-ról 25%-ra emelkedett. A két kiadási fősoport együtt országos átlagot tekintve 2010-ben megközelítette a személyes célú kiadásaink (785 ezer forint) felét.

A lakásfenntartási kiadások kétharmadát (125 ezer forint) 2010-ben is a villamos energia, a gáz és egyéb tüzelőanyagok tették ki. Tovább folytatódott az energiaárak növekedésének lassulása, bár még mindig meghaladta a fogyasztóiár-indexet: a 2009-es 8,2%-hoz mérten 2010-ben 6,3% volt az energiaárak emelkedése.

2010-ben a háztartásokban fogyasztott élelmiszer-kiadás egy főre számítva 160 ezer forint

volt, összehasonlítva áron 1,8%-kal visszaesett az előző évihez viszonyítva. Bár a fogyasztás volumenének visszaesése kisebb mértékű volt, mint 2009-ben, még mindig érezhető, hogy a gazdasági recesszió következtében a háztartások igyekeznek visszafogni étel- és ital-fogyasztásukat. A lakosság kedvezőtlen anyagi helyzete tükröződött az étel- és ital-fogyasztás szerkezetének alakulásában is: növekedett a cereáliák, ezen belül a kenyér fogyasztása, visszaesett a zöldség- és gyümölcsfogyasztás.

A közlekedés és szállítási szolgáltatások kiadási főcsoport a háztartások harmadik legnagyobb kiadási tételét alkotja: 2010-ben átlagosan 85 ezer forintot költöttek ilyen jellegű szolgáltatásokra, összehasonlítva áron 14%-kal kevesebbet, mint 2009-ben. Ezen belül járművásárlásra reá-

lértéken 9,0%-kal többet fordítottak, amiben jelentős szerepe van a hitelre vásárolt gépjárművek megnövekedett törlesztő részletének. A járművek üzemeltetésére és közlekedési szolgáltatásokra hozzávetőlegesen 20%-kal kevesebbet költöttek. A rendkívül magas üzemanyagárak miatt kevesebbet használták a személygépkocsikat, az üzemanyagra fordított kiadások 28%-kal csökkentek. Helyi és távolsági közlekedésre is elsősorban a kötöttpályás személyszállítást választották, aminek következtében a közúti személyszállítási kiadások igen jelentősen, reálértéken 33%-kal estek vissza 2009-hez képest.

Definíció Fogyasztási szerkezet: a mutató részletes információt ad az egy főre jutó fogyasztási kiadások megoszlásáról.

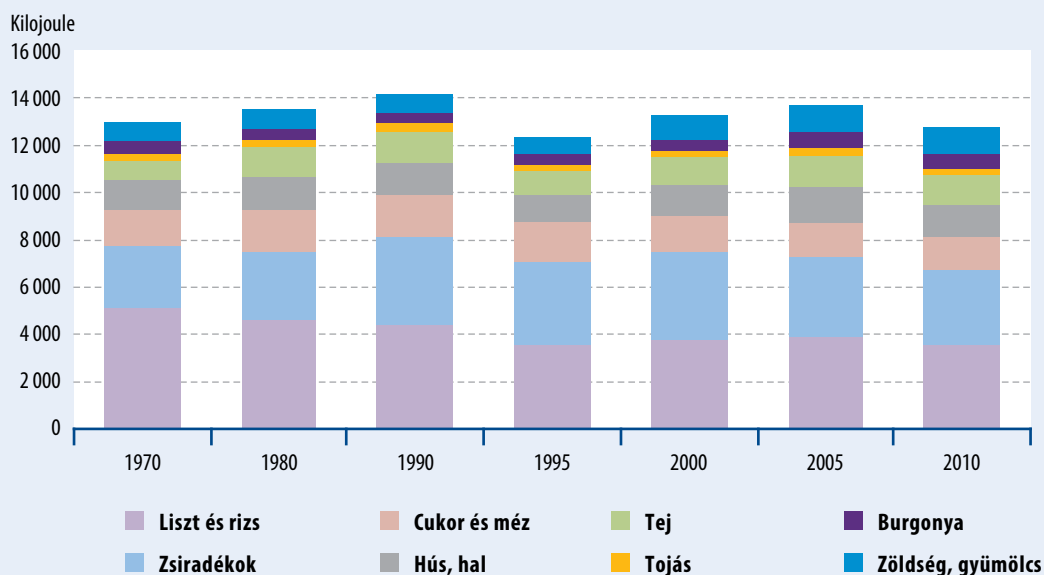
Stadat-táblák

**2.2.4. Az egy főre jutó kiadások részletezése
COICOP-csoportosítás szerint (2000–)**

Tápanyag- és élelmiszer-fogyasztás

Kulcsszavak **tápanyagfogyasztás, energia-, fehérje-, zsír-, és szénhidrátbevitel, élelmiszer-fogyasztás**

58.1. ábra **Az egy főre jutó napi energiabevitel alakulása és összetétele**

A bevitt energia mennyisége 1990-ben volt a legmagasabb.

Relevancia Az életszínvonal alakulásának egyik legfontosabb indikátora a magánháztartások tápanyag- és élelmiszerfogyasztásának alakulása. Egyik dimenziója a megfigyelésnek az élelmiszerhányad összes kiadáson belüli alakulása, a másik a fogyasztás szerkezetének alakulása (otthoni élelmiszerfogyasztás vásárolásból, illetve saját termelésből, házon kívüli étkezés), valamint fontos a mennyiségi mutatók alakulásának feltérképezése is.

Elemzés Magyarországon a lakosság napi tápanyagfogyasztása 1970-től napi 12 000 és 14 000 kilojoule közötti. A vizsgált 40 éves időszak alatt az 1980-as évek második felében volt legmagasabb az energiabevitel, napi mennyisége ekkor meghaladta a 14 000 kilojoule-t. 1970 és 1990 között összességében mintegy 10%-kal nőtt az energiabevitel, ami a rendszerváltást követő öt év alatt 13%-kal százalékkal visszaesett (12 350 kilojoule), majd 1995-től 2005-ig kisebb ingadozásokkal ismét nőtt (11%-kal). 2005 és 2010 között újra mérsékelten csökkent (7%).

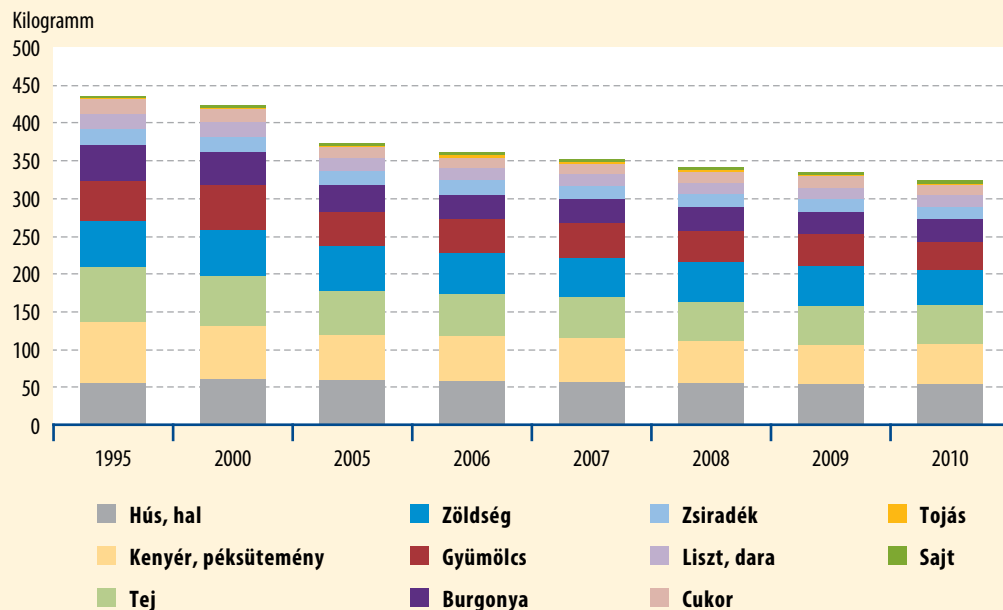
Részletek Az egy főre jutó napi tápanyagfogyasztás 2010-ben 12 750 kilojoule volt, ami 17%-kal

meghaladja a táplálkozás-élettani ajánlás szerinti mennyiséget (10 886 kilojoule/fő/nap). A termékcsoportok arányai az energiabevitelben nem változtak jelentősen. Az energiabevitel több mint felét továbbra is a cereáliák és a zsiradékok tették ki, az állati eredetű élelmiszerek (hús, hal, tej, tojás) a fogyasztás közel negyedét, a cukor- és mézfogyasztás a tizedét jelentette, míg az alacsony kalóriatartalmú zöldség- és gyümölcsfélék – beleértve a burgonyát – 14%-át adták a napi tápanyagfogyasztásnak.

A szénhidrátfogyasztás a 40 év alatt – az 1995 és 2005 közötti időszakot kivéve – egyértelműen visszaesett. A zsiradékfogyasztás egy főre jutó napi mennyisége 2010-ben közel 20%-kal volt magasabb, mint 1970-ben, ugyanakkor az 1990 és 2010 közötti időszakot tekintve 10, az utóbbi öt év viszonylatában 6%-kal csökkent. Lényeges még megemlíteni, hogy a zsiradékfogyasztáson belül előtérbe kerültek a növényi olajok az állati zsiradékokkal szemben. 1990-ben még csak az összes zsiradékfogyasztás 30%-át tették ki a növényi olajok, ez 2010-re az összes fogyasztás mintegy 60%-ára nőtt. 1995 és 2005 között 20%-kal nőtt a napi fehérjebevitel, 2005 és 2010 között viszont 9%-kal, 96 grammra csökkent. Az élettani

58.2. ábra

Élelmiszer-fogyasztás egy főre jutó évi átlagos mennyisége

A háztartásban fogyasztott élelmiszer-mennyiségek 2000 óta – néhány kivételtől eltekintve – csökkennek.

ajánlást tekintve 2010-ben a napi szénhidrátbevitel megfelelt az optimális mennyiségnek, a napi fehérje- és zsírfogyasztás ugyanakkor a csökkenő bevitel ellenére a fehérje esetében 20, a zsír esetében 60%-kal meghaladta az ajánlott mennyiséget.

A háztartásban fogyasztott élelmiszerek mennyisége – néhány fogyasztási tételtől eltekintve – 2000 óta csökkennek. Ebben elsősorban a kedvezőtlen külső és belső gazdasági folyamatok játszottak szerepet, a kihívásokra szükség-szerűségből a családok fogyasztás-visszafogással reagáltak. Bár kisebb arányban, a folyamatot tovább erősítette a fogyasztási szokások átrendeződése is, ami a házon kívüli étkezések növekedésével járt. A lakosság általános kedvezőtlen anyagi helyzete ugyanakkor jól tükröződik a háztartásban fogyasztott élelmiszer-mennyiség alakulásában is: látványosan visszaesett a hús-, a zöldség- és a gyümölcsfogyasztásunk. 2010-ben a húsfogyasztás közel 5 kilogrammal elmaradt az öt évvel korábitól, zöldségből 10, gyümölcsből pedig 8 kilogrammal kevesebb jutott egy főre, mint öt évvel korábban.

A magasabb jövedelműek és a gyermektelenek egyre inkább a korszerű táplálkozás irányába fordultak, így a tehetősebbek háztartásaiban 2010-ben 25 literrel több tejet ittak fejenként, sajt-, túrófogyasztásuk pedig több mint háromszorosa volt a szegényeknek. Továbbá az alacsony jö-

vedelműek húsfogyasztásának mennyisége 65, zöldségfogyasztása 44, gyümölcsfogyasztása 28%-a a felső jövedelmi decilisbe tartozókéknak.

Az ezredfordulót követően a fogyasztói szokások jelentős átalakultak. A saját termelésű – így alacsonyabb feldolgozottságú – élelmiszer fogyasztásának részaránya csökkent, emelkedett a magasabb fokon feldolgozott, vásárolt élelmiszereké. A saját termelésű fogyasztás részaránya a háztartásban fogyasztott élelmiszereken belül a 2000. évi 21%-ról 2010-re 11%-ra módosult. A változó életmód és a kínálati piac összehatásaként a házon kívül fogyasztott élelmiszerek aránya – elsősorban a fiatalok és a magas jövedelműek körében jellemző – folyamatosan növekszik: míg 2000-ben 9,2% volt, addig 2010-ben már 15%.

Definíciók

A tápanyagfogyasztás bemutatja a lakosság egy főre jutó összes élelmiszer-fogyasztásának energia-, fehérje-, zsír- és szénhidrát-tartalmát.

Egy főre jutó élelmiszer-fogyasztás kifejezi a magánháztartások egy főre jutó élelmiszer-fogyasztását, kilogramm/főben kifejezve.

Stadat-táblák

3.1.17. Egy főre jutó élelmiszer-, ital-, dohány- és tápanyagfogyasztás

Kiskereskedelem

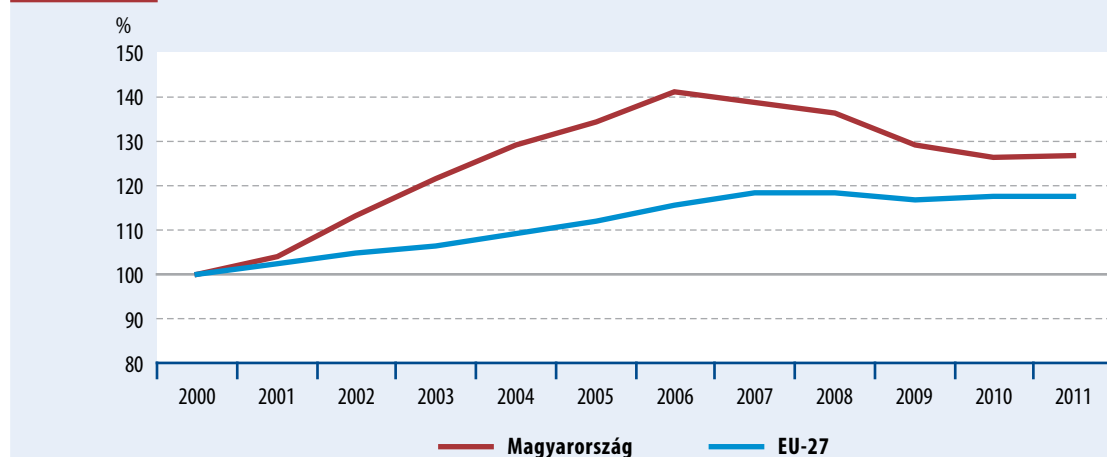
Kulcsszavak **kiskereskedelem, kiskereskedelmi forgalom**
kiskereskedelmi üzlethálózat

59.1. ábra

A kiskereskedelmi forgalom volumene

(2000=100,0)

A hazai kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumene 27%-kal nőtt 2000 óta.

Relevancia Egy ország gazdasági növekedésének fontos tényezője a lakossági fogyasztás, mely szintjének megítélése azonban kérdéses. Az alacsony fogyasztási szint az adott országban rendelkezésre álló anyagi források szűkösségét jelzi, míg a fejlett világ országaiban kialakult magas fogyasztási szint környezeti-társadalmi fenntarthatósági szempontból kérdéses. Környezeti szempontból a fogyasztási javak előállításához szükséges természeti erőforrások „túl-használata”, míg társadalmi aspektusból a fogyasztási javak területileg egyenlőtlen eloszlása jelent problémát.

Elemzés A hazai kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumene 2006-ig folyamatosan növekedett, 2007–2010 között évről évre csökkent. A tendencia 2011-ben tört meg, ekkor a forgalom volumene stagnált, így összességben a vizsgált 11 év alatt 27%-kal bővültek az eladások.

A forgalom legnagyobb része az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletekben bonyolódott, aránya 2011-ben már meghaladta a 44%-ot, az értékesítés volumene pedig 11 év alatt közel egyharmadával nőtt. Az értékesítési volumen 26%-os növekedése ellenére a nem élelmiszer-kiskereskedelem súlya 2000–2011 között 9 százalékponttal csökkent. Hasonlóan alakult a gépjárműüzemanyag-kereskedelem is; az értékesítés volumene 2000-ról 2011-re 20%-kal emelkedett, súlya pedig valamelyest csökkent, 2011-ben 18%-ot tett ki.

Nemzetközi kitekintés A kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumene a 2000–2011 közötti időszakban az Európai Unióban a Magyarországon mértől kisebb mértékben, 18%-kal növekedett.

Részletek Magyarországon az üzletek száma 2000-től 2005-ig folyamatosan emelkedett. Az üzlethálózat ezt követő szűkülése 2011-ben megállt, az üzletek száma (146 732) azonban összességében 3%-kal csökkent a 2000-ben nyilvántartotthoz képest.

2011-ben a magyar kiskereskedelmi üzlethálózat háromtizede Közép-Magyarországon, ezen belül is kéttizede a fővárosban összpontosult.

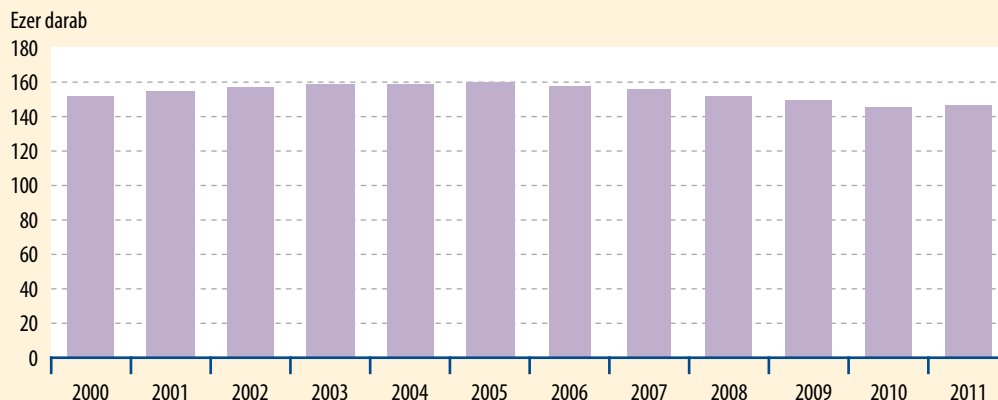
A nagy hálózatok térhódítása ellenére (2011-ben több mint négy és félszer annyi /168/ hipermarket és háromszor annyi /117/ bevásárlóközpont működött, mint 2000-ben) a 147 ezres kiskereskedelmi üzletállomány még mindig elaprózódott. 2011-ben az együzletes vállalkozások részaránya közel ugyanakkora volt, mint 2000-ben (53%).

Egyre nagyobb alapterületű egységekben folyik a kiskereskedelmi termékek forgalmazása. 2011-ben az üzlethálózat 16 millió m²-t meghaladó eladótérrel rendelkezett, ez – elsősorban a hipermarketek és szakáruházak terjeszkedése miatt – 2003 óta mintegy 1,2 millió m²-rel emelkedett. Az egy üzletre jutó alapterület ez idő alatt 95 m²-ről 111 m²-re emelkedett.

2011-ben már a lakosság 22%-a vásárolt az interneten keresztül, 2006-hoz képest jelentősen,

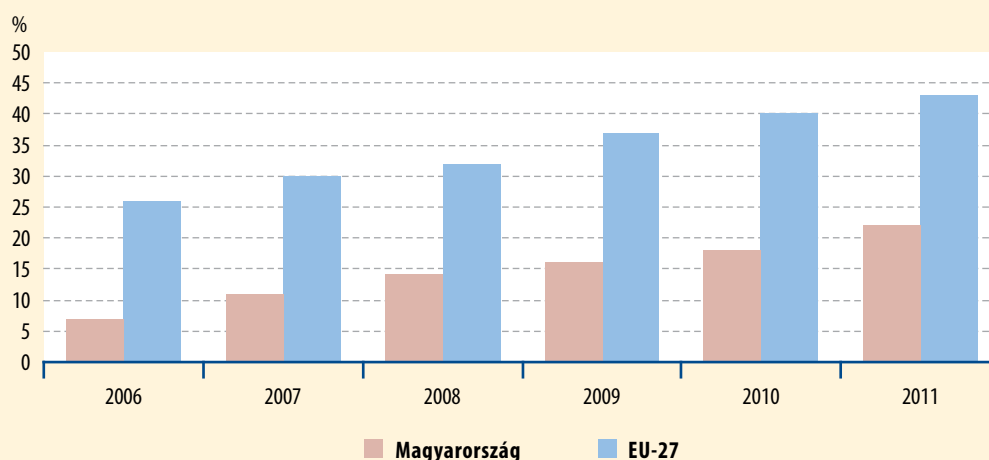

59.2. ábra A kiskereskedelmi üzletek számának alakulása

A kiskereskedelmi üzletek száma a 2000-ben nyilvántartotthoz képest 3%-kal csökkent.

59.3. ábra Internetes vásárlások előfordulása

Forrás: Eurostat.

2011-ben a lakosság 22%-a vásárolt az interneten keresztül.

15 százalékponttal emelkedett. A világhálón leggyakrabban könyvet, távoktatási termékeket, ruházati vagy sportfelszerelést rendelnek, de a szállodafoglalás és jegyvásárlás is elterjedt. Az EU-27 átlaga hasonlóan nő, arányát tekintve azonban majdnem duplája a hazainak.

Definíciók

A kiskereskedelmi üzlethálózat a kereskedelmi termékek értékesítésére szolgáló egységeket foglalja magába. Ide tartoznak a kiskereskedelmi üzletek, a közforgalmú gyógyszertárak és az üzemanyagtöltő állomások, viszont nem foglalja magába a gépjármű- és járműalkatrész kereskedelmet (TEÁOR'08 szerint).

A kiskereskedelem eladási forgalom a kiskereskedelmi hálózatban, fogyasztói folyó áron – áfával és fogyasztási adóval növelt értéken – történő eladás.

A kiskereskedelmi forgalom alakulását voluménindexek segítségével mérjük, ami a kiskereskedelmi eladási forgalom értékindexének deflálásával készül a fogyasztóiár-megfigyelés reprezentánsaiból számított deflátor árindex felhasználásával.

Az internetes vásárlás mutató megadja, hogy a 16–74 év közötti lakosság hány százaléka vásárolt elektronikus úton a felmérést megelőző egy évben.

Stadat-táblák

4.4. Belkereskedelem

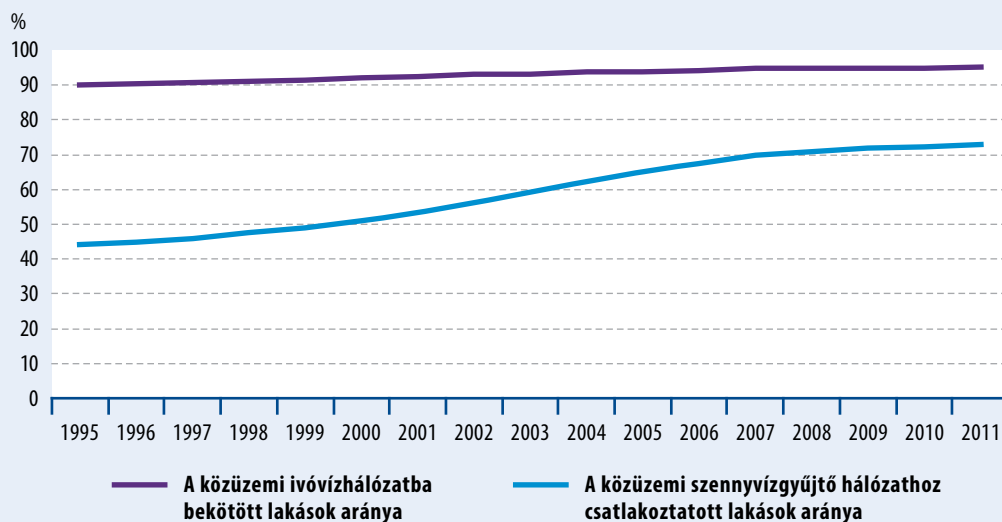
6.4.4. Belkereskedelem (területi adatok)

Kommunális ellátottság

Kulcsszavak **kommunális ellátottság, közműolló, ivóvízellátás, szennyvízelvezetés, gázellátás**

60.1. ábra **Közműolló**

A közműolló a vizsgált időszakban jelentősen záródott, 2011-ben 22 százalékpontos volt.

Relevancia Élővizeink szennyezettségéhez hozzájárulnak a hazai mezőgazdasági, ipari és háztartási szennyezőforrások. A kommunális szennyvíz jelentős szerepet játszik a felszíni vizek szennyezésében. A csatornázatlan lakóterületek egyedi, szikkasztásos szennyvízelhelyezése nagy terhelést jelent a felszín alatti vizekre.

Elemzés Az ivóvíz-ellátottság az ország településeit tekintve 2008-ban elérte a 100%-t, míg a vízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2011-ben 95% volt. A termelt és szolgáltatott vízmennyiség, ezen belül a háztartások részére szolgáltatott ivóvíz mennyisége 2000–2011 között az emelkedő vízdíjak és a saját kutas ellátásra történő átállás következtében csökkent. A termelt víz esetében ez mintegy 17%-os visszaesést jelent.

A szennyvízcsatornával ellátott települések száma a 2000. évi 854-ről 2011-re több mint kétszeresére, 1763-ra emelkedett. A szennyvízelvezető hálózatba bekapcsolt lakások száma ugyanakkor 1,1 millióval bővült, 3,2 millió volt, ami 73%-os csatornázottsági szintet jelent. A közcatornán elvezetett szennyvíz 2000 és 2011 között évente átlagosan 537 millió m³ volt, az éves átlagos közüzemi vízművek által termelt ivóvízmennyiség (655 millió m³) több mint 82%-a.

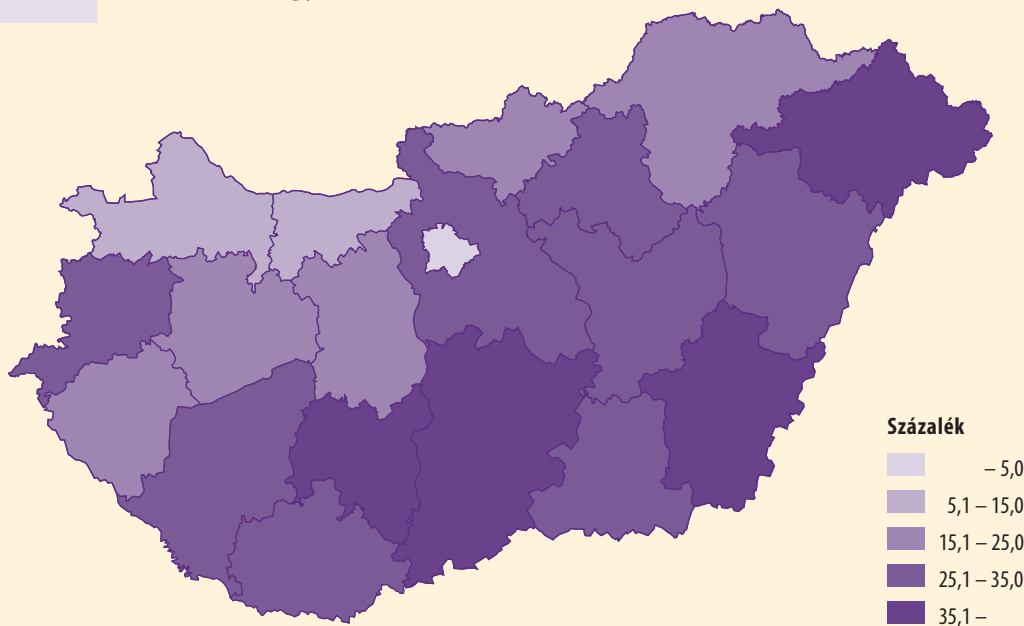
Részletek Területi bontásban Budapesten és Győr-Moson-Sopron megyében a legkedvezőbb a helyzet, az olló értéke ezeken a területeken egyenként 3 és 11 százalékpont körüli, ezzel szemben Bács-Kiskun megyében 39, Békés megyében pedig 41 százalékpont, ez utóbbinak oka főként az alacsony csatornázottsági szint.

2011-ben hazánkban 2875 településen volt vezetékös földgázszolgáltatás (91%-os lefedettség). A fogyasztók száma 3,5 millió fő, a háztartási fogyasztók száma 3,3 millió, az értékesítésre került földgáz mennyisége 8 milliárd m³ volt. A háztartási fogyasztók száma egészen 2010-ig nőtt, 2011-ben közel 90 ezerrel csökkent. 2011-ben a lakásállomány 76%-a kapcsolódott a gázhálózatra. Az egy háztartásra jutó gázfogyasztás a 2003-as 125 m³/hó csúcsponttól lassuló ütemben, minimális kilengéssel csökkent a 2011-es 78 m³/hó értékre, ebben szerepe volt a gázárak folyamatos növekedésének. A háztartások részben takarékoskodással, részben fatüzelésre való átállással próbálták kiadásukat visszafogni.

Definíciók

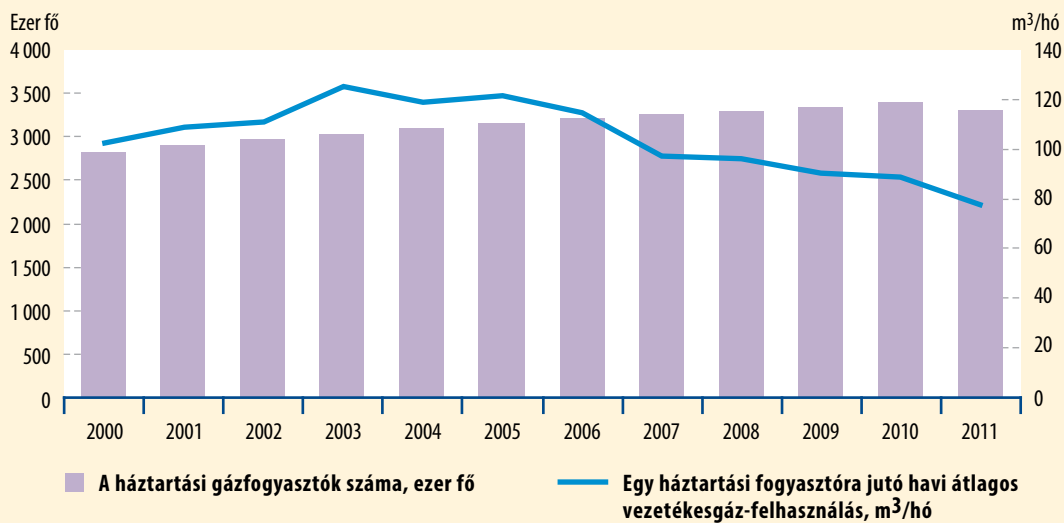
Közműolló: a vízhálózatba és a csatornahálózatba bekapcsolt lakások arányának különbsége. Ideális esetben a közműolló nagysága 0%.

60.2. ábra **Közműolló megyénként, 2011**

A közműolló értéke Budapesten a legalacsonyabb, kevesebb mint 3 százalékpont.

60.3. ábra **A gázellátás alakulása**

Az egy háztartási fogyasztóra jutó gázfelhasználás 2005 óta folyamatosan csökken.

Vezetékes gázt fogyasztó háztartás: a gázenergiát közvetlenül felhasználó, gázfogyasztásmérővel rendelkező, mérő hiányában átalánydíjat fizető lakás, illetve a lakók által az épületen belül közösen használt, közös fogyasztásmérővel rendelkező helyiségek esetében az épület.

Stadat-táblák

2.3.9. Gázellátás (1990–2011)

2.3.10. Villamosenergia-ellátás (1990–2011)

6.2.2.7. Gáz- és villamosenergiafelhasználás (1990–2011)

5.4.2. Közüemi víztermelés és -szolgáltatás

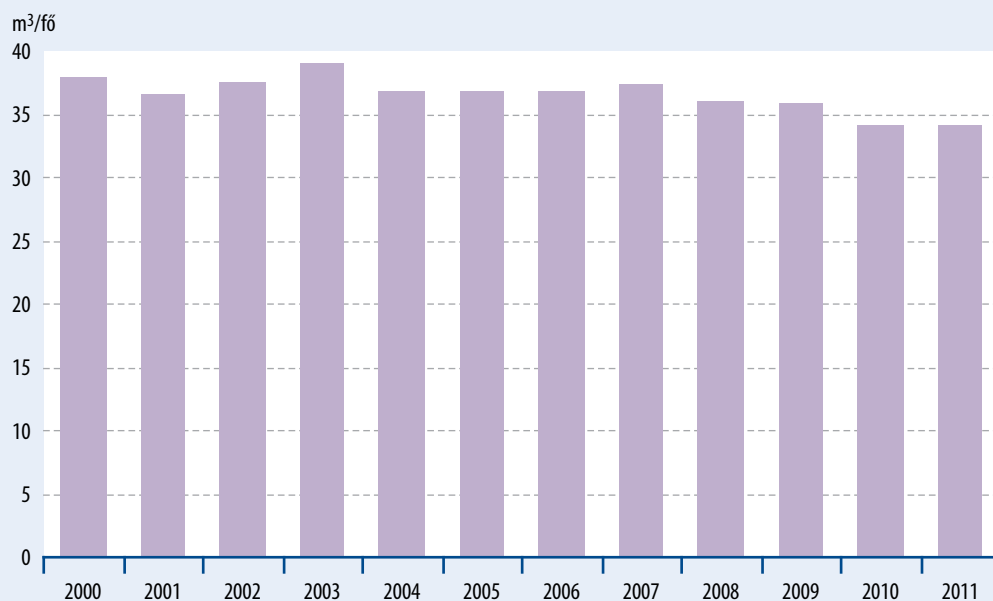
5.4.3. Települési szennyvízelvezetés és -tisztítás

Lakossági közüzemi vízfogyasztás

Kulcsszavak vízfogyasztás, vízi közmű

61.1. ábra Lakossági közüzemi vízfogyasztás

! *Magyarországon az egy főre jutó éves lakossági közüzemi vízfogyasztás csökken, amit a tudatos lakossági takarékoskodás mellett a magas vízárak is befolyásolnak.*

Relevancia A környezettudatos társadalom vízkészletei megóvása és a társadalom egészséges, fenntartható fejlődése érdekében takarékosan használja fel az ivóvizet.

Fenntarthatósági cél a mennyiségi egyensúly kialakulása a mesterséges vízkörforgásban, továbbá a víztakarékos és szennyezésmentes technikák elterjesztése.

Elemzés Magyarországon 2000–2011 között az egy főre jutó éves közüzemi lakossági vízfogyasztás több mint 10%-kal csökkent. Ennek oka elsősorban a magas vízárak és a csatornázott területeken a szintén jelentős közüzemi szennyvízelvezetési díj, valamint az ezek hatására terjedő saját kutas vízellátás. A lakossági vízfogyasztás évenkénti alakulását jelentősen befolyásolják az egyes évek klimatikus viszonyai is, ez megjelenik az aszályos évekhez (2000, 2003, 2007) tartozó kiugró vízfogyasztási értékekben is.

Nemzetközi kitekintés A lakosság részére a közüzemi vízművek által szolgáltatott egy főre jutó

ivóvízmennyiséget az Európai Unió tagállamaival összehasonlítva Magyarország mutatója (2011-ben több mint 34 m³/fő) a második alsó ötödbe esik, ami környezetvédelmi szempontból kívánatosnak értékelhető és a víztakarékosságot jelzi. A mutató értéke az új tagállamokban (Ciprus kivételével) általában kisebb, mint a régiókban. Az eltérések főbb okai: az eltérő víztermelési technológiák, a lakások vízi közművekkel (vezetékes ivóvíz, csatorna) való különböző szintű felszereltsége, az eltérő klimatikus körülmények, a vízi közmű tulajdonviszonyai (állami/magán), a víz ára, a saját kutas ellátás szerepe stb.

Részletek A megyénként eltérő vízárak és infrastrukturális állapotok miatt jelentősek az eltérések az egy főre jutó megyei vízfogyasztásban. Az egy lakosra jutó éves vízfogyasztás Budapesten és Pest megyében a legmagasabb, Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a legalacsonyabb. A megyei lakossági közüzemi vízfogyasztás a főváros és Pest megye kivételével az országos átlagérték alatti.

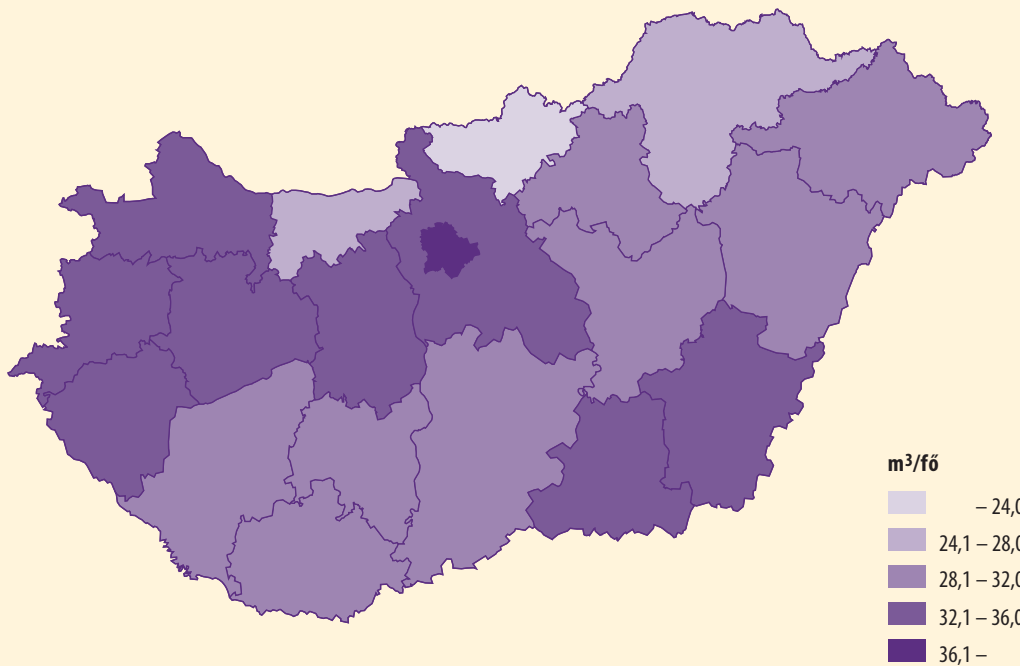
Lakossági közüzemi vízfogyasztás az Európai Unióban, 2009, m³/fő/év

CY	88
ES ^{a)}	56
PT ^{a)}	55
SE ^{b)}	52
NL ^{a)}	48
DK ^{c)}	45
AT, ^{d)} DE ^{b)}	44
SI	42
BE	37
BG, HU ^{e)}	36
EL ^{b)}	35
CZ ^{a)}	32
PL	31
RO	26
MT	24
LT	19

a) 2008.
b) 2007.
c) 2004.

d) 2002.
e) 2011.

61.2. ábra Lakossági közüzemi vízfogyasztás megyénként, 2011

Az egy főre jutó lakossági vízfogyasztás Budapesten a legmagasabb.

Definíciók

A lakossági közüzemi vízfogyasztás magába foglalja a közüzemi vízművek által a háztartások részére szolgáltatott ivóvíz mennyiséget a közki-folyókon keresztül szolgáltatott vízzel együtt.

Az éves megyei vízfogyasztás az évközepi lakosságszámra van vetítve.

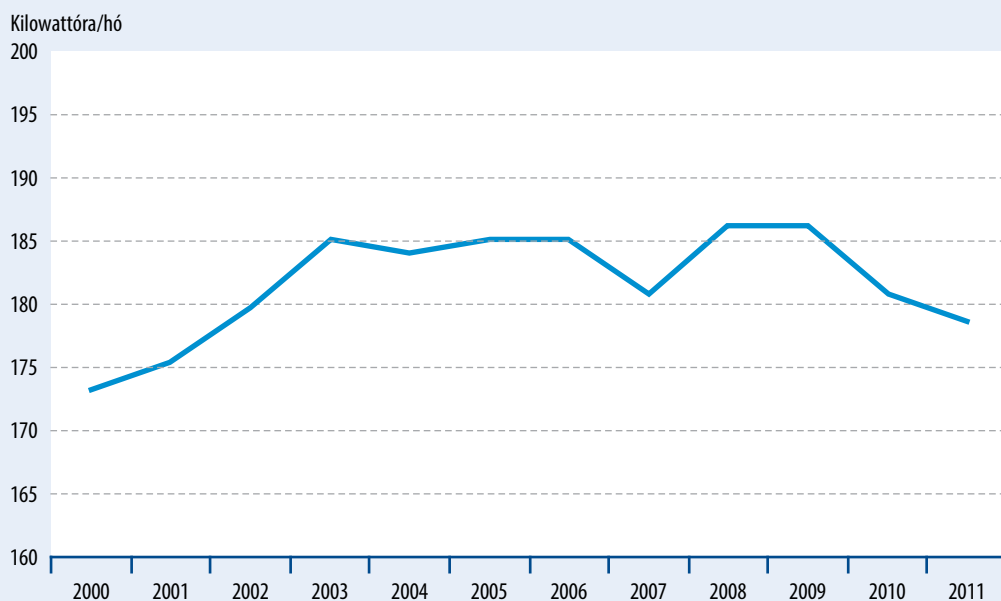
Stadat-táblák
5.4.2. Közüzeti víztermelés és -szolgáltatás (1990–)

Háztartások villamosenergia-fogyasztása

Kulcsszavak háztartások villamosenergia-fogyasztása, energia-fogyasztás, villamos energia

62.1. ábra A háztartási fogyasztók villamosenergia-felhasználása

! A háztartási fogyasztás 2000 és 2003 között emelkedett, azt követően állandósult, majd 2009-től csökkent.

Relevancia A háztartások rendelkezésre álló jövedelmének növekedésével egyidejűleg a fogyasztás mértéke is nő, következésképpen környezetterhelésben játszott szerepük is egyre jelentősebb. Az energiafogyasztás csökkentése a klímaváltozás veszélyeinek mérséklése mellett energiagazdálkodási szempontból is fontos cél. Lényeges a fűtés és hűtés hatékonyabbá tétele, illetve a települések szerkezetének és az építkezéseknek a megváltozó időjáráshoz való igazítása. Növelni kell az éghajlatváltozással kapcsolatos tájékozottságot, a kibocsátáscsökkentésre és az alkalmazkodási lehetőségekre vonatkozó ismeretek közreadását, azok alkalmazását.

Cél a lakossági és közösségi energiafogyasztás csökkentése jobb hőszigeteléssel, takarékosabb gépekkel és eszközökkel, a fogyasztói minták megváltoztatása a kevesebb energiát igénylő javak és szolgáltatások fogyasztásának irányába.

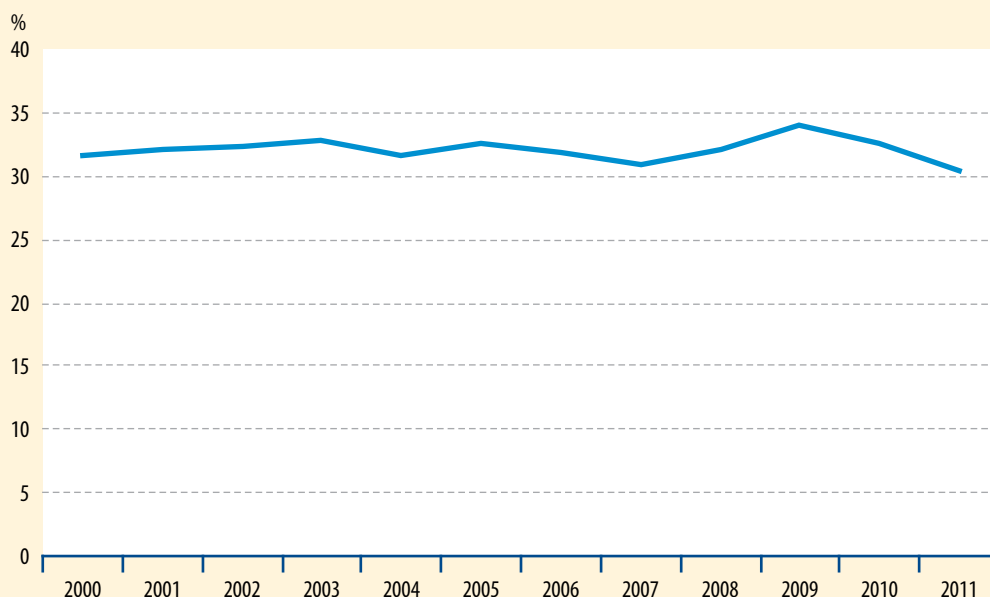
Elemzés A közüzemi villamosenergia-hálózat Magyarország minden településére kiterjed. Az ezredforduló óta egyre több villamos energiát

igényelt a lakosság, annak ellenére, hogy az elektromos háztartási készülékek egyre inkább energiatakarékosabbá váltak. 2011-ben több mint 5 millió háztartási fogyasztó használta fel a teljes villamosenergia-fogyasztás mintegy harmadát. A háztartási fogyasztás 2000 és 2003 között 7%-kal nőtt, majd 2010-ig azon a szinten állandósult, azt követően azonban 4%-kal csökkent. A fogyasztás bővülése a fogyasztók száma növekedésének (7%) és a klímaberendezések növekvő alkalmazásának tulajdonítható. A fogyasztók száma 2011-ben 7, felhasználásuk 11%-kal haladta meg a 2000. évit. Az egy főre jutó átlagos havi felhasználás 173 és 186 kilowattóra között mozgott. A háztartási villamosenergia-fogyasztók emelkedő száma részben a lakásállomány növekedésével, részben az elektromos hálózat külterületi terjeszkedésével, üdülők, hétvégi házak, településeket övező kis-kertek épületeinek bekötésével magyarázható.

Nemzetközi kitekintés A villamosenergia-felhasználás a háztartásokban 2000–2010 között a 27 tagú EU-ra vonatkozóan folyamatosan nőtt.

Háztartások villamosenergia-fogyasztásának változása az Európai Unióban, 2010, 2000=100%

62.2. ábra A háztartási villamos energia aránya az összes fogyasztásból

A háztartások részesedése a villamosenergia-fogyasztásból a vizsgált időszakban 30–34% között mozgott.

A különböző nemzeti és uniós energiahatékonyságot hirdető intézkedések ellenére a vizsgált időszak alatt 18%-os növekedés következett be. Spanyolországban, Cipruson és Lettországon bővült a legnagyobb arányban (64–78%-kal) a fogyasztás, ugyanakkor Szlovákiában, Belgiumban és Máltán a háztartások 15–20%-kal kevesebb villamos energiát használtak fel. Hazánkban a fogyasztás bővülése az uniós átlagnál valamivel kedvezőbb.

Részletek A háztartások villamosenergia-fogyasztása területileg erősen eltér. Az egy fogyasztóra jutó felhasználás Pest és Győr-Moson-Sopron megyében a legnagyobb, 15%-kal haladja meg az országos átlagot (178,9 kilowattóra/hó/fő). Számottevő még Heves megye, valamint a főváros fogyasztása is. A fajlagos felhasználás Zalában és Somogyban a legalacsonyabb, az országos átlag 73–75%-a.

2000 óta a háztartások fogyasztása Fejér megye kivételével a Dunántúl minden megyéjében csökkent, az ország keleti részében és Közép-Magyarországon növekedett, a legnagyobb mértékben Budapesten (12%-kal).

Definíció A háztartások villamosenergia-fogyasztásának mutatói az összes szolgáltatott villamos energiából a háztartások által felhasznált összes hatásos villamosenergia-fogyasztási jellemzőit adják meg. Nem minősül háztartási fogyasztásnak a nem háztartási árszabással elszámolt ipari, foglalkozási célra vételezett villamos energia mennyisége.

Stadat-táblák

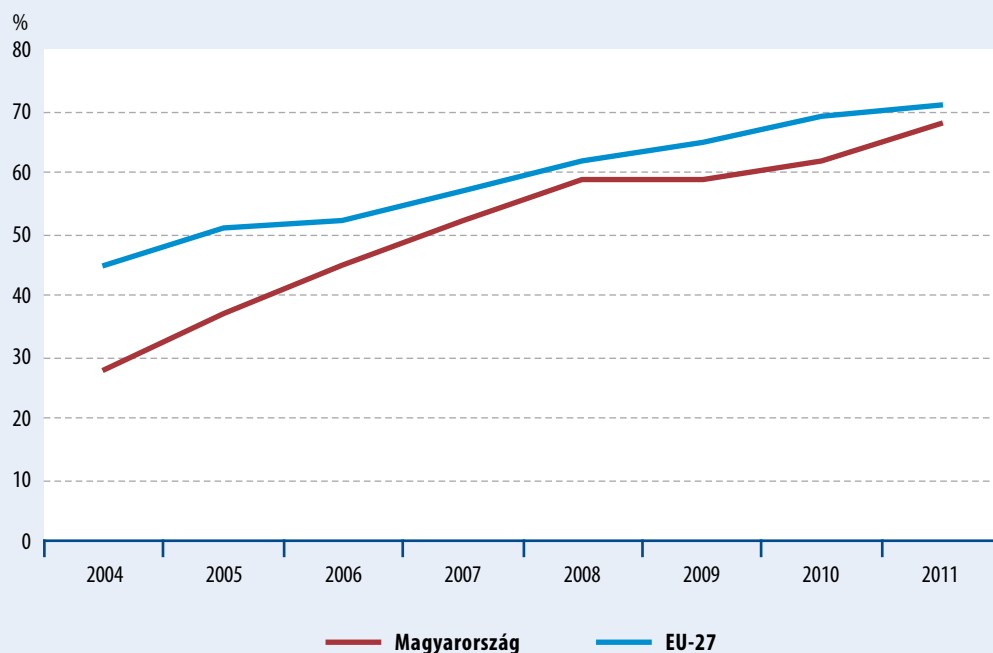
2.3.10. Villamosenergia-ellátás (1990–)

Internethasználat

Kulcsszavak internethasználat

63.1. ábra Lakossági internethasználat

Forrás: Eurostat.

2004 óta a hazai lakossági internethasználat jelentősen nőtt, 2011-ben 68% volt.

Relevancia Az internethasználat bővülése az innovációk és új tudományos technológiák gyorsabb megismerésének köszönhetően hozzájárulhat a gazdasági fejlődés előmozdításához, illetve az esélyegyenlőség, diszkrimináció elleni harc megvalósításában is jelentős a szerepe. A világháló elterjedése emellett környezetbarát módon teremti meg annak a lehetőségét, hogy az információk minél gyorsabban eljussanak a felhasználókhhoz.

Elemzés A 16–74 éves korcsoport 68%-a internethasználó, vagyis a felmérést megelőző három hónapban használta a világhálót. 2004-ben ez az arány még csak 28% volt. Az Európai Unió átlag 2004-ben 17 százalékponttal volt több a hazai értéknél, 2011-ben viszont már csak 3 százalékponttal. Az internethasználat elterjedésének egyik oka a gazdasági és társadalmi folyamatokban is változást eredményező technológia rohamos fejlődése és olcsóbbá válása.

Nemzetközi kitekintés Hazánk a 27 tagállam közül a 17. helyet foglalja el, lemaradásunk csekély az uniós átlaghoz (71%) viszonyítva. A rangsorban élen Svédország áll, ahol a lakosság 93 százaléka tényleges internethasználó, míg a sor végén Románia található, ahol 10 emberből csak 4 látogatta a világhálót a felmérést megelőző három hónapban.

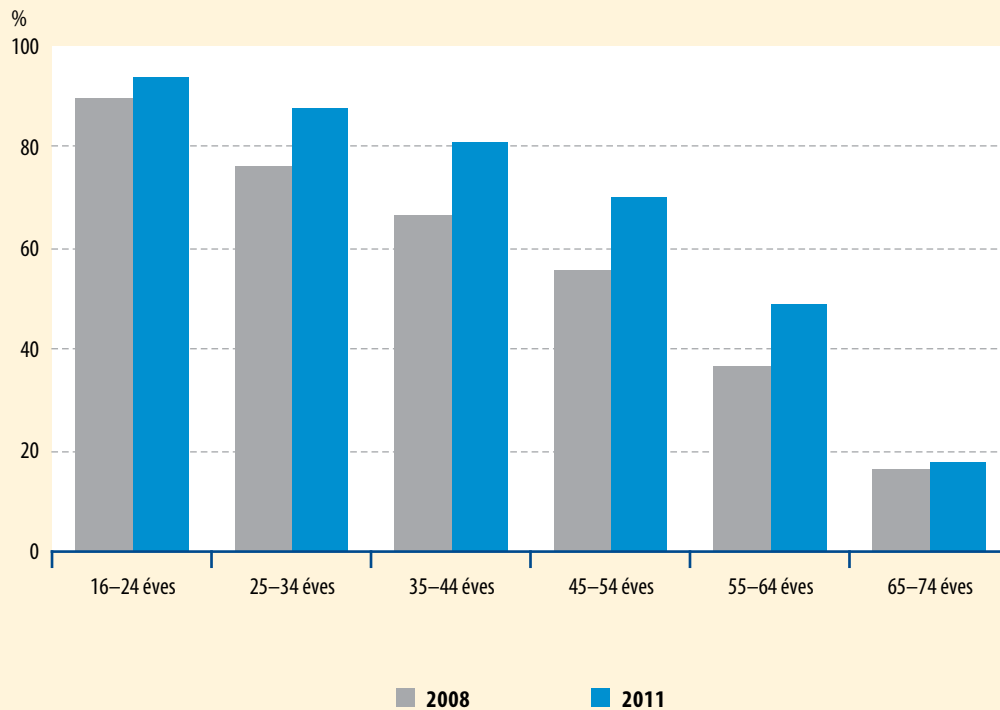
Részletek 2004-től 2008-ig 28 %-ról 59%-ra nőtt a hazai mutató értéke. Ezt követően egy egyéves stagnálást szerény bővülés követett, 2011-ig 9 százalékponttal emelkedett a mutató értéke a három évvel korábbi értékhez képest. A növekedés lassulásának oka a gazdasági válság hatásainak megjelenése.

Az internethasználat több tényezővel függ össze. Elsődlegesen ilyen a háztartás rendelkezésre álló jövedelme, amely meghatározza a háztartásban az IKT (információs és kommunikációs) -eszközök birtoklását. Másodsorban

Lakossági internethasználat az Európai Unióban, 2011, %

63.2. ábra Internethasználat korcsoportok szerint

Az internethasználat aránya 2008 óta az összes korcsoportban nőtt.

a népsűrűség emelkedésével arányosan nő az internetkapcsolattal rendelkező háztartások száma az adott területen élő összes háztartáshoz képest. Végül a háztartás típusa is szerepet játszik az internethasználat intenzitásában, az internet nagyobb arányban található meg a gyermekes háztartásokban.

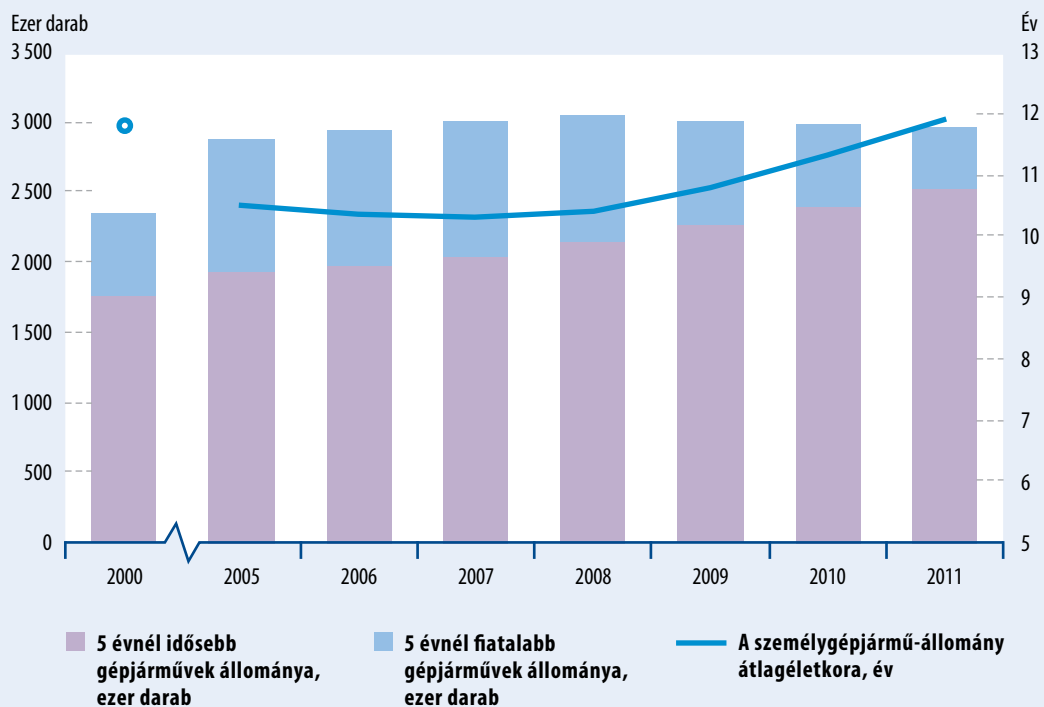
Az internethasználat intenzitása a legfiatalabb korcsoportban a legmagasabb, 2011-ben 94% volt. A 25 és 34 év közötti korcsoport mintegy 88%-a használta az internetet a felmérést megelőző három hónapban. Az internethasználat még mindig a 65–74 év közötti korosztály esetén a legalacsonyabb, 2011-ben 18%. A 35–44 és a 45–54 év közötti lakosság esetében volt a legnagyobb változás, 14 százalékponttal bővült az internetet használók aránya 2008 és 2011 között.

Definíció A lakosság internethasználatának intenzitását a tényleges használók aránya jelzi, azt mutatja meg, hogy a 16–74 éves lakosság hány százaléka használta az internetet a felmérést megelőző három hónapban.

Személygépjármű-állomány

Kulcsszavak személygépjármű-állomány, motorizációs szint

64.1. ábra A személygépjármű-állomány adatai

! 2011-ben a hazai személygépjármű-állomány átlagéletkora 12 év volt.

Relevancia A közlekedés napjainkban szorosan kapcsolódik a gazdasági és társadalmi élet szinte minden területéhez. Az országok gazdasági fejlődésének egyik fontos alapeleme, a gazdasági igények, az emberek mozgásszabadságának kiszolgálója, ezzel hozzájárulva a magasabb életkörülmények biztosításához is. Ugyanakkor ökológiai károkat okoz, közvetlenül és közvetve veszélyezteti az emberi egészséget, életet. Uniós célkitűzés a kevésbé környezetterhelő közlekedési rendszerek kialakítása, ennek részeként a közúti közlekedésnek a vasútra és a belvizekre, illetve az egyéni közlekedésnek a tömegközlekedésre való áttelése.

Elemzés Magyarországon a személygépjármű-állomány 2000-ról 2011-re több mint 25%-kal bővült. A növekedés azonban nem volt egyenletes, a 2000-es évek első felében átlagosan 4, 2005–2008 között átlagosan 2%-kal nőtt az állomány. 2008-ban túllépte a 3 milliót, viszont

a válság kirobbanása óta folyamatosan csökken, 2010-re újra 3 millió alá esett, és a tendencia 2011-ben is folytatódott.

Az 5 évnél fiatalabb gépjárművek állománya 2001 és 2006 között átlagosan 9%-kal bővült, ettől kezdve azonban átlagosan 14%-kal – egyre gyorsuló ütemben – csökkent. A világgazdasági válság hatására csökkent a fizetőképes kereslet, ami az új autók számának drasztikus visszaesését eredményezte. A hazai gépjárműpark 2007-ig fiatalodott, 2008-tól öregszi. Míg az 1990-es évek közepén a hazai személygépjármű-állomány több mint 3/5-ét KGST-autók alkották (Lada, Trabant, Wartburg, Skoda), addig napjainkban az Opel, a Suzuki, a Volkswagen és a Ford a legnépszerűbb gépjárművek.

Nemzetközi kitekintés Az EU-27 országaiban a személygépkocsi ezer lakosra vetített száma az 1995-ös 375-ről 2009-re 473-ra nőtt, átlagosan

Személygépjármű-állomány alakulása az Európai Unióban, 2009, darab/ezer lakos

LU 678

IT 606

CY 579

MT 568

PT 560

AT 522

FI, SI 521

DE 509

LT 506

BE 483

FR 482

ES 480

EU-27 473

DK 471

SE 465

NL 462

UK 459

IE 437

PL 433

CZ 424

EE 407

LV 400

EL 349

BG 329

HU 300

SK 294

RO 197

évente 2%-kal. 2009-ben a tagországok szintjén az ezer lakosra eső személygépkocsik száma 197 (Románia) és 678 (Luxemburg) között szóródott. Luxemburgon kívül több mint 500 autó jutott ezer lakosra vetítve Olaszországban, Cipruson, Máltán, Portugáliában, Ausztriában, Finnországban, Szlovéniában, Németországban és Litvániában. 1995 és 2009 között a motorizációs szint több mint kétszeresére növekedett Lettországon, Litvániában, Lengyelországban, Portugáliában és Romániában. Magyarországon az 1995-ös 218-ról 300-ra, 38%-kal nőtt az ezer lakosra jutó személygépkocsik száma 2009-ben.

Definíció A motorizációs szint mutatószáma a személygépjárművek állományváltozását jelzi.

Stadat-táblák

4.6.11 A személygépkocsi-állomány megoszlása gyártmány szerint (2002–2011)

4.6.12. A személygépkocsi-állomány átlagos életkora (2002–2011)

Turizmus

Kulcsszavak **turizmus, turisztikai célú kiadás, költség szerkezet, többnapos belföldi utazások**

65.1. ábra **A magyar lakosság többnapos turisztikai utazásaihoz kapcsolódó kiadásai**

2009 óta a lakosság turisztikai célú kiadásain belül 6%-kal emelkedett a belföldi turizmus aránya.

Relevancia A turizmus minden más gazdasági ágazatnál jobban függ a természeti környezet állapotától. A turisztikai célpontok vonzerejük megtartásához tiszta, rendezett környezetet igényelnek, és ha ez fennáll, akkor hozzájárulnak környezetünk fenntarthatóságához. Gazdasági megközelítésből vizsgálva elmondható, hogy a turizmus mára számos országban a legfontosabb nemzetgazdasági ágak egyikévé nőtte ki magát. Kiemelkedő jelentőségű tehát a turizmus a környezeti szempontokat figyelembe vevő növelése, ami egyrészt a hazai lakosság belföldi utazások irányába való terelésén, másrészt pedig a külföldiek hazánkba csábításán keresztül valósítható meg.

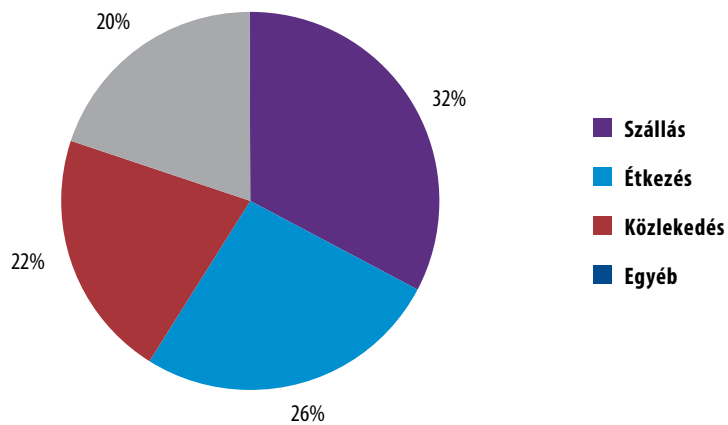
Elemzés 2009-től a többnapos belföldi utazásokhoz kapcsolódó kiadás folyó áron évente 6–7%-kal nőtt, a külföldi utazásokhoz kapcsolódó kiadás 8, illetve 4%-kal csökkent. Ennek köszönhetően a belföldi turizmus részaránya a 2009. évi 36%-ról két év alatt 42%-ra növekedett, ami vélhetően a háztartásoknál a gazdasági

válság miatt rendelkezésre álló anyagi lehetőségek beszűkülésére vezethető vissza.

Részletek A lakosság 2011-ben 269 milliárd forintot költött belföldi turizmusra, ez folyó áron 6,4%-kal haladja meg az egy évvel korábbit. Szálláshely-szolgáltatások vásárlására 87 milliárd, vendéglátó szolgáltatásokra és élelmiszerek vásárlására 69 milliárd, közlekedésre (beleszámítva az üzemanyag-vásárlásokat is) 59 milliárd forint jutott.

Definíció A lakosság többnapos turisztikai utazásaihoz kapcsolódó kiadása megmutatja a belföldi és külföldi utazások a teljes turisztikai kiadáson belüli megoszlását.

65.2. ábra A többnapos belföldi utazások költségszerkezete, 2011

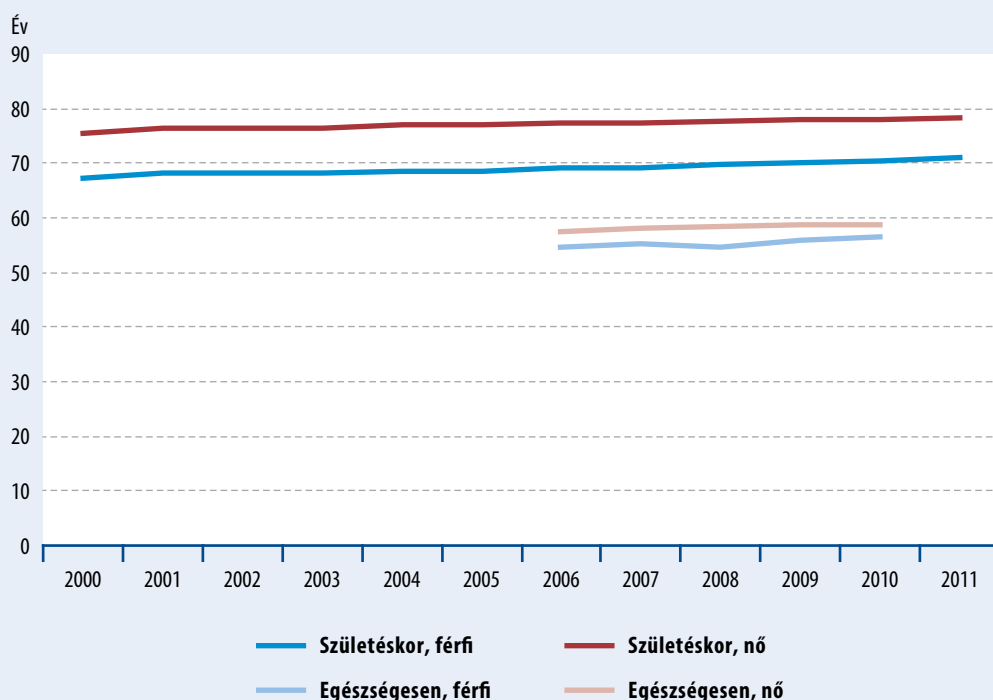
A turisták a belföldi utazásaikhoz kapcsolódó kiadásuknak a harmadát szálláshely-szolgáltatásra, negyedét étkezésre, 22%-át közlekedésre, további 20%-ot egyéb célokra költötték.

Várható élettartam

Kulcsszavak várható élettartam, egészségesen várható élettartam, 65 éves korban várható élettartam

66.1. ábra Születéskor várható és egészségesen várható élettartam

A születéskor várható élettartam hazánkban a férfiak esetében 2011-ben 70,9 év, míg a nők esetében 78,2 év volt.

Relevancia A várható élettartam egy ország gazdasági-társadalmi fejlettségének és a lakosság egészségi állapotának alapvető indikátora. A várható élettartam a lakosság halandósági viszonyait is kifejezi, az élettartam emelkedése az egészségi állapot javulásával és a halandóság csökkenésével jár együtt. A lakosság egészségi állapota a rendelkezésre álló humán erőforrás egyik meghatározó tényezője, ezért növekedése a fenntartható fejlődésnek is biztosítéka.

Elemzés 2000 és 2011 között a férfiaknál 3,8, a nőknél 2,6 évvel emelkedett a mutató értéke. A férfiak nagyobb mértékű emelkedése következtében 8,5 évről 7,3 évre mérséklődött a nemek közötti különbség a születéskor várható élettartamban, de ez európai viszonylatban még mindig magas.

A várható élettartam fokozatos emelkedése mögött az életkörülmények javulása, az egészségügyi

ellátás színvonalának emelkedése és az egészségtudatos magatartás terjedése állhat. A nők magasabb várható élettartama szerte a világon megfigyelhető, genetikai, hormonális és életmódbeli okokra vezethető vissza.

Magyarországon 2010-ben a születéskor várható egészségesen eltöltött élettartam a férfiak esetén 56,4, a nőknél 58,6 év. A mutató értéke az uniós átlagától (nőknél 62,6, a férfiaknál 61,7 év) elmarad, de évről évre növekszik.

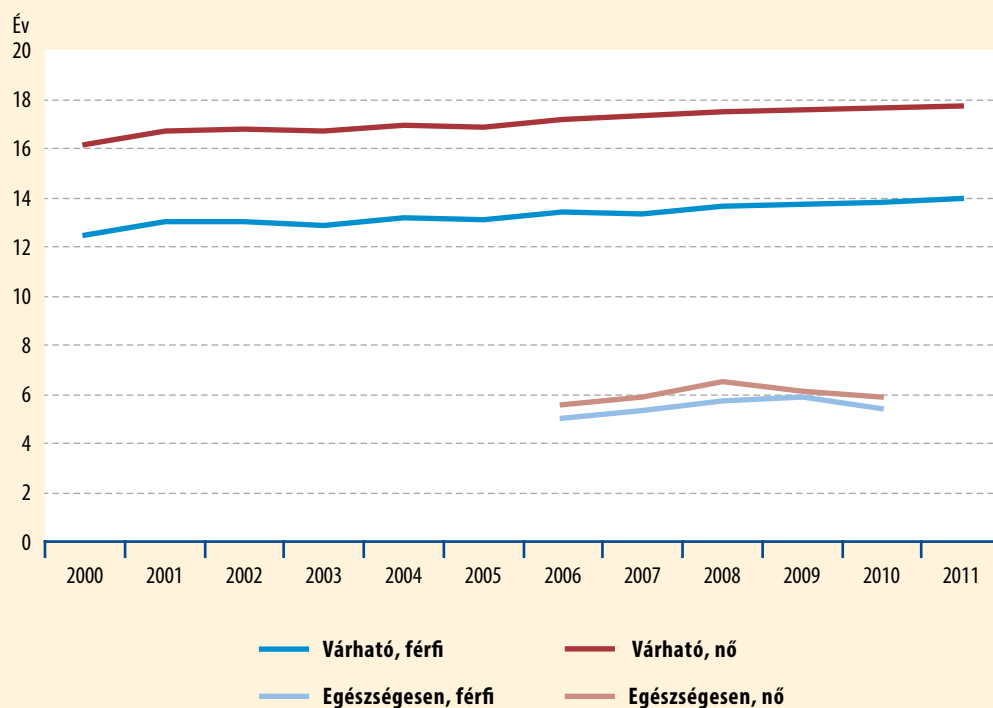
Nemzetközi kitekintés Az emelkedés ellenére 2009-ben a magyar születéskor várható élettartama 23. az EU-27 országainak rangsorában, 7,7 évvel lemaradva az élen álló Olaszországtól. 2009-ben a születéskor várható élettartam az EU-27 tagállamában a férfiaknál átlagosan 76,7, nőknél 82,6 év volt. Ez az érték férfiak esetében 6, a nőknél 4 évvel volt magasabb, mint hazánkban.

Az egészségesen várható élettartamok a várható élettartamoktól eltérően Európa egyes országai-

Születéskor várható élettartam az Európai Unióban, 2009, év

66.2. ábra

65 éves korban várható és egészségesen várható élettartam

Két évvel nőtt a nők 65 éves korban várható élettartama 2000 és 2011 között

ban magasabbak a férfiak esetében, mint a nőknél, de Portugáliát, Belgiumot és Izlandot kivéve az eltérések az egy évet sem haladják meg. A kelet- és közép-európai országokban, ahol a mutató értéke a nők esetében magasabb, a különbség értéke akár 2,2–4,6 év is lehet, ugyanakkor a fejlettebb országokban a nők „előnye” nem igazán számottevő. Magyarországon a nők–férfiak közötti különbség európai összehasonlításban közepes.

2009-ben a 65 éves korban még várható élettartam hazánkban átlagosan 3 évvel volt alacsonyabb, mint az EU-27 átlaga. A hazai 65 éves férfiak 4, a nők 3 évvel remélhettek kevesebbet, mint az EU-27 egyéb tagállamaiban élő társaik. Az EU-27 átlaga férfiaknál 17, nőknél 21 év volt 2009-ben.

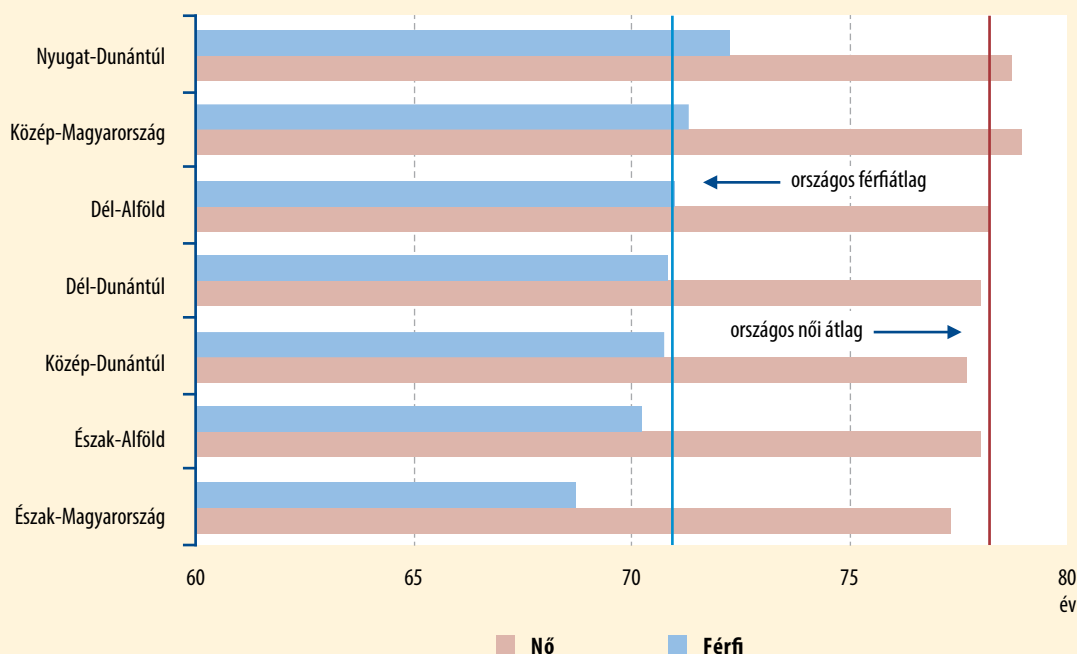
A 65 éves korban még várható élettartamukból a nők 32%-ot, a férfiak ennél többet, 38%-ot tölthetnek el korlátozottságmentesen az EHLEIS (*European Health and Life Expectancy Information System*) legfrissebb elemzése szerint. A mutató hazai értékei az EU átlagánál jóval alacsonyabbak, és ha némi ingadozással is, de évről évre nő. 2010-ben az EU-országok átlagától a nők esetében 2,8 évvel, a férfiaknál 3,1 évvel voltunk lemaradva.

Részletek Az egészségesen várható élettartamokat összehasonlítva a nők hosszabb egészségesen eltöltött időszakra számíthatnak. A várható élettartamokon belül az egészségesen várható időszak aránya viszont a férfiak esetében kedvezőbb: ők életük 80%-át egészségesen élik le, míg a nők csak 75%-át. A nők várható élettartama tehát hosszabb egészséges, de a férfiakénál hosszabb, betegségben eltöltött időszakból áll.

A 65 éves korban várható élettartam kisebb mértékben, de ugyancsak emelkedett 2000 és 2011 között; a férfiaknál 1,4, a nőknél 1,6 évvel. 2011-ben a férfiak átlagosan még 13,9, a nők 17,7 életévét remélhettek 65 éves korukban. A nemek közötti különbség 2000 és 2011 között kismértékben csökkent, 2011-ben 3,8 év volt.

A 2000 óta eltelt időszakban minden régióban emelkedett a születéskor várható élettartam. A legnagyobb javulás a férfiaknál Közép-Magyarországon következett be, ahol a születéskor várható élettartam több mint 4 évvel nőtt, míg Észak-Magyarországon csak 2,5 évvel. A nőknél Dél-Dunántúlon volt a legjelentősebb növekedés, itt a születéskor várható élettartama több mint 3 évvel nőtt, miközben Dél-Alföldön csupán 2 évvel.

66.3. ábra Születéskor várható élettartam régióinként, 2011

! A különbség a közép- és észak-magyarországi férfiak várható élettartama között 3,5, a nyugat-dunántúli és észak-magyarországi nők között 1,6 év.

2000–2011 között a 65 éves korban még várható élettartam is emelkedett valamennyi régióban. Hasonlóan a születéskor várható élettartamhoz, a legnagyobb javulás a férfiaknál Közép-Magyarországon, a nőknél Dél-Dunántúlon volt. A javulás mértéke a férfiak esetében 1,8, a nők esetén 2 év.

Definíciók

A születéskor várható élettartam indikátora kifejezi, hogy az újszülöttek az adott év halandósági viszonyai mellett átlagosan hány életévet remélhetnek.

A születéskor egészségesen várható élettartam indikátora megmutatja, hogy egy ember a születésekor hány egészségesen eltöltött évre számíthat. Kombinált mutató, a halandósági és a morbiditási adatok felhasználásán alapul. Az egészségesen várható élettartam a (egészségi állapotból eredő) korlátozottságtól mentesen leélhető életévek számát fejezi ki. A mutatót külön a férfi és külön a női népességre számítják, a korszpecifikus halálozási adatok és az egészséges és (egészségi ok miatt) korlátozott népesség prevalenciája (százalékos előfordulási arány egy adott életkori csoportban, az EU-SILC (*Statistics on Income and*

Living Conditions) felmérésből származó adatai szerint) felhasználásával. Az egészségesen várható élettartamok függetlenek a népességszámtól és a népesség korösszetételétől, ami lehetővé teszi az összehasonlítást a különböző társadalmi csoportok – nemek, társadalmi-foglalkozási kategóriák stb. – között éppúgy, mint országok között, Európán belül.

A 65 éves korban várható élettartam kifejezi, hogy egy ember 65 évesen még hány évet remélhet.

A 65 éves korban egészségesen várható élettartam indikátora megmutatja, hogy egy ember 65 évesen még hány egészségesen eltöltött évre számíthat. Kombinált mutató, a halandósági és a morbiditási adatok felhasználásán alapul.

Stadat-táblák

6.1.7. Születéskor várható élettartam, átlag-életkor

2.8.1. Egészségi állapot (2000–2010)

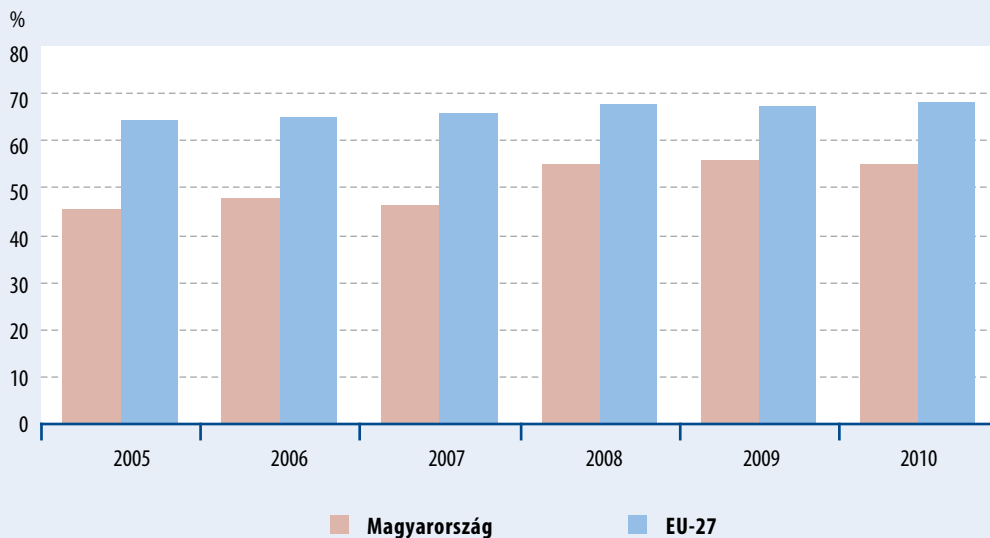

Vélt egészség

Kulcsszavak vélt egészség, egészségi állapot, egészségügy

67.1. ábra A vélt egészség alakulása

Forrás: Eurostat.

A 2005 és 2010 közötti időszakban végbemenő javulás ellenére 2010-ben az előző évihez képest 1 százalékponttal esett a magukat a nagyon jó, illetve jó egészségi kategóriába helyezők aggregált aránya.

Relevancia A vélt egészség indikátor az egészségi állapot (közvetetten életminőség) jellemzésére, mérésére szolgáló szubjektív mutató, az egyének saját egészségügyi helyzetükről alkotott véleményén alapul.

Elemzés A felnőtt lakosság túlnyomó többsége elégedett az egészségi állapotával, vagy legalábbis megfelelőnek tartja azt. A férfiak pozitívabban vélekednek saját egészségükről, noha a halálozási adatok és az egészség-magatartás vizsgálatából adódó eredmények is arra utalnak, hogy a nők alapvetően többet törődnek egészségükkel, és inkább kockázatkerülő életmódot folytatnak (a rendszeres dohányzás, az italozás, a túlsúly vagy az elhízottság prevalenciája a férfiak körében jelentősen magasabb).

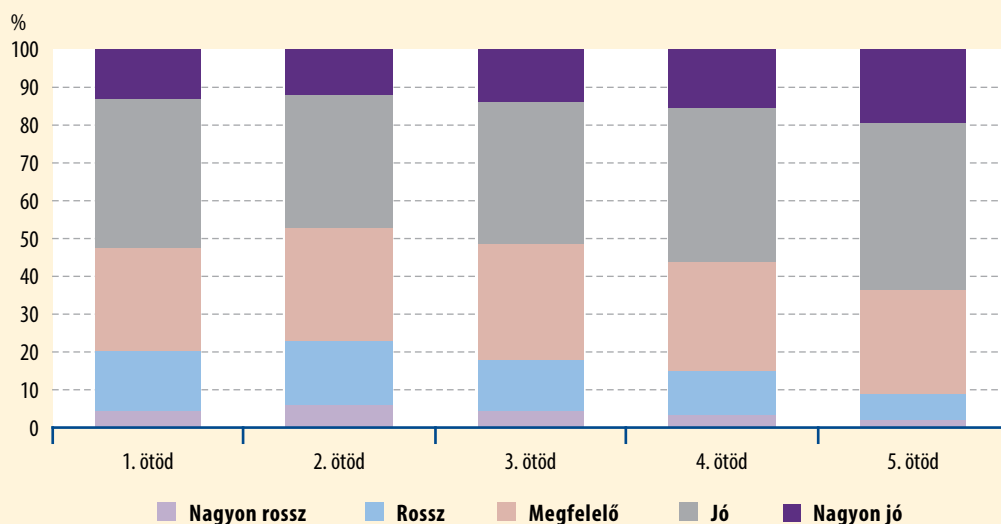
A európai átlaghoz képest a hazai lakosságnak kisebb hányada (mindössze 55%, szemben az EU 69%-os átlagával) tartja nagyon jónak vagy jónak az egészségi állapotát. A 2005 utáni években ez az arány még 46% körüli volt, míg az európai átlag már akkor is 64% felett állt, de a növekedés üteme hazánkban nagyobb.

Nemzetközi kitekintés Az egészségükkel elégedettek aránya évről évre nő az Európai Unió országaiban és hazánkban is. Az európai országok közötti rangsorban hazánk e téren kilencedik, megelőzve Romániát és Szlovákiát, de még mindig igen nagy a lemaradásunk a fejlettebb országokhoz képest. A mutató szoros kapcsolatban van az egészségi állapottal, és az életszínvonallal is. Az alapvető tendenciákat a EU-SILC-felmérésekből számított egészségi mutatók segítségével követhetjük évről évre, de a mélyebb összefüggések csak az ötvenente ismétlődő részletes állapotfelmérések segítségével elemezhetők.

Részletek A nagyon jó anyagi helyzetűek jóval nagyobb arányban állítják magukról, hogy kitűnő egészségi állapotnak örvendenek, mint az alacsonyabb jövedelműek. Ugyanakkor körükben mindössze 9% azoknak az aránya, aki rossznak vagy nagyon rossznak ítéli az egészségét, míg ugyanez az alacsony jövedelműeknél a 20%-ot is meghaladja.

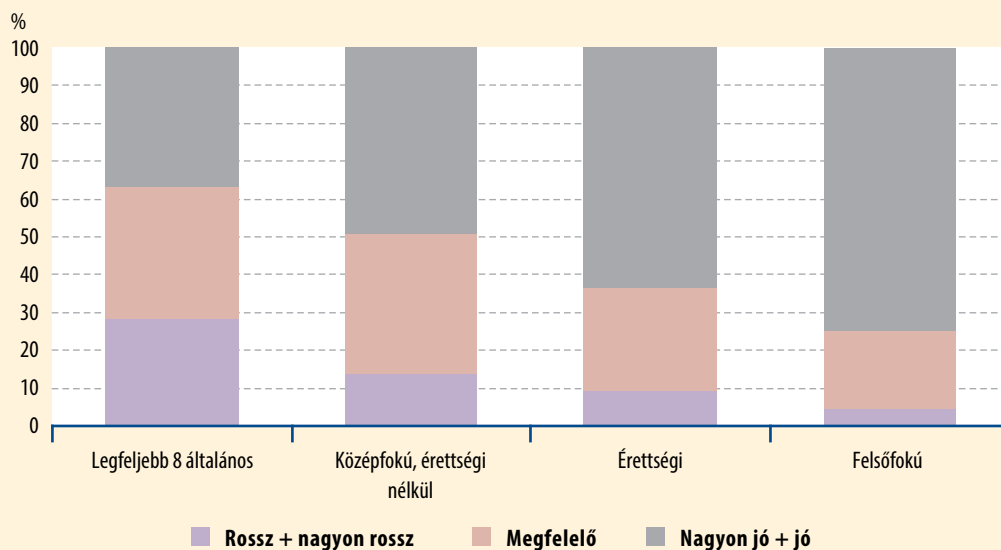
Az iskolázottság szerepe kiemelkedő az egészségi állapot alakulásában. A felsőfokú végzettségűek lényegesen jobbnak tartják az egészségü-

67.2. ábra A vélt egészség alakulása a jövedelmi ötödök szerint, 2010

A magasabb jövedelmi ötödökbe tartozók kedvezőbbnek ítélik meg egészségi helyzetüket.

67.3. ábra A vélt egészség alakulása az iskolai végzettség szerint, 2009

A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők kedvezőbbnek ítélik meg az egészségüket.

ket, és az valószínűleg ténylegesen jobb is, mint az általános iskolai vagy középfokú végzettségüké. Az egyén egészségmegőrzésének és egészségügyi magatartásának kulcsa az iskolázottság, a magasabb végzettséggel megszerezhető általános tudásszint, vagy legalább a tájékozottság iránti igény, ami az egészséggel kapcsolatos ismeretekre is vonatkozik.

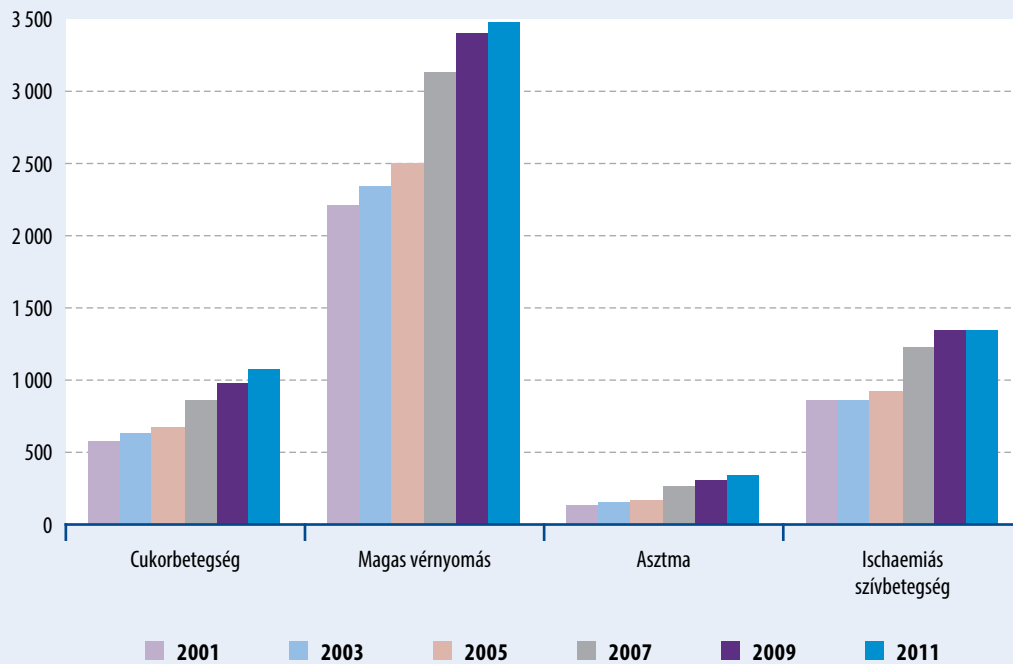
Definíció Az egészségi állapot jellemzésére a lakossági felvételekben leginkább elfogadott az egészség önértékelése (vélt egészség), vagyis az egészségi állapotát a válaszadó egy ötfokozatú skálán határozza meg. A válaszlehetőségek a nagyon jótól a nagyon rosszig terjednek.

Krónikus betegségek

Kulcsszavak **krónikus betegségek, cukorbetegség, magas vérnyomás, asztma, ischaemiás szívbetegség, tanulók betegségei, egészségügy**

68.1. ábra **Főbb megbetegedések tízezer 19 éves és idősebb lakosra jutó száma***

* A háziorvosi szolgálatához bejelentkezettek adatai alapján.

A háziorvosoktól származó jelentések szerint a felnőtt lakosság körében megfigyelt betegségcsoportok mindegyikében emelkedik az előfordulások tízezer főre számított gyakorisága.

Relevancia A krónikus betegségek százezer emberből legalább 50-et érintenek. Mivel közös kockázati tényezőkre vezethetők vissza, célzott egészségügyi programokkal közülük sok elkerülhető lenne. A megfelelő kezeléshez való egyenlőbb hozzáférés mind szélesebb körben való biztosítása jelentős mértékben javítaná az Európai Unió országainak egészségügyi, valamint gazdasági helyzetét.

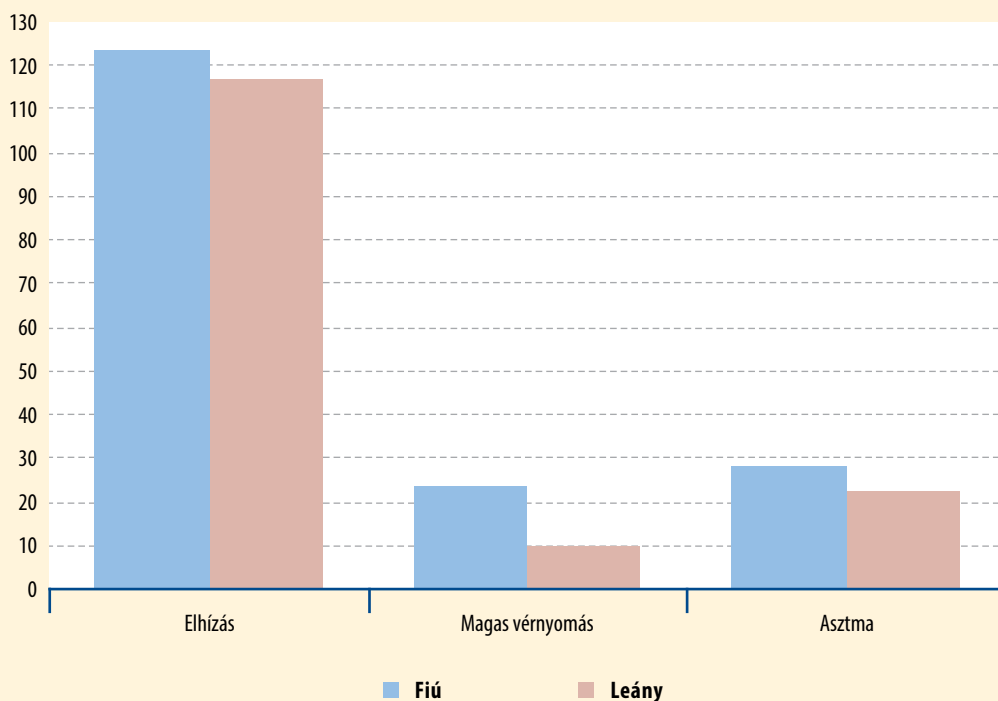
Elemzés A háziorvosi szolgálatához bejelentkezett 19 éves és idősebb korosztály tízezer lakosra jutó megbetegedéseinek nagysága, illetve sorrendje nemenként, korosztályonként és területenként is eltér. A leggyakoribb megbetegedések a keringési rendszer betegségei, közülük első helyen a magasvérnyomás-betegség áll, ez a leggyakoribb népbetegség. A háziorvosok morbiditási jelentései alapján a magasvérnyomás-betegség tízezer megfelelő lakosra jutó száma tíz év alatt a 19 éves és idősebbek körében 57%-kal nőtt (2001-

ben 2214, 2011-ben 3483 volt a megbetegedések száma), a férfiak körében 67, a nőknél 51%-kal emelkedett. A 2009-ben végzett európai lakossági egészségfelmérés (ELEF2009) eredményei alapján a felnőtt lakosság 33%-a szenved magasvérnyomás-betegségben.

Részletek Az ischaemiás szívbetegség (IBSZ) előfordulása is jelentősen, másfélszeresére nőtt 2001 óta. Míg 2001-ben 863, addig 2011-ben 1350 volt a tízezer azonos korú lakosra számított megbetegedési mutató. A férfiak esetében ez a növekedés 51%-os volt (2001-ben 813, 2011-ben 1231 volt a megbetegedések száma), a nőknél pedig 60% (2001-ben 906, 2011-ben 1454 volt a tízezer lakosra számított mutató). A 2009-es kérdőíves lakossági felmérés szerint a felnőtt népesség csaknem harmada szenvedett valamilyen szívbetegségben, amelyek közül kiemelkedik az angina (7,2%), illetve a szívinfarktus (4,2%).

68.2. ábra

Ezer megvizsgált tanulóra jutó néhány kiemelt megbetegedés a 2010/2011. tanévben

Forrás: iskola-egészségügyi jelentés, 2010/2011.

A 2010/2011. tanévben a fiúk esetében nagyobb arányban fordultak elő a vizsgált betegségek, mint a lányoknál.

A diabetes mellitus megbetegedési mutatója tíz év alatt majdnem kétszeresére nőtt (2001-ben 585, 2011-ben 1072 volt a tízezer azonos korú lakosra számított megbetegedési mutató). A férfiak esetében 97 (2001-ben 543, 2011-ben 1072 volt a tízezer lakosra számított szám), a nőknél 72%-os (2001-ben 622, 2011-ben 1073 volt a megbetegedési arány) volt a növekedés. A lakossági önbevallás szerint 2009-ben a felnőtt népesség 8,3%-a küzdött cukorbetegséggel.

Dél-Dunántúl megbetegedési arányszámai minden vizsgált betegségcsoportban meghaladják az országos megbetegedési mutatót. Ez a tendencia mindkét nem esetében érvényes.

Az iskolás korúak körében (6–18 éves) az elhízás a vezető betegségek közé tartozik (fiúk esetében 123 ezrelék, lányok esetében 117 ezrelék az arány a megvizsgált gyermekekre vonatkozóan). Előkelő helyet foglal el az asztmás (fiúk 28, lányok 22 ezrelék) és a magasvérnyomás-betegségben szenvedő gyermekek (fiúk 17, lányok 10 ezrelék) aránya is.

A 2010/2011. tanévben a tizenkettedik évfolyamos fiúk körében található a legnagyobb arányú elhízás (ezer megvizsgált gyermekből 135 tartozott ebbe a kategóriába), a lányok esetében a negyedik évfolyamos (124 ezrelék). A legkedvezőbb helyzetben e tekintetben a második évfolyamosok vannak, ahol ezer megvizsgált tanuló közül a fiúk esetében 106, a lányok esetében 111 tanuló tekinthető elhízottnak.

Az asztmás megbetegedés a környezeti tényezők egyik egészségügyi következménye. Korábban a kisgyermekek betegsége volt, ma az ifjak körében is megemelkedett ez a légzőszervi probléma. Az asztmás megbetegedések aránya a negyedik évfolyamos fiúk (32 ezrelék) és a tizedik évfolyamos lányoknál (29 ezrelék) esetében a legnagyobb.

A magasvérnyomás-betegség gyakorisága az életkor előre haladtával nagymértékben nő. Míg a második évfolyamosok körében ezer megvizsgált tanuló közül 3 fiú, illetve 2 lány tartozott ebbe a kategóriába, addig a 12. évfolyamon számuk 45, illetve 14.

A cukorbetegség előfordulása is életkoronként növekszik: a második évfolyamon ezer megvizsgált tanulóra a fiúk és lányok esetében is 1 tanuló jut, a tizenkettedik évfolyamon 3.

Definíciók

Az iskola-egészségügyi szűrővizsgálatok mutatói az ezer megvizsgált tanulóra jutó megbetegedések számát mutatják meg nemek és korcsoportok szerint. A morbiditás szerinti csoportosítás a betegségek nemzetközi osztályozása 10. revíziója alapján készült.

A normális testsúly összefüggésben van a magassággal, a korrallal, az alkattal, a nemmel, ezért nehéz definiálni. Az elhízás mértékének meghatározására a testtömegindexet (*Body Mass Index*,

BMI) használják, amely a kilogrammban mért testsúly és a méterben mért testmagasság négyzetének hányadosa. A testtömegindex értékei alapján a gyermekeknél a tápláltsági állapot meghatározására a következő kategóriák használatosak: alultáplált (BMI < 3. percentil (pc)), sovány (BMI ≥ 3 pc, de < 10 pc), túlsúly (BMI ≥ 85 pc, de < 97 pc), elhízás (BMI 97 pc feletti).

Magasvérnyomás-betegséget azon gyermekek esetében állapítják meg, akiknek szisztolés és/vagy diasztolés vérnyomás értéke több hetes időközben, legalább 3 alkalommal mérve, ismételten a korának megfelelő 90. percentilis érték fölötti, függetlenül az eredettől (primer vagy szekunder), és gyógyszeres kezelést igényelnek.

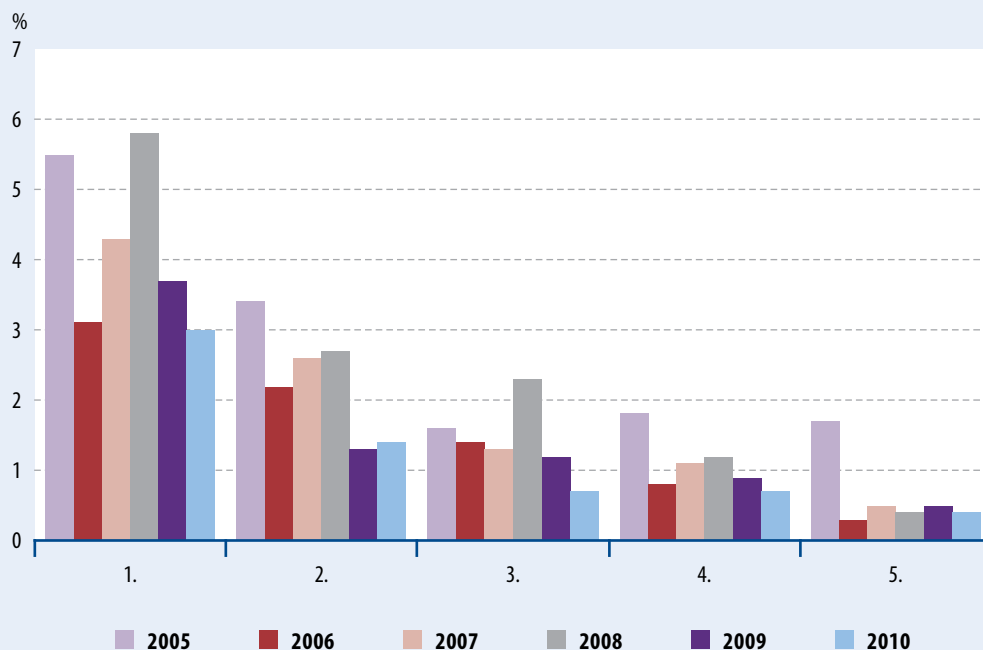
Anyagi okból megghiúsult orvos–beteg találkozások

Kulcsszavak anyagi okból megghiúsult orvos–beteg találkozások, egészségügy, orvosi ellátás

69.1. ábra

Anyagi okból megghiúsult orvos–beteg találkozások aránya jövedelmi ötödök szerint*

* A háziorvosi szolgálatokhoz bejelentkezettek adatai alapján.

2005 és 2010 között a legalacsonyabb és a legmagasabb jövedelmi ötöd közötti különbség 1,2 százalékponttal csökkent.

Relevancia Kiemelt fenntarthatósági cél a közpénzből finanszírozott szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása, valamint az e szolgáltatások színvonalát befolyásoló, területi és szociokulturális eredetű egyenlőtlenségek csökkentése.

Elemzés Az anyagi okból megghiúsult orvos–beteg találkozások aránya az összes jövedelmi ötöd esetén javult. A 2007/08. évek törték meg a csökkenést szinte az összes kategóriában. A magasabb jövedelmi ötödbe tartozók továbbra is ritkábban számolnak be arról, hogy anyagi okból kell valamilyen orvosi ellátást nélkülözniük.

Definíció A megghiúsult orvos–beteg találkozások jövedelmi ötödök szerinti aránya megmutatja, hogy a különböző jövedelmi kategóriákba tartozók esetében mennyire gyakori, hogy anyagi okból nem kerül sor valamilyen orvosi ellátás igénybevételére. A jövedelmi ötödet az egy főre jutó nettó jövedelem alapján

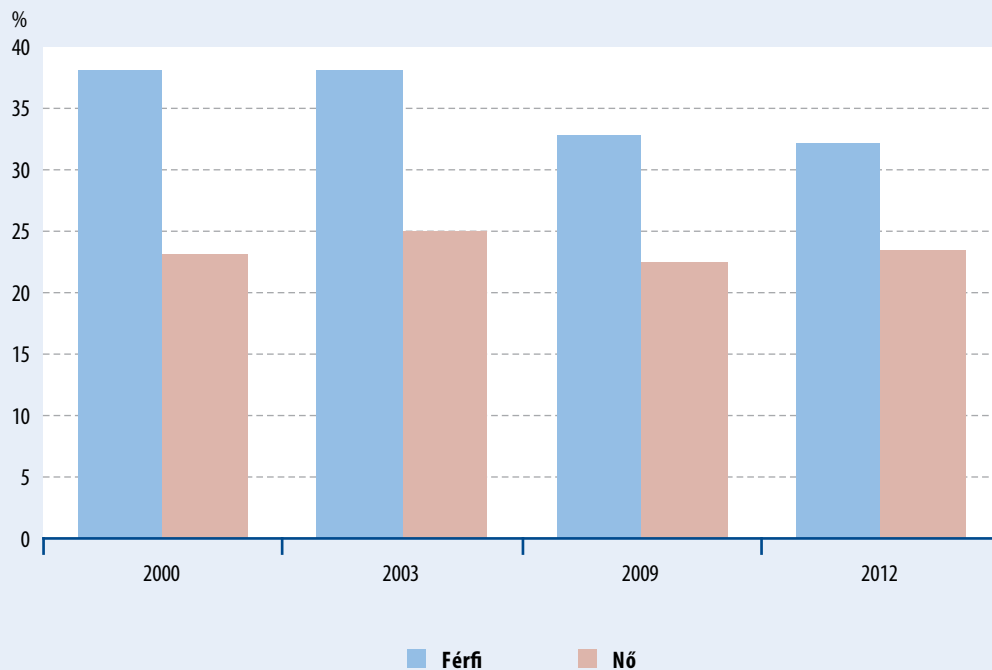
képezik. Az indikátor segítségével megkaphatjuk, hogy az orvosi ellátás igénybevétele mennyire függ a jövedelemtől a 16 éves és idősebb népességnél.

Dohányzók aránya

Kulcsszavak **dohányzás, dohányzással összefüggő halálozási ráta**

70.1. ábra

Rendszeresen dohányzók aránya

A felnőtt magyar férfiak harmada, a nők csaknem negyede dohányzik napi rendszerességgel.

Relevancia A dohányzás bizonyítottan oksági kapcsolatban áll számos daganatos, szív-érrendszeri és légzőszervi betegség kialakulásával. Az anya dohányzása emellett számos komplikációhoz vezethet a terhbeesésnél, a terhesség ideje alatt és a szülésnél, illetve a bölcsőhalál bekövetkezésének esélyét is emeli. A dohányzás egyes fertőző betegségek esetében is szerepet játszhat: a dohányzó HIV-fertőzöttek gyenge immunrendszerük miatt különösen veszélyeztetettek.

A dohányzás következtében megromlott egészségi állapot az egészségügyi ellátások gyakoribb igénybevételéhez és a kiesett munkanapok számának emelkedéséhez vezethet, ez pedig jelentősen növeli a társadalmi költségeket is.

Elemzés A 2009-ben végzett európai lakossági egészségfelmérés (ELEF2009) adatai szerint több mint 2,5 millió felnőtt dohányzott Magyarországon, többségük napi rendszerességgel.

A két nem között jelentős az eltérés: a nők 23, a férfiak 33%-a gyújt rá minden nap. A legfrissebb, 2012-es kutatások szerint a férfiak körében számottevően nem változtak ezek az arányok, a nők esetében 1 százalékpontos emelkedés történt. 2000 óta a férfiaknál csökkent, a nőknél stagnált a rendszeres dohányzók aránya.

Nemzetközi kitekintés Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) számításai szerint a dohányzással összefüggő betegségek következtében előforduló halálozás hazánkban kiemelkedően magas: 2009-ben a százezer főre jutó standardizált halálozási ráta 428, míg az EU-tagállamok átlaga mindössze 203 volt (WHO). Csak a Baltikum két országában, Litvániában és Lettországon, illetve Romániában rosszabb a helyzet, mint nálunk. Ugyanakkor a mutató értéke határozottan csökkent az elmúlt évtizedekben: 1980-ban még 566, 1990-ben 537, 2000-ben pedig 490 volt

LT — 490,5
LV — 442,6
RO — 433,6
HU — 427,8
SK — 427,0

BG — 345,1
EE — 325,5
CZ — 315,7

PL — 247,6

IE — 224,6
MT — 224,2

FI — 213,2
UK — 203,9

► **EU-27 — 203,2** ◀

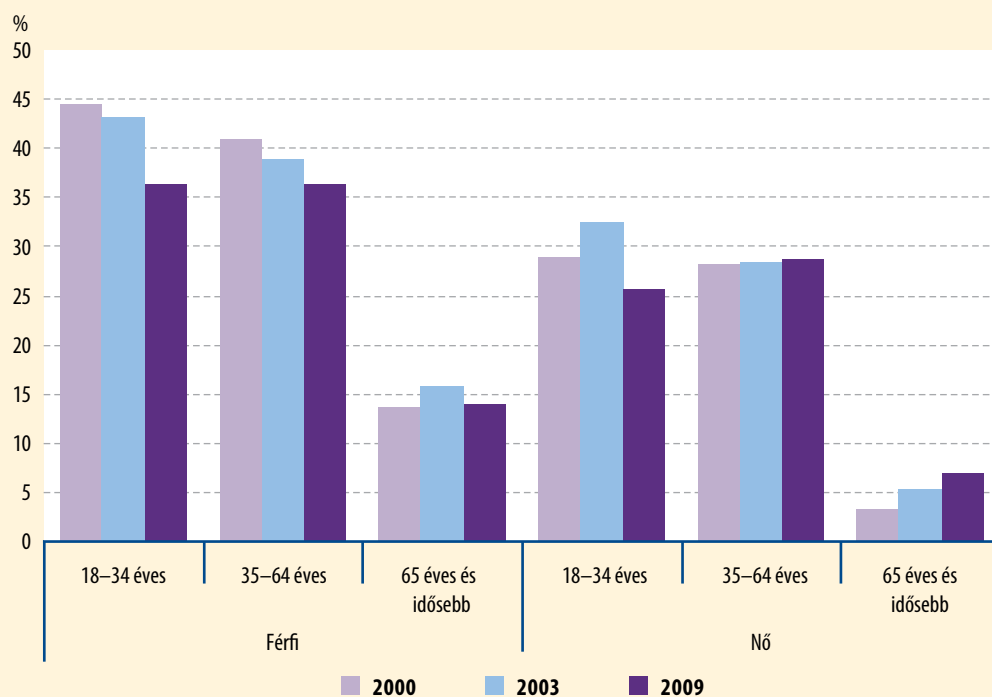
SI — 199,6
EL — 196,6
AT — 190,1
DE — 183,7

SE — 169,8
PT — 167,6
IT — 158,6
LU — 158,1
NL — 157,5
CY — 145,1
ES — 143,0

FR — 116,6

A dohányzással összefüggő halálozási ráta az Európai Unióban, 2009, százezer lakosra

70.2. ábra A rendszeresen dohányzók aránya korcsoportok és nemek szerint

Jelentős csökkenés van a 18–64 év közötti férfiak esetében.

a százezer főre jutó standardizált halálozási ráta Magyarországon.

Részletek Mindkét nem esetében a legidősebb korcsoportba tartozók dohányoznak a legkisebb eséllyel, míg a nőknél a középkorúak számítanak a legnagyobb dohányosoknak (a férfiaknál a fiatalok és középkorúak közötti eltérés elhanyagolható).

Az országon belül regionális különbségek is léteznek: Dél-Dunántúlon a lakosság harmada dohányzik minden nap, Közép- és Nyugat-Dunántúlon, illetve a Dél-Alföldön viszont csak a negyede.

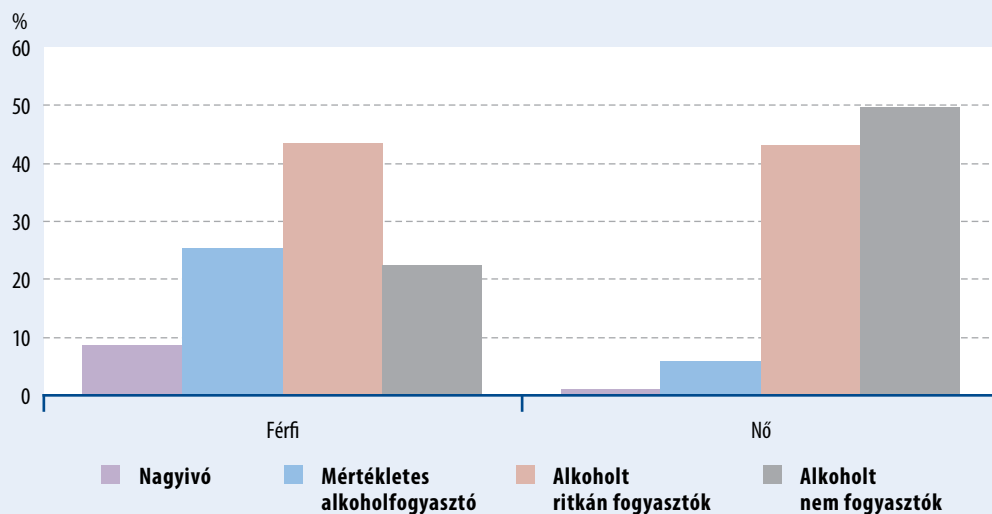
Definíció Rendszeres dohányzónak számítanak mindazok, akik napi rendszerességgel dohányoznak.

Alkoholfogyasztás

Kulcsszavak alkoholfogyasztási kategóriák, alkoholfogyasztással összefüggő halálozási ráta

71.1. ábra Alkoholfogyasztási szokások, 2009

! A felnőtt lakosság 4,6%-a nagyivó.

Relevancia A túlzott mértékű alkoholfogyasztás csaknem negyvenféle betegség kialakulásában játszhat szerepet. Becslések szerint az alkoholfogyasztás felelős világszerte a halálozások 3,2%-áért, az Európai Unióban pedig évente csaknem kétszáz ezer életet követel. A morbiditási terhek jelentőségét mutatja, hogy az unióban mintegy 17 milliárd eurót költenek évente az alkoholfogyasztással kapcsolatos betegségek gyógykezelésére.

Elemzés Az önbevallásra épülő adatok szerint 2009-ben a felnőtt magyar lakosság 4,6%-a a nagyivók közé volt sorolható, míg 15% tartozott a mértékletes ivók, 43% az alkoholt ritkán fogyasztók, illetve 37% az absztinensek közé.

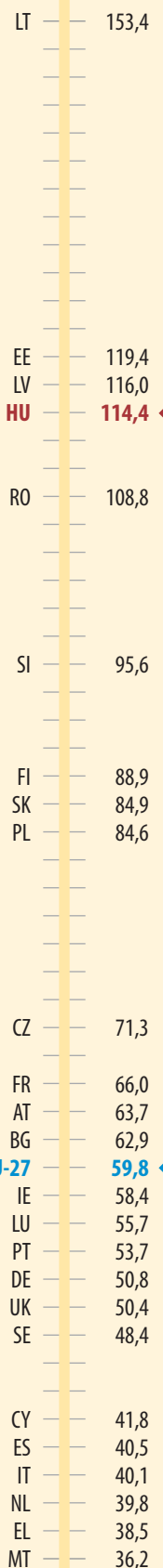
Nemzetközi kitekintés Az alkoholfogyasztással összefüggő halálozás Magyarországon csaknem kétszerese volt 2009-ben az Európai Unió átlagának (WHO). A standardizált halálozási ráta százezer főre vetítve Magyarországon 114,4, az EU-ban 59,8 volt. Hazánknál e tekintetben rosszabbul csak a balti országok állnak, míg a mutató értéke Máltán és Görögországban alakult a legkedvezőbbben.

Részletek Minden huszadik felnőtt (a férfiak 8,6%-a és a nők 1,1%-a) a nagyivók közé tartozott

2009-ben, ez kb. 400 ezer főt jelent. A nagyivók aránya a középkorú férfiakon belül volt a legmagasabb, közülük minden kilencedik több szeszes italt fogyasztott a kellenénél, s ettől nem sokkal maradtak el a 65 éves és idősebbek sem, akinél 10% volt a nagyivók aránya. A nők körében a korcsoportok közötti különbség nem a nagyivók, hanem az absztinensek arányában mutatkozott jelentősnek: míg a 18–34 év közöttiek 40, addig a 65 évesnél idősebbeknél 67% egyáltalán nem fogyasztott alkoholt.

Definíció Nagyivónak nevezzük azokat a nőket, akik a kérdézet megelőző héten összesen több mint 7, illetve azokat a férfiakat, akik több mint 14 egységnyi alkoholt fogyasztottak (a nők esetében az eltérő fiziológiai sajátosságok miatt kell kisebb határértékeket figyelembe venni). Egy ital/alkoholegység egy korsó sörnek, 2 deciliter bornak vagy 5 centiliter röviditalnak felel meg. A szakirodalomban „binge drinking”-nek nevezett jelenség (egy alkalommal nagy mennyiségű alkohol fogyasztása) kiemelkedő jelentősége miatt nagyivónak nevezzük azokat is, akik egy alkalommal 6 egységnyi vagy annál több italt fogyasztanak.

Az alkoholfogyasztással összefüggő halálozási ráta az Európai Unióban, 2009, százezer lakosra

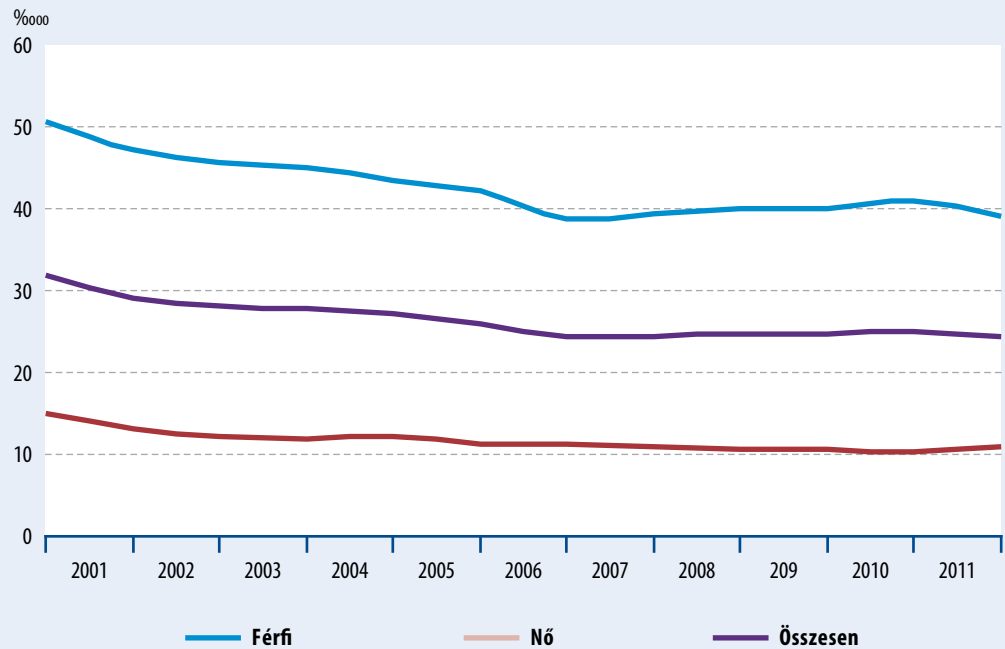

Öngyilkosság következtében meghaltak aránya

Kulcsszavak öngyilkosság

72.1. ábra Halállal végződött öngyilkosságok százezer lakosra jutó száma

! 2000 és 2011 között 24%-kal csökkent az öngyilkosság következtében meghaltak aránya.

Relevancia Az öngyilkosság következtében meghaltak aránya a mentális egészség egyik fontos indikátora, a lelki megbetegedések ritka és szélsőséges megnyilvánulása. Az egészségi helyzet javítása kiemelt jelentőségű, mivel számos gazdasági és társadalmi folyamatra is erőteljesen kihat. Fenntarthatósági cél, hogy a magyar lakosság minél hosszabb egészségben eltöltött életet tudjon megélni.

Elemzés A 2000 és 2011 közötti időszakban az öngyilkosság következtében meghaltak aránya 24%-kal csökkent. 2000-ben százezer férfi lakosra 51, százezer női lakosra 15 öngyilkosság okozta halálozás jutott, tizenkét esztendő alatt ez 39-re, illetve 11-re csökkent. A vizsgált időszakban a nemek közötti különbségek kismértékben növekedtek. 2011-ben a férfiak öngyilkossági arányszáma 3,5-szerese volt a nőkének.

Nemzetközi kitekintés 2009-ben az uniós országok között Magyarországon volt a második legmagasabb az öngyilkosság okozta halandóság. Hazánkban az öngyilkosság következtében meghaltak aránya nők esetén kétszerese, férfiak esetén pedig több mint kétszerese az EU-27 átlagának. Magyarország értékénél csak Litvánia mutatója kedvezőtlenebb. A legalacsonyabb értékeket a mediterrán országokban (Görögország, Ciprus, Olaszország) regisztrálták.

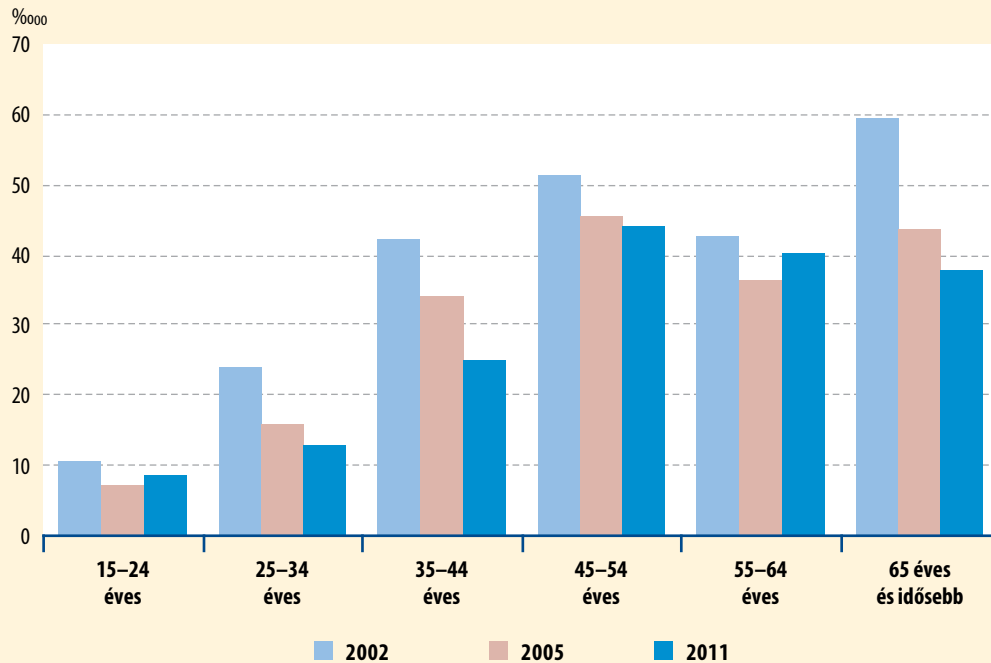
Részletek A 2000 és 2011 közötti időszakban korcsoportonként különböző mértékben csökkentek az öngyilkosság okozta halálozási arányszámok: míg a 25–44 év közöttiek és a 65 év felettiek halálozási rátái az átlagosnál jóval nagyobb mértékben, 36–45%-kal alacsonyabbak lettek, addig a 15–24 és a 45–64 évesek arányszámai csak 6–21%-kal mérséklődtek.

Halállal végződött öngyilkosságok száma az Európai Unióban, 2009, százezer lakosra

LT	31,5
HU	21,8
LV	20,7
SI	18,7
EE, FI	18,3
PL	15,8
FR	14,9
AT	12,8
CZ	12,4
SE	12,3
IE	11,6
RO	11,2
EU-27	10,4
SK	10,3
DK	9,9
DE	9,6
BG	9,4
LU	8,8
NL	8,5
MT	7,9
PT	7,8
UK	6,6
ES	6,3
IT	5,4
CY	3,6
EL	3,0

72.2. ábra

A halállal végződött öngyilkosságok százezer lakosra jutó száma korcsoport szerint

2000 és 2011 között 45%-al csökkent a 25-34 éves korban öngyilkosság következtében meghaltak aránya.

Bár kismértékben csökkentek, jelentősek a regionális különbségek: 2011-ben százezer főre számítva Dél-Alföldön 34-en, Nyugat-Dunántúlon 17-en haltak meg öngyilkosság következtében, miközben az országos érték 24 volt. Nemek szerinti bontásban is hasonló a helyzet: míg 2011-ben százezer főre számítva Dél-Alföldön 55 férfi és 16 nő, addig Nyugat-Dunántúlon 29 férfi és 6 nő halt meg öngyilkosság következtében.

Definíció A százezer lakosra jutó öngyilkosságok száma csak a halállal végződő eseteket veszi számba.

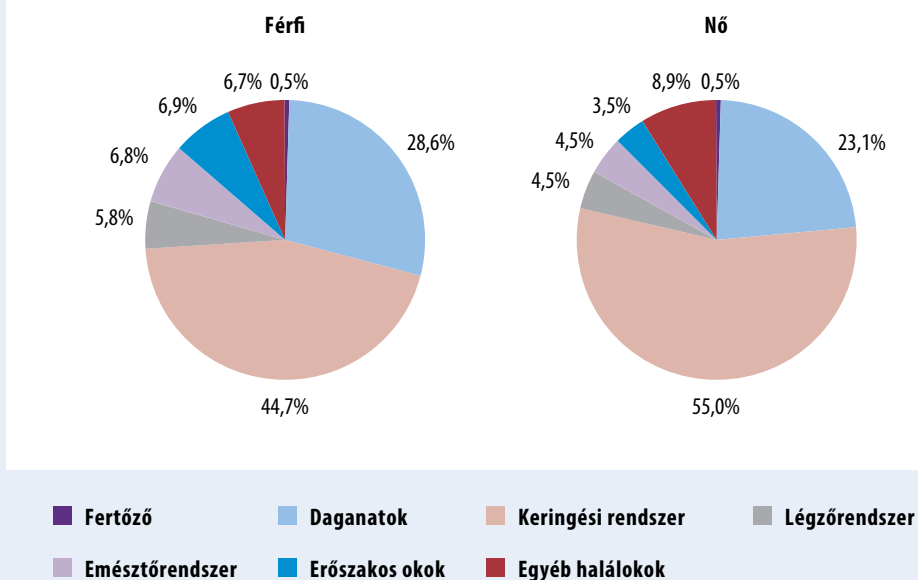
Stadat-táblák

1.4. Halálozások a gyakoribb halálokok szerint (1990-)

Halálozások kiemelt halálokok szerint

Kulcsszavak **halálozás, halálokok**

73.1. ábra A halálozások kiemelt halálokok szerinti megoszlása, 2011

A keringési rendszer betegségeinek aránya a legmagasabb a kiemelt halálokok között, átlagosan a halálozások felét teszi ki, míg a daganatok a negyedét.

Relevancia A halálokok vizsgálata fontos információkkal szolgál azokról a betegségekről, amelyek a lakosság halálozását okozzák. A leggyakoribb halálokok visszaszorítása javítja a népesség egészségi állapotát, mérsékli a halandóságot, emeli a várható élettartamot.

Elemzés Magyarországon 2011-ben a legtöbb ember a keringési rendszer betegségeiben halt meg, gyakoriságukat tekintve utána a daganatok következnek. E két halál oka az összes halálozás 76%-át teszi ki. Viszonylag magas az emésztőrendszer betegségeiben, főleg férfiaknál az erőszakos eredetű halálokokban, illetve a légzőrendszer betegségeiben elhunytak száma is. Ezek a betegségek az összes halálozás 16%-át okozzák. Az ezen kívüli halálokok a halálozások mindössze 8%-áért felelősek.

A halálokok változásának alakulását tekintve 2000 és 2011 közötti a legjelentősebb javulás az erőszakos halálokoknál és az emésztőrendszer betegségeinél történt. Csökkent a keringési rendszer és a fertőző betegségek következtében meghaltak

halandósága is, viszont számottevő emelkedés következett be a légzőrendszer betegségei okozta halálozásokban, és enyhe növekedés tapasztalható a daganatos halálozásokban is.

Nemzetközi kitekintés Nemzetközi összehasonlításra a WHO európai népességre standardizált halálozási arányszámát használjuk. A magyar halál oka szerinti struktúra hasonló a fejlett egészségi kultúrájú országokéhoz. A fejlettebb országokhoz mért többlethalandóság abból adódik, hogy a vezető halálokokban többen és korábban halnak meg, mint másutt.

Magyarország standardizált halálozási arányszáma 2009-ben a második legmagasabb volt az uniós országok között, hazánkban százezer lakosra 419-cel több halálozás jutott, mint a legjobb helyen álló Olaszországban.

A magyar férfiak standardizált mutatói a kiemelt halál oka szerinti főcsoportok mindegyikében magasabbak, mint az EU-átlag. 2009-ben az emésztőrendszer betegségeiben meghaltak arányszáma két és félszerese, a keringési rendszer betegségeiben

Standardizált halálozási arányszám az Európai Unióban, 2009, százezer lakos

BG 965,1

HU 914,7

SK 864,9

EE 839,8

PL 809,2

CZ 744,6

DK 643,8

SI 625,5

PT 611,6

EU-27 601,6

IE 587,4

FI 580,0

EL 577,4

DE 575,6

MT 572,0

UK 563,0

AT 562,7

NL 549,1

CY 531,6

LU 527,7

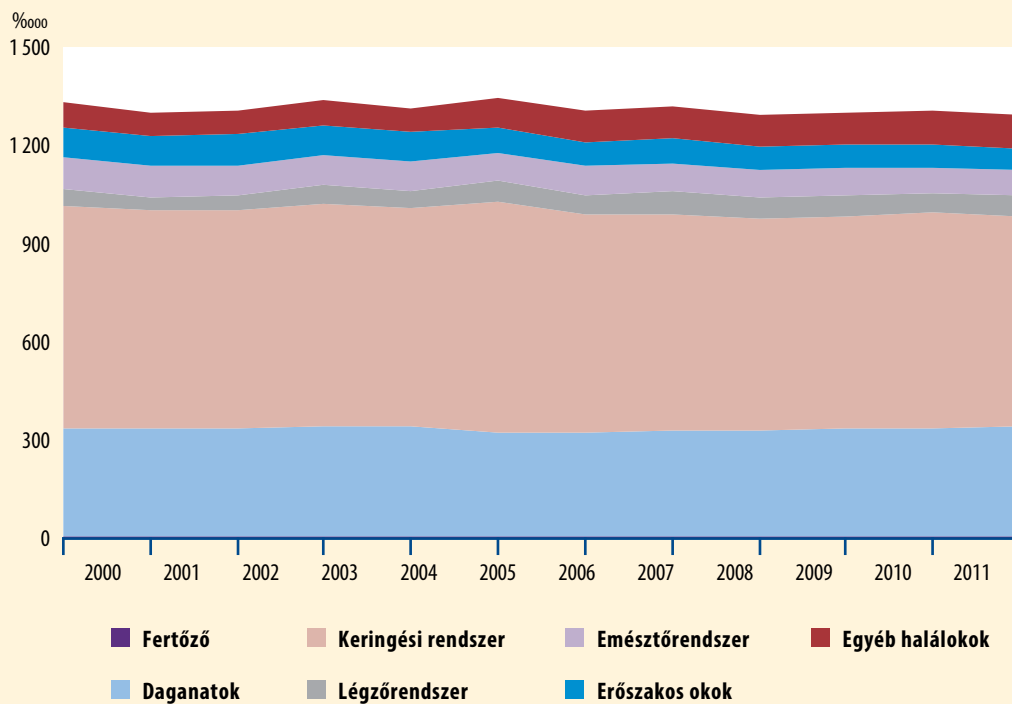
SE 520,4

FR 509,6

ES 504,3

IT 495,6

73.2. ábra Százezer lakosra jutó halálozás Magyarországon kiemelt halálokok szerint

A halálozás 76%-át a keringési rendszer betegségei és a daganatos megbetegedések teszik ki.

geiben meghaltak arányszáma több mint kétszerese volt az EU-átlagnak.

A magyar nők halálási mutatói kisebb mértékben térnek el az EU-átlagtól, mint a férfiaké. 2009-ben a légzőrendszer betegségeinek halandósága hasonló volt, mint az EU országainak átlaga, a keringési és az emésztőrendszer betegségeinek halandósága azonban közel kétszerese az EU-átlagnak.

Részletek 2000 és 2011 között a százezer lakosra jutó halálozások száma a férfiaknál csökkent, a nőknél viszont emelkedett. A két nem halálási struktúrája nagyon hasonló, a különbség az egyes halálási csoportok egymáshoz viszonyított arányaiban van. A férfiak körében 2011-ben magasabb volt a daganatos betegségekben, a légző- és az emésztőrendszer betegségeiben, valamint az erőszakos okokban meghaltak aránya, a nők között pedig sokkal gyakrabban vezettek halálhoz a keringési rendszer betegségei.

A régiók közötti különbségek növekedtek. A 2000 óta eltelt időszakban Közép-Magyarországon jelentősen csökkent, Észak-Magyarországon tovább nőtt a százezer lakosra jutó halálozások

száma. A régiók halálási struktúrája nagyon hasonló, csak kisebb eltérések vannak a halálási csoportok egymáshoz viszonyított arányában.

Definíciók

A halálokok szerinti csoportosítás a betegségek nemzetközi osztályozása 10. revíziója alapján készült.

A standardizált halálozási arányszám a WHO standard európai népességének kormegoszlásával súlyozott nyers halálozási arányszám.

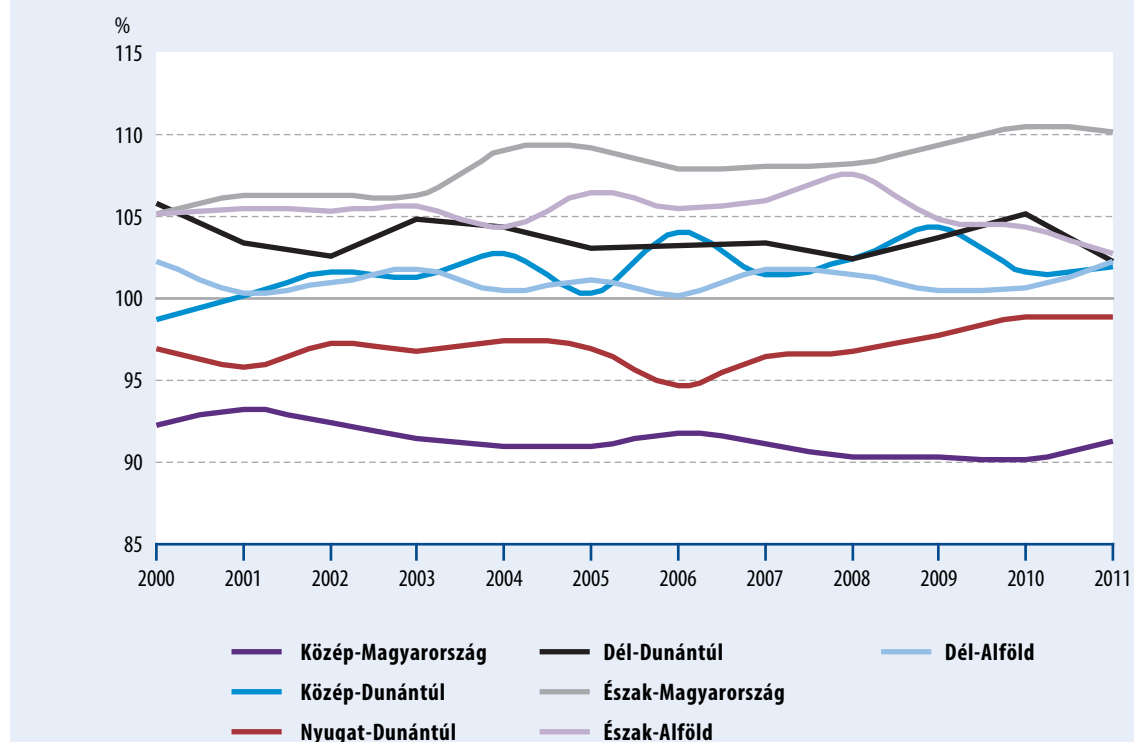
Stadat-táblák

1.4. Halálozások a gyakoribb halálokok szerint (1990–)

Standardizált halandósági hányados

Kulcsszavak standardizált halandósági hányados, halálozás

74.1. ábra Standardizált halandósági hányados régióként (Országos=100,0)

Az ezredforduló óta nőtt a különbség a legmagasabb és a legalacsonyabb mortalitási régiók között.

Relevancia Az országon belüli halálozási egyenlőtlenségek feltárásának célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a regionális szinten meglévő a halálozási veszélyeztetettségben jelentkező különbségekre. A halandóság területi különbségeinek hátterében állhat a régió gazdasági fejlettsége, az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés eltérő mértéke, illetve a társadalmi státus is.

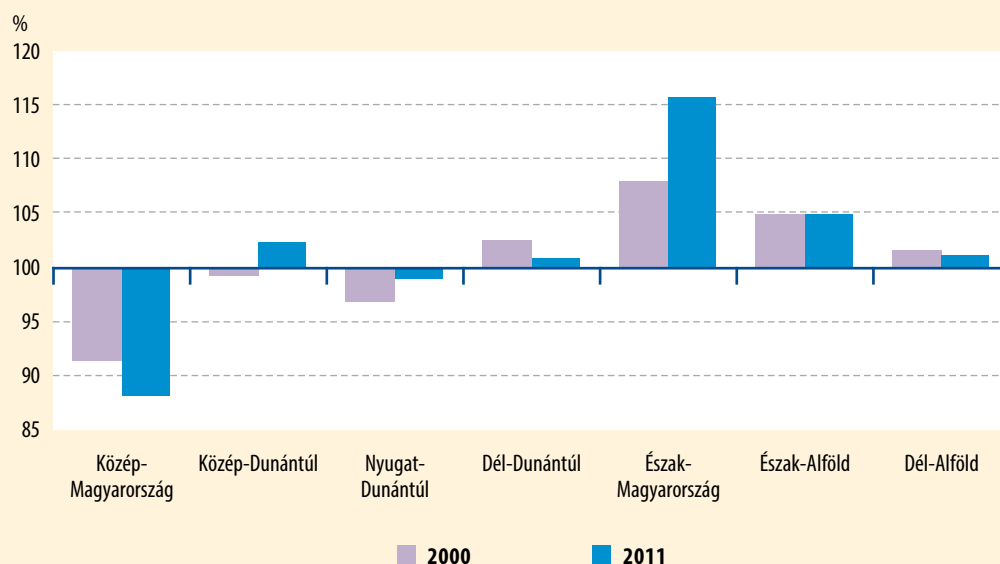
Elemzés 2011-ben a standardizált halandósági hányados (SHH) értéke Közép-Dunántúlon, Dél-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és az alföldi régiókban az országos átlag felett, míg Közép-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon az alatt volt. A 2000 óta eltelt időszak során Közép-Magyarország halandósága javult, Észak-Magyarországé romlott az országos átlaghoz képest. 2011-ben az SHH Észak-Magyarországon 110, Közép-Magyarországon 91% volt, a két szélsőérték közötti 19 százalékpontos különbség 6 százalékponttal magasabb, mint 2000-ben.

Részletek A 2000 és 2011 közötti időszakban a férfiaknál nőttek, a nőknél viszont mérséklődtek a különbségek az egyes régiók SHH-értékei között. 2011-ben az észak-magyarországi férfiak standardizált halandósági hányadosa 116, a közép-magyarországiaké 88% volt. A két szélsőérték közötti különbség 28 százalékpont, 11 százalékponttal magasabb, mint 2000-ben.

A női SHH-értékeit tekintve mindkét időpont területi rangsorában Közép-Magyarország helyzete a legkedvezőbb. Változás történt viszont a legkedvezőtlenebb értékű régióval: míg 2000-ben Dél-Dunántúl mutatója volt a legmagasabb, addig 2011-re a nőknél is Észak-Magyarország került erre a helyre. A két szélső érték közötti különbség viszont csökkent, mivel 2000-ben még 15 százalékpont volt a különbség, 2011-re viszont ez 11 százalékpontra mérséklődött.

74.2. ábra

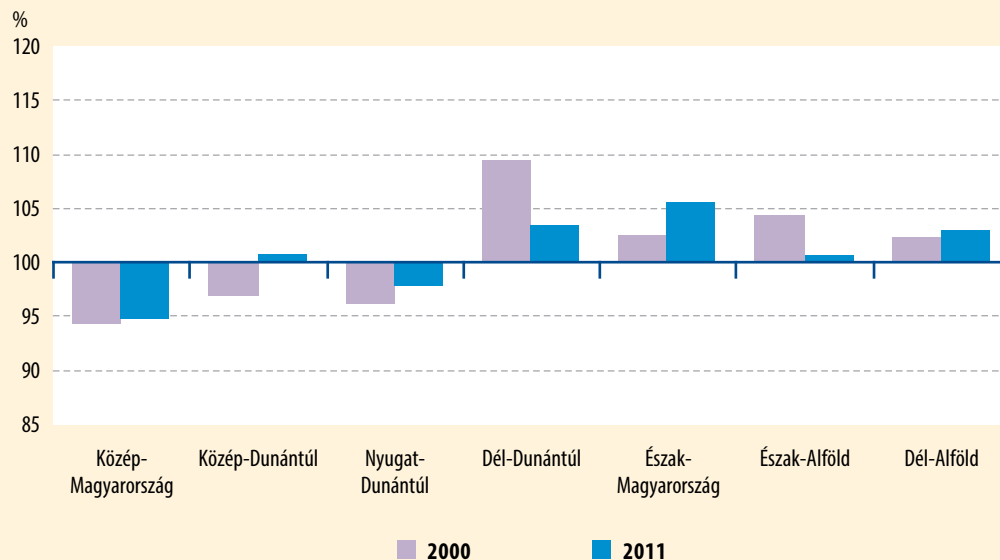
Férfiak standardizált halandósági hányadosa régióként

28 százalékponton nőtt a különbség a férfiak észak-magyarországi és közép-magyarországi SHH-ja között.

74.3. ábra

Nők standardizált halandósági hányadosa régióként

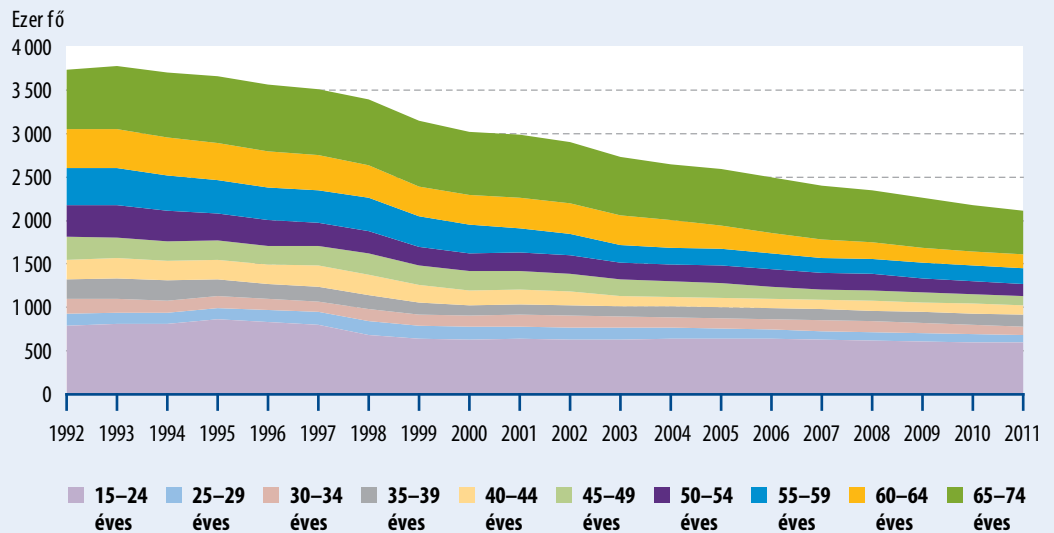

A nők esetében mérséklődött a különbség a legmagasabb és a legalacsonyabb SHH-értékű régiók között.

Definíció A standardizált halandósági hányados (SHH) a régiókban ténylegesen megfigyelt és az országos standard súlyokkal várható halálozások hányadosa, százalékos formában fejezi ki a régiók halandóságának eltéréseit az országos átlagtól. Ha egy régió halandósága magasabb az országos ér-

téknél, akkor a standardizált halandósági hányadosa nagyobb, mint 100%.

Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya

Kulcsszavak **alacsony iskolai végzettség, iskolai végzettség, oktatás**75.1. ábra **Az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők száma korcsoportonként**

! *Továbbra is csökken az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők száma.*

Relevancia Az iskolai végzettség szintje szorosan összefügg a munkavállalási esélyekkel, de az élet egyéb területein is hátrányt jelent a képzettség alacsony szintje. Az iskolai végzettség szintjének növelése segíti a társadalmi kohézió megteremtését, és az életesélyek javulásával jár együtt.

Elemzés Míg a 15–74 éves népesség létszáma nem változott, addig az alacsony iskolai végzettségűek száma az iskolázottsági szint emelkedésének köszönhetően fokozatosan csökkent. Ennek köszönhetően amíg 1992-ben még a 15–74 évesek közel fele tartozott az alacsony iskolai végzettségűek közé, 2011-ben már csak 28%-uk. 1992 és 2011 között közel 43%-kal lettek kevesebben azok, akiknek legfeljebb általános iskolai végzettséget sikerült szerezniük.

Nemzetközi kitekintés Az alacsony iskolai végzettségűek aránya Magyarországon folyamatosan alacsonyabb az uniós átlagnál, és e csoport aránya nagyobb ütemben is csökken. A legrosszabb mutatóval Málta rendelkezik – a 25–64 éves korosztály 69%-a alacsony iskolai végzettségű –, szorosan mögötte Portugália (65%) következik. A rangsor másik végén Litvánia, Csehország és Szlovákia áll.

Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az Európai Unióban, 2011, %

Részletek A demográfiai csere, illetve a felsőoktatási expanzió eredményeként 1992 és 2011 között az összes korcsoport iskolai végzettségének szintje jelentősen (25–62%) emelkedett. A legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők számának csökkenése elsősorban a középkorúaknál (45–64 évesek) volt erőteljes. 1992-ben az alacsony iskolai végzettségűeknek 40%-a a korszak két végéről, a 15–24 és 65–74 évesek közül került ki, míg 2011-ben ez az arány már több mint 50%.

Az alacsony iskolai végzettségűek aránya az oktatási intézmények és így a magasabb szintű tanulmányokat folytatók, valamint a magasabb végzettséget igénylő foglalkozásokban dolgozók koncentrációja miatt Közép-Magyarországon nagyságrendekkel alacsonyabb (20%) a többi régióhoz képest. Észak-Alföldön ez az arány megközelíti a 34%-ot.

Definíció Alacsony iskolai végzettségűeknek azokat tekintjük, akik legfeljebb az általános iskola 8 osztályát végezték el.

Stadat-táblák

2.1.23. A 15–74 éves népesség száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként (1998–)

EU-27, 26,6

BE 28,7

FR 28,4

NL 27,7

IE 26,6

RO 25,1

CY 25,0

UK 23,6

DK 23,1

LU 22,7

BG 19,8

HU 18,2

SE 18,0

AT 17,5

FI 16,3

SI 15,5

DE 13,7

LV 12,3

EE 11,1

PL 10,9

SK 8,7

CZ 7,7

LT 7,1

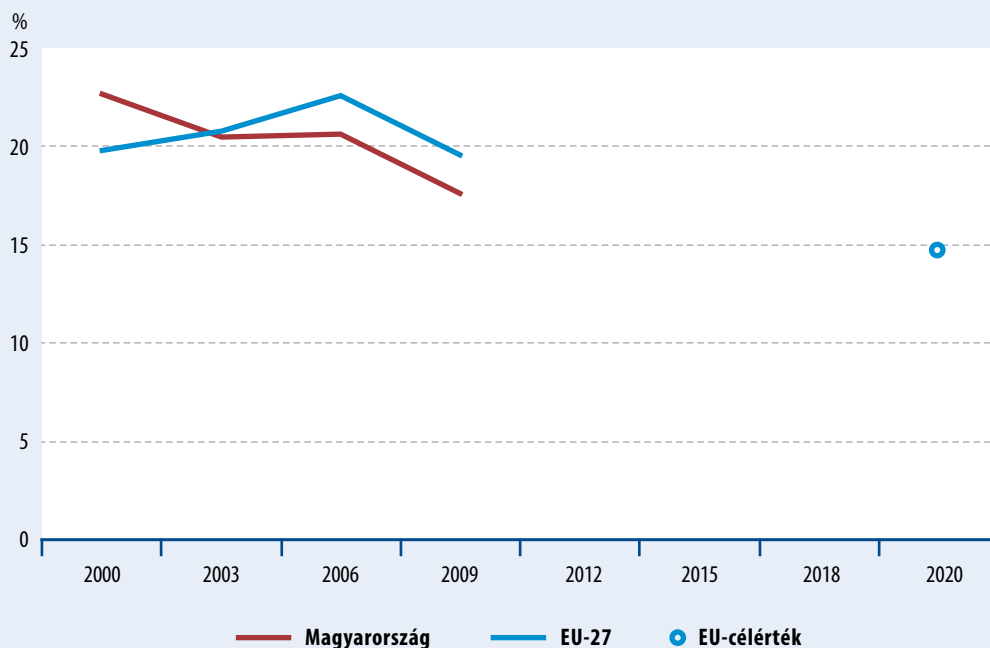
Rosszul olvasó tanulók aránya

Kulcsszavak rosszul olvasó tanulók, oktatás

76.1. ábra

Rosszul olvasó tanulók aránya

Forrás: Eurostat.

A legutóbbi PISA-felmérés szerint Magyarországon a rosszul olvasók aránya jelentősen csökkent.

Relevancia Az általános műveltség, a kulturális szocializáció minőségének javításához biztosítani szükséges a magyar és az egyetemes kultúra értékeihez való jobb hozzáférést, erősíteni kell a kulturális alapszolgáltatások elérhetőségét a közösségi terek, a kulturális infrastruktúra fejlesztése révén, erősíteni kell a kultúra és a közösségi tevékenységek szerepét az oktatásban és képzésben. Mindezeknek elengedhetetlen feltétele a megfelelő minőségű szövegértés. Uniós célkitűzés, hogy az olvasás terén gyengén teljesítő 15 évesek arányát 2020-ra 15% alá kell csökkenteni.

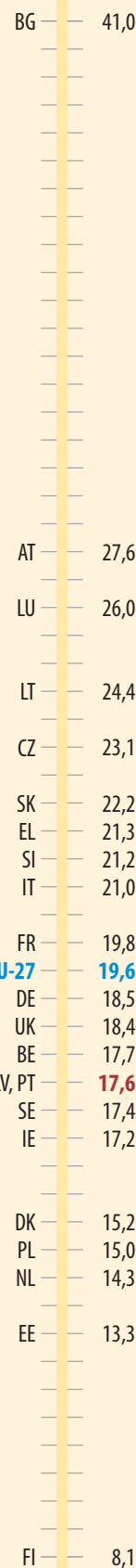
Elemzés Magyarország jelentős javulást ért el az ezredforduló óta. Míg 2000-ben a diákok 23%-a tartozott a rosszul olvasók (leszakadók) közé, addig 2009-ben már csak 18%.

Nemzetközi kitekintés Míg Finnországban a rosszul olvasó tanulók aránya csupán 8%, addig Bulgáriában és Romániában 40% feletti. Magyarország az első harmadhoz tartozik, a

környező országokat a magyar értéknél rosszabbak jellemzik: Szlovénia, Szlovákia és Csehország esetében a leszakadók aránya meghaladja a 20%-ot.

Definíció A rosszul olvasók aránya megadja azoknak a tanulóknak az arányát, akik egyes szintű, vagy annál rosszabb értékelést kaptak a nemzetközi tanulói teljesítménymérés (PISA) kombinált szövegértési tesztjén. A szövegértés a PISA definíciója szerint a 15 éves tanulók írásbeli információk felhasználásának képességét méri. Az 5 fokozatú skálán az egyes és alacsonyabb szintű teljesítmény azt jelenti, hogy a tanuló valószínűleg nem érnek el sikereket a PISA által mérni kívánt legalapvetőbb olvasási készségekben. Ezeknek a tanulóknak komoly nehézségeik vannak a szövegértés hatékony használatával, amikor más területen tudásukat és készségeiket kell fejleszteniük.

A rosszul olvasó tanulók aránya az Európai Unióban, 2009, %

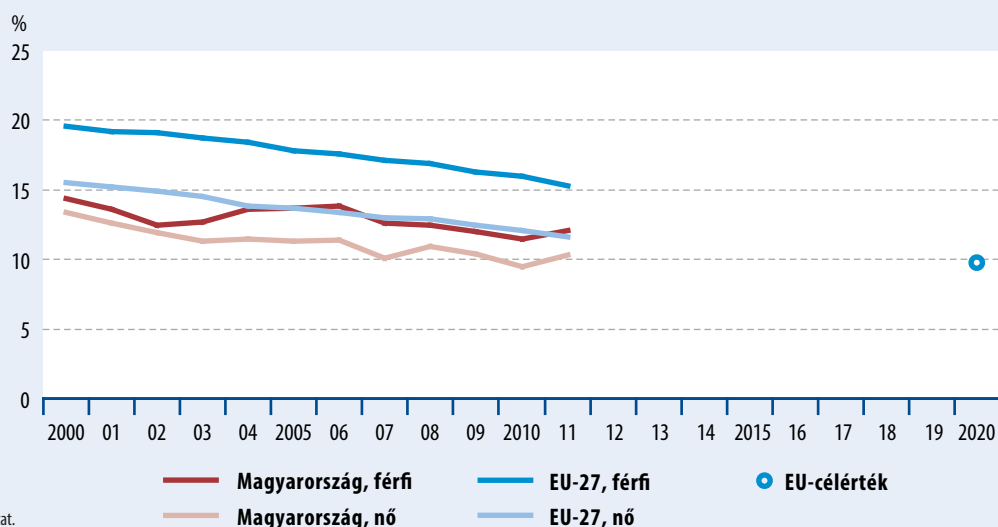

Korai iskolaelhagyók

Kulcsszavak korai iskolaelhagyók, iskolai végzettség, oktatás

77.1. ábra Korai iskolaelhagyók aránya

Forrás: Eurostat.

! A korai iskolaelhagyók aránya Magyarországon 2000 és 2010 között csökkent, 2011-ben kismértékben nőtt, de így is az átlagos uniós érték alatt van.

Relevancia Az EU megújított fenntartható fejlődési stratégiájának a társadalmi integráció, a demográfia és a migráció témakörben egyik legfontosabb célkitűzése „azon erőfeszítések fokozása, melyek célja az iskolai tanulmányaikat korán abahagyók arányának 10%-ra történő csökkentése, valamint annak biztosítása, hogy a 22 évesek legalább 85%-a középsiskolai végzettséggel rendelkezzen. Minden olyan fiatalnak, aki befejezte az iskolát és munkanélküli, négy hónapon belül munkát, szakmai gyakorlatot, kiegészítő képzést vagy más foglalkoztatási intézkedést kell biztosítani.

Elemzés 2000 és 2011 között 2,7 százalékponttal csökkent a 18–24 éves alacsony végzettségű, tanulmányokat nem folytató fiatalok, az ún. leszakadók aránya. Számos tényező közrejátszott ebben: az óvodás éveket követő iskolakezdés a korábban jellemző 6 helyett egyre gyakrabban 7 éves korra tevődik át; emellett 2003-tól folyamatosan egyre több középsiskolában, gimnáziumban vezették be a nulladik, ún. nyelvi előkészítő évfolyamot, ami egy évvel kitolja az érettségi bizonyítvány megszerzéséhez kötött szakképzés időtartamát is 1–2 évvel.

A nők körében a leszakadók aránya folyamatosan alacsonyabb volt, mint a férfiak között, és mivel esetükben nagyobb mértékű csökkenés volt, a 2000. évi 1 százalékpontos eltérés 2011-re 1,8 százalékponttal nőtt.

Nemzetközi kitekintés Jóllehet az Európai Unióban a magyarországit meghaladó ütemű volt a korai iskolaelhagyók arányának csökkenése – a 2000–2011 közötti időszakban több mint 4 százalékpontos –, a magyar iskolarendszer még mindig több, 18–24 éves alacsony végzettségű fiatal számára kínál alternatívát legalább középfokú végzettség megszerzésére, mint az uniós tagországai általában.

Definíció A mutató a korai iskolaelhagyóknak a megfelelő korcsoportba tartozó (18–24 éves) népességen belüli arányát jelzi. Korai iskolaelhagyóknak azok az alacsony végzettségű 18–24 évesek minősülnek, akik a kikérdezést megelőző négy hét folyamán semmilyen (sem iskolarendszerű, sem iskolarendszeren kívüli) oktatásban, képzésben nem vettek részt.

Stadat-táblák

2.2.4. A tanulás egyéni, társadalmi eredménye, eredményessége (2000–2011)

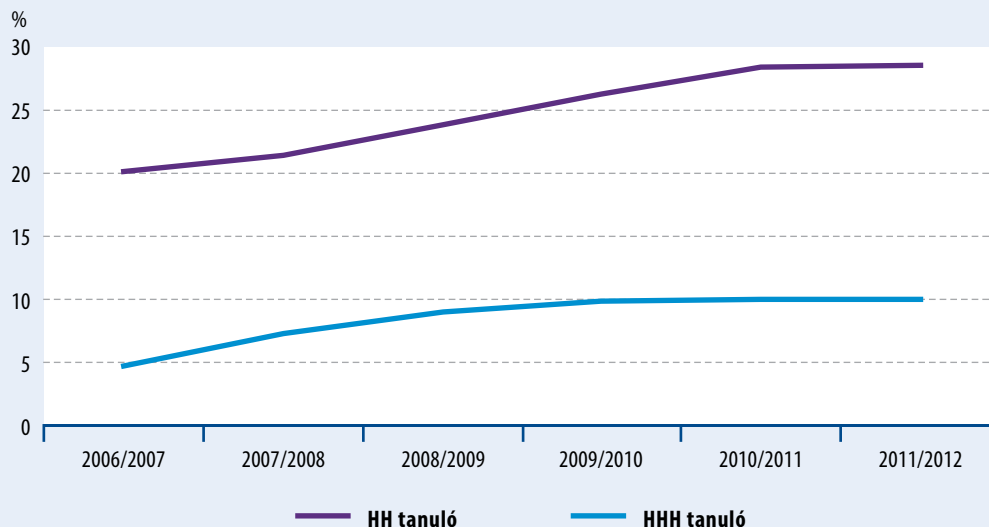
A korai iskolaelhagyók aránya az Európai Unióban, 2011, %

MT	33,5
ES	26,5
PT	23,2
IT	18,2
RO	17,5
UK	15,0
EU-27	13,5
EL	13,1
BG	12,8
BE	12,3
FR	12,0
LV	11,8
DE	11,5
CY, HU	11,2
EE	10,9
IE	10,6
FI	9,8
DK	9,6
NL	9,1
AT	8,3
LT	7,9
SE	6,6
LU	6,2
PL	5,6
SK	5,0
CZ	4,9
SI	4,2

Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók

Kulcsszavak **hátrányos helyzetű tanulók, halmozottan hátrányos helyzetű tanulók**

78.1. ábra

Hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya a nappali oktatásban

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma.

Mind a hátrányos, mind a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók arányának növekedése megállt.

Relevancia A társadalmi kohézió olyan viszonyok kialakítását kívánja meg, amelyek hosszú távon mindenki számára biztosítják a társadalmi-gazdasági részvétel alapfeltételeit; megteremtik, és nyitva hagyják a mobilitási utakat az egyén számára.

A magyar oktatási rendszer – mint ahogy azt hazai és nemzetközi felmérések adatai (PISA-jelentés, 2000 és 2003) is igazolták – nem minden esetben biztosít egyenlő esélyeket az abban részt vevők számára. Tény, hogy a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok rosszabb feltételek mellett, alacsonyabb színvonalú oktatásban részesülnek. A közoktatásban az újratermelődő és generációról generációra állandósuló társadalmi különbségek ellensúlyozására egyre több kezdeményezés indul, az esélyegyenlőtlenségek megszüntetését a fejlesztési stratégiák is prioritásként fogalmazzák meg.

Elemzés A hátrányos helyzetű (HH) gyermekek száma és aránya a 2011/2012. tanévben az előző évihez hasonlóan alakult a nappali oktatásban. A közoktatás alsóbb szintjein 30% feletti a hátrányos helyzetű tanulók aránya, az érettségit adó középiskolai szinten ez az érték sokkal alacsonyabb, a szakközépiskolákban 16, a gimnáziumokban pedig 8%.

Csakúgy, mint a hátrányos helyzetű gyermekeké, a nappali oktatásban részt vevő halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) gyermekek száma és aránya is hasonló a 2011/2012. tanévben az előző évihez.

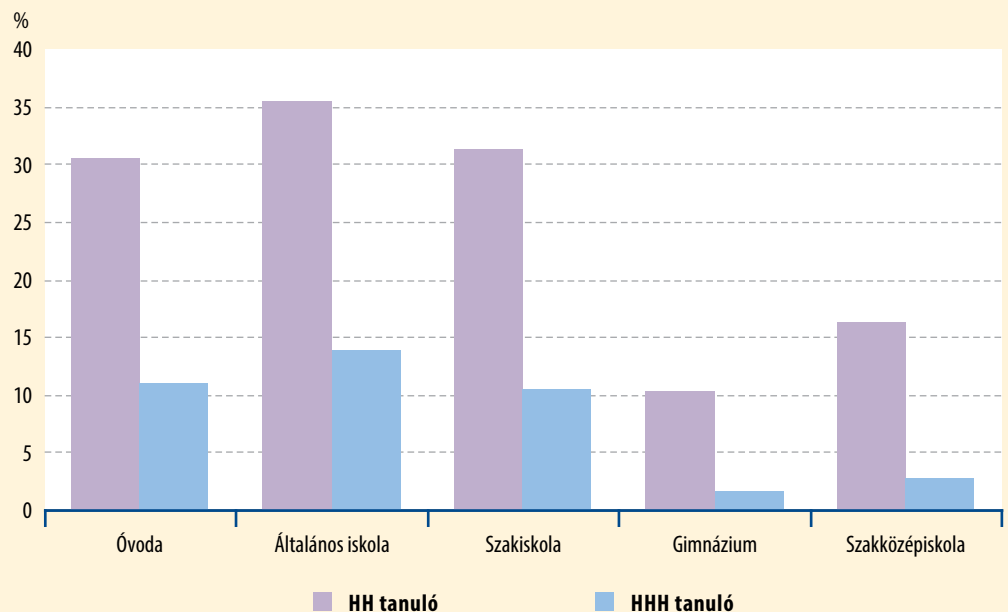
A közoktatás alsóbb szintjein 10% feletti a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya, az érettségit adó középiskolai szinten pedig szintén sokkal alacsonyabb, a szakközépiskolákban 2,8, a gimnáziumokban 1,3%.

Részletek Észak-Alföld és Észak-Magyarország – kivéve Heves megyét – helyzete a legrosszabb, e két régióban a hátrányos tanulók aránya 18, illetve 16 százalékponttal, a halmozottan hátrányos tanulók tekintetében pedig 11 és 10 százalékponttal magasabb az országos átlagnál. Ezzel szemben Közép-Magyarországon (Budapest és Pest megye) a veszélyeztetett csoportba tartozók aránya (14%) az átlag felét, a HHH-arány (3%) az országos érték harmadát sem teszi ki.

Definíciók

Hátrányos helyzetű gyermek, tanuló az, akinek családi körülményei, szociális helyzete miatt rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságát a jegyző megállapította.

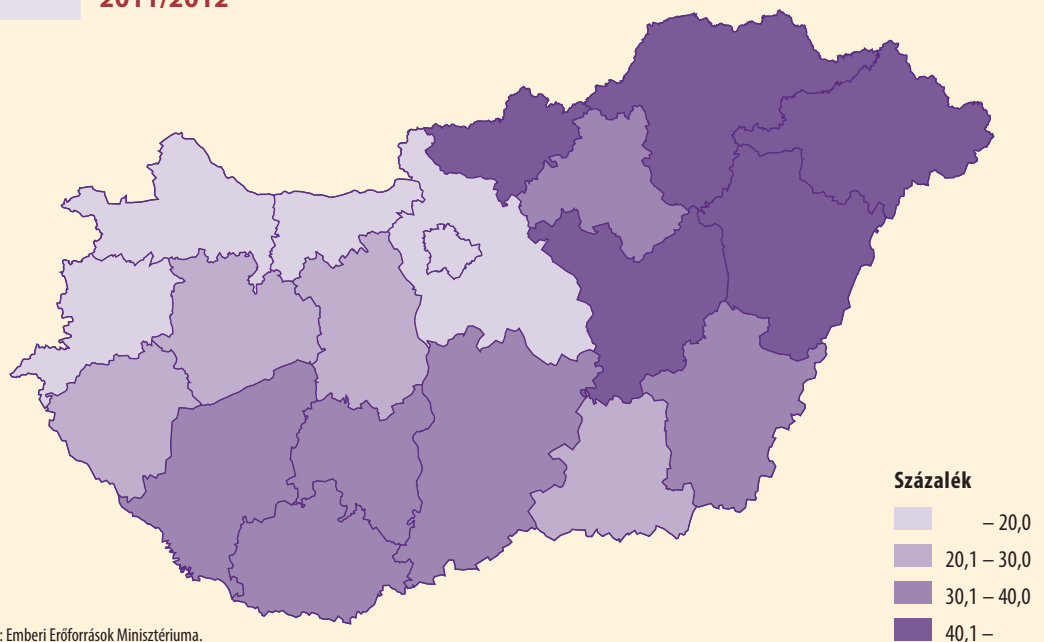
78.2. ábra

Hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya a nappali oktatásban iskolatípus szerint, 2011/2012

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma.

A közoktatás alsóbb szintjein kedvezőtlenebb a helyzet.

78.3. ábra

Hátrányos helyzetű tanulók aránya a nappali oktatásban megyénként, 2011/2012

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma.

A hátrányos helyzetű tanulók aránya Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében több mint ötszöröse Budapesthez képest.

Halmozottan hátrányos helyzetű az a hátrányos helyzetű gyermek, tanuló, akinek a törvényes felügyeletét ellátó szülője önkéntes nyilatkozatban kijelenti, hogy legfeljebb az iskola

nyolcadik évfolyamán folytatott tanulmányait fejezte be sikeresen. Halmozottan hátrányos helyzetű az a gyermek, tanuló is, akit tartós nevelésbe vettek.

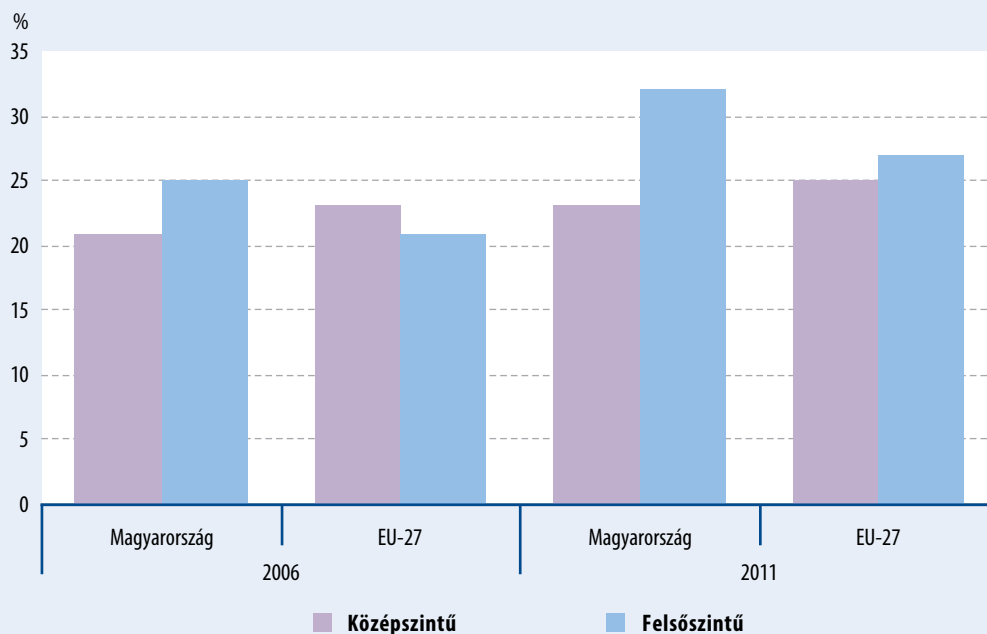
Számítógépes ismeretek

Kulcsszavak számítógépes ismeretek, számítógép

79.1. ábra

Legalább középszintű számítógépes ismeretekkel rendelkezők aránya

Forrás: Eurostat.

A legalább középszintű számítógépes ismeretekkel rendelkezők aránya 2011-ben 23% volt Magyarországon.

Relevancia A digitális forradalom hatására megnövekedett munkahelyi számítógép-használat megköveteli a számítógépes ismeretek bővítését, folyamatos fejlesztését. Amellett, hogy a munkaerőpiacon való sikeres megjelenés egyik feltétele a digitális írástudás – azon készséggé fejlesztett ismeretek összessége, melyek biztosítják a felhasználók számára a számítógépek nyújtotta lehetőségek kihasználást –, hozzájárul az általános műveltség gyarapításához, mindennapi életünk megkönnyítéséhez is.

Elemzés Az e-képességek terén hazánkban a 16–74 éves lakosság körében jelentős előrelépés történt 2006 óta. 2011-re mintegy minden harmadik lakos felsőszinten és több mint ötöde középszinten használta a számítógépet. A felsőszintű ismeretekkel rendelkező lakosság aránya 2006-hoz viszonyítva 7 százalékponttal emelkedett, jelenleg 32%. A középszintű ismeretekkel bíró lakosság aránya 2 százalékponttal nőtt, 2011-ben elérte a 23%-ot.

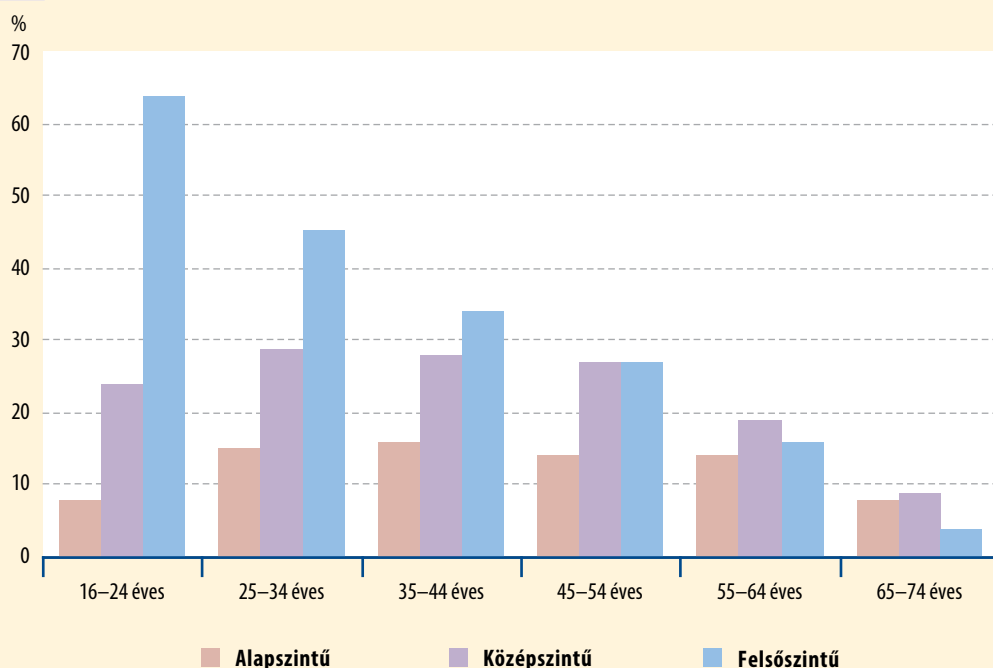
Nemzetközi kitekintés Mind a középszintű, mind a felsőszintű számítógépes ismeretekkel rendelkezők arányának bővülése hasonlóan alakult hazánkban, mint az Európai Unió tagállamaiban átlagosan. Viszont míg a hazai középszintű ismeretekkel rendelkezők aránya elmarad az uniós átlagtól, addig a felsőszintű számítógépes tudás évek óta meghaladja azt. 2011-ben a különbség mintegy 5 százalékpontos volt. Magyarország (32%) az európai uniós listán a hatodik helyet foglalja el, 5 másik tagállammal, Észtországgal, Spanyolországgal, Litvániával, Hollandiával és az Egyesült Királysággal karöltve. Számítógépes ismeretekkel legnagyobb arányban Luxemburgban és Finnországban rendelkeznek (43%), míg Romániában csak minden tizedik lakos képes a felsoroltak közül 6 műveletet elvégezni.

Részletek A 2011-es felmérés szerint a magyar, 16–74 év közötti lakosság 74%-a használt már számítógépet. A számítógépes ismeretekre vonatkozó kérdések a használat színvonalának

Felsőszintű számítógépes ismeretekkel rendelkezők aránya az Európai Unióban, 2011, %

79.2. ábra Számítógépes ismeretekkel rendelkezők aránya, 2011

A 16–24 éves fiatalok 64%-a rendelkezik felsőszintű ismeretekkel.

megismerését célozták meg. A 16–44 évesek az átlagot (32%) meghaladó arányban rendelkeznek felsőszintűnek tekintett ismeretekkel. Közülük kiemelkednek a 16–24 éves fiatalok, akiknek kétharmada magas szintű számítógép-használó. A 25 és 34 év közötti fiatal lakosok közt is mintegy háromszor annyi a magas digitális írástudással rendelkező, mint az alapszintű. A 35 és 44 év közötti korcsoportban is még minden harmadik felsőszinten tud bánni a számítógéppel. A 45 és 54 év közötti korosztály esetén a felső- és a középszintű tudásuk aránya megegyezik (27%), az 55 és 64 év közötti lakosságnál viszont már kevesebb a magas, mint a közepes tudásszinttel rendelkező. A legidősebbek, a 65 év felettiek között a számítógépes ismeretekkel rendelkezők aránya 10% alatti.

Definíciók

A számítógépes ismeretek mutatója megadja a különböző szintű számítógépes ismeretekkel rendelkező 16–74 éves lakosok arányát a teljes azonos korcsoportú népességre nézve. Az e-képességek olyan felhasználói képességek, amelyek az új információs és kommunikációs technológiai eszközök hatékony alkalmazását teszik lehetővé.

Számítógépes ismeretek köre:

- 1) Fájlok, mappák kezelése (másolása, törlése, áthelyezése)
- 2) Szövegszerkesztő használata (szövegrészek másolása, kivágása és beillesztése dokumentumon belül)
- 3) Táblázatkezelő használata / matematikai alapműveletek (összeadás, kivonás, szorzás, osztás) végzése matematikai képletek segítségével, pl. Excelben
- 4) Fájl tömörítése (pl. WinZip használatával)
- 5) Új eszközök csatlakoztatása, installálása (nyomtató, modem stb.)
- 6) Számítógépes program írása speciális programnyelv használatával.

Tudásszintek:

Alapszintű: akik 1 vagy 2,
középszintű: akik 3 vagy 4,
felsőszintű: akik 5 vagy 6 műveletet végeznek a felsoroltak közül.

Azok, akik a 6 művelet közül egyiket sem jelelték meg, nem rendelkeznek számítógépes ismeretekkel.

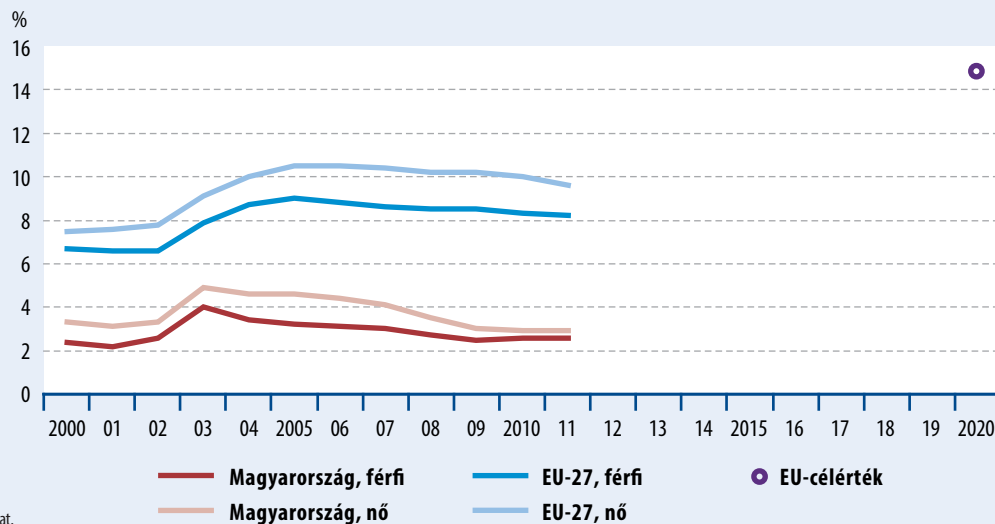
Egész életen át tartó tanulás

Kulcsszavak egész életen át tartó tanulás, oktatás, képzés

80.1. ábra

Élethosszig tartó tanulás a 25–64 éves népességben belül

Forrás: Eurostat.

2011-ben az érintett népességnek 2,7%-a vett részt valamilyen képzésben.

Relevancia Az egyén egész életen át tartó tanulási folyamata a munkaerőnek a gazdaság által megkövetelt változó igényekhez való alkalmazkodását szolgálja. Az ún. európai referenciaértékekben rögzítették, hogy 2020-ra a felnőttek átlagosan legalább 15%-ának biztosítani kell az egész életen át tartó tanulásban való részvételét.

Elemzés 2000–2002 között a 25–64 éves népességben belül 3% körül alakult az élethosszig tartó tanulásban részt vevők aránya, ez a 2003-as mintegy 1,5 százalékpontos ugrásszerű növekedés után 2006-ig évi 4% körüli szinten állandósult. Ezt követően azonban folyamatosan csökkent, 2011-ben az érintett népességnek már csak 2,7%-a tanult vagy képezte magát. A csökkenő részvételi arány oka a globálisan kibontakozó világválság is lehet, de kutatások és kiegészítő felvételek eredményei egyértelműsítik, hogy egyre többen nem vesznek számításba olyan képzéseket a kérdés megválaszolásakor, amelyek rövidebb ideig tartanak, egy-két napos betanítási folyamatot jelentenek, vagy esetleg nem a munkához kapcsolódnak.

Az egész életen át tartó tanulás indikátor nemenkénti felbontásban vizsgálva a nők magasabb részvételét jelzi. Az évezred elején meglévő 1% körüli különbség az évtized derekára megközelítette a 1,5%-ot is, 2005 óta viszont szűkül a rés a két érték között, a 2011-es felmérés eredménye már csak 0,3%.

Nemzetközi kitekintés Amíg az uniós tagországokban a 25–64 évesek közül minden kilencedik, tizedik ember számolt be oktatásban, képzésben való részvételéről, addig Magyarországon ennek még a harmada sem. Magyarországon és az unióban is több nő részese az egész életen át tartó tanulásnak, mint férfi. A skandináv országokban a legmagasabb a különböző képzésekben részt vevők aránya, a közép-kelet-európai tagállamokban a legalacsonyabb.

Definíció Az egész életen át tartó tanulás mutatója a felvételt megelőző négy hétben bármiféle (iskolarendszerű, illetve iskolarendszeren kívüli) oktatásban, képzésben részt vevő 25–64 éveseknek a teljes 25–64 éves népességben belüli arányát jelzi.

DK — 32,3

SE — 25,0

FI — 23,8

NL — 16,7

SI — 15,9

UK — 15,8

LU — 13,6

AT — 13,4

EE — 12,0

PT — 11,6

CZ — 11,4

ES — 10,8

▶ EU-27 — 8,9 ◀

DE — 7,8

CY — 7,5

BE — 7,1

IE — 6,8

MT — 6,6

LT — 5,9

IT — 5,7

FR — 5,5

LV — 5,0

PL — 4,5

SK — 3,9

▶ HU — 2,7 ◀

EL — 2,4

RO — 1,6

BG — 1,2

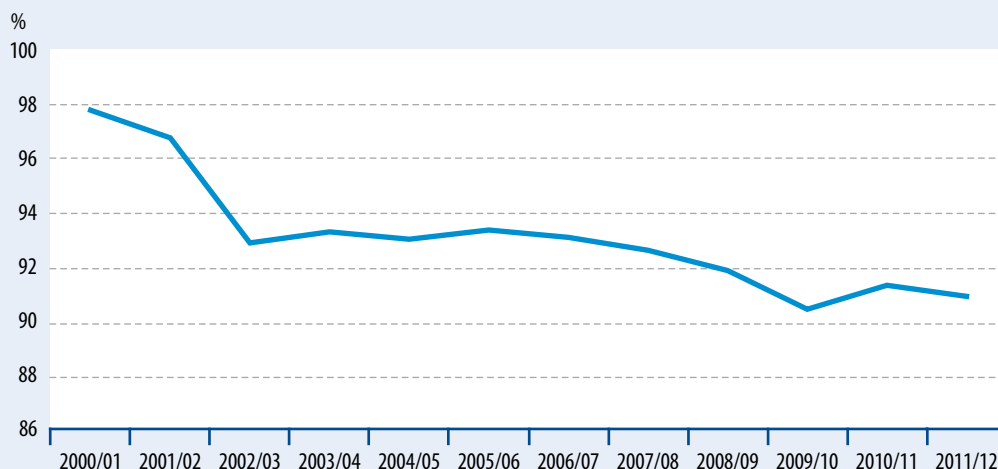
Stadat-táblák

1.3.2. Egész életen át tartó tanulás
(2001–2011)Élethosszig tartó tanulás az Európai Unióban, 2011,
%

Gyermekek óvodai és bölcsődei elhelyezési lehetősége

Kulcsszavak óvodák kihasználtsága, bölcsődék kihasználtsága

81.1. ábra Óvodai kihasználtság

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma.

A 2011/12-es tanévben az óvodai kihasználtság 91%-os volt.

Relevancia A gyermekszegénység visszaszorítása érdekében fontos, hogy a 0–3 éves korosztály és a szülei számára biztosított legyen a hozzáférés az egészségügyi, a gondozási, a fejlesztési és a szociális szolgáltatásokhoz. Ehhez szükséges a helyben elérhető szolgáltatások összehangolása. A későbbi sikeres iskolai karrier megvalapozásához és a lemorzsolódás elkerüléséhez elengedhetetlen a gyermekek hároméves kortól történő óvodáztatása, majd a minőségi, integrált oktatás elérhetőségének biztosítása. A még nem iskolaköteles gyermekek napközben elhelyezési lehetősége elősegíti a szülők munkába állását is.

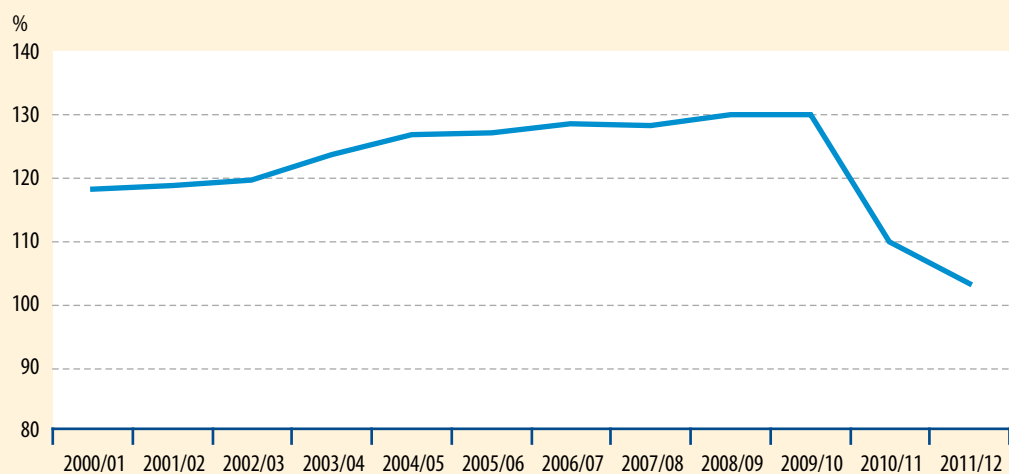
Elemzés Az ezredforduló után 2007-ig fokozatosan csökkent mind az óvodás gyermekek, mind a férőhelyek száma, ezt követően viszont mindkettő nőtt. Az óvodák kapacitáskihasználtsága a 2001. évi 98 %-ról 2009-re 91%-ra esett vissza, azóta ezen az értéken stabilizálódott. Az óvodai férőhelyek kihasználtságára kedvezően hatott az új, többcélú közoktatási intézménytípus, az egységes óvoda-bölcsőde, amely lehetővé teszi az üres óvodai férőhelyek feltöltését háromévesnél fiatalabb gyermekekkel, így módon 2011-ben több mint 500 óvodás korúnál fiatalabb gyermeket láttak el.

Részletek Magyarországon a bölcsődék kapacitáskihasználtsága a 2000-es évek elején 120% körüli volt, 2008-ban a 130%-ot is elérte. A beiratott gyermeke száma rendszeresen nagyobb, mint a férőhelyeké.

2009-et követően csökkent a bölcsődék túltelítettsége. Egyrészt azért, mert 2010. január 1-jétől jogszabályi változások miatt egy bölcsődei csoportban a korábbi 10 helyett 12 gyermek (ha valamennyi gyermek betöltötte a második életévét, akkor legfeljebb 14 gyermek) nevelhető. Másrészt megjelent az egységes óvoda-bölcsőde intézménye, amivel elsősorban azoknak a 2–3 éves gyermeket nevelő szülőknek nyújtanak – munkába állást elősegítő – lehetőséget a napközbeni ellátás igénybevételére, akik olyan kisebb településen élnek, ahol a gyermekek alacsony száma miatt az önkormányzat nem köteles önálló bölcsődét működtetni. A harmadik tényező a családi napközik elterjedése, ami a gyermekek napközbeni ellátásának egyik formája a bölcsőde mellett. Mindezen változások hatására 2011-ben a bölcsődék kihasználtsága 103%-ra süllyedt.

A területi különbségeket illetően nem látható változás. A legnagyobb kapacitáskihasználtság (90% feletti) évről évre az észak-alföldi és a közép-magyarországi megyékben figyelhető meg. Ezzel szemben Tolna megye óvodáinak kihasználtsága 2011-ben a 85%-ot sem érte el.

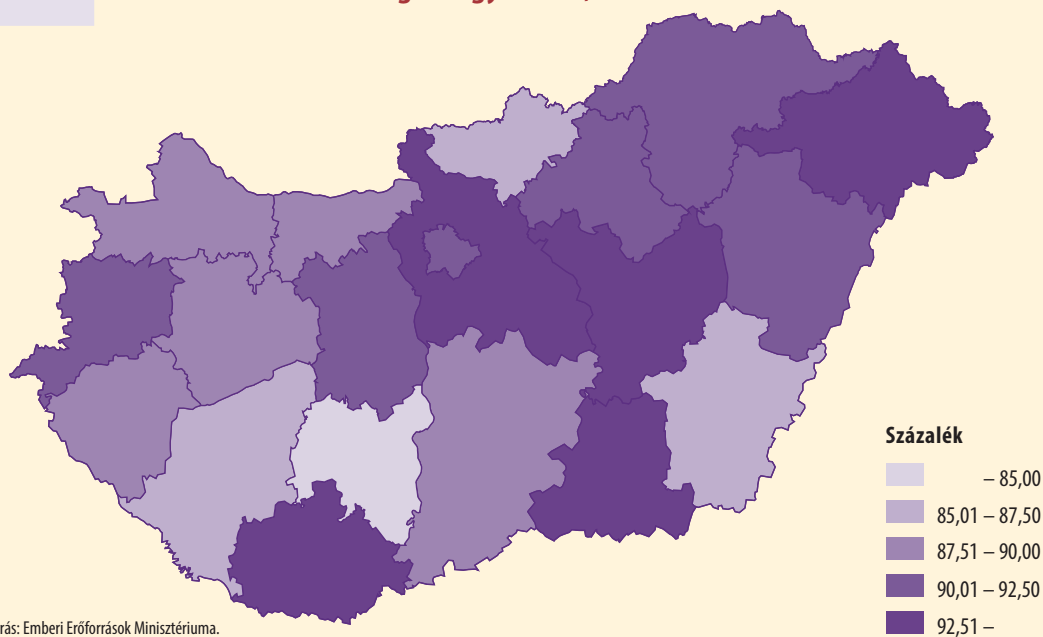

81.2. ábra **Bölcsődei kihasználtság**

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma.

Az utóbbi két évben jelentősen csökkent az évtized folyamán fennálló kapacitáshiány.

81.3. ábra **Az óvodák kihasználtsága megyénként, 2011**

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma.

Az óvodai férőhelyek kihasználtsága Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legmagasabb.

Definíciók

A bölcsődei kihasználtság százalékos mutató, a beíratott gyermekek és a működő bölcsődei férőhelyek számának hányadosával határozható meg.

Az óvodai kihasználtság az óvodába felvett és az adatfelvétel eszmei időpontjában az óvoda nyilvántartásában szereplő gyermekek és a működő óvodák férőhelyének aránya.

Stadat-táblák

2.4.10. Bölcsőde, családi napközi

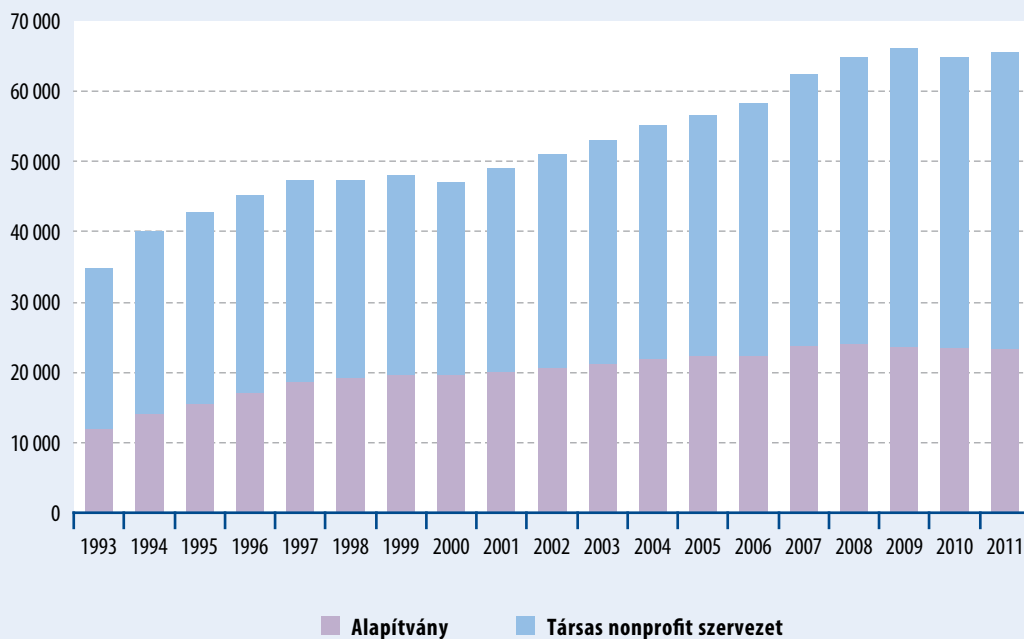
2.6.3. Óvodai nevelés

Civil szervezetek

Kulcsszavak **civil szervezetek, nonprofit szektor, alapítványok, társas nonprofit szervezetek**

82.1. ábra **Civil szervezetek száma**

A civil szervezetek száma 2011-ben 65 ezer körüli volt.

Relevancia A piaci és az állami szektor közé beékelődő civil szervezetek tevékenysége kiterjed a közfeladatok ellátásának hatékonyabbá tételétől kezdve a közintézmények szolgáltatásainak minőségjavításán keresztül az olyan, újonnan megjelenő társadalmi szükségletek kielégítéséig, mint a környezetvédelem, a jogvédelem, humanitárius szolgáltatások. Ezen túlmenően a tudás megosztására alapozva – a civil szervezetek kiemelt szerepvállalásával – az állampolgári aktivitás és elkötelezettség is növelhető.

Elemzés A rendszerváltást megelőzően a tagsági viszonyon alapuló szervezetek abszolút dominanciája volt jellemző, az alapítványok száma elenyésző, napjainkban viszont már ebben a formában működik a nonprofit szektor 36%-a. A társas nonprofit szervezetek esetében az 1995-ig tartó alapítási lázat követően stagnált a számuk, majd 2000-tól újra növekedett. Az alapítványok száma 1995-től a megelőző időszakhoz képest már lassabb ütemben, de szinte fokozatosan nőtt, 2008-ban viszont ez megtorpant. 2011-ben Magyaror-

szágon 23 236 bejegyzett alapítvány működött. 2010-ben több mint 65 ezer volt a teljes nonprofit szektor szervezetszáma.

Nemzetközi kitekintés 1990-ben a magyar nonprofit szektor arányaiban is sokkal kisebb volt, mint a fejlett nyugat-európai országoké. A rendszerváltást követően a civil szervezetek száma gyorsan emelkedett, társadalmi és gazdasági szerepük fokozatosan megerősödött. A legszembetűnőbb különbség a jóléti szolgáltatásokat nyújtó szervezetek alacsony aránya Magyarországon, ellentétben a fejlett országok civil szférájával, ahol éppen ez a legfontosabb terület.

Részletek Azoknál a szervezeteknél, amelyek a település- és gazdaságfejlesztés, a közbiztonság, az oktatás és a vallás területén tevékenykednek, dinamikus, az átlagnál jóval intenzívebb gyarodás volt tapasztalható az egész időszak alatt. Emellett a szabadidős, kulturális, az egészségügyi és szociális, valamint a környezetvédelmi alszektorok mérete is több mint kétszeresére nőtt. Ezzel

szemben a szakmai gazdasági érdekképviseletek, illetve a sport- és tűzoltó-egyesületek száma 1993 és 2011 között csökkent.

Az alapítványi és az egyesületi szféra tevékenységi területek szerinti összetétele alapvetően eltér egymástól. Azon területek aránya, amelyek a nyugat-európai országokhoz képest meglehetősen fejletlenek voltak, jóval nagyobb az alapítványi szférában, mint az egyesületek között.

Napjainkban a tevékenységi szerkezet kiegyensúlyozott. Az egyesületek körében a hagyományoknak megfelelően továbbra is nagy a sport- és szabadidős szervezetek aránya. Emellett számos társas nonprofit szervezet működik

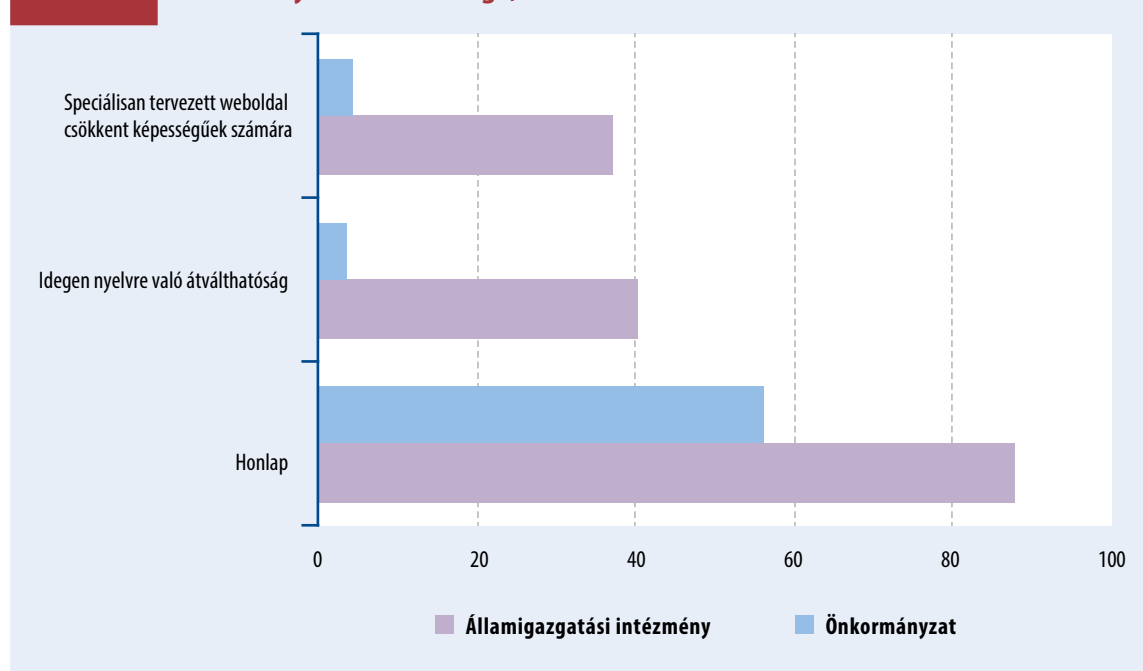
a kultúra és a művészetek területén is. Az oktatási és egészségügyi szervezetek körében az alapítványi forma dominanciája figyelhető meg. A hazai nonprofit szektorban a legkisebb arányban a politikai, illetve a többcélú adományozó szervezetek, valamint a nonprofit szövetségek vannak jelen.

Definíció Nonprofit szervezetek: alapítványok (magán, illetve közalapítványok) és társas nonprofit szervezetek (egyesületek, egyesülések, szövetségek, szakmai, munkaadói és munkavállalói érdekképviseletek, köztestületek, nonprofit gazdasági társaságok, nonprofit intézmények).

Az e-kormányzás elérhetősége

Kulcsszavak e-kormányzás, e-közigazgatás

83.1. ábra E-kormányzás elérhetősége, 2011

Az államigazgatási szervek nagyobb arányban rendelkeznek honlappal, mint az önkormányzatok.

Relevancia Az infokommunikációs technikák a 21. századi fejlődés hajtómotorjaként szolgálnak. A különböző modern információszolgáltató eszközök a dematerializáció révén pozitív hatást gyakorolhatnak a közlekedésre, a szállításra, a kereskedelemre, az egészségügyre, és a termelési folyamatokra is.

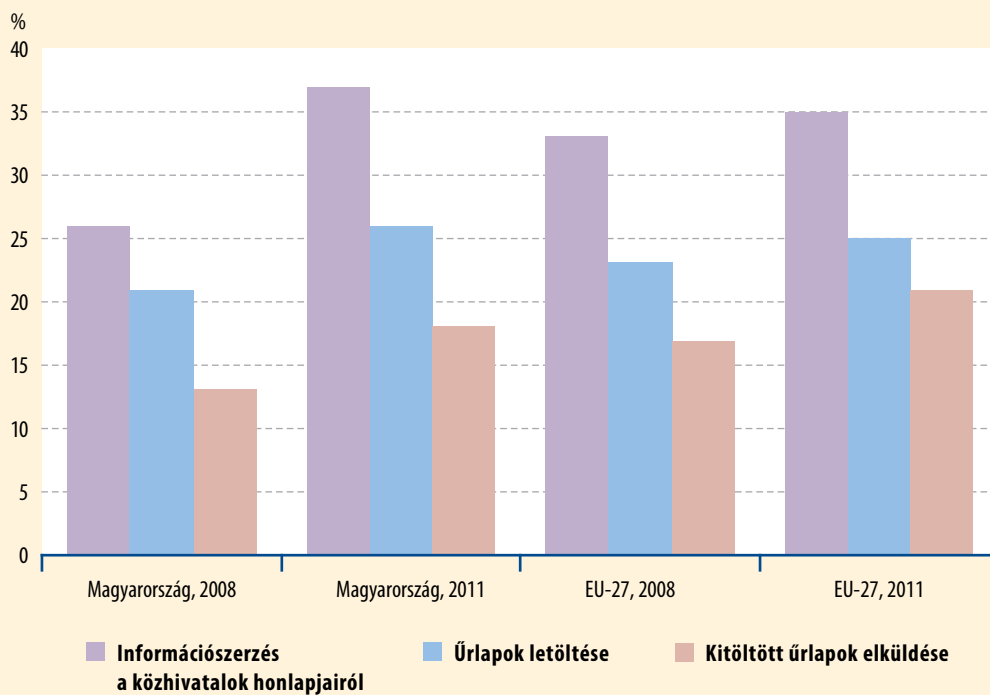
Elemzés Az e-közigazgatás fejlettségének egyik fontos indikátora a honlapok elterjedtsége és sokfélesége. 2011-ben a megfigyelt közigazgatási intézmények 58%-a rendelkezett saját honlappal. Az államigazgatási intézmények 88%-a volt elérhető a világhálón, ez az arány az önkormányzatok esetében 56%. A fejlettséget az adott honlap választható segédfunkcióinak elérhetőségével is vizsgálhatjuk. A megfigyelt államigazgatási intézmények honlapjain 40%-ban volt lehetőség idegen nyelvre való átváltásra, 37%-uk kínált alternatív felületet a csökkent látóképességűek számára. Az önkormányzatok esetében ezekre az opciókra az esetek töredékében, csupán 4%-ában volt lehetőség. A lemaradásuk különös tekintettel a speciálisan alternatív felületek esetében jelentős.

Nemzetközi kitekintés 2008-ban hazánkban az e-kormányzás használata a lakosság körében a 3 kategóriát (információszerzés, űrlapok letöltése, kitöltött űrlapok elküldése) illetően alacsonyabb intenzitású volt, mint az uniós átlag, azonban 2011-re mind az információszerzés, mind az űrlapok letöltése terén megelőzte azt, 2, illetve 1 százalékponttal.

Részletek 2011-ben a 16–74 év közötti hazai lakosság 37%-a kereste fel az e-kormányzati portálokat információszerzés (pl. hivatali nyitva tartás vagy ügyintézéshez szükséges okmányok áttekintésével kapcsolatos tájékozódás) céljából, ezt 2008-ban csak minden negyedik ember tette ezt. A második kategória, az űrlapok letöltésének gyakorisága is emelkedett, 21%-ról 26%-ra a 4 év során. 2011-ben a lakosság 18%-a élt a lehetőséggel, hogy a kitöltött űrlapokat visszaküldje a közigazgatási honlapra, többségükben az adóbevallást bonyolították le elektronikus úton.

Az e-közigazgatási szolgáltatások iránti keresleti oldal változása fontos mutatószáma az információs társadalom fejlődésének. 2010-ben az internethasználó magyarországi vállalkozások

83.2. ábra Az e-kormányzás használata a lakosság által a megelőző 12 hónapban

Forrás: Eurostat.

2011-ben a lakosság 37%-a használta az e-kormányzati weboldalakat információ-szerzés céljából.

93%-a vette igénybe információ szerzésére a közigazgatási intézmények honlapjait. Űrlapokat a vállalkozások 89%-a töltött le, és 83%-uk vissza is juttatta azokat elektronikus úton a közigazgatási szervhez. Az e-közigazgatási eljárások legmagasabb szintjén minden ügyintézésrel kapcsolatos munkát elektronikusan valósítanak meg, beleértve az esetlegesen felmerülő pénzügyi mozgásokat is. 2010 folyamán a magyarországi internethasználó vállalkozások mintegy 51%-a intézte ügyeit teljes mértékben elektronikus úton, közel háromnegyedikük vette igénybe a világhálót munkavállalói után fizetendő járulékaiknak, társasági adójának és az általános forgalmi adó bevallására. Ennél alacsonyabb arányban, mintegy 38%-ban bonyolították elektronikusan vámmal és fogyasztási adóval kapcsolatos ügyintézésüket.

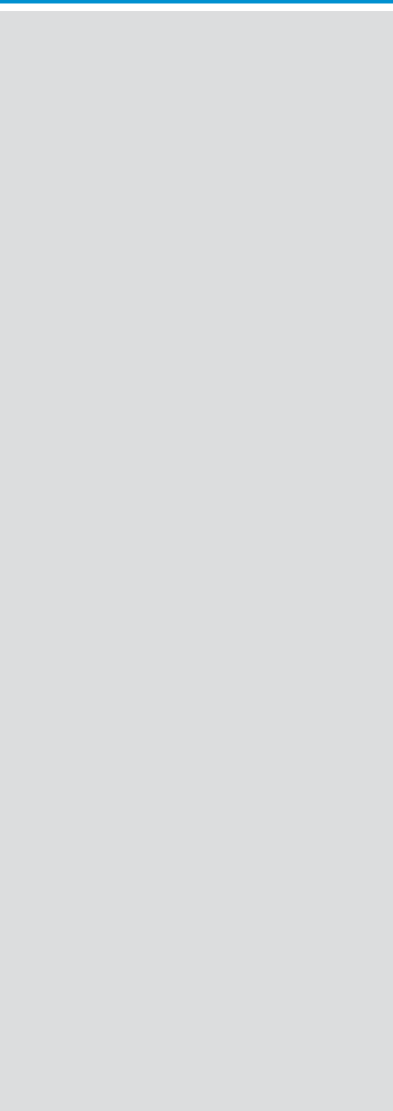
Definíciók

Az e-kormányzás elérhetősége mutató a honlappal rendelkező közigazgatási intézmények arányát mutatja államigazgatási és önkormányzati bontásban. Az intézmény önálló honlapjának tekintjük azokat az oldalakat is, amelyek tartalmának és stílusának kialakításába az intézmény be-

lesz, függetlenül attól, hogy azt a felettes szerv, vagy a helyi informatikus alakította ki.

Az e-kormányzás lakosság általi használatának indikátora leírja, hogy a felmérést megelőző 12 hónapban a 16 és 74 év közötti lakosság hány százaléka használta az elektronikus közigazgatási honlapokat információszerzésre, űrlapok letöltésére vagy kitöltött nyomtatványok visszaküldésére.

Összefoglaló

A gazdaság a természeti és a társadalmi rendszerek részét képező rendszer, a társadalmi szükségletek kielégítésére alkalmas javak és szolgáltatások előállítását, azok szétosztásának és fogyasztásának a mechanizmusát kell biztosítani. Ehhez igénybe veszi az öt körülvevő rendszerek erőforrásait.

A gazdasági rendszer a természeti és társadalmi rendszerekre kifejtett hatásai nem egyszerűek, és nem egyirányúak: közvetlenül vagy a társadalmi hatásokon keresztül befolyásolják a természeti környezetet, ami visszahat a gazdaságra is. A rendszerek komplex hálózata – ezen belül társadalmunk – fenntartható módon csak akkor képes tovább „létezni”, ha a külső rendszerek alapelveit szem előtt tartva alakítjuk ki új gazdasági szemléletünket. Ebből kiindulva szükségszerű valamennyi gazdasági döntés során a két további rendszert egyidejűleg, mellérendelten, egymásra hatásukat szem előtt tartva figyelembe venni, elemezni.

Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám	
Általános gazdasági mutatók	84	Bruttó hazai termék (GDP)	167	
	85	Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)	170	
	86	Bruttó állóeszköz-felhalmozás	172	
	87	Bruttó megtakarítási ráta	174	
	88	A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága	175	
	89	Munkaerő-termelékenység	177	
	90	Hazai anyagfelhasználás	178	
	91	Működő vállalkozások	180	
	92	Kutatási és fejlesztési ráfordítások	182	
	93	Fogyasztóiár-index (infláció)	184	
Gazdasági kapcsolatok	94	Külkereskedelmi termékforgalom egyenlege	186	
	95	Külföldi működőtőke-befektetés	188	
	96	Osztalék formájában kivitt jövedelem	190	
	97	Nemzetközi árverseny-képességi index	191	
Energia	98	Energiainport-függőség	192	
	99	Energiaintenzitás	194	
	100	Megújuló energiaforrások	196	
	101	A közlekedés energiafelhasználása	199	
	102	Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás	201	
	103	Kapcsolt hő- és energiatermelés	202	
	104	Implicit energiaadó	203	
Közlekedés	105	Az áruszállítás teljesítménye	204	
	106	A személyszállítás teljesítménye	206	

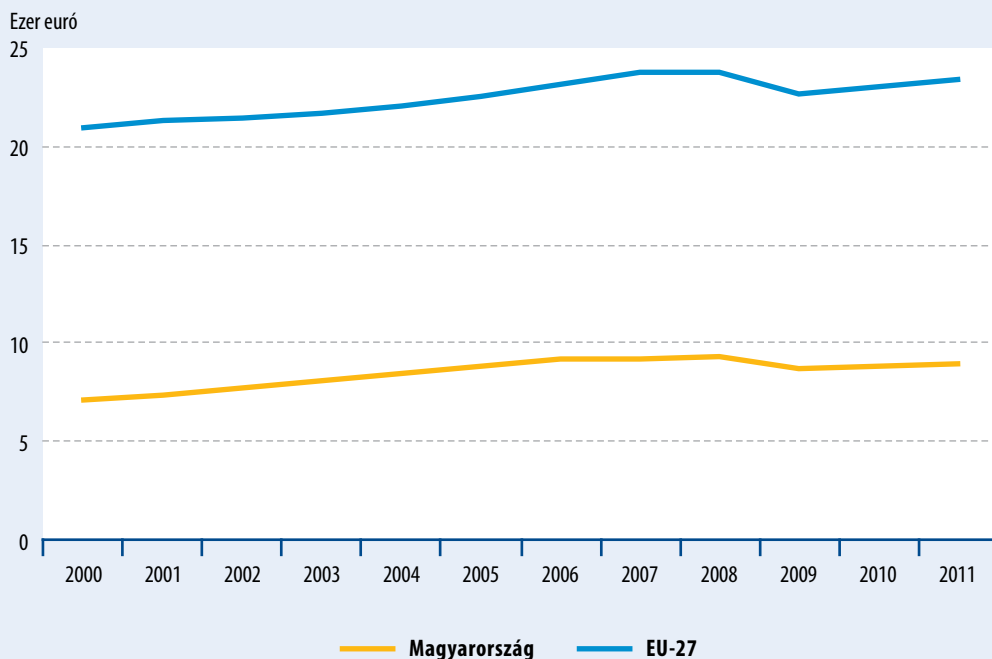

Bruttó hazai termék (GDP)

Kulcsszavak bruttó hazai termék (GDP), egy főre jutó GDP

84.1. ábra Az egy főre jutó GDP 2005. évi átlagáron

Forrás: Eurostat.

Az egy főre jutó GDP növekedési trendje 2000-től az uniós átlaggal közel megegyezően változott, ahhoz nem közeledett.

Relevancia A GDP növekedési üteme a gazdaság dinamizmusáról, versenyképességéről tájékoztat. A magas GDP-növekedési ráta azt jelenti, hogy a társadalom további gazdasági erőforrásokat tud teremteni a jelen generáció növekvő gazdasági szükségleteihez, a magasabb jövőbeni megtérülés reményében befektetéseket eszközölhet, illetve más társadalmi és környezeti célokat is megvalósíthat. Mindemellett az egy főre jutó GDP nem tekinthető a jólét átfogó mutatószámának. A növekvő termelés környezetszennyezést, egészségi problémákat és ezzel gyakran együtt járó olyan kiadásnövekedést okozhat, ami ugyan növeli a GDP-t, de nem járul hozzá az életminőség javulásához.

Elemzés 1997-2006 között a GDP minden évben legalább 3%-kal nőtt az előző évhez viszonyítva. Ebben az időszakban elsősorban az ipar volt a növekedés motorja. 2007-ben a GDP stagnált: a szolgáltatások és a mezőgazdaság visszaesését ellensúlyozta az ipar növekedése. A 2008 első felében még jól teljesítő iparban a gazdasági válság

hatására az év második felétől csökkenés következett be. A szolgáltatások teljesítménye stagnált, a kedvező időjárásnak köszönhetően kiemelkedően magas terméseredmények következtében a mezőgazdaság több mint 50%-kal nőtt. Utóbbi eredményeként ebben az évben a GDP még bővült (0,9%-kal). 2009-ben 1993 óta először csökkent a GDP, 6,8%-kal az előző évihez képest, majd 2010-ben – az előző évi alacsony bázis miatt – már újra nőtt (1,3%-kal). A gazdaság teljesítménye 2011-ben 1,6%-kal növekedett, ennek hajtóereje a mezőgazdaság és az ipari export volt.

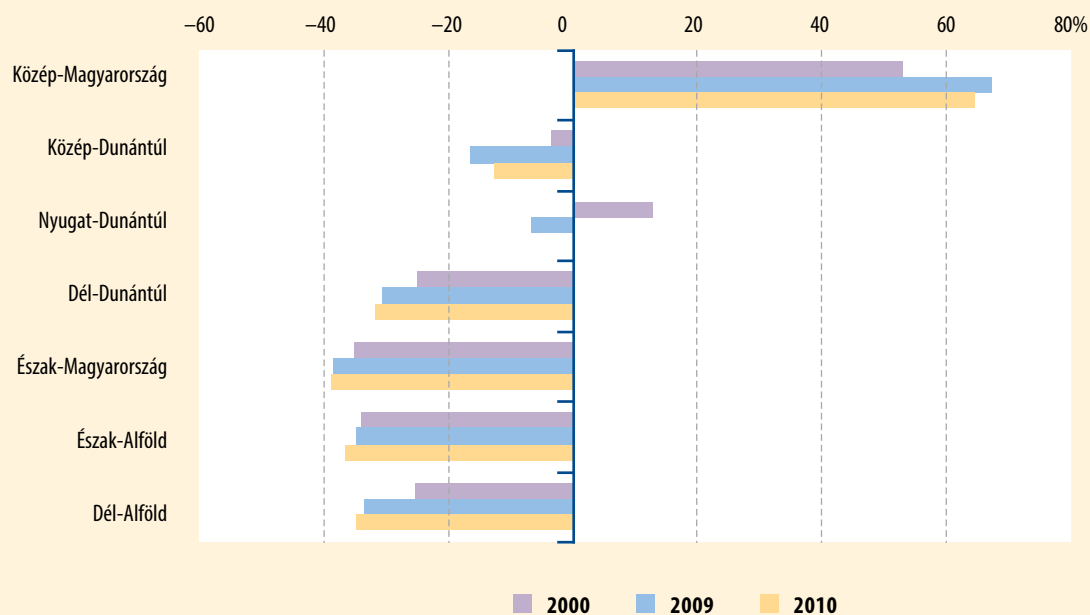
Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió bruttó hazai terméke 2011-ben 1,5%-kal bővült az előző évhez viszonyítva. Az EU-tagországok több mint felében – Magyarországon is – az EU átlaga fölötti volt a gazdasági növekedés. Görögországban és Portugáliában csökkent a GDP volumene. A hazai egy főre jutó GDP összege vásárlóerő-pa-

LU — 274

- NL — 131
- AT — 129
- IE — 127
- SE — 126
- DK — 125
- DE — 120
- BE — 118
- FI — 116
- UK — 108
- FR — 107
- IT — 101
- EU-27 — 100 ◀
- ES — 99
- CY — 92
- SI — 84
- MT — 83
- EL — 82
- CZ — 80
- PT — 77
- SK — 73
- EE — 67
- HU — 66 ◀
- PL — 65
- LT — 62
- LV — 58
- RO — 49
- BG — 45

Az egy főre jutó GDP az Európai Unióban, vásárlóerő-paritáson, 2011 (EU-27=100,0), %

84.2. ábra A régiók egy főre jutó GDP-értékének eltérése az országos átlagtól

A régiók közötti különbségek és a hazai gazdaság főváros-központúsága fokozódott.

ritáson számolva 16 423 euró volt 2011-ben, az EU-27 átlagának 65%-a.

Részletek Közép-Magyarország fejlettségi mutatója 2000-ben 2,36-, 2010-ben 2,69-szorosa volt a rangsor utolsó helyén elhelyezkedő Észak-Magyarországnak. A régiók fejlettségi rangsorának első három helyén a vizsgált időszakban Közép-Magyarország, Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl állt, Észak-Magyarország és Észak-Alföld az utolsó helyen felváltva osztozott, Dél-Dunántúl a negyedik helyet szerezte meg, megelőzve Dél-Alföldet.

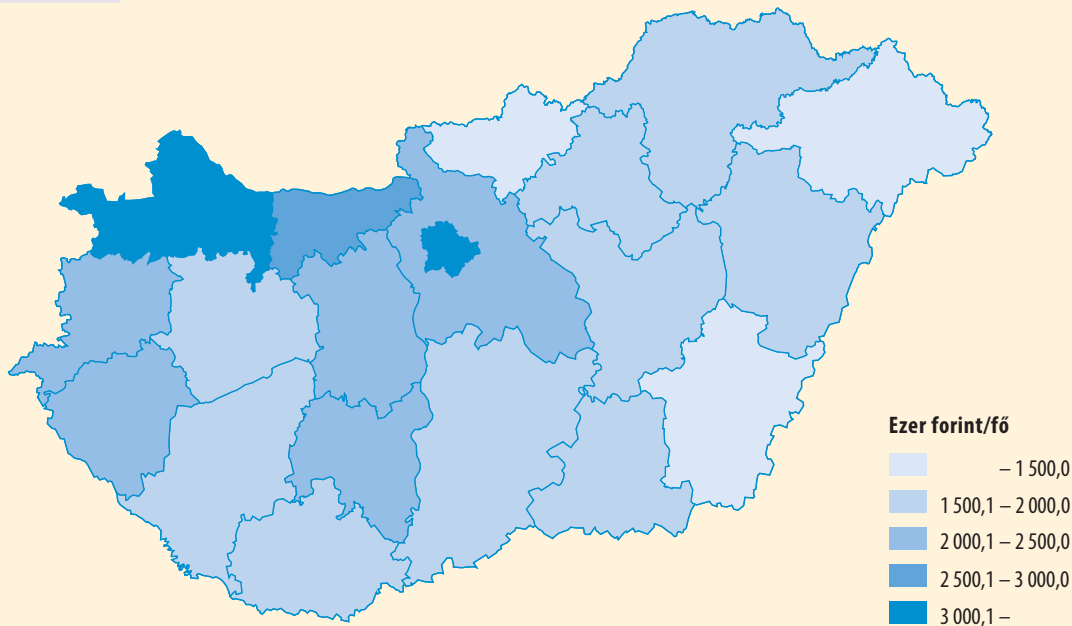
2010-ben Közép-Magyarország egy főre jutó GDP-je az országos átlag felett (164%) volt, Nyugat-Dunántúlé az országos átlaggal megegyező, a többi öt régióé kisebb-nagyobb mértékben lemaradt (61–87%). Közép-Magyarországot speciális helyzete miatt kihagyva a számításokból azt látjuk, hogy 2000-ben Nyugat-Dunántúl és a legfejletlenebb Észak-Magyarország között az egy főre jutó bruttó hazai termék 43%-kal eltért az előző javára. Ez a különbség 2010-ben 39%-ra mérséklődött.

A közösség átlagát régiós szinten egyedül Közép-Magyarország mutatója haladta meg (5,5%-kal) 2010-ben, a két legfejlettebb régióé (Közép- és Nyugat-Dunántúlé) több mint felét (56, illetve 64%) érte el, a négy kevésbé fejlett régió teljesítménye az átlag negyztizede körül szóródott (39–44%).

A központi régió csak a főváros miatt emelkedik ki, Pest megye értéke Budapest nélkül nem éri el az országos átlagot (2,7 millió forint) 2010-ben. Míg Budapest egy főre jutó GDP-je 6,2 millió forint felett volt, addig Pest megyében már csak valamivel több mint 2,1 millió forint. A fővárost Győr-Moson-Sopron (3,0 millió forint) és Komárom-Esztergom megye követi (2,8 millió forint), a rangsor végén Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Nógrád megye áll, utóbbi alig 1,2 millió forinttal.

Definíció A bruttó hazai termék (GDP) az ágazatok vagy szektorok által előállított, alapáron értékelt bruttó hozzáadott értékek összege és az ágazatokra vagy szektorokra fel nem osztható termékadók és -támogatások egyenlege.

84.3. ábra Az egy főre jutó GDP megyék szerint, 2010

Jelentős a nyugat–kelet ellentét a megyék között.

Stadat-táblák

3.1.1. A bruttó hazai termék (GDP) értéke és volumenindexei (1991–2011)

3.1.2. A bruttó hazai termék (GDP) értéke forintban, euróban, dollárban, PPS-ben (1995–2011)

3.1.3. Az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) értéke (1995–2011)

3.1.4. A bruttó hozzáadott érték értéke és megoszlása nemzetgazdasági áganként – TEÁOR'08 (1995–2011)

3.1.5. A bruttó hozzáadott érték volumenindexei nemzetgazdasági áganként – TEÁOR'08 (1996–2011)

6.3.1.1. Bruttó hazai termék (GDP, 2007–2010)

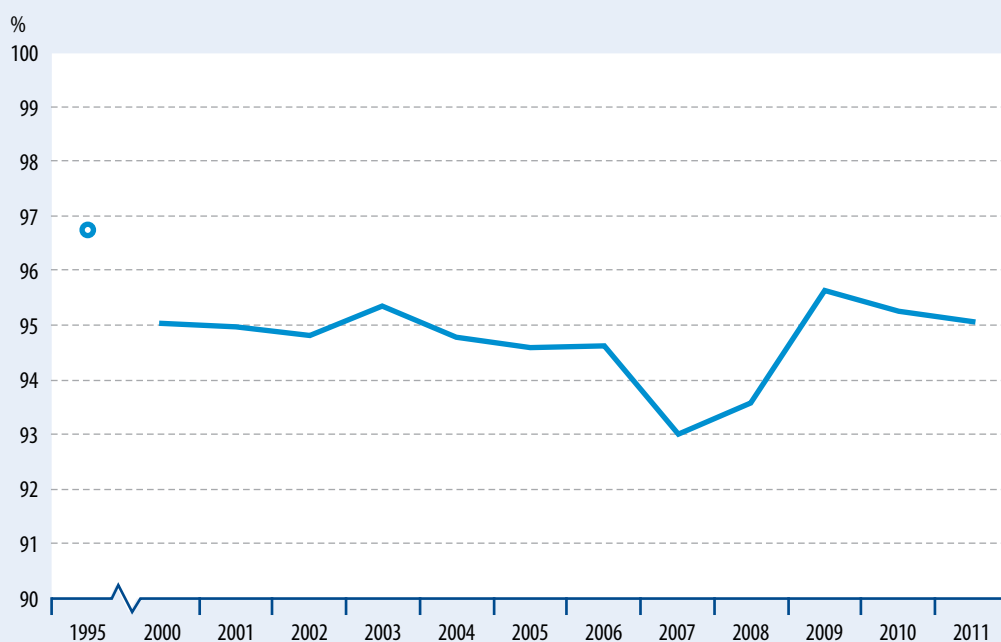
6.3.1.2. Egy főre jutó bruttó hazai termék (2007–2010)

Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)

Kulcsszavak **bruttó nemzeti jövedelem (GNI), munkavállalói jövedelem, tulajdonosi jövedelem, visszaforgatott jövedelem, kamat, osztalék, EU-transzferek**

85.1. ábra

A bruttó nemzeti jövedelem és a bruttó hazai termék hányadosának alakulása

A válság kezdete előtt a GNI-nek a GDP-hez viszonyított aránya mérséklődött, utána átmenetileg emelkedett, majd ismét csökkenni kezdett.

Relevancia A bruttó nemzeti jövedelem (GNI) értéke nem tartalmazza a külföldi tőke által Magyarországon létrehozott tulajdonosi jövedelmet és a külföldi munkavállalók magyarországi jövedelmeit, azonban szerepel benne a magyar befektetők és munkavállalók külföldön szerzett jövedelmei, illetve az Európai Unióból kapott támogatások és fizetett adók egyenlegének összege.

Elemzés 1995-ben a GNI értéke a GDP 97%-át tette ki. 2000–2006 között közel azonos szinten mozgott (95%) azonban 2007-re ez az arány 93%-ra romlott. 2008-ban kismértékű, mintegy 0,6 százalékpontos, majd 2009-ben további 2,1 százalékpontos javulás történt. 2010-ben (95,3%) majd 2011-ben (95,0%) ismét romlott a GNI aránya a GDP-hez képest.

Részletek A GDP és a GNI átmeneti tételei közül a munkavállalói jövedelmek egyenlege 1995-ben 39,7, 2010-ban 217,7 milliárd forinttal, 2011-ben pedig már 254,5 milliárd forinttal növelte a GNI összegét.

A tulajdonosi jövedelem egyenlegének alakulását a visszaforgatott jövedelem, az osztalék, valamint a kamat egyenlegének változása befolyásolja.

1995-ről 2000-re a fenti tényezők megoszlása gyökeresen megváltozott. Míg 1995-ben a visszaforgatott jövedelem, valamint az osztalék egyenlege közel kiegyenlítette egymást, addig a kamat aránya azóta sem érzékelhető mértékben volt hatással a tulajdonosi jövedelemre (93%). 2003-ig a visszaforgatott jövedelem felülmúlta az osztalék nagyságát, 2004-ben közel egyenlők, 2006-tól kezdve azonban az osztalék egyenlege teszi ki a tulajdonosi jövedelmek több mint a felét. 2008-ban a befektetők által visszaforgatott jövedelem a tulajdonosi jövedelem 7,5%-a, jelentősen csökkent (19%) a 2007. évihez képest. A tulajdonosi jövedelmeken belül a kamat súlya a 2007. évi 23%-ról, 37%-ra nőtt 2008-ban. Ettől kezdve a három tényező tulajdonosi jövedelmekhez viszonyított aránya minden évben ártrendeződött. 2009-ben a tulajdonosi jövedelmek egyenlege 451 milliárd forinttal javult. A legnagyobb, 1120,2 milliárd forintos változás a visszaforgatott jövedelem

egyenlegében történt. 2010-ben ismét romlott a tulajdonosi jövedelem egyenlege, csakúgy, mint 2011-ben, amikor 243,4 milliárd forinttal csökkent az előző évhez viszonyítva. A visszaforgatott jövedelmek egyenlege 2010-ben 572,6 milliárd forinttal növelte a GNI-t, 2011-ben 12 milliárd forinttal csökkentette azt. A kamat, illetve az osztalék egyenlege a 2009. évi csökkenést követően minden évben nő.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk óta az EU-transzferek egyenlege 2006-ig fokozatosan növekedett, az ezt követő két évben megközelítőleg azonos értéken állt. 2009-ben egy ugrásszerű, 119,7 milliárd forintos növekedés tapasztalható. 2011-ben az EU-nak fizetett adók és az EU-tól kapott támogatás egyenlege 85,1 milliárddal nőtt 2010-hez képest.

Definíciók

A bruttó nemzeti jövedelem (GNI) a GDP-ből származtatható, a szektorok elsődleges jövedelmének, a rezidens szektorok és a külföld egymás közötti tulajdonosi jövedelemátutalásainak, valamint az Európai Uniótól kapott támogatások és az Európai Uniónak fizetett adók egyenlegének az összege.

Munkavállalói jövedelem az a munkaadó által adott összes pénzbeli és természetbeni ja-

vadalmazás, amelyet a gazdálkodó szervezet a végzett munka ellenértékéeként fizet a munkavállalónak.

A tulajdonosi jövedelem a pénzügyi eszköz vagy a nem termelt tárgyi eszköz tulajdonosa által a pénzeszközöknek vagy nem termelt tárgyi eszközöknek egy másik szervezeti egység rendelkezésére bocsátásáért cserébe járó jövedelem.

A kamat az összeg, amelyet az adós köteles fizetni a hitelezőnek a közöttük létrejött hitelszerződés feltételei szerint egy bizonyos időszakon keresztül, anélkül, hogy a hitel összege csökkenne.

Az osztalékok a részvények tulajdonosai által kapott tulajdonosi jövedelmek olyan formái, amelyekre ezek a tulajdonosok annak eredményeképpen válnak jogosulttá, hogy pénzeszközöket bocsátanak a vállalatok rendelkezésére.

A közvetlen külfölditőke-befektetések újrabefektetett jövedelme: a külföldi befektetéssel rendelkező vállalatok működési eredményéhez hozzáadjuk az összes, részükre járó tulajdonosi jövedelmet vagy folyó transzfert, és kivonjuk az összes, általuk fizetendő tulajdonosi jövedelmet vagy folyó transzfert, beleértve a külföldi befektetők részére teljesített tényleges átutalásokat és a külföldi befektetéssel rendelkező vállalat jövedelme, vagyona stb. után fizetendő minden folyó adót.

Stadat-táblák

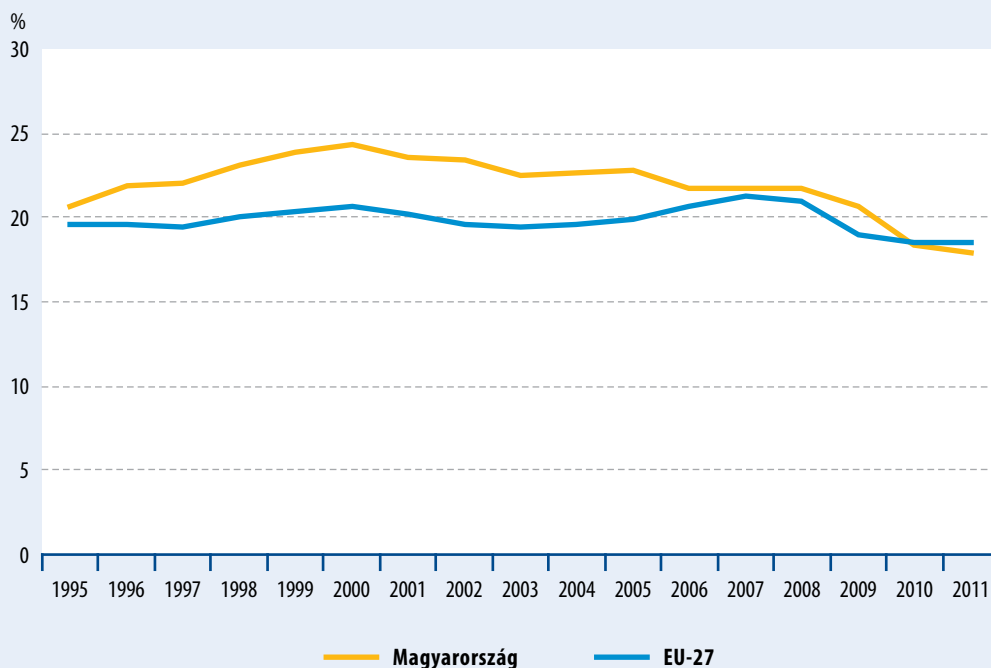
3.1.10. A bruttó nemzeti jövedelem (GNI) értéke és volumenindexei (1995–)

Bruttó állóeszköz-felhalmozás

Kulcsszavak **bruttó állóeszköz-felhalmozás, kormányzati bruttó állóeszköz-felhalmozás, kormányzaton kívüli állóeszköz-felhalmozás, beruházás**

86.1. ábra Bruttó állóeszköz-felhalmozás

Forrás: Eurostat.

A bruttó állóeszköz-felhalmozás Magyarországon 2005 óta csökken, 2011-ben GDP-arányos értéke 18% volt.

Relevancia A természeti, humán és társadalmi tőke növeléséhez nélkülözhetetlen a gazdasági (termelői) tőkeállomány bővítése, ami kizárólag beruházások útján valósítható meg. Ezen belül is kiemelkedő jelentőségűek a vállalkozások (kormányzaton kívüli szektor) – főként a hazai tulajdonúak – beruházásai. Az állóeszköz-felhalmozás fejlesztő és korszerűsítő tevékenysége következtében fokozza a versenyképességet, hatással van a gazdasági növekedésre. Mindemellett a fenntartható fejlődést szolgáló ökohatékonyaság fejlesztésében kiemelt fontossággal bírnak a környezetbarát beruházások.

Elemzés A nemzetgazdaság bruttó állóeszköz-felhalmozása (GFCF) a GDP arányában 1995-ben 21, az EU-ban 20% volt. Magyarországon a GFCF aránya 2005-ig rendszeresen 2–3 százalékponttal magasabb volt, mint az unióban. Az ezredfordulót követően az arány csökkenni

kezdett, a válság óta ennek üteme fokozódott. 2010-től már az uniós átlag alatt volt a GFCF aránya.

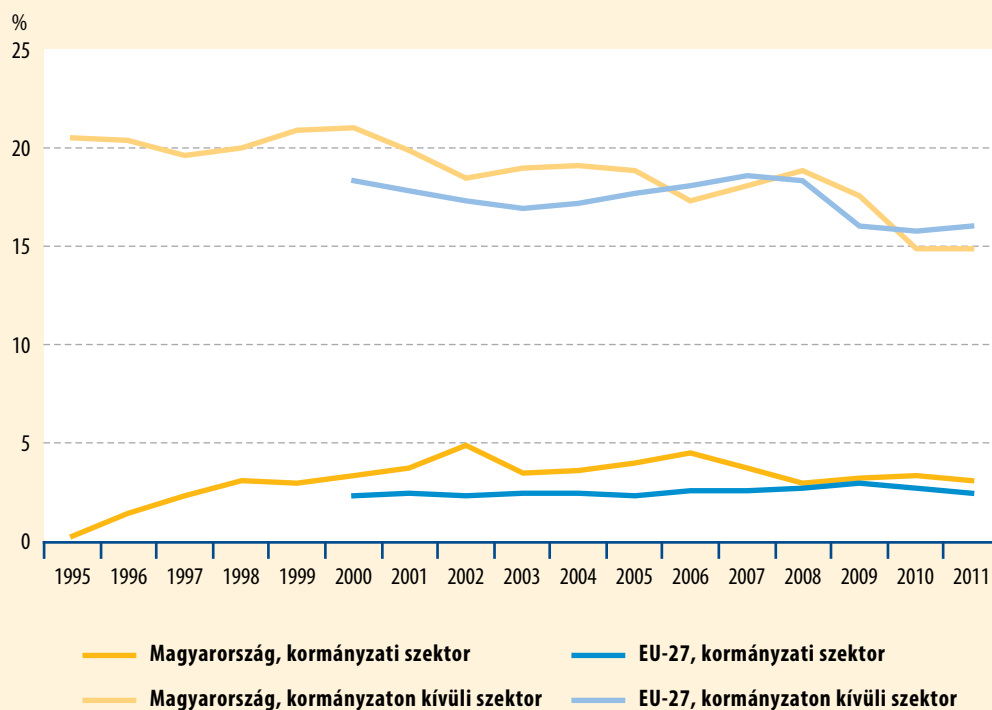
Nemzetközi kitekintés A 2010-es uniós összehasonlító adatok szerint a GDP-arányos beruházási arány Csehországban, Spanyolországban, Romániában és Szlovákiában volt a legmagasabb (22% feletti). Ennek csupán fele volt Írországon, de jóval az átlag alatt volt az Egyesült Királyságban, valamint Litvániában is.

Részletek A kormányzati szektor GDP-arányos bruttó állóeszköz-felhalmozása 2002-ben elérte a 4,9%-ot. Ezt követően a tendencia hullámvázá vált, az érték 3,0% volt 2011-ben. A magyar adat 2000 és 2011 között végig a uniós átlag (2,5% 2011-ben) felett volt.

A kormányzaton kívüli szektorok állóeszköz-felhalmozása 2001-ig 21% körül stagnált, majd folyamatos ingadozás mellett 18%-ra súlylyedett 2009-ben. Erőteljes csökkenés következtében 2011-ben 15%-ra esett vissza.

A beruházások GDP-hez viszonyított aránya az Európai Unióban, 2010, %

CZ	24,5
ES	22,9
RO	22,7
SK	22,2
SI	21,6
AT	20,5
BE	20,2
PL	19,9
LV, EE, IT	19,6
FR	19,3
PT	19,0
EU-27	18,9
FI	18,9
CY	18,6
NL	18,2
HU	18,0
SE	17,8
DE	17,5
DK	17,2
MT	16,9
LT	16,1
UK	14,9
IE	11,6

86.2. ábra **Bruttó állóeszköz-felhalmozás a GDP százalékában szektorok szerint**

Forrás: Eurostat.

A válság a kormányzati és a kormányzaton kívüli szektorok állóeszköz-felhalmozását egyaránt visszavetette.

Definíciók

A bruttó állóeszköz-felhalmozás (GFCF) a közösségi és a magánszektorok bruttó állóeszköz-felhalmozását fejezi ki a GDP arányában. A mutató tartalmazza az elszámolási időszakban vásárolt vagy saját termelésben előállított tárgyi eszközök és immateriális javak értékét, a használt tárgyi eszközök értéknövekedését, a külföldről származó tárgyeszköz-appointot, valamint a pénzügyilízing-konstrukcióban beszerzett tárgyi eszközök értékét. Az arány a GDP-nek a nemzetgazdaság által állóeszköz-felhalmozásra fordított részét adja meg.

Kormányzati bruttó állóeszköz-felhalmozás: a GDP-nek a kormányzati szektor által állóeszköz-felhalmozásra fordított részét adja meg.

A kormányzaton kívüli szektorokra vonatkozó állóeszköz-felhalmozás a GDP kormányzaton kívüli szektorok által állóeszköz-felhalmozásra fordított részét adja meg.

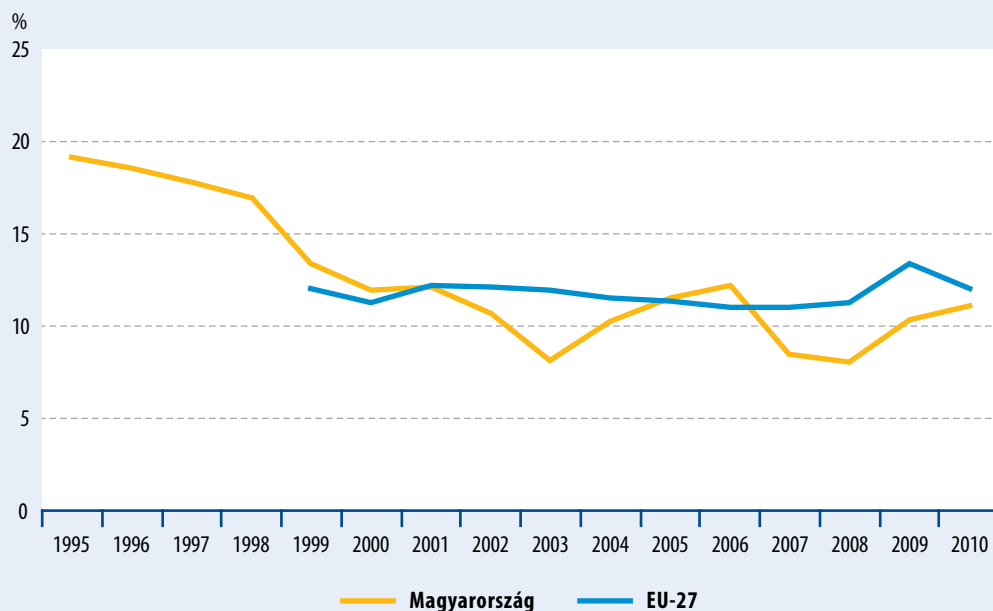
Stadat-táblák

3.1.6. A bruttó állóeszköz-felhalmozás értéke – TEÁOR'08 (1995–2011)

Bruttó megtakarítási ráta

Kulcsszavak **bruttó megtakarítási ráta, megtakarítás, rendelkezésre álló jövedelem**

87.1. ábra A háztartások bruttó megtakarítási rátája a GDP arányában

Forrás: Eurostat.

1995 és 2003 között a magyar háztartások megtakarítási hajlandósága csökkent. 2003-tól 2006-ig és 2008-tól emelkedett.

Relevancia A mindenkor megtakarítási ráta segítségével meghatározhatóak azok a rendelkezésre álló gazdasági erőforrások, amelyek mozgósításával a termelői, természeti, emberi és társadalmi tőke növelhető, javítva az elkövetkező generációk jólétét.

Elemzés Magyarországon a vizsgált időszakban a háztartások bruttó megtakarítási rátája 1995-ben volt a legnagyobb (19%). Az utána következő években folyamatosan csökkent, azaz a háztartások jövedelmük egyre kisebb hányadát halmozták fel. Ez 2003-ig tartott (8,1%), 2004-től a megtakarítási hajlandóság újra növekedni kezdett, 2006-ban elérte a 12%-t, ami felülmúlta az unió 27 tagországának átlagát. Ezután újra csökkeni kezdett, 2008-ban 8,1%-t tett ki, aminek (és a 2003-as visszaesésnek) az oka elsősorban a megtakarítások részét képező felhalmozáson belül, a lakásépítések alakulásában keresendő. 2009-től a mutató ismét nő.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió 27 tagállamában az átlagos megtakarítási ráta stabil, rendre 12% körüli. Az egyes tagországokban eltérőek a tendenciák. Németországban 16% körül alakult, Szlovéniában 12–17, Szlovákiában 6–11% között ingadozott 2005 óta.

Definíció A háztartások bruttó megtakarítási rátája azt mutatja, hogy a háztartások adott időszakban rendelkezésre álló jövedelmük – kiegészítve a magánnyugdíjpénztárak nettó vagyonváltozása miatti korrekcióval – hány százalékát halmozzák fel későbbi szükségleteik teljesítése céljából pénzügyi eszközökben, illetve tőkejavakban. A rendelkezésre álló jövedelem fennmaradó részét fogyasztásra, azaz az adott időszakban felmerült szükségletekre fordítják.

Háztartások bruttó megtakarítási rátája az Európai Unióban, 2011, %

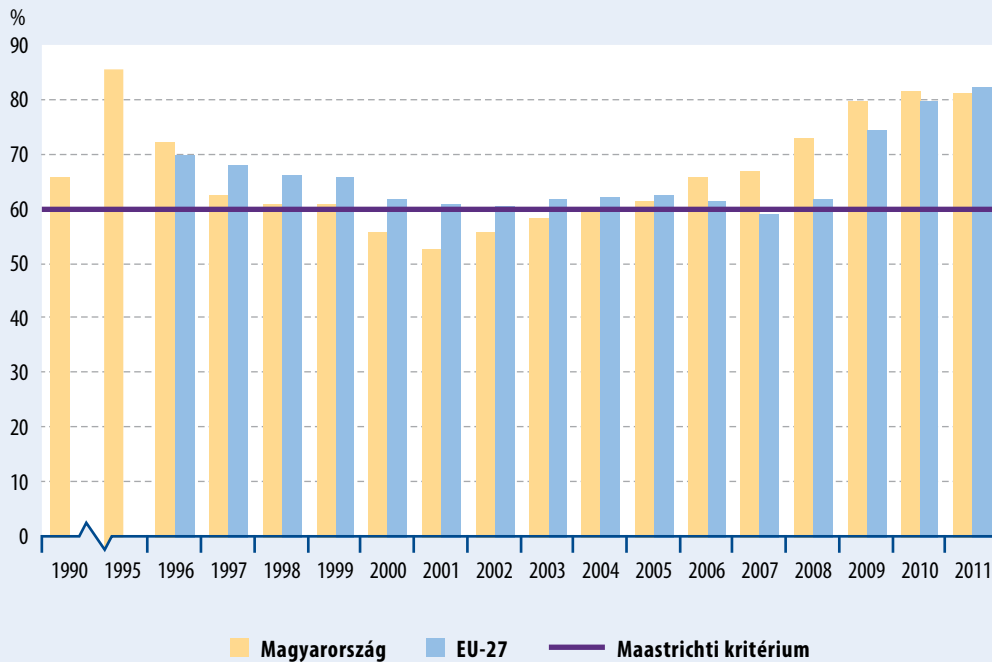
A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága

Kulcsszavak államadósság, maastrichti kritérium, belső és külső adósság

88.1. ábra

A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága a GDP arányában

Forrás: Eurostat.

Az államadósság 2001 és 2010 között folyamatosan emelkedett hazánkban.

Relevancia A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága egyike a maastrichti szerződésben megfogalmazott kritériumoknak, amelyek teljesítése feltétele az euróövezethez történő csatlakozásnak. Eszerint az államadósság szintje nem haladhatja meg a bruttó hazai termék 60%-át, ha pedig meghaladja, akkor megfelelő mértékben és ütemben kell csökkenteni és közelíteni ehhez az értékhez.

Elemzés Magyarországon a GDP százalékában mért államadósság az 1990-es évek második felében fokozatosan, jelentős mértékben csökkent, 2001-ben érte el a minimumát, 53%-ot, ami a maastrichti küszöbérték alatt van. Azóta folyamatosan emelkedett; 2005-ben újra meghaladta a 60%-ot, majd 2011-ben az EU 27 tagállamában mért átlagos mutató alatti értéket ért el (81%). Az Európai Unió átlagában az adósságráta a 2000-es években 59–63% között ingadozott a válság kitöréséig, 2009-ben 75%-ra emelkedett és azóta is növekszik, 2011-ben 83% volt.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió tagországai közül a bruttó államadósság aránya 2011-ben Görögországban (171%), Olaszországban (121%), Portugáliában (108%) és Írországbban (106%) volt a legmagasabb. Hazánk valamelyest a tagállamok átlaga alatt volt, a legalacsonyabb értékkel Luxemburg (18%), Bulgária (16%) és Észtország (6%) rendelkezett.

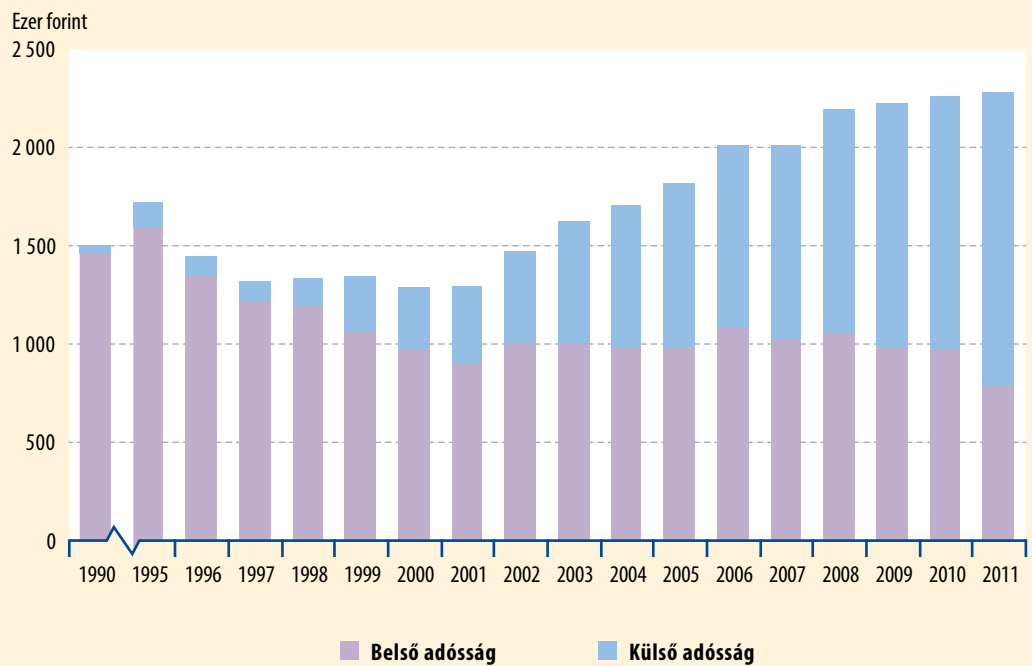
Részletek Az egy főre jutó adósság 2011. évi árakon 2001-ben érte el a minimumát (1,3 millió forint). 2002-ben újra növekedésnek indult, 2011-ben már 2,3 millió forint volt. Az adósság összetételét tekintve, 1990-ben még a nagy része belföldi volt, ennek a részaránya viszont folyamatosan csökkent a külföldi javára. A belföldi adósság 2011-ben már csak az összes adósság 35%-át tette ki. A külföldi adósság egyre magasabb részaránya miatt fontos megemlíteni, hogy az árfo-

A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága a GDP százalékában az Európai Unióban, 2011, %

EL	170,6
IT	120,7
PT	108,1
IE	106,4
BE	97,8
FR	86,0
UK	85,0
EU-27	82,5
HU	81,4
DE	80,5
AT	72,4
CY	71,1
MT	70,9
ES	69,3
NL	65,5
PL	56,4
FI	49,0
SI	46,9
DK	46,6
SK	43,3
LV	42,2
CZ	40,8
LT	38,5
SE	38,4
RO	33,4
LU	18,3
BG	16,3
EE	6,1

88.2. ábra

A kormányzati szektor egy főre jutó konszolidált bruttó belső és külső adóssága 2011. évi áron

Az adósságállomány szerkezete jelentősen átalakult a külső adósság részarányának javára.

lyamváltozások is befolyásolják a forintban kifejezett értéket.

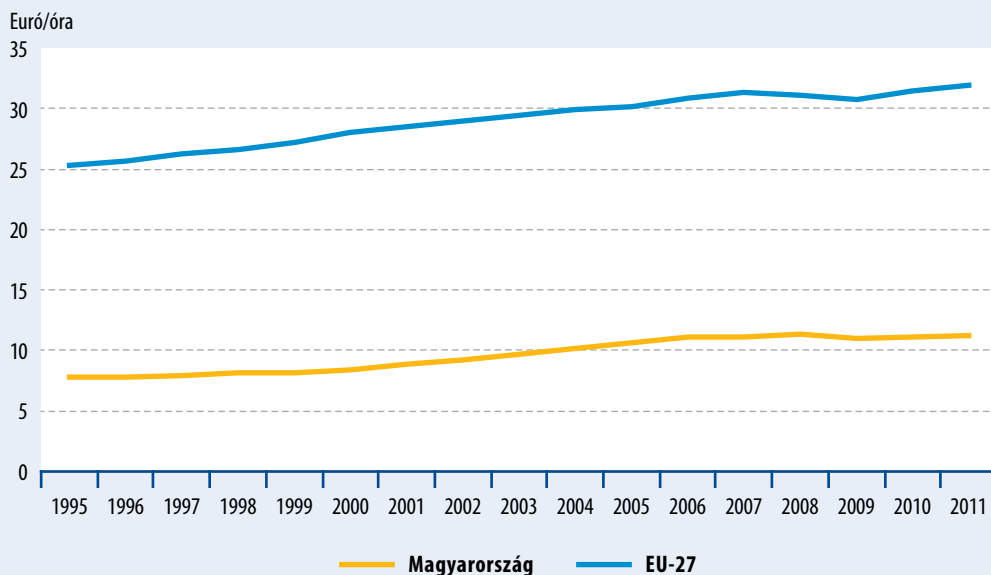
Definíció Ez az adósságfogalom nem tartalmazza az államháztartáson belüli pénzügyi kapcsolatokat. Bruttó szemléletű, a szektor követelése nem vonhatók le az adósságból.

Munkaerő-termelékenység

Kulcsszavak **termelékenység, GDP, munkaóra**

89.1. ábra **Munkaerő-termelékenység**

Forrás: Eurostat.

2006-ig emelkedett, 2006 és 2011 között stagnált hazánkban a munkaerő-termelékenység.

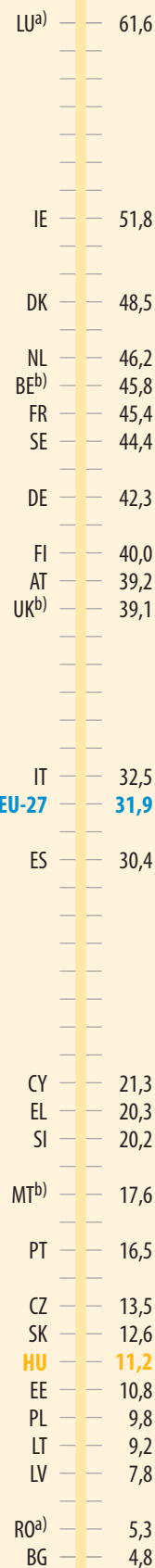
Relevancia A mutató növekedése hozzájárul a gazdaság versenyképességének javításához, ami kiemelt célként fogalmazódik meg az Európa 2020 stratégiában. Az Európai Uniónak növelnie kell globális kereskedelmi partnereivel és versenytársaival szembeni versenyképességét. A globális szint mellett a tagállamok között is jelentős különbségek vannak. Hazánk gazdasági nyitottságának, a külpiaci eseményektől való erős függőségének köszönhetően kiemelten fontos a termelékenység és versenyképesség javítása.

Elemzés A munkaerő-termelékenység hazánkban 1995 óta 44%-kal emelkedett, 2011-ben 11 euró volt egy munkaóra vetítve. A növekedés dinamikája 2005 után mérséklődött, a 2009-es visszaesés óta stagnál. Az Európai Unió 27 tagállamának átlaga jelentősen, közel háromszorosan haladja meg a hazai értéket.

Nemzetközi kitekintés 2011-ben az Európai Unió tagországai között az első Luxemburg és az utolsó Bulgária között közel 13-szoros különbség volt a mutató tekintetében. Hazánk, valamint a többi, 2004-ben és 2007-ben csatlakozott tagor-

szág a rangsor végén található, az utolsó 16 ország közül 12 új tagállam, a fennmaradó 4 pedig a mediterrán térség országai. Az új tagállamok többségében 2005 és 2010 között növekedett a mutató, hazánkban az emelkedés mérsékelt volt.

Definíció A munkaerő-termelékenység a volumendexként számolt bruttó hazai termék (GDP) és a befektetett munkaóra hányadosa, egy ország munkaerő-termelékenységéről nemzetközi szinten is összehasonlítható számot ad.

Munkaerőtermelékenység az Európai Unióban, 2011, euró/óra

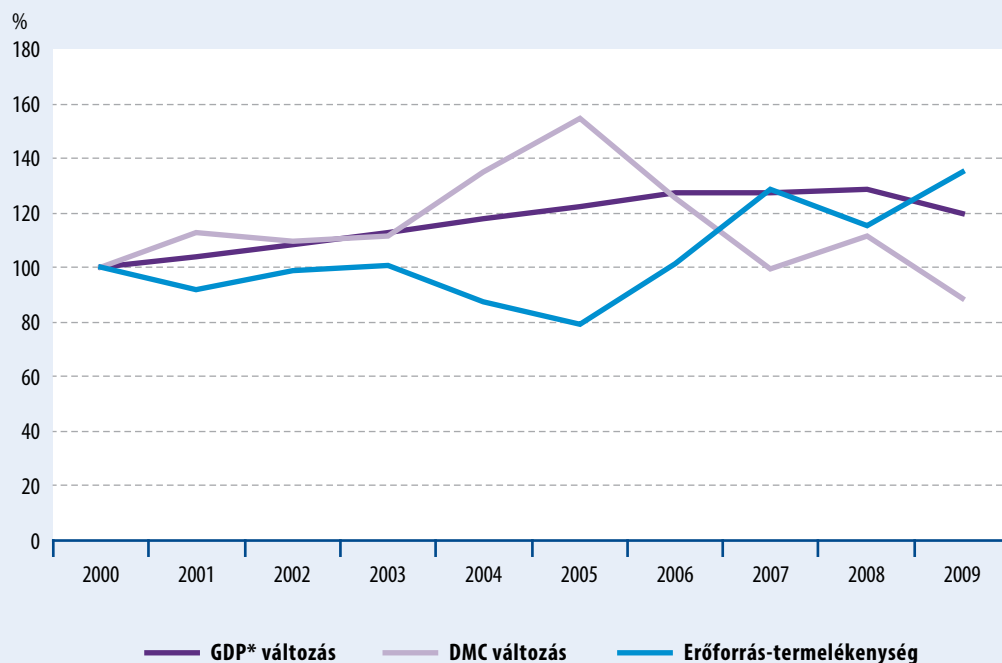
a) 2010.
b) 2009.

Hazai anyagfelhasználás

Kulcsszavak hazai anyagfelhasználás, erőforrás-termelékenység

90.1. ábra Az erőforrás-termelékenység és összetevőinek (DMC és a GDP*) változása

* 2005. évi áron.

Az erőforrás-termelékenység 2000 óta 2009-ben volt a legmagasabb.

Relevancia Az erőforrás-termelékenység a GDP és a hazai anyagfelhasználás hányadosa. A mutatószám segítségével meghatározható, hogy a gazdasági növekedéssel egyidejűleg milyen mértékű a természeti erőforrások igénybevétele. A mutató emelkedése a rendelkezésre álló erőforrások termelékenységének bővülését jelzi, ami lehetővé teszi a kevesebb környezeti kárral együtt járó gazdasági növekedést.

Elemzés Magyarországon 2000-ben 1 kilogramm erőforrás felhasználása 0,59 euróval járult hozzá a bruttó nemzeti termékhez. A 2000–2009 közötti időszak végére a mutató értéke jelentősen emelkedett az időszak elejéhez viszonyítva (2009-ben 0,8 euró/kilogramm), ami főként az anyagfelhasználás csökkenésének köszönhető.

Nemzetközi kitekintés Általánosságban elmondható, hogy 2009-et vizsgálva a mutató értéke alacsonyabb az EU-hoz 2004-ben és utána csatlakozó országokban. A nyugat-európai országokban az újonnan csatlakozóknál jobban gazdálkodnak a rendelkezésre álló (természeti) erőforrásaikkal. A magyarországi mutató értéke 0,8 euró/kilogrammmal elmarad az EU-27 átlagától.

Részletek Az ásványolaj-nyersanyagok és a fémérc bányászata csökken, a nem fém ásványi nyersanyagok és a biomassza kitermelt mennyisége évről évre ingadozik. 2004 és 2006 között, amikor az ásványi nyersanyagok bányászata az élénkülő keresletet (autópálya-építés) követve jelentősen nőtt, illetve a kedvező időjárás az átlagnál nagyobb mennyiségű biomassza képződését tette lehetővé, a hazai nyersanyag-kitermelés összértéke 140–160 millió tonna körül alakult.

Erőforrás-termelékenység az Európai Unióban, 2009, euró/kilogramm

NL 3,47

UK 2,90

FR 2,20

IT 2,01

DE 1,84

BE 1,75

DK 1,69

SE 1,66

EU-27 1,55

ES 1,47

AT 1,38

EL 1,23

SI 0,89

FI 0,86

HU 0,80

PT 0,76

IE 0,73

CZ 0,66

SK 0,63

LT 0,61

CY 0,60

PL 0,47

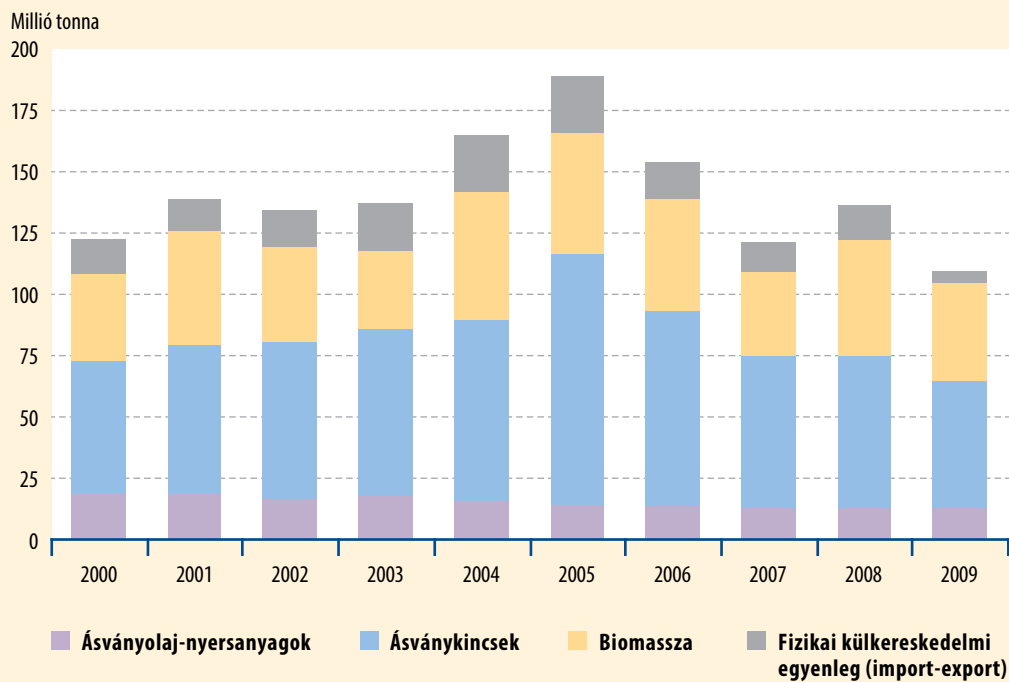
LV 0,39

EE 0,35

BG 0,22

RO 0,21

90.2. ábra A hazai anyagfelhasználás összetevői

A hazai anyagfelhasználás értéke 2009-re a 2000-es szint alá süllyedt.

Definíciók

A hazai anyagfelhasználás a nemzetgazdaságban közvetlenül felhasznált anyagok teljes mennyiségét mutatja. A definíció szerint a hazai anyagfelhasználás a nemzetgazdaságba bekerülő összes anyag (felhasznált hazai kitermelés és import) és az exportált anyagok különbségével egyenlő.

Közgazdasági értelemben a hazai anyagfelhasználás a nemzetgazdaság rezidenseinek anyagfelhasználását mutatja. Az export nem számít tehát a mutatóba, meg kell különböztetni a hazai igények szerinti fogyasztást az exportpiac igényei által támasztott kereslettől.

Környezeti értelemben a mutató az anyagok nemzetgazdaságon belüli felhasználása okozta környezetterhelés mérésére szolgál, amely során az anyagokat a teljes életciklusuk alatt vizsgáljuk, függetlenül attól, hogy a környezet terhelése az országon belül vagy abban az országban történik, ahonnan a terméket importálták.

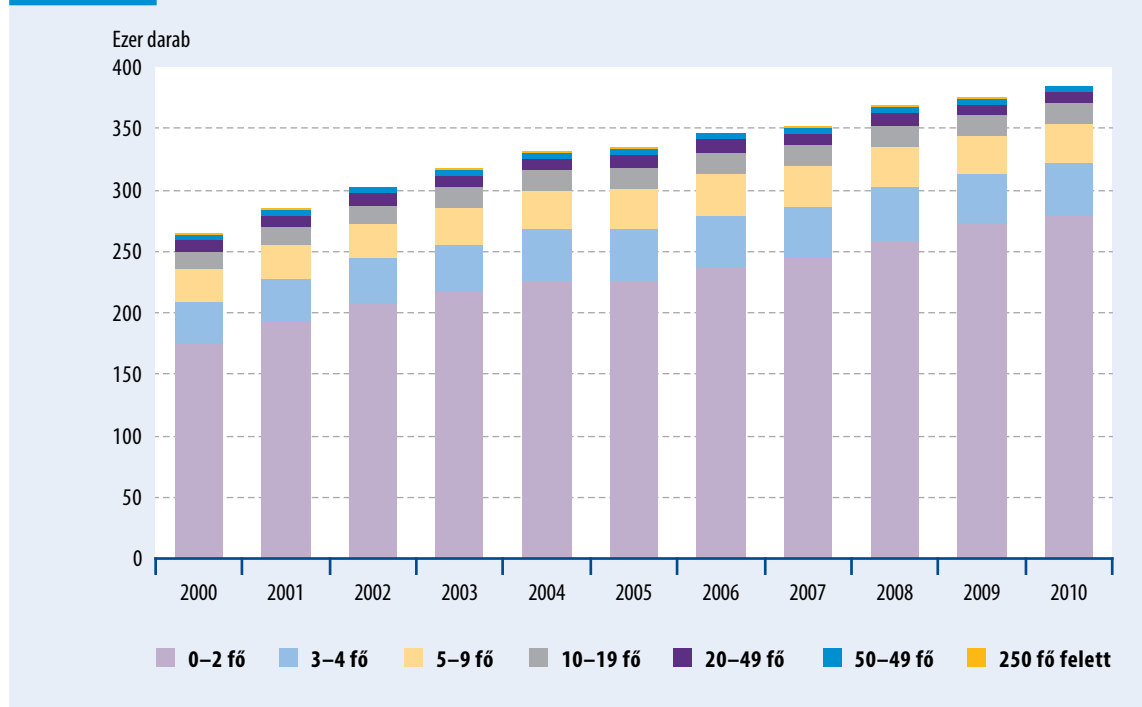
Stadat-táblák
5.10.2 Anyagáramlások (2000–2009)

Működő vállalkozások

Kulcsszavak működő vállalkozások, regisztrált vállalkozások, kisvállalkozások

91.1. ábra A működő társas vállalkozások száma létszám-kategóriák szerint

A működő társas vállalkozások száma 2000 óta folyamatosan emelkedik.

Relevancia A magyar gazdaságra a multinacionális nagyvállalatok és a hazai kis- és középvállalkozások jelenlétének kettőssége jellemző. Fontos cél utóbbiak megerősítése, versenyképességük növelése a bel- és külpiacon egyaránt.

A gazdasági világválság hatását a külföldi tulajdonú multinacionális vállalatok is megérezték, a kis- és középvállalkozások is sebezhetőbbé váltak. Ennek ellenére továbbra is a hazai kis- és középvállalkozások biztosítják a foglalkoztatás legnagyobb részét.

Elemzés Hazánkban a társas vállalkozások döntő többségében kisvállalkozások. Létszám-kategóriák szerint 2000-ben a működő társas vállalkozások 98%-a 50 főnél kevesebb foglalkoztatottal rendelkező kisvállalkozás volt (ezen belül a 10 főnél kevesebb foglalkoztatottat alkalmazó mikro-vállalkozások aránya 89%, az Európai Unió legtöbb tagországára is ez jellemző). Az 50–249 fős középvállalkozások részaránya 2, a 250 főnél több munkavállalót foglalkoztató nagyvállalatoké 0,4% volt. 2000 és 2010 között ezek az arányok

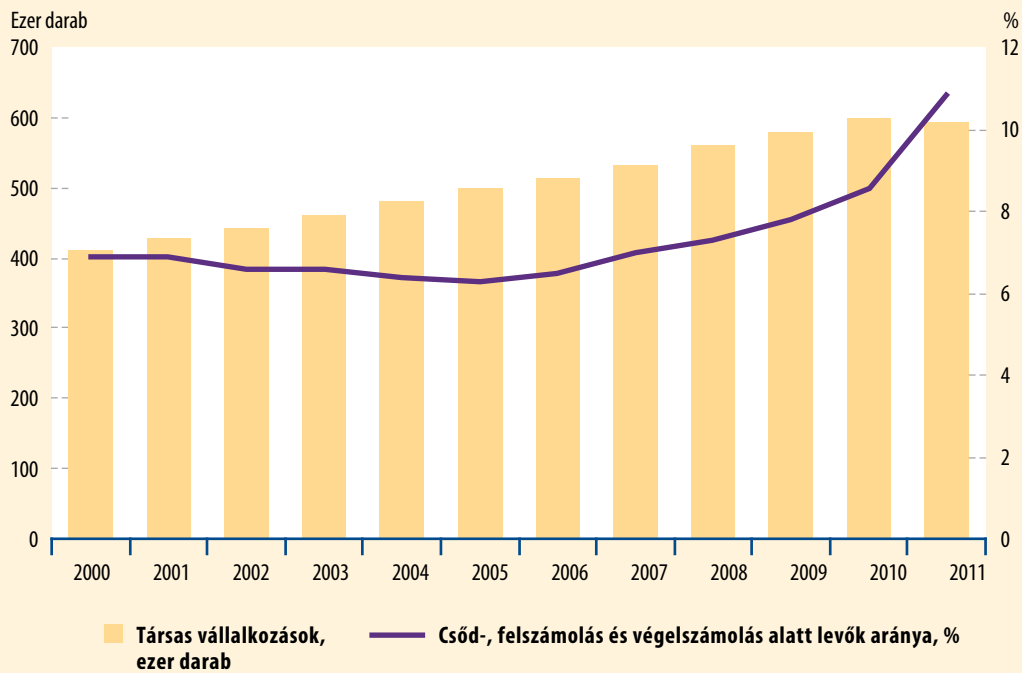
folyamatosan tovább tolódtak a kisvállalkozások irányába, amelyek aránya 2010-ben 1 százalékponttal volt magasabb a kezdeti értéknél, a középvállalatoké 0,8, a nagyvállalatoké 0,2 százalékponttal zsugorodott.

Részletek A működő társas vállalkozások száma évről évre emelkedett, az elmúlt tíz évben 45%-kal bővült, számuk 2010-re elérte a 385 ezret. Az emelkedés mértéke a kezdeti években (2000–2004) 5–7% között mozgott, és évről évre fokozatosan csökkent. A válság kezdete óta a bővülés 2% körüli értéket mutatott. 2008-ban ehhez képest kiugró emelkedés (4,8%) volt, ami elsősorban a törvényi változásokkal magyarázható.

A vállalkozások beindításánál lényeges szempont az alapítás egyszerűsége, a bejegyzéshez szükséges tőke összege, valamint a felelősségvállalás mértéke. A korlátolt felelősségű társaságok és a részvénytársaságok esetében az alapításukhoz szükséges alaptőke 2007. évi nagymértékű csökkentésének köszönhetően számuk jelentősen megemelkedett.

91.2. ábra

A regisztrált társas vállalkozások száma és a csőd-, felszámolás és végelszámolás alatt levők aránya

A megszűnés előtt álló vállalkozások aránya a válság hatására 2008 óta 3,6 százalékponttal nőtt.

2000-ben a regisztrált társas vállalkozások száma 411,5 ezer volt, 6,9% állt csőd-, felszámolási- vagy végelszámolási eljárás alatt. A társas vállalkozások száma 2010-re 46%-kal, a csőd-, felszámolási, illetve végelszámolási eljárás alatt állók aránya 8,5%-ra nőtt.

Definíciók

A működő vállalkozások száma megmutatja, hogy egy adott évben a regisztrált – jogilag létező – vállalkozások közül hány folytat gazdasági tevékenységet.

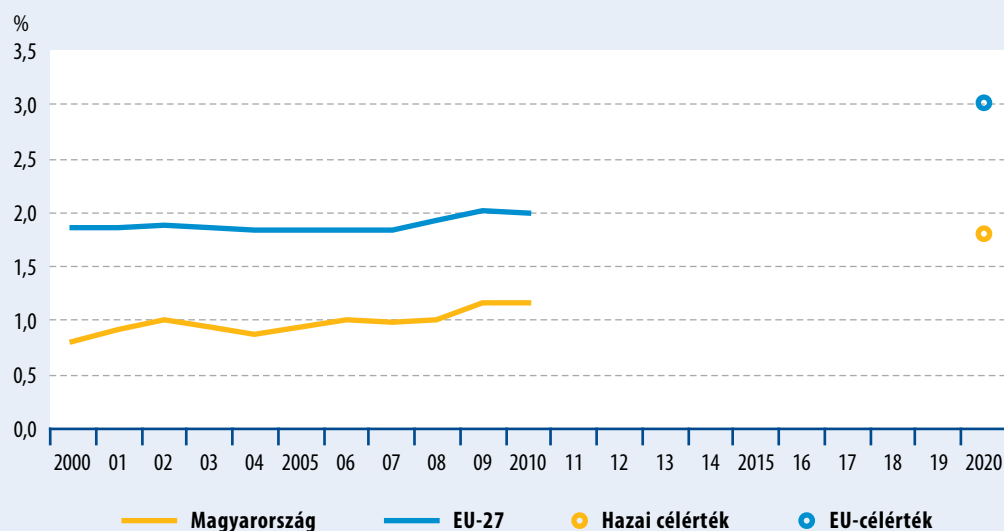
Működőnek tekintünk minden vállalkozást, amelynek az adott évben volt árbevétele vagy foglalkoztatottja.

Regisztrált szervezet: a megfigyelés időpontjában az adminisztratív nyilvántartásban szereplő, jogilag létező, adószámmal rendelkező egység, beleértve az adott időpontban csőd-, felszámolási és végelszámolási eljárás alatt állókat is.

Stadat-táblák

3.2. Gazdasági és nonprofit szervezetek

Kutatás-fejlesztési ráfordítások

Kulcsszavak **Kutatás-fejlesztési ráfordítások, K+F, innováció**92.1. ábra **Kutatás-fejlesztési ráfordítások a GDP százalékában**

Forrás: Eurostat.

! 2000-től a GDP-arányos K+F-ráfordítás kismértékben növekedett.

Relevancia A lisszaboni, majd az Európa 2020 stratégia szerint 2020-ra az EU-tagországokban a K+F-ráfordításoknak el kell érniük átlagosan a GDP 3%-át. Európában a K+F-kidadások aránya elmarad a legjelentősebb globális versenytársak, mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államok és Japán értékétől, ez elsősorban a vállalkozások alacsony beruházási szintjének tulajdonítható. Európának javítania kell az üzleti szféra K+F-be történő beruházásaira vonatkozó feltételeket.

Elemzés Magyarországon a GDP-arányos kutatás-fejlesztési ráfordítások két évtizeden át végig 1% alatt mozogtak. 2008 óta az érték valamelyest meghaladja az 1%-ot. Dinamikus növekedés csak a vállalkozási szektorban következett be, 2011-re a K+F-ráfordítások közel kétharmada már itt jelentkezett. Ezzel szemben a felsőoktatási szektorban inkább stagnálás, az államháztartási szektorban pedig folyamatos csökkenés történt.

Nemzetközi kitekintés A K+F-ráfordítások GDP-hez viszonyított aránya 2010-ben az EU-27 átlagában 2,0% volt, a magyarországi érték pedig nem érte el a 1,2%-ot.

Kutatási és fejlesztési ráfordítások a GDP százalékában az Európai Unióban, 2010, %

Részletek A gazdasági fejlődésre közvetlenül hatást gyakorló vállalkozási szektorban folytatott K+F-tevékenység ráfordításai 2004 óta folyamatosan, az átlagot meghaladóan növekedtek, 2007-től önmagukban is nagyobb részt képviseltek, mint a másik két szektor – államháztartási és felsőoktatási – együttesen. Egyre több az olyan vállalkozás, amely nem csak alkalmyszerűen, hanem folyamatosan folytat K+F-tevékenységet, ezzel segítve elő a korszerűbb termékek előállítását, a hatékonyabb technológiák bevezetését, így módon a nemzetgazdaság versenyképességének javítását.

Magyarországon 2010-ben az innovációból származó árbevétel a vállalkozások összes árbevételének 14%-át tette ki, jelentősen csökkent a 2008. évihez (16%) képest, viszont a 2004. évi (7,0%) jelentősen meghaladta.

Definíciók

A kutatás-fejlesztési ráfordítások, valamint a K+F-tevékenység mérésére, nemzetközi összehasonlításra használt legerjedtebb mutatószám, a GDP százalékában fejezi ki a K+F-ráfordítások összegét. A K+F-ráfordítás a K+F-költség és a K+F-beruházás áfa nélküli együttes összege, bármilyen hazai vagy külföldi

FI 3,87

SE 3,42

DK 3,06

DE 2,82

AU 2,76

FR 2,26

SI 2,11

▶ EU-27 2,00 ◀

BE 1,99

NL 1,83

IE 1,79

UK 1,77

LU 1,63

EE 1,62

PT 1,59

CZ 1,56

ES 1,39

IT 1,26

▶ HU 1,16 ◀

LT 0,79

PL 0,74

MT, SK 0,63

BG, LV 0,60

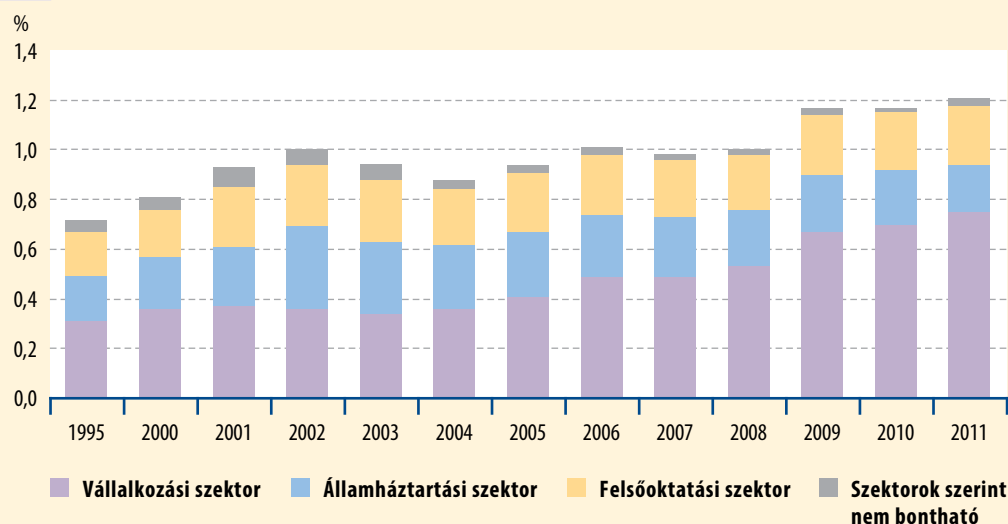
CY 0,50

RO 0,47

92.2. ábra

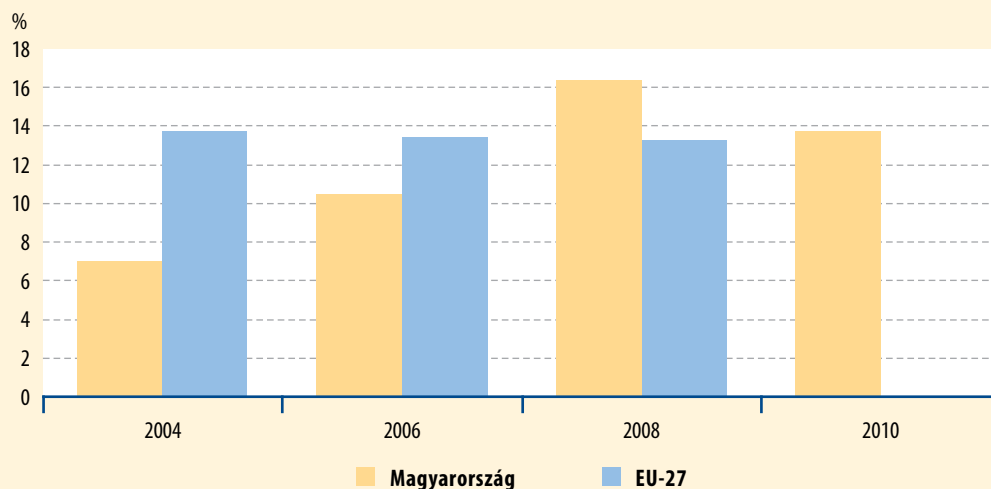
Kutatás-fejlesztési ráfordítások a GDP százalékában szektorok szerint

A vállalkozói szektor K+F-ráfordításai 2004 óta folyamatosan emelkednek.

92.2. ábra

Az innovációból származó árbevétel aránya a vállalkozások összes árbevételéből

2010-ben az innovációból származó árbevétel aránya csökkent a 2008. évihez képest.

forrásból származik, függetlenül attól, hogy a pénzforrás eredetileg kutatásra, fejlesztésre vagy más célra állt rendelkezésre.

A kutatás és kísérleti fejlesztés olyan módszereken folytatott alkotómunkát jelent, ami a meglévő ismeretanyag bővítésére – beleértve az emberről, a kultúráról és a társadalomról szerzett ismereteket is –, valamint arra szolgál, hogy ezt az ismeretanyagot új alkalmazások kidolgozására használják fel.

Az innovációval összefüggő árbevétel azt fejezi ki, hogy a vállalkozások árbevételében milyen

arányú a vállalkozás vagy a piac számára is új termékek értékesítéséből származó összeg.

Innováció az új, vagy jelentősen továbbfejlesztett termék (áru vagy szolgáltatás) vagy eljárás, új marketingmódszer, vagy új szervezési-szervezeti módszer bevezetése az üzleti gyakorlatban, munkahelyi szervezetben vagy a külső kapcsolatokban.

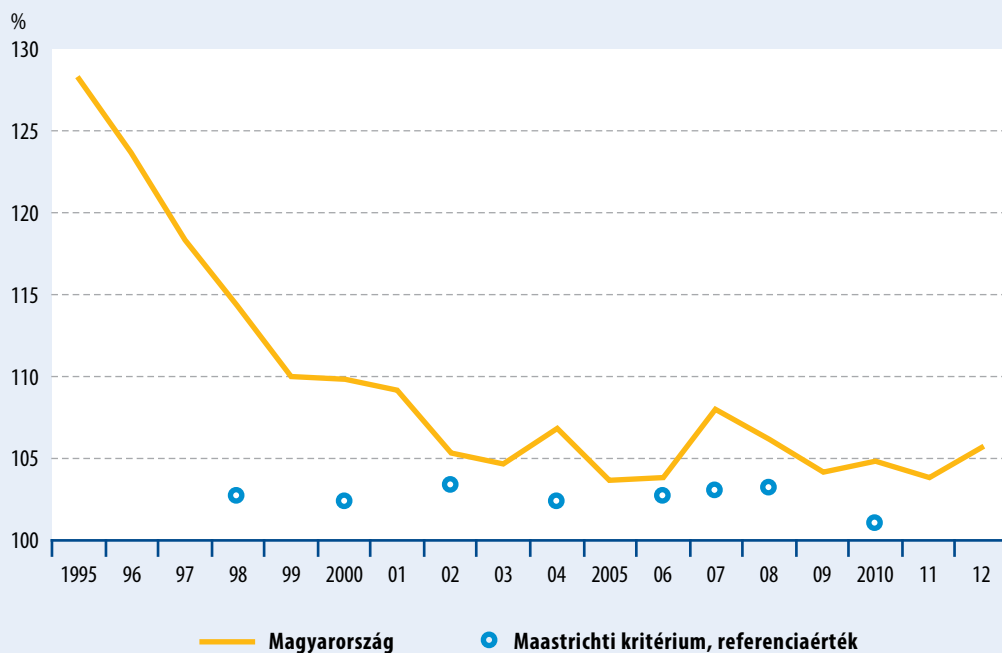
Stadat-táblák
3.4. Kutatás-fejlesztés

Fogyasztóiár-index (infláció)

Kulcsszavak **fogyasztóiár-index, infláció, fogyasztói árak, élelmiszerárak, üzemanyagárak, energia-hordozó-árak**

93.1. ábra Fogyasztóiár-index

! *Hazánkban a fogyasztói árak éves átlagos növekedése folyamatosan meghaladja az Maastrichti Szerződésben előírt referenciaértéket.*

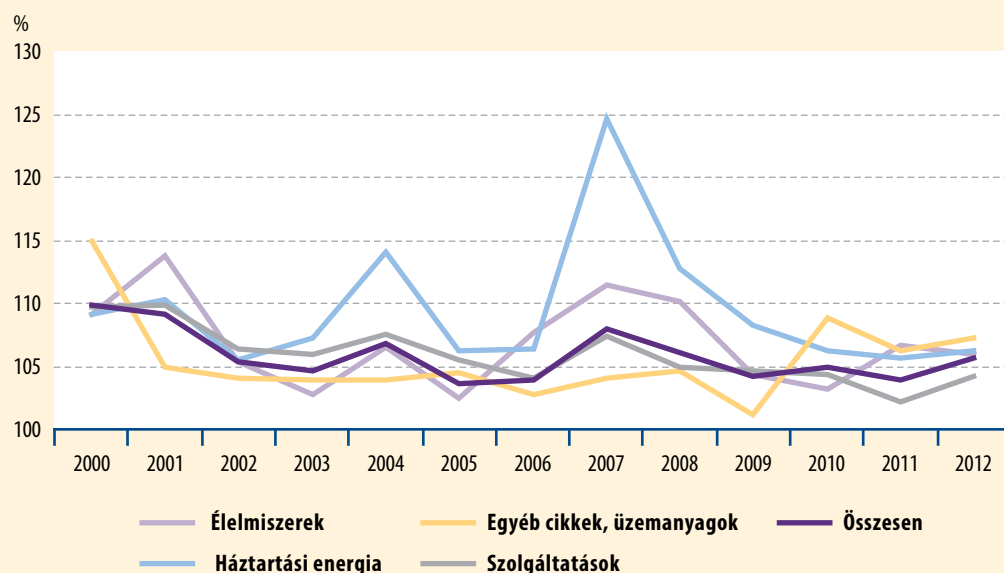
Relevancia Az infláció akkor okoz komoly károkat, ha magas szintű és ingadozó. A gazdaságnak, a fogyasztóknak és az üzleti vállalkozásoknak egyaránt hátrányos az instabilitás. Amennyiben az inflációs ráta ingadozik, azaz az árak változása időről időre jelentősen eltér, az bizonytalanságot eredményez. Az ingadozó és megjósolhatatlan inflációs ráták miatt a fogyasztók és a vállalkozások nehezebben tudnak hosszú távra tervezni, csökkenhet a befektetések volumene, a megtakarítási szint, így romlik a piac hatékonysága. Az euró bevezetésére való felkészülés során az EU-tagállamoknak teljesíteniük kell a maastrichti szerződésben előírt konvergenciakritériumokat. Az egyik kritérium értelmében a tagállamok inflációs rátája nem haladhatja meg 1,5 százalékponttal többel a három legjobban teljesítő EU-tagállam inflációs rátáját.

Elemzés Az 1990-es évek második felétől folyamatosan lassult a fogyasztói árak éves növekedési üteme, 2000-ben hosszú idő óta először csökkent 10% alá. Bár 2004-ben az áfa- és jövedékiadó-változások hatásaként átmenetileg ez a tendencia megszakadt, 2005-ben tovább folytatódott, a vizsgált időszakban mért legalacsonyabb szintre esett az infláció (3,6%). 2006-ban újabb gyorsulás volt, döntően az áfa és egyéb termékeket terhelő adók mértékében bekövetkezett változások következményeként. 2007-ben – megközelítve a 2001-es szintet – a fogyasztói árak az előző évekhez képest jóval nagyobb mértékben, 8,0%-kal emelkedtek, ami az év elején bevezetett hatósági intézkedéseknek, továbbá az élelmiszerek drágulásának volt a következménye. 2008-ban és 2009-ben valamelyest tovább lassult az éves árnyövekedés üteme., ez 2010-ben ismét megszakadt (4,9%). Az áremelkedésben az egyik legjelentősebb szerep a jövedéki adó mértékének január 1-jétől történő növelése volt, de emellett jelentős az üzemanyagok előző éveknél nagyobb mértékű drágulásának hatása is. 2011-

Harmonizált fogyasztói árindex (HICP) az Európai Unióban, 2011 (előző év=100,0), %

HU	105,7
EE	104,2
PL, SK	103,7
CZ	103,5
RO	103,4
IT	103,3
FI, LT, MT	103,2
CY	103,1
LU	102,9
NL, PT, SI, UK	102,8
EU-27, AT, BE	102,6
BG, DK, ES	102,4
LV	102,3
FR	102,2
DE	102,1
EL	101,0
SE	100,9

93.2. ábra Fogyasztóiár-index a kiemelt főcsoportokban

A fogyasztóiár-index alakulásában az – utóbbi években a fogyasztói kosárban nagy súlyt képviselő – élelmiszerek és üzemanyagok áremelkedése volt a legmeghatározóbb.

ben 3,9%-kal emelkedtek az árak átlagosan egy év alatt. Utoljára öt évvel ezelőtt, 2006-ban volt ilyen alacsony szinten az éves infláció mértéke, ennél alacsonyabb 1995 óta pedig csak 2005-ben volt (3,6%).

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió (EU-27) éves átlagos fogyasztóiár-növekedése a harmonizált fogyasztóiár-index alapján a 2010. évi 2,1%-ról 2011-ben 3,1%-ra emelkedett. A legtöbb országban gyorsulás következett be, mindössze Magyarországon, Görögországban, Svédországban és Romániában lassult az infláció egy év alatt. A legnagyobb áremelkedés Romániában (5,8%) volt, emellett Észtországban (5,1%) és az Egyesült Királyságban (4,5%) is jelentős mértékben növekedtek az árak. A 2010. évi átlagos fogyasztóiár-csökkenés 2011-ben Írországon és Lettországon is növekedésbe fordult át: 1,2%, illetve 4,2% volt az éves infláció mértéke, azonban még így is Írországon volt a legkisebb áremelkedés. Svédországban is – a többi Európai Unió tagállamhoz viszonyítva – alacsonyabb szintű volt az éves átlagos fogyasztóiár-növekedés mértéke (1,4%).

Részletek A fogyasztóiár-index alakulásában az egyik legmeghatározóbb szerep a fogyasztói kosár mintegy egynegyedét kitevő élelmiszereké. Az utóbbi években tapasztalt rossz időjárási kö-

rülmények és a hatósági árak nagyobb mértékű emelése következtében az élelmiszerek drágulása lényegében minden évben meghaladta az átlagos áremelkedés nagyságát. A fogyasztói kosárban szintén jelentős súlyt képvisel az üzemanyagokat is tartalmazó egyéb cikkek csoportja. Az utóbbi két évben, a korábbi évekhez képest is, illetve az átlagnál is nagyobb mértékben drágultak a járműüzemanyagok, amit elsősorban az olajárak világpiacon alakulása, valamint a dollár/forint árfolyam mozgása befolyásolt. A háztartási energiahordozók esetében a hatósági árintézkedések hatására jellemzően átlag feletti volt a drágulás mértéke 2000 és 2012 között. A szolgáltatások súlya a legnagyobb a fogyasztói kosárban, éves árváltozásuk általában átlag feletti volt.

Definíciók

A fogyasztóiár-index a lakosság (a háztartások) által vásárolt termékek, igénybe vett szolgáltatások fogyasztói árainak havonkénti átlagos változását mérő mutatószám.

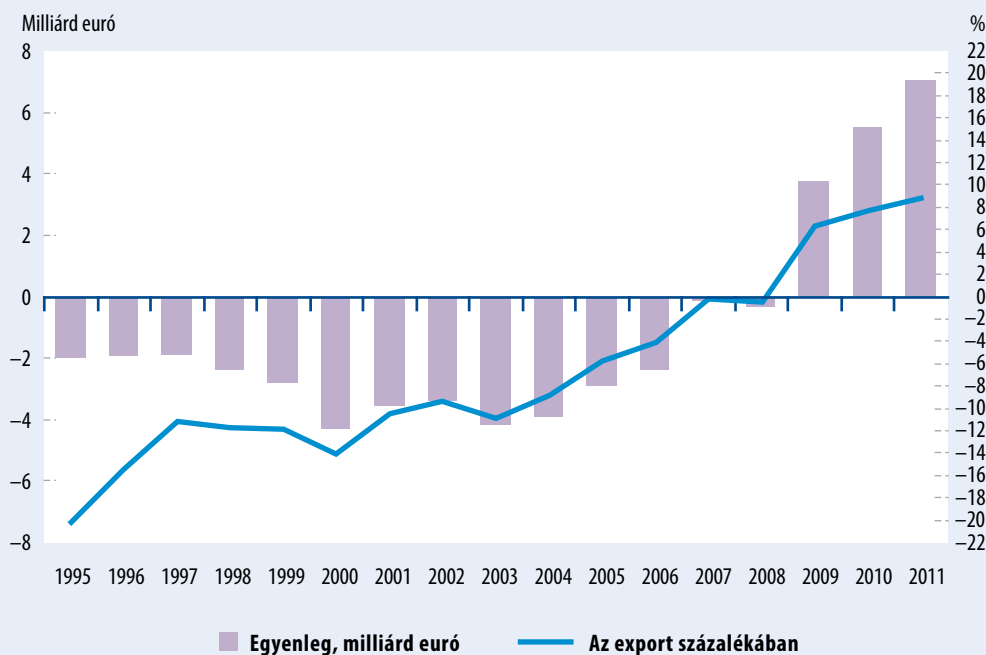
Harmonizált fogyasztóiár-index (HICP): az EU ajánlásait tükröző fogyasztóiár-index, célja, hogy az Európai Unió tagországaiban biztosítsa a nemzetközi összehasonlítást.

Stadat-táblák
3.6. Árak

Külkereskedelmi termékgazdaság egyenlege

Kulcsszavak külkereskedelmi termékgazdaság, export, import

94.1. ábra A külkereskedelmi termékgazdaság egyenlege

A külkereskedelmi egyenleg az uniós csatlakozást követően nagymértékben javult, 2009–2011-et nagy és növekvő aktívum jellemzi.

Relevancia A mutatószám megmutatja a kiviteli és behozatali forgalom értékének különbségét, az áruforgalom egyensúlyát. Pozitív érték esetén az egyenleg aktívumot, negatív érték esetén passzívumot mutat. A külkereskedelmi termékgazdaság egyenlege a folyó fizetési mérleg fontos eleme.

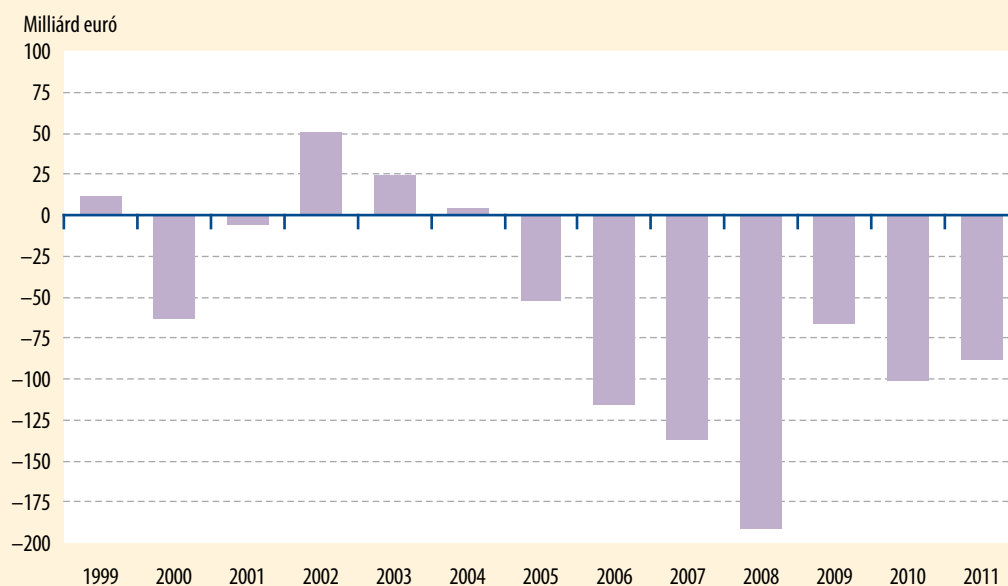
Elemzés 1995 és 2008 között a magyar külkereskedelmi termékgazdaság deficitese volt. Az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően az egyenleg fokozatosan javult, és 2007-ben egyensúlyközeli állapotba került. A 2008-as pénzügyi válság kirobbanásától eltelt három évben a belső felhasználás stagnálása, majd visszaesése mellett a külkereskedelmi egyenleg látványosan javult. Az 1990-es évek második felében a nagy értékű külfölditőke-beáramlás, majd a közös piacba való csatlakozás alapvetően megváltoztatta a gazdaság struktúráját és kibővítette a vállalatok lehetőségeit. Magyarországon a külföldi tőkével alapított cégek beruházásokat hajtottak végre, ami az import és egyben a deficit növekedésével járt együtt. A külkereskedelmi mérleg hiánya az

ezredforduló végén 4,3 milliárd euró volt, 2,3 milliárd euróval haladta meg az 1995. évet. Az export százalékában kifejezett hiány 14%-ra nőtt az előző évek egytizedéhez képest.

A 2001. évi recesszió után az export- és importdinamika közötti olló kinyílt, ami a hiány növekedését okozta. A 2004-es csatlakozást követően az export gyorsabban növekedett az importnál az export célú termelésnek köszönhetően. 2007-ben közel egyensúlyba került a mérleg. 2009-től a hazai külkereskedelmi mérleg évről évre nagyobb többlettel zárt. Az egyenleg javulásának oka a fogyasztási import csökkenése és a híradás-technikai, autóipari termékek exportfelfutásának eredménye. 2011-ben az egyenleg értéke meghaladta a 7 milliárd eurót, az export százalékában kifejezett többlet nagysága közel 9%.

Nemzetközi kitekintés 2001-ben a világgazdasági konjunktúra jelentős romlása következett be. Az Egyesült Államok gazdasági növekedése ez év második felében megállt, a kedvezőtlen hatások alól legfontosabb kereskedelmi partnerünk,

94.2. ábra Az Európai Unió külkereskedelmi egyenlegének alakulása

Forrás: Eurostat.

A külkereskedelmi termékforgalom egyenlege szerint az Európai Unióban a világgazdasági válság után csökkent a hiány.

az Európai Unió sem tudta kivonni magát. A recessziót követően a tagállamok külkereskedelmi forgalmában erőteljes bővülés következett be, egészen a 2008-as pénzügyi válság kitöréséig. 2009-ben a tagállamok többsége recesszióba került, viszont 2010-et az alacsony bázisnak köszönhetően jelentős bővülés jellemezte a térségben. 2011-ben a fiskális egyensúlytalanságok miatt a forgalom dinamikája megtört, az importnak az exportnál erőteljesebb lassulása az egyenleg javulását eredményezte a tagországokban.

Definíciók

A külkereskedelmi termékforgalmi egyenleg a kiviteli és behozatali forgalom értékének különbségét, az áruforgalom egyensúlyát mutatja be.

A külkereskedelem relatív egyenlege az egyenleg és a termékexport egymáshoz viszonyított aránya, a külkereskedelmi passzívum, illetve aktívum relatív nagyságát fejezi ki.

Stadat-táblák
3.5. Külkereskedelem

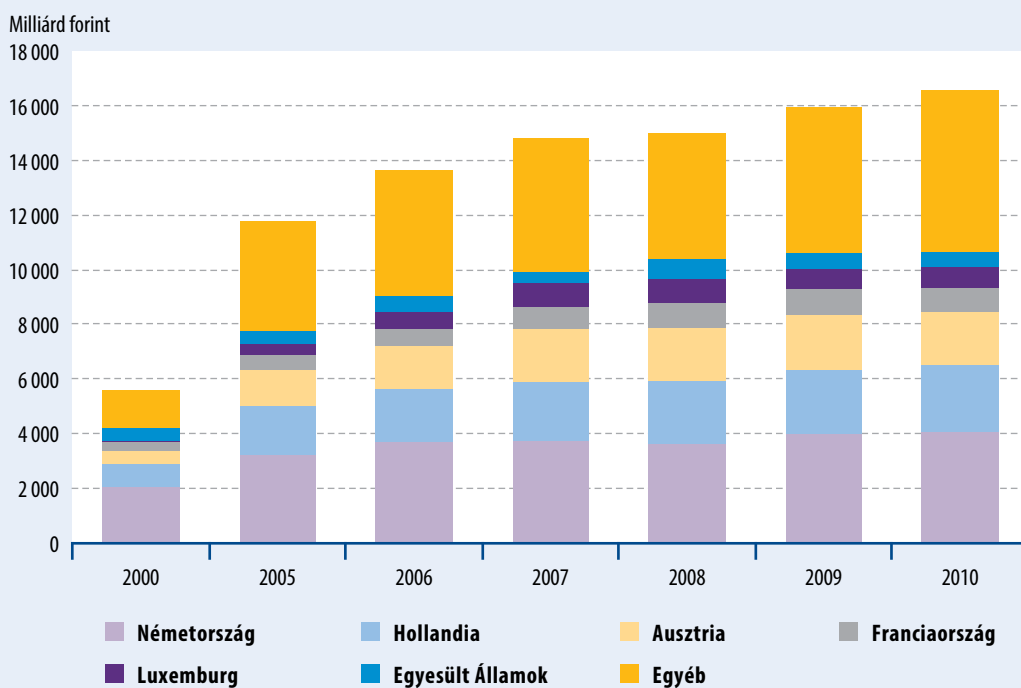
Külföldi működőtőke-befektetés

Kulcsszavak külföldi tőke, működő tőke, tőkebefektetés

95.1. ábra

A Magyarországon befektetett külföldi működő tőke állománya származási országok szerint

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

A tőkeállomány jelentős része az uniós országokból származik.

Relevancia A világgazdasági folyamatok alakulásában fontos szerepet játszik a tőke szabad áramlása. A magyar gazdaság rendszerváltás óta lezajlott szerkezeti átalakulása során a külföldi tőke beáramlása jelentősen hozzájárult a gazdaság élénküléséhez, a technika modernizációjához, a foglalkoztatottság és az exportképesség javulásához. A hazánkba érkező külfölditőke-befektetés mellett megjelent a magyar tulajdonú tőke külföldi befektetése is.

Elemzés A Magyarországra beáramló külföldi működő tőke állománya 2010 végén 16 528 milliárd forint volt, mintegy 3,7%-kal meghaladta az előző évet. Míg az elmúlt évtized első felében a beáramló külföldi működő tőke erőteljesen növekedett (2003-ban 24%-kal), addig a világgazdasági válság hatására a bővülés már jóval szerényebb volt az évtized második felében.

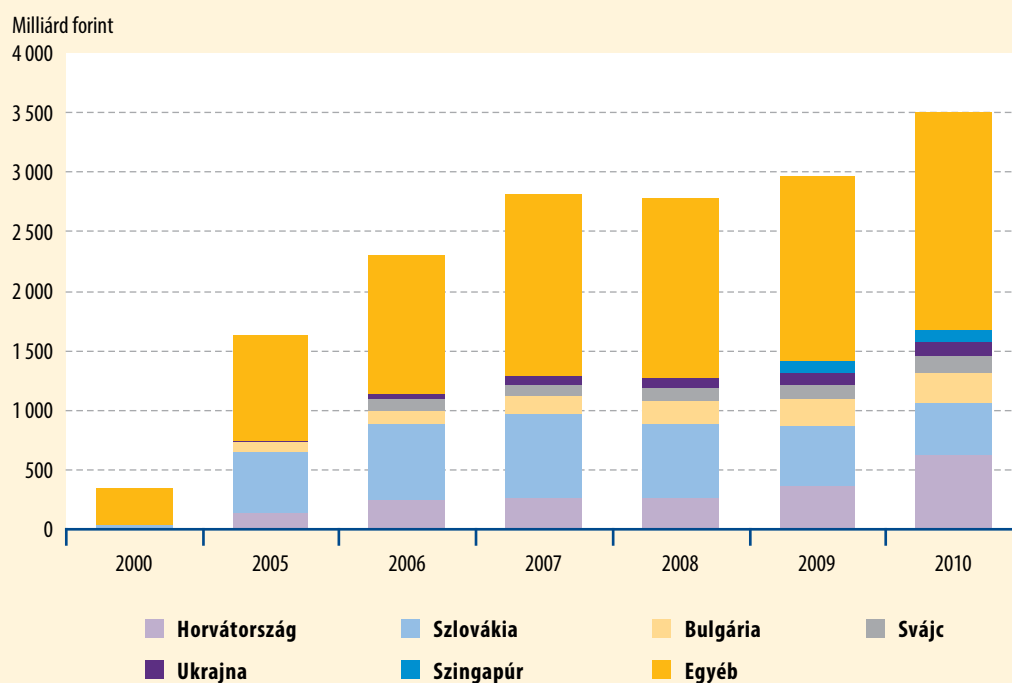
A 2010-ben letelepedett külföldi működő tőke több mint fele a szolgáltató ágazatokban található; ezen belül is kiemelkedik a kereskedelem,

gépjárműjavítás (12%), a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (11%) és a pénzügyi, biztosítási tevékenység (11%). A feldolgozóiparba a befektetések 37%-a irányul, ezen belül a legjelentősebb terület a járműgyártás (13%).

A külföldön befektetett magyar működő tőke 3497 milliárd forint volt 2010 végén, 18%-kal múlta felül az előző évet. A magyar befektetések összege nagyságrendileg kisebb, mint a hazánkba irányuló külfölditőke-befektetéseké. Míg 2000-ben a külföldi tőke 6%-át tette ki, addig 2008-ban 19, 2010-ben pedig 21%-ra növekedett ez az arány. Ugyanakkor a külföldre irányuló magyar befektetések növekedési üteme lényegesen magasabb, mint a Magyarországon megvalósult külföldi befektetéseké.

A magyar befektetők külföldi működőtőke-állományának 2010-es ágazati megoszlása eltérően alakult a hazánkba érkező külföldi működő tőke megoszlásától. A Magyarországról külföldre irányuló tőkebefektetések kisebb arányban fejtik ki tevékenységüket a feldolgozóiparban, mint a ha-

95.2. ábra A magyar külföldi működő tőke a legnagyobb fogadó országok szerint

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

A magyar tőkeexport legfontosabb célországait a térségbeli államok jelentik.

zánkban lévő külföldi működő tőke, aránya 2010-ben mindössze 21%. A külföldre irányuló magyar befektetések aránya a pénzügyi, biztosítási tevékenység ágazatban a legnagyobb (23%), ezt követi az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység (20%), majd a bányászat, kőfejtés (17%), valamint a kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás (9%).

Részletek A külföldi tőke magyarországi megjelenése óta Németországból, Hollandiából, illetve Ausztriából származik a működőtőke-állomány legnagyobb része. Részesedésük a külföldi működő tőkéből 2010-ben 25, 15, illetve 12% volt. Ez a három legnagyobb befektető ország együttesen a befektetéseknek több mint felét adja. Jelentős még Franciaország 5,6, Luxemburg 4,2 és az Egyesült Államok 3,4%-os befektetése. 2010-ben a működőtőke-állomány több mint háromnegyede az Európai Unióból származott.

A magyar működő tőke több mint kétharmada Európában fejtette ki tevékenységét, az összes működőtőke mintegy egynegyede az Európai Unióban. A legnagyobb tőkebefogadó ország 2010-ben Horvátország volt (18%), Szlovákia a

2. helyre került (12%), majd Bulgária következett (7,3 %).

Definíció Külföldi érdekeltségű vállalkozás: olyan jogi személyiségű vagy jogi személyiség nélküli vállalat, amelyben egy másik gazdaságban rezidens befektető a törzsrészcvények vagy szavazati jogok legalább 10%-ával vagy ennek megfelelő részesedéssel rendelkezik. Az adatok a 10% alatti részesedésű és a külföldön tevékenységet végző, passzív pénzközvetítői funkciót betöltő vállalkozásokat nem tartalmazzák.

Stadat-táblák

3.1.19. Külföldi érdekeltségű vállalkozások külföldi tőkéje nemzetgazdasági ág szerint – TEÁOR'08 (2008–2010)

3.1.20. A külfölditőke-befektetések befektető országok és országcsoportok szerint (1998–2010)

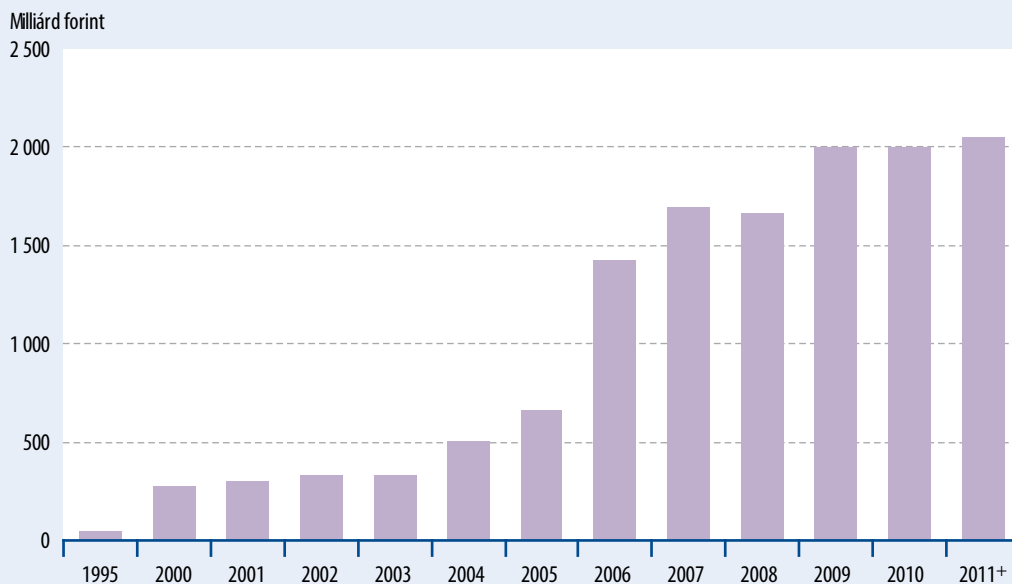
3.1.21. A külföldön működő magyar tőke ágazonként – TEÁOR'08 (2008–2010)

3.1.22. A külföldön működő magyar tőke fogadó országok és országcsoportok szerint (1998–2010)

Osztalék formájában kivitt jövedelem

Kulcsszavak osztalék, tulajdonosi jövedelem, speciális célú vállalatok (SCV)

96.1. ábra Osztalék formájában kivitt jövedelem, SCV-vel

Az osztalék formájában kivitt jövedelem 2005 után jelentősen nőtt.

Relevancia Az osztalék formájában kivitt jövedelem a magyarországi vállalkozások külföldi tulajdonosai által kapott olyan külföldre fizetett tulajdonosi jövedelem, amelyre annak eredményeképpen válnak jogosulttá, hogy pénzeszközöket bocsátanak a vállalatok rendelkezésére. 2006-tól a nemzeti számlák rendszerében elszámolt speciális célú vállalatok (SCV) hatással voltak mind a külföldről kapott, mind a külföldre fizetett tulajdonosi jövedelmekre.

Elemzés Az 1995. évről (46 milliárd forint) 2000-re (279 milliárd forint) több mint hatszorosára nőtt a külföldre fizetett osztalék összege. 2003-ig stagnált, majd 2004-től jelentősen nőtt, 2004-ben és 2005-ben az előző évekhez képest 175, illetve 163 milliárd forinttal. 2006-ban a kivitt osztalékban eddig nem tapasztalt, több mint kétszeres emelkedés következett be. 2007-ben további 267 milliárd forinttal bővült a kivitt osztalék, 2008-ban kismértékben csökkent, majd 2009-ben ismét nőtt (20%-kal). A 2010. évi külföldre fizetett osztalék értéke közel azonos az előző évvel, 2011-ben az előzetes adatok szerint viszont ismét kismértékben növekedett.

Definíciók

Az osztalékok a részvények tulajdonosai által kapott tulajdonosi jövedelmek olyan formái, amelyekre ezek a tulajdonosok annak eredményeképpen válnak jogosulttá, hogy pénzeszközöket bocsátanak a vállalatok rendelkezésére.

SCV: a 10% alatti részesedésű és a külföldön tevékenységet végző, passzív pénzközvetítői funkciót betöltő vállalkozások.

Nemzetközi árverseny-képességi index

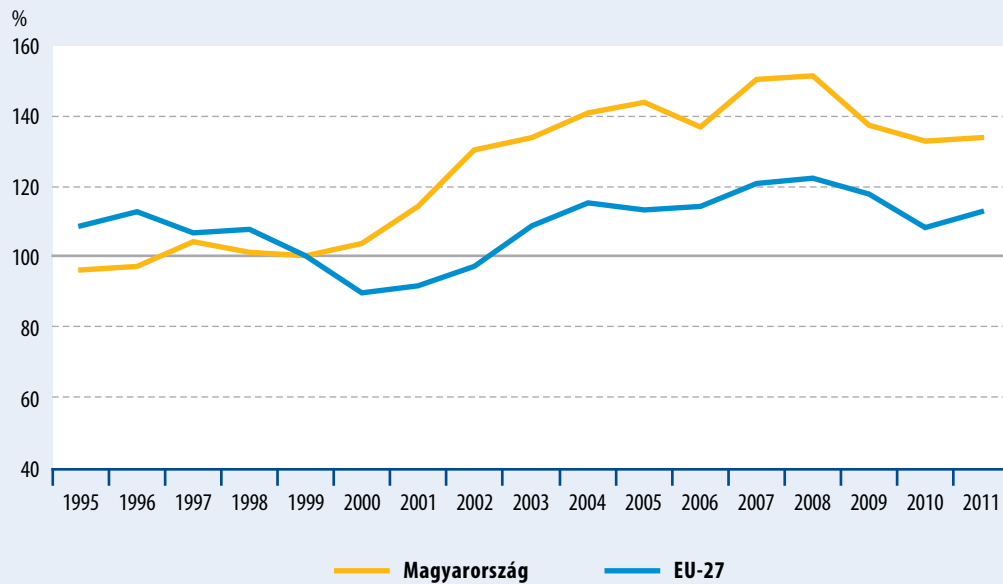
Kulcsszavak árversenyképesség, árfolyam, termelékenység, munkaerőköltség

97.1. ábra

Tényleges átváltásiárfolyam-index

(1999=100,0)

Forrás: Eurostat.

2008 és 2011 között közel 20 százalékponttal javult Magyarország tényleges átváltási árfolyamindexe.

Relevancia A nemzetközi árversenyképesség a fenntarthatóság kulcsindikátorai közül elsősorban a gazdasági erőforrások mutatóinak alakulására van hatással, közvetlenül befolyásolja a GDP alakulását, közvetetten pedig az államadósság és a foglalkoztatottsági ráta változását. A fenntartható nemzeti erőforrás gazdálkodás mellett, hogy az aktuális generációk számára magasabb színvonalú életet biztosít, és ellenállóbbá teszi a nemzetgazdaságot a regionális vagy globális, környezeti vagy gazdasági válságok ellen, hozzájárul a hosszú távú versenyképességhez is.

Elemzés Magyarországon 1995-ről 2008-ra – 2006-os átmeneti csökkenéssel – az index jelentősen, több mint felével nőtt. 2008-at követően javulás vette kezdetét, ez 2011-ig tartott. A 2008 utáni pozitív irányú változás háttérében elsősorban az áll, hogy a forint 2008 eleje és 2011 vége között több mint 20%-kal gyengült.

Hazánk teljesítménye hasonlít az EU-27 átlagához, bár annak értékétől 20 százalékponttal elmarad. A közösség legrosszabbul teljesítő tagállama Románia, aminek a háttérében a kirívóan alacsony termelékenység, illetve a jelentősen

megnövekedett munkaerőköltségek állnak. A legjobb mutatóval az unió egyik legerősebb gazdasága, Németország rendelkezik.

Régiós összevetésben elmondható, hogy kiemelkedően teljesít a Németországhoz sok szálal kapcsolódó Ausztria, és még Lengyelország és Szlovénia mutatója is meghaladja az EU-27 átlagot. Magyarország már átlag alatti teljesítménnyel, de az utóbbi években javuló tendenciával megelőzi a környező országokat.

Definíciók

A nemzetközi árverseny-képességi index segítségével meghatározható egy ország (vagy egy adott pénznem területi egysége) nemzetközi piacokon jelenlevő elsődleges versenytársakkal szembeni árversenyképessége.

Az indikátor megítélését szolgálja a tényleges átváltási árfolyamindex (REER), ami a valutaárfolyam (NEER) változásán kívül figyelembe veszi az adott ország egységre jutó munkaerőköltség változását és a termelékenységét is. Az index növekedése a versenyképesség romlását jelzi.

Tényleges átváltási árfolyam index az Európai Unióban, 2011 (1990=100,0), %

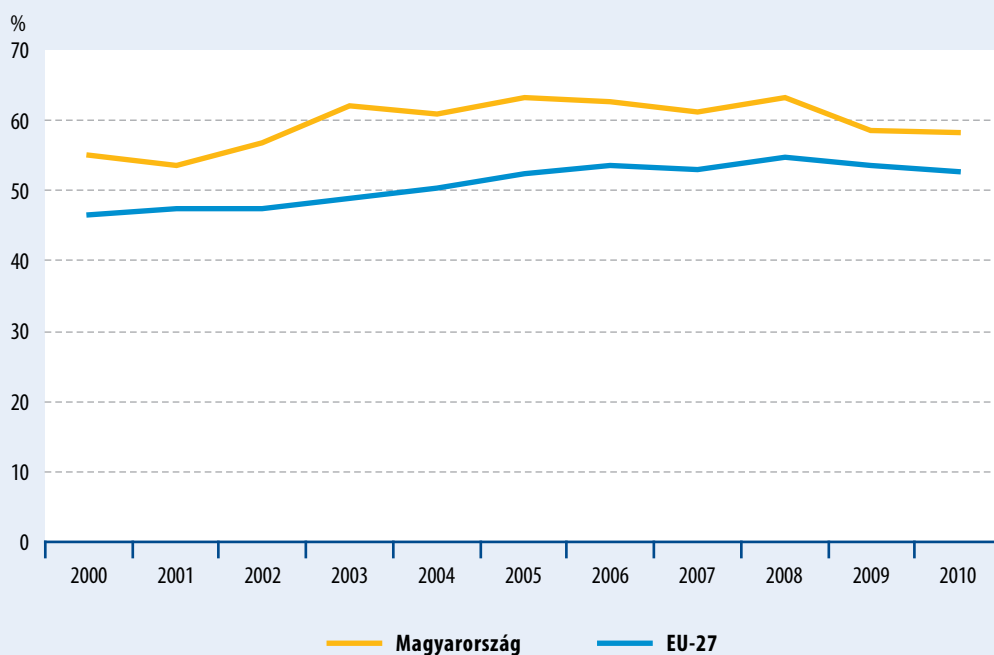
RO	178,7
CZ	167,4
BG	154,4
EE	142,9
LV	134,4
HU	133,8
LT	121,0
MT	117,0
IE	116,0
CY, DK, IT	115,2
EU-27	112,8
ES	111,4
SI, NL	110,9
PT	110,8
FR	108,1
EL	106,6
FI	106,1
PL	103,0
SE	101,3
AT	95,9
UK, DE	88,9

Energiaimport-függőség

Kulcsszavak energiaimport-függőség, energiafüggőség, import

98.1. ábra Energiaimport-függőség

Forrás: Eurostat.

Energiaimport-függőségünk 60% körüli, az uniós átlagot számottevően nem haladja meg.

Relevancia A fosszilis energiahordozók használata, az energiahordozók importja és az ebből fakadó ellátásbiztonsági kockázat energiagazdálkodásunk számára jelentős feladatokat határoz meg. Az ellátás biztonságossá tételéhez egyrészt elengedhetetlen a megújuló energiahordozók részarányának – adottságoknak megfelelő – növelése, másrészt az egyirányú függőség csökkentése, az importforrások diverzifikálása. Az Európai Unió klíma- és energiacsomagja, valamint a 2020-ra vonatkozó energiastratégia is megerősíti ezeket a célokat.

Elemzés Hazánk primer energiahordozók tekintetében jelentős importra szorul, 2010-ben a belföldi felhasználás 58%-a származott behozatalból. Nemcsak primer, de szekunder energiahordozókat (benzin, villamos energia) is importálunk.

Az energiafüggőség 2003-tól 60% fölötti, 2009-től mérsékeltlen csökken.

Az importon belül a szénhidrogének (terajoulban mért) volumene a legnagyobb, különösen a földgázé, amelynek 80%-a importból, főként Oroszországból származik. A hazai energiafogyasztás 37%-a földgázalapú, ez az EU-ban a második legnagyobb arány.

Hazánkban a gazdaságosan kitermelhető kőolajkészlet is szűkös, 1995-ben a belföldi termelés 22%-a, 2010-ben 12%-a volt a felhasznált mennyiségnek.

A szénfelhasználás csökken a hagyományos erőművek kiváltásával, illetve átalakításával, azonban még a mérséklődő felhasználás mellett is a szén egyre nagyobb hányada importból származik.

Nemzetközi kitekintés Az EU energiaimport-függősége folyamatosan nőtt az elmúlt évtizedben, főként a bővülő energiaigények, valamint a földgázimport növekvő fontossága miatt. 2004 óta az EU-ban felhasznált energia több mint 50%-a importból származik.

Energiaimport-függőség az Európai Unióban, 2010, %

CY, LU 100,9

IE 85,6

IT 83,8

LT 81,9

BE 76,8

ES 76,7

PT 75,5

EL 69,1

SK 63,1

AT 61,8

DE 59,8

HU 58,3

EU-27 52,7

FR, SI 49,3

FI 48,1

LV 41,6

BG 40,3

SE 36,5

PL 31,5

NL 30,7

UK 28,3

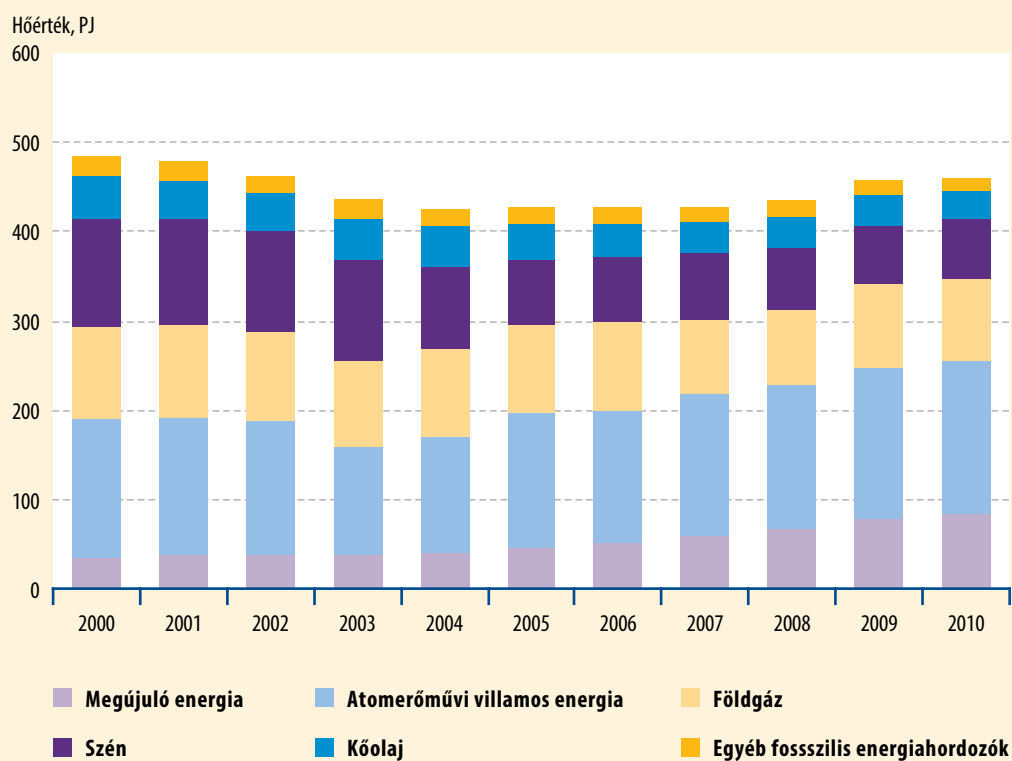
CZ 25,6

RO 21,7

EE 12,9

DK -18,2

98.2. ábra Az alap-energiahordozók termelése hőértékben

A fosszilis energiahordozók csökkenő kitermelését a villamos energia atomerőműben történt előállításának bővülése és a megújuló energia kompenzálja.

Az unió 27 tagállama közül 14-ben 50% fölötti volt az importált energiától való függőség, míg 12 tagország esetében ez az arány – elsősorban Észak- és Kelet-Európában – jóval 50% alatti. Az importfüggőség 100% körül alakult a kisebb országokban (Máltán Cipruson és Luxemburgban), a kiviteli többletek eredményeként egyedül Dániában negatív az energiafüggőség (–18%). Magyarország az uniós átlagot némileg felülmúlva a közepesen energiafüggő országok csoportjába tartozik. Minél kisebb az importarány, annál jelentősebb a saját kitermelés.

Részletek Magyarország hagyományos energiahordozó-készletei (szénhidrogén és szén) nagyrészt kimerültek az elmúlt évtizedek folyamán. A földgáz hazai kitermelése 2000 és 2010 között 10, a kőolajé 36%-kal, a kőszéné közel felére csökkent hőértékben számolva. A jelenlegi hazai széntermelés lignitre és barnakőszénre korlátozódik, 2005-től a feketekőszén-bányászat megszűnt. A fosszilis energiahordozók csökkenő kitermelését a villamos energia előállításának

növekvő atomerőműi aránya és a megújuló energia kompenzálja.

Definíciók

Az energiaimport-függőség mutatója azt fejezi ki, hogy egy adott ország milyen mértékben szorul importált energiaforrásokra a hazai energiaigények teljesítése érdekében. Az indikátort úgy számolhatjuk ki, hogy a nettó import mennyiségét elosztjuk a bruttó belföldi energiafelhasználás és a készletfelhalmozás összegével. A nettó import az összes import és az összes export különbözete.

Az energiafüggőség negatív előjelű is lehet nettó exportőr esetében, a 100% fölötti pozitív érték készletfelhalmozásra utal.

Stadat-táblák

5.7.2. Alap-energiahordozók termelése

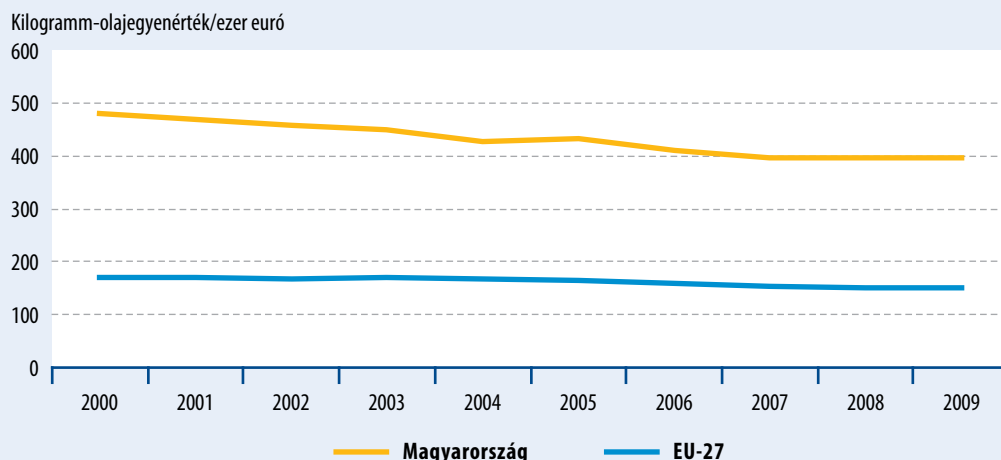
3.8.1. Energiamérleg

Energiaintenzitás

Kulcsszavak energiaintenzitás, közvetlen energiafelhasználás

99.1. ábra Energiaintenzitás

Forrás: Energia Központ Nonprofit Kft., ODYSSEE adatbázis.

Az energiaintenzitás 17%-kal csökkent 2000 és 2009 között.

Relevancia Az energiafelhasználás és a GDP viszonya a gazdasági fejlődés energiaigényéről ad tájékoztatást. Az általános cél a kettő egymástól való elválása, mind energiaellátási, mind környezeti szempontokat figyelembe véve. Az energiaintenzitás nemzetgazdasági szinten azonban csak korlátozottan alkalmas az energiahatékonyság jellemzésére, a gazdaság belső szerkezete (pl. energiaigényes ágazatok), a felhasznált energiaforrások összetétele (fosszilis vagy megújuló források), az ország földrajzi adottságai (pl. klimatikus viszonyok) befolyásolhatják a mutató alakulását.

Elemzés Hazánk energiaintenzitási mutatója 2000 és 2009 között 17%-kal mérséklődött, amiben szerepet játszott a gazdaság szerkezetének jelentős átalakulása, valamint az energiatermelés és -felhasználás hatékonyságának növekedése is.

Nemzetközi kitekintés A jelentős csökkenés ellenére a hazai érték több mint 2,5-szerese az uniós átlagnak. 2000 és 2010 között az energiaintenzitás tekintetében a legnagyobb arányú csökkenés az EU-27 tagállama közül Litvániában (37%), Szlovákiában (37%) és Bulgáriában (36%) volt, de a magas bázis miatt ezen országok mutatója még így is magas. 2010-ben az egységnyi GDP-re jutó ener-

giafelhasználás Írországban és Dániában (93 és 94 kilogramm-olajegyenérték/ezer euró) volt a legalacsonyabb, míg Bulgária és Észtország értékei (671 és 546 kilogramm-olajegyenérték/ezer euró) messze az EU-átlag fölöttiek. Magyarország a kilencedik az EU-átlag fölötti értékkel rendelkező 17 ország közül.

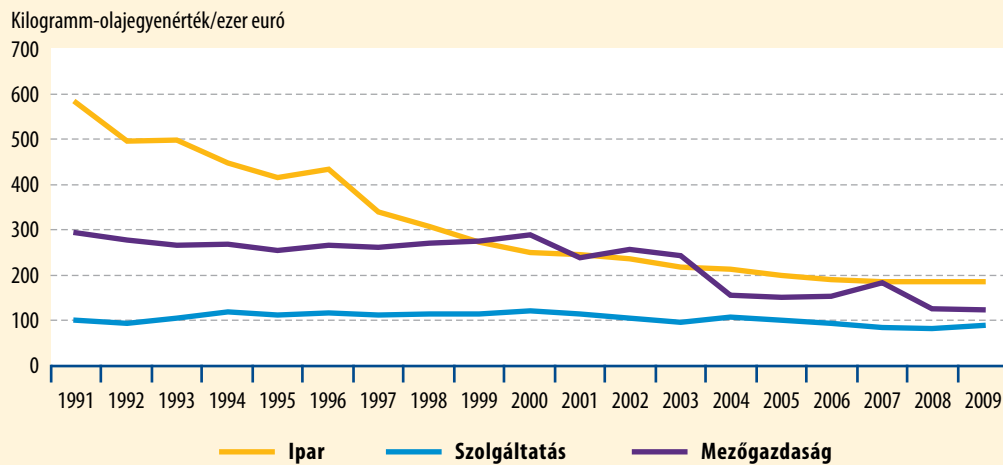
Részletek Az iparban az elmúlt tíz év során 26%-kal mérséklődött az energiaintenzitás, mivel az energiaintenzív ágazatok súlya jelentősen visszaesett, helyüket a feldolgozóipar modern, kisebb energiaigényű és magas hozzáadott értékű termékeket gyártó alágazatai vették át. Ez utóbbi szektorokban a termelési indexek növekedése mellett az energiafelhasználás stagnált. A mezőgazdaság energiaintenzitása 2000 óta jelentősen, mintegy 57%-kal, a szolgáltatásszektoré 27%-kal mérséklődött. Ez utóbbi használja fel a legkevesebb energiát a bruttó hozzáadott értékhez viszonyítva (90 kilogramm-olajegyenérték/ezer euró).

A hazai közvetlen energiafelhasználás a rendszerváltást követő visszaesés után gyakorlatilag nem változott, az ipar és a közlekedés arányának átrendeződése figyelhető meg. A végső energiafelhasználásban a lakosság (34%) és a közlekedés (közel 30%) aránya a legnagyobb. A lakosság végső energiafelhasználásában 40–45% a fűtés aránya. A közvetlen energiafelhasználáson belül a gáznevelő és a folyékony szénhidrogének dominálnak.

Energiaintenzitás az Európai Unióban, 2010, kilogramm-olajegyenérték/ezer euró

BG	671,1
EE	545,9
RO	395,5
CZ	374,6
SK	371,3
LV	363,3
PL	330,5
LT	311,1
HU	295,5
SI	231,4
FI	225,3
BE	190,8
CY	177,6
MT	169,2
SE	159,4
NL	157,8
PT	154,5
EU-27	152,1
FR	151,6
EL	147,5
DE	141,9
LU	140,3
ES	137,0
AT	131,8
IT	123,6
UK	111,9
DK	93,7
IE	92,8

99.2. ábra A kiemelt nemzetgazdasági ágak energiaintenzitási mutatói

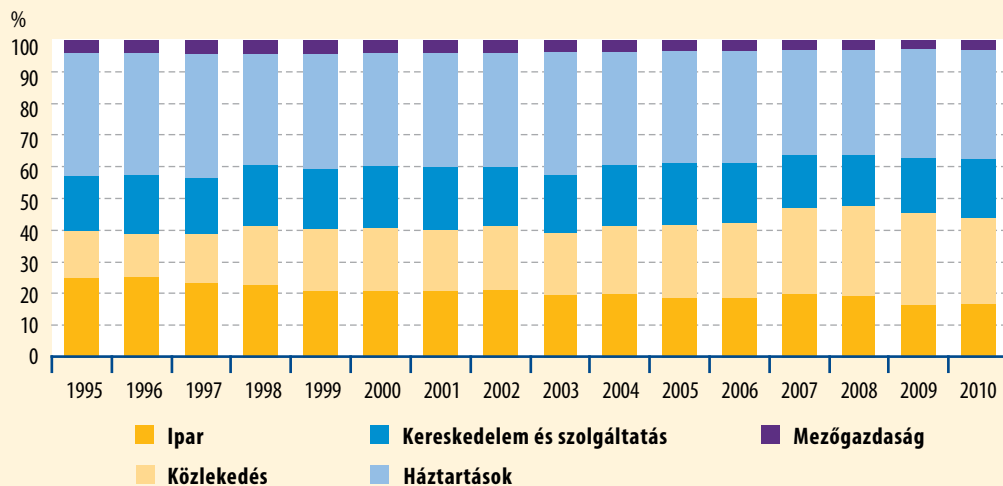

Forrás: Energia Központ Nonprofit Kft., ODYSSEE adatbázis.

Az ipar energiaintenzitása jelentősen csökkent a rendszerváltás óta a termelés szerkezeti átalakulása miatt.

99.3. ábra Közvetlen energiafelhasználás szektorok szerint

Forrás: Energia Központ Nonprofit Kft.

Az ipar energiaintenzitása jelentősen csökkent a rendszerváltás óta a termelés szerkezeti átalakulása miatt.

Definíciók

Az energiaintenzitás egy adott naptári évben a bruttó belföldi energiafelhasználás és a GDP hányadosa, ahol az energiafelhasználás kilogramm-olajegyenértékben szerepel. A bruttó hozzáadott érték kiszámítása 2000. évi változatlan áron történik.

A mezőgazdaság, ipar és szolgáltatás esetében a mutató a nemzetgazdasági ág végső energiafelhasználása és a bruttó hozzáadott értékének hányadosa.

A közvetlen (végső) energiafelhasználás indikátora az egyes gazdasági ágazatok közvetlen

energiafelhasználását adja meg tonna olajegyenértékben (egy tonna olaj 41 868 megajoule nettó fűtőegyenértékkel bír), magában foglalja a végső energetikai, valamint a nem energetikai és anyagjellegű felhasználás összegét, nem tartalmazza a más energiahordozóra való átalakítás céljából történő felhasználást.

Stadat-táblák

5.7.1. Végső energiafelhasználás (1995–2010)

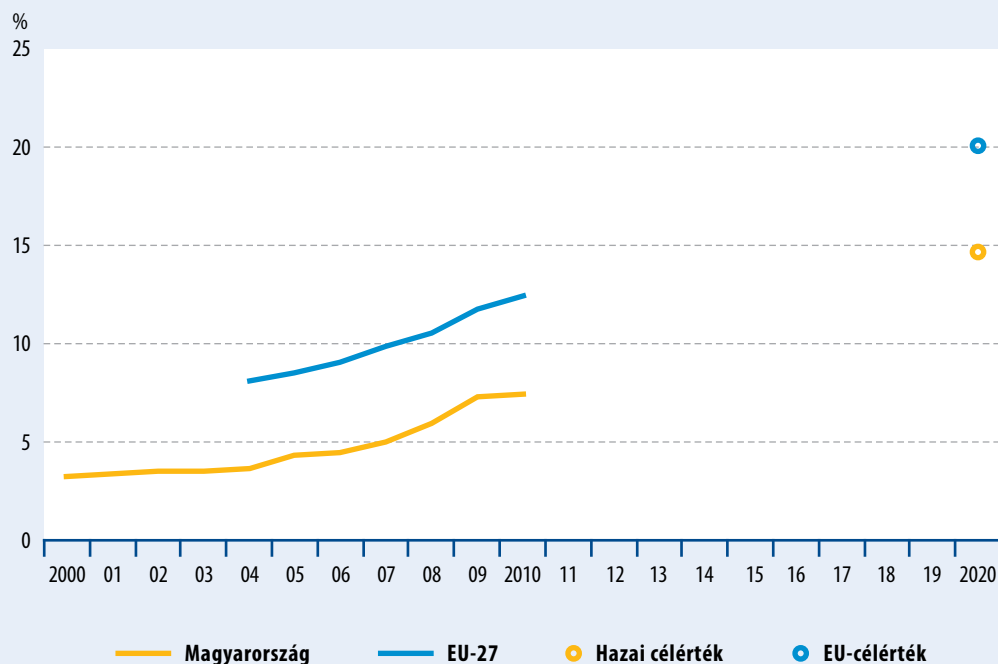
Megújuló energiaforrások

Kulcsszavak megújuló energiaforrások, villamos energia

100.1. ábra

A megújuló energiaforrások részesedése a teljes energiafelhasználásból

Forrás: Energia Központ Nonprofit Kft., Eurostat.

Hazánknak 2020-ig a megújulóenergia-hasznosítási cselekvési terv alapján 14,65%-ra kell növelnie a megújuló energiaforrások részarányát.

Relevancia Az Európai Unió energiapolitikájának célja, hogy a fosszilis energiahordozóktól való függés mérséklődjön, emellett a különböző káros anyagok – köztük kiemelten az üvegházhatású gázok – kibocsátása csökkenjen. A megújuló energiaforrások felhasználásának növelése hozzájárul e célok eléréséhez. Az Európai Unió irányelve (2009/28/EK) 2020-ra elérendő nemzeti célértékeket határozott meg, hazánknak 13%-ra kell növelnie a megújulók részarányát a bruttó országos energiafogyasztáson belül. Magyarország megújulóenergia-hasznosítási cselekvési tervében azonban a kitűzött célérték 14,65%.

Elemzés Magyarországon az elmúlt tíz év során a megújuló energiaforrásokból termelt primer energia több mint kétszeresére nőtt, részesedésük az energiafelhasználásból 2010-ben 7,4% volt, a kitűzött célértéknek több mint a fele. A

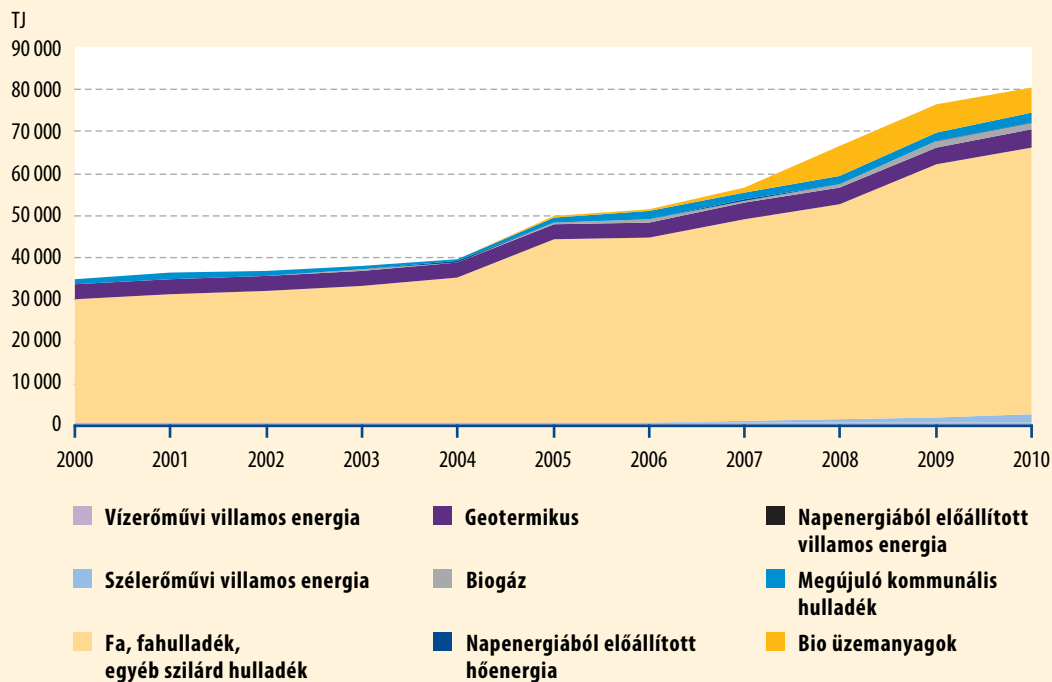
legfontosabb megújuló energiaforrás a biomassza, ami a megújuló alapú termelés közel 80%-nak forrása. A geotermikus energia felhasználásában nem történt jelentős előrelépés. A szélenergia és a bioüzemanyagok felhasználása abszolút értékben gyorsan növekszik, jelentőségük (2,4, illetve 7,4%) azonban továbbra sem nagy. 2007-től dinamikus emelkedik a biogáztermelés is, részaránya 2%-os. A napenergia jelenlegi, növekvő hasznosítása még mindig csak töredéke a hazai besugárzási viszonyok alapján a Napból nyerhető hő- és villamosenergia-kapacitásnak, alkalmazása lassan terjed.

Nemzetközi kitekintés 2010-ben a 27 tagállamot tekintve a megújuló energiaforrások aránya a teljes energiafelhasználáson belül 13% volt, a 2020-ra kitűzött célértéknek majdnem 2/3-a. A magyarországi, az uniós módszertannal számolt érték 3,8 százalékponttal marad el az uniós átlagtól. Svédország energiafelhasználásának közel felét nyeri megújulókból (majdnem teljesítve ez-

A megújuló energiaforrások részesedése a teljes energiafelhasználásból az Európai Unióban, 2010, %

BG, ES	13,8
FR	12,9
EU-27	12,5
DE	11,0
IT	10,1
SK	9,8
PL	9,4
CZ, EL	9,2
HU	8,7
IE	5,5
BE	5,1
CY	4,8
NL	3,8
UK	3,2
LU	2,8
MT	0,4

100.2. ábra **Megújuló energiaforrásokból termelt energia**

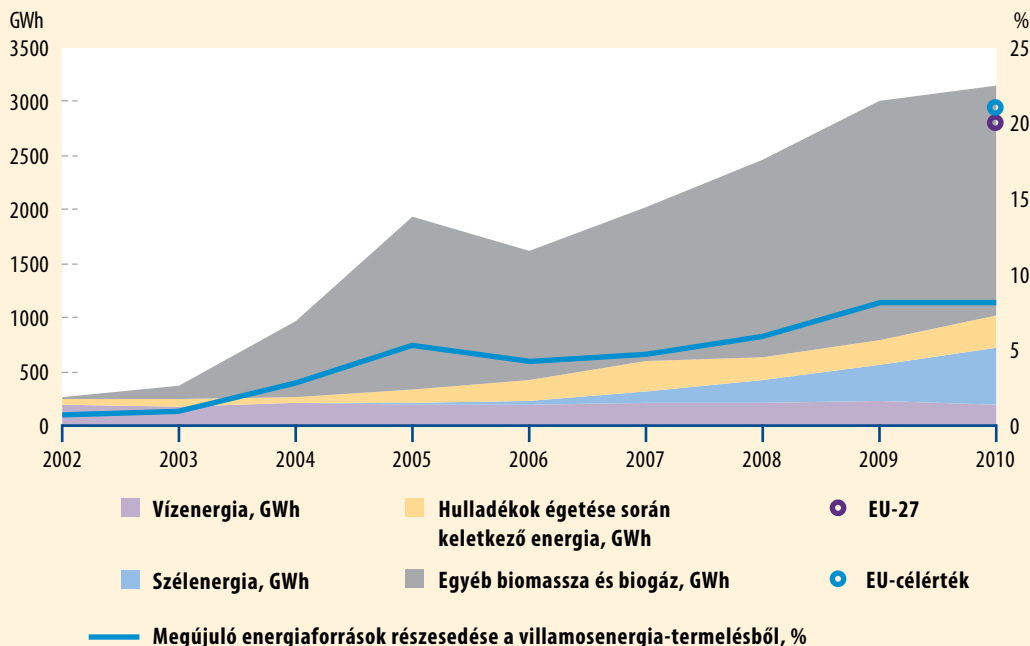

Forrás: Energia Központ Nonprofit Kft.

A legfontosabb megújuló energiaforrás a biomassza, a megújuló alapú energiatermelés közel 80%-nak forrása.

100.3. ábra **Megújuló energiaforrásokból megtermelt villamos energia mennyisége és aránya**

Forrás: Energia Központ Nonprofit Kft., Eurostat.

2003 óta a kedvező ártámogatási rendszernek köszönhetően a megújuló energiaforrásokból termelt villamos energia mennyisége és részaránya dinamikusan növekszik.

zel a nemzeti célértéket [49%]) a tagországi rangsorban az első. Második, illetve harmadik helyen Lettország (33%) és Finnország (32%) áll.

Részletek A villamosenergia-termelésben a foszszilis energiahordozók felhasználása 12%-kal csökkent, a megújulók részesedése 2010-ben elérte a 8,1%-ot, ez az évtized elején még 1% alatt volt. Az ún. zöldáram részaránya dinamikus módon növekedett 2003 óta, a támogatott áron való kötelező átvételi rendszer (KÁT) bevezetésének köszönhetően. A növekedés nagyrészt a korábbi szenes, mára biomasszára (pécsi, ajkai, kazincbarcikai), illetve vegyes tüzelésre (tiszapalkonyai, mátrai) átállított erőművekből származik.

A zöldáramtermelésben a korábban domináló vízenergia, illetve kommunális hulladékok aránya (összesen 96% 2000-ben) az utóbbi években jelentősen visszaszorult, és mára a biomassza

(amely nagyrészt tűzifából és fahulladékból áll) vált meghatározóvá, 70% körüli részesedéssel. 2007-től erőteljesen növekszik a szélerőművek száma és a belőlük nyert villamos energia aránya (2010-ben 17%).

A biomassza származhat a növénytermesztésben és erdészetben képződő melléktermékekből, állattenyésztésből, élelmiszeriparból (növényolajiparból) és kommunális, valamint ipari hulladékokból. A biomasszát döntően hő-, kisebb részben villamos energia termelésére használják fel.

Definíció Az indikátor a megújuló energiaforrások (vízerőművi és szélerőművi villamos energia, napenergiából előállított hő- és villamos energia, geotermikus energia, biomassza, biogáz, bioüzemanyagok, kommunális hulladék) részarányát határozza meg a teljes bruttó energiafelhasználáson belül.

Stadat-táblák

5.7.3. Megújuló energiaforrásokból megtermelt villamos energia részesedése (2000–2010)

5.7.4. Megújuló energiaforrásokból termelt energia, energiaforrások szerint (1995–2010)

A közlekedés energiafelhasználása

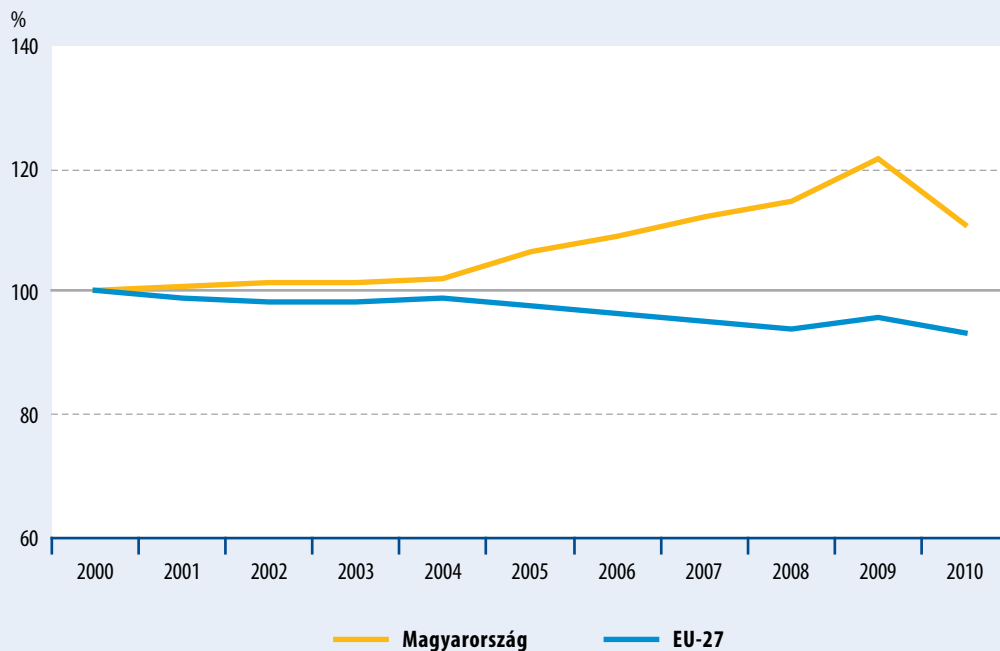
Kulcsszavak energiafelhasználás, közlekedés

101.1. ábra

A közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában

(2000=100,0)

Forrás: Eurostat.

Unió csatlakozásunk óta a közlekedés energiafelhasználása a gazdasági fejlődésünk ütemét meghaladó mértékben növekszik.

Relevancia A jelenlegi közlekedési szokások magukban hordozzák a negatív mellékhatásokat, kívánatos lenne a gazdasági növekedéssel egyensúlyt tartó, de annál kisebb mértékben növekvő közlekedési rendszer létrehozása. Ehhez kapcsolódik az Európai Tanács göteborgi csúcsertekezletén megfogalmazott program is, miszerint lépéseket kell tenni a forgalomnövekedés és a GDP növekedési ütemének elválasztására. Emellett – a fenntartható fejlődés stratégiája szerint – meg kell teremteni a közlekedés fenntartható energiafogyasztását, csökkenő üvegházhatású gáz kibocsátással együtt.

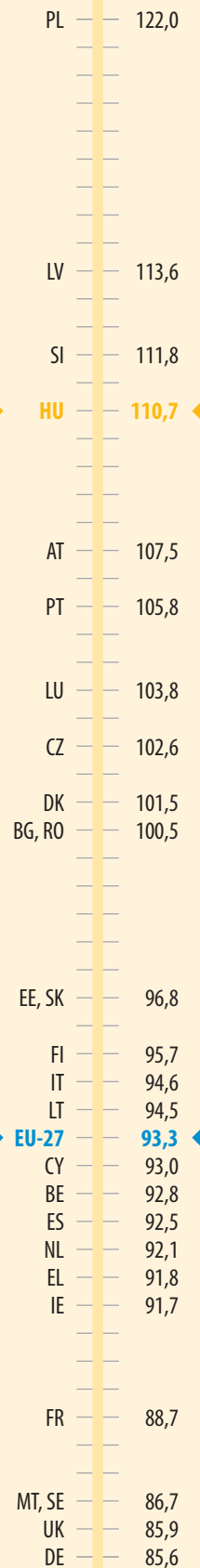
Az energiafelhasználás és a GDP szétválása abszolút értelemben akkor jön létre, ha a környezeti terhelés nem, csak a gazdasági teljesítmény növekszik. Relatív szétválás akkor következik be, ha mindkét komponens növekedési rátája pozitív, de az energiafelhasználás kisebb mértékben nő, mint a GDP.

Elemzés Az index értéke 2000-hez képest 11 százalékponttal nőtt 2010-re, ami azzal magyarázható, hogy 2000 és 2010 között a közleke-

dési szektor energiafelhasználásának növekedése (34%), jóval felülmúlta a GDP növekedését. A közlekedési módok közül a több mint 90%-os részesedésű, így az index értékét leginkább befolyásoló közúti közlekedés energiafelhasználása 1,4-szeresére bővült.

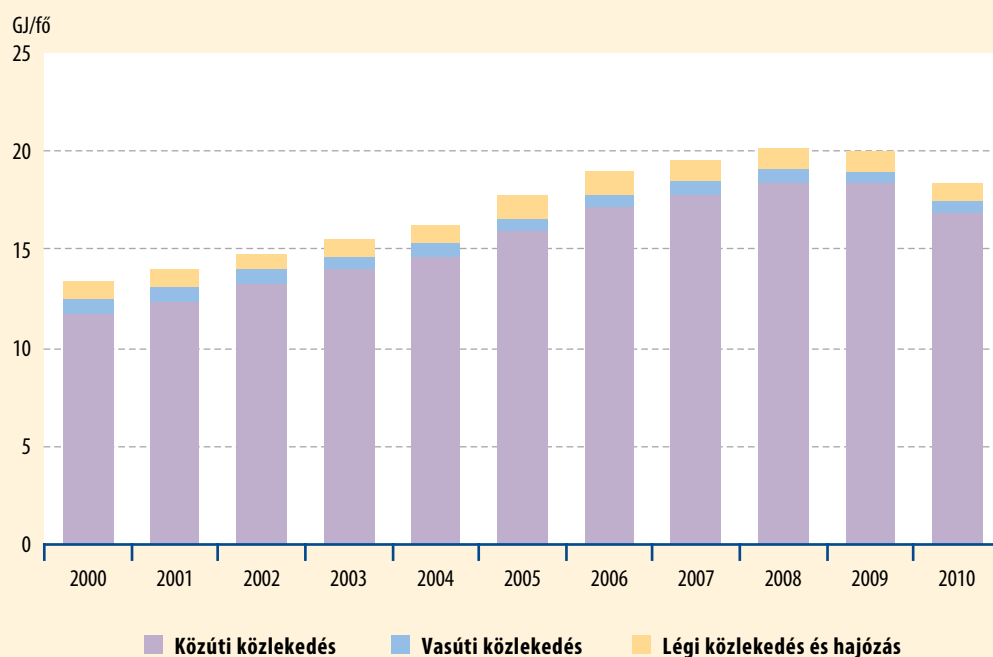
Nemzetközi kitekintés Az energiafelhasználásnak és a gazdasági teljesítménynek a szétválása Németországban és az Egyesült Királyságban jelentkezik leginkább, ahol több mint 14%-kal mérséklődött az index értéke 2000 és 2010 között. A másik végletet Lengyelország jelenti, ahol a két jelenség még mindig erősen együtt mozog. Hazánk a mérséklődő uniós átlaggal szemben a legnagyobb értéket produkáló országok közé tartozik.

Részletek Magyarországon a közlekedés fajlagos energiafelhasználásának folyamatos növekedése a 2008-ban kezdődő válság után megtorpant.

A közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában az Európai Unióban, 2010 (2000=100,0), %

101.2. ábra A közlekedés egy főre jutó energiafelhasználása szállítási módonként

Forrás: Eurostat.

A bővülő fajlagos közlekedési energiafelhasználás a válság következtében visszaesett.

A teljes közlekedési szektort figyelembe véve az energiafelhasználás 37%-kal emelkedett 2000 és 2010 között, a visszaesés miatt azonban nem éri el a 2006. évi szintet. Az egyes szállítási módokat tekintve a közúti közlekedés energiafelhasználása nőtt leginkább (43%-kal), míg ezzel egy időben a vasúti, valamint a légi közlekedés és hajózás fajlagos felhasználása alig változott. 2009 óta a válsággal összefüggésben az utasforgalom is mérséklődött.

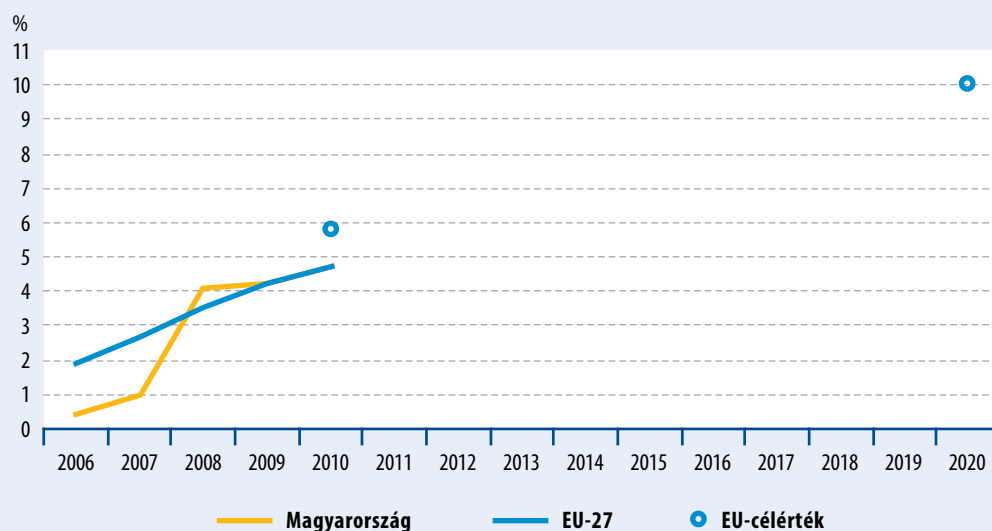
Definíció Az indikátort a közlekedés energiafelhasználása és a bruttó hazai termék hányadosaként kell számítani (2000=100,0). Az energiafelhasználásba beletartoznak a kereskedelmi és az egyéni közlekedési, illetve szállítási módok (közút, vasút, belföldi hajózás és légi közlekedés), de nem tartalmazza a tengeri hajózást és a csővezetékes szállítást.

Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás

Kulcsszavak bioüzemanyag, közlekedés, megújuló energia

102.1. ábra A közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás aránya

Forrás: Eurostat.

A bioüzemanyagok részesedése 2006-ban még csak 0,4% volt a teljes üzemanyag-felhasználásból, 2010-re azonban már elérte az EU-27 átlagát (4,7%).

Relevancia 2020-ra az EU minden tagállamában legalább 10%-ra kell növelni a bioüzemanyagok használatát.

A megújított irányelv nagy hangsúlyt fektet a cél elérésének fenntarthatóságára is. Nem alkalmazható olyan bioüzemanyag, amely élettartamában a fosszilis energiahordozókhoz képest kevesebb mint 35%-os szén-dioxid-megtakarítást hoz, valamint negatív hatással van a biodiverzításra, élelmiszertermelésre és a földhasználatra.

A közlekedés az egyik legnagyobb energiafelhasználó szektor, az ország teljes végső energiafelhasználásának több mint negyedét szállítási és közlekedési célra fordítjuk.

Elemzés Magyarországon a közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználást 2005 óta szabályozzák. Az első 2009-ig tartó időszakban a bioüzemanyagok használatát adókedvezmény ösztönözte, később ezt felváltotta a forgalomba hozatali kötelezettség.

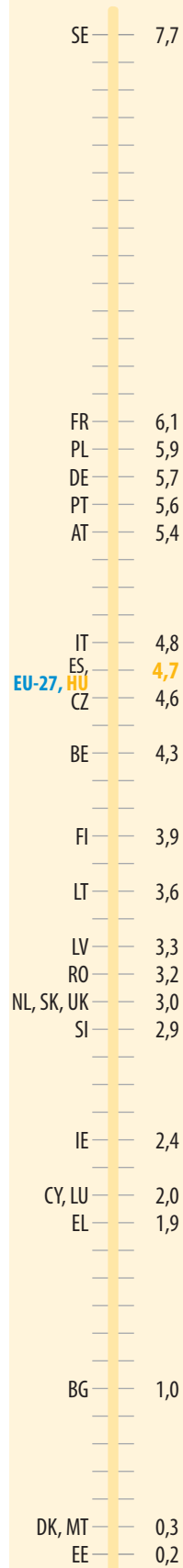
Hazánkban a bioüzemanyagok használata még alacsony, de nő: 2006-ban még csak 0,4% volt az arányuk a teljes üzemanyag felhasználáson belül, 2010-re azonban már elérte az EU-27 átlagát (4,7%), a 2020-ra kitűzött célérték majdnem felét.

Magyarországon folyékony bioüzemanyagot döntően kukoricából és repceből, kisebb mértékben napraforgóból és egyéb gabonafélékből állítanak elő.

Nemzetközi kitekintés Az EU-27-re vonatkozóan a bioüzemanyagok aránya a közlekedésben továbbra sem nagy, de gyors ütemben növekszik. A legnagyobb részesedést Svédország – a személyautókon és a buszokon kívül a vonatok üzemeltetésére is biogázt használnak – érte el 2010-ben (7,7%), az uniós átlagnak mintegy másfélszeresét. Második helyen Franciaország áll (6,1%). Svédország a bioetanol felhasználásában is élen jár, a biodízel esetében Németország és Ausztria a legnagyobb felhasználó. A legkevésbé elterjedt a megújuló energiaforrások üzemanyag célú hasznosítása Észtországban, Dániában és Máltán, ahol a részarány nagyon csekély, 1% alatti volt 2010-ben.

Definíció A közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás indikátora megadja a közlekedés bioüzemanyag-felhasználás arányát a teljes üzemanyag-felhasználásra vetítve.

Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás aránya az Európai Unióban, 2010, %

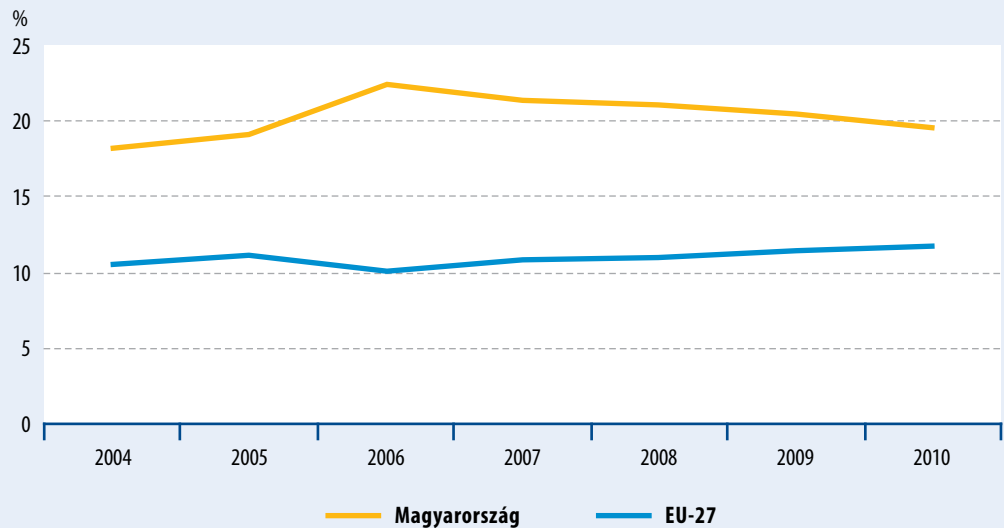

Kapcsolt hő- és energiatermelés

Kulcsszavak **kapcsolt hő- és energia, megújuló energia, közlekedés, bioüzemanyag**

103.1. ábra A CHP-rendszerek által megtermelt villamos energia aránya

Forrás: Eurostat.

Hazánk kapcsolt villamosenergia-termelésének aránya évek óta közel kétszerese az uniós átlagnak.

Relevancia A klasszikus villamosenergia- és hőtermelő rendszerekben az erőművek áramot, a hőközpontok fűtési- és meleg vizet termelnek. A klasszikus erőművek esetén a termelődő hőt többnyire hulladékhőnek tekintik, a hűtőtornyokon a hűtővíz elpárologtatásával és hűtésével elvezetik. A hűtés így további villamosenergia- és vízvesztést okoz.

A CHP (*Combined Heat and Power*) rendszerek jellemzően a fűtőanyag elégetésével keletkezett gőzt turbinákra vezetik, villamos áramot termelnek, majd a megmaradó hőt hőcserélőkön keresztül fűtési célra is felhasználják. A hagyományos kondenzációs erőművek 30–40%-os energiahasznosítási hatásfoka így 75–80%-ra növelhető.

A vonatkozó uniós irányelv (2004/8/EK) szerint a kapcsolt energiatermelés azért támogatandó, mivel ez a technológia primer energia megtakarítással jár, jelentős mértékben csökkenti a hálózati veszteségeket, alacsonyabb a károsanyag-kibocsátása, és növeli az ellátásbiztonságot.

Elemzés Magyarországon 2002 óta kötelező át vétellel és garantált hatósági árral támogatják a megújuló és kapcsolt villamosenergia-termelést.

Bár 2006-óta Magyarországon stagnál a kogenerációs rendszerekben megtermelt villamos energia aránya, a 2010-es érték (20%) így is jóval meghaladta az EU-27 átlagát (12%).

Nemzetközi kitekintés Az EU-27 kapcsolt villamosenergia-termelés részesedése a bruttó villamosenergia-termelésből csak lassan növekszik, 2004 és 2010 között 1,2 százalékponttal bővült. Az élenjáró országok Dánia, Lettország, Finnország, Litvánia, és Hollandia. Az első helyen álló Dánia villamos energiájának majdnem felét (49%) CHP-rendszerekben állítja elő, és számos távhő-ellátási rendszere is kogenerációs technológiára épül. Szembetűnő, hogy Litvániában 2009-ről 2010-re közel háromszorosára ugrott a kapcsoltan termelt villamos energia aránya, megelőzve ezzel Hollandiát. A technológia legkevésbé Máltán és Cipruson elterjedt.

Definíció Az indikátor bemutatja a hővel kapcsolt villamosenergia-termelő (CHP-) rendszerek által megtermelt villamos energia mennyiségét az összes megtermelt villamos energia arányában.

CHP-rendszerek által megtermelt villamos energia aránya az Európai Unióban, 2010, %

DK 49,2

FI 36,2

LT 34,6

NL 33,2

HU 19,6

PL 17,6

BE 16,0

SK 15,9

AT 15,4

CZ 14,2

DE 13,2

SE 12,5

PT 11,8

EU-27 11,7

IT 11,5

RO 10,8

EE 10,3

LU 9,6

BG 8,0

ES 7,4

SI 6,9

IE 6,7

UK 6,2

EL 4,3

FR 2,8

CY 1,0

MT 0,0

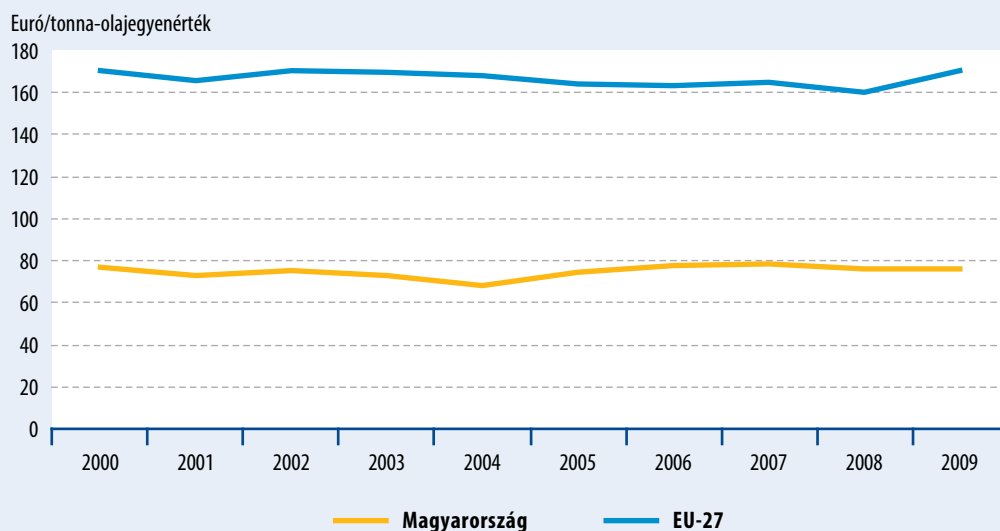
Implicit energiaadó

Kulcsszavak implicit energiaadó, energiafelhasználás

104.1. ábra

Energiafelhasználásból származó adóbevételek a végső energiafelhasználásra vetítve

Forrás: Eurostat.

Magyarországon az elmúlt tíz évben az energiafelhasználásból származó adóbevételek értéke stagnált.

Relevancia Sok állam él az energiaadó alkalmazásával, ami a „szennyező fizet” elv megvalósításának egyik módja. Az uniós fenntartható fejlődési stratégia tagországoknak szóló ajánlása szerint a munkát terhelő adókról mind jobban át kell térni az erőforrás- és energiafelhasználás, valamint a környezetszennyezés adóztatása felé, ezzel segítve elő a foglalkoztatás növekedését a negatív környezeti hatások csökkentésével egy időben, költséghatékony módon. Ezen adókon keresztül a fogyasztók magatartása befolyásolható, energiahatékonyabb felhasználásra és tisztább energiaforrások használatára ösztönöznek.

Elemzés Hazánkban 2000 és 2009 között lényegében nem változott az egységnyi felhasznált energiából eredő átlagos adóbevétel, az ilyen típusú adók az uniós átlag felét sem érik el. Ahogy a visegrádi országokban, nálunk is a jövedelemtípusú, munkát terhelő adórendszer jellemző.

Nemzetközi kitekintés Az egy tonna kőolajegyenértékre számított, végső energiafelhasználásra vetített adó az EU-27 átlagában 2003-tól csökkent, majd 2009-ben visszatért a 2000. évi szintre (171 euró/tonna-olajegyenérték). Az egységnyi felhasznált energiából eredő adóbevétel

Dániában a legnagyobb (283 euró/tonna-olajegyenérték) és Szlovákiában a legkisebb (50 euró/tonna-olajegyenérték).

Definíció Az implicit energiaadó indikátora bemutatja az energiafelhasználáshoz kapcsolható adóbevételeket a végső energiafelhasználásra vetítve. Az indikátor mértékegysége euró/tonna-olajegyenérték, ahol a befolyó adóbevételeket euróban (végső felhasználás deflátorával korrigált értékek), a felhasznált energia mennyiségét tonna-olajegyenértékben számítjuk ki.

DK — 283,2

UK — 270,2

SE — 228,3

IT — 210,9

NL — 195,3

DE — 191,8

SI — 183,5

LU — 175,0

MT — 171,4

▶ EU-27 — 170,6 ◀

IE — 159,7

FR — 151,4

AT — 144,9

PT — 143,0

ES — 119,7

CY — 114,8

FI — 112,5

EL — 105,4

BE — 105,2

PL — 91,9

EE — 88,7

LT — 82,6

CZ — 80,7

▶ HU — 76,2 ◀

BG — 73,3

LV — 69,6

RO — 64,7

SK — 49,6

Implicit energiaadó az Európai Unióban, 2009, euró/tonna-olajegyenérték

Az áruszállítás teljesítménye

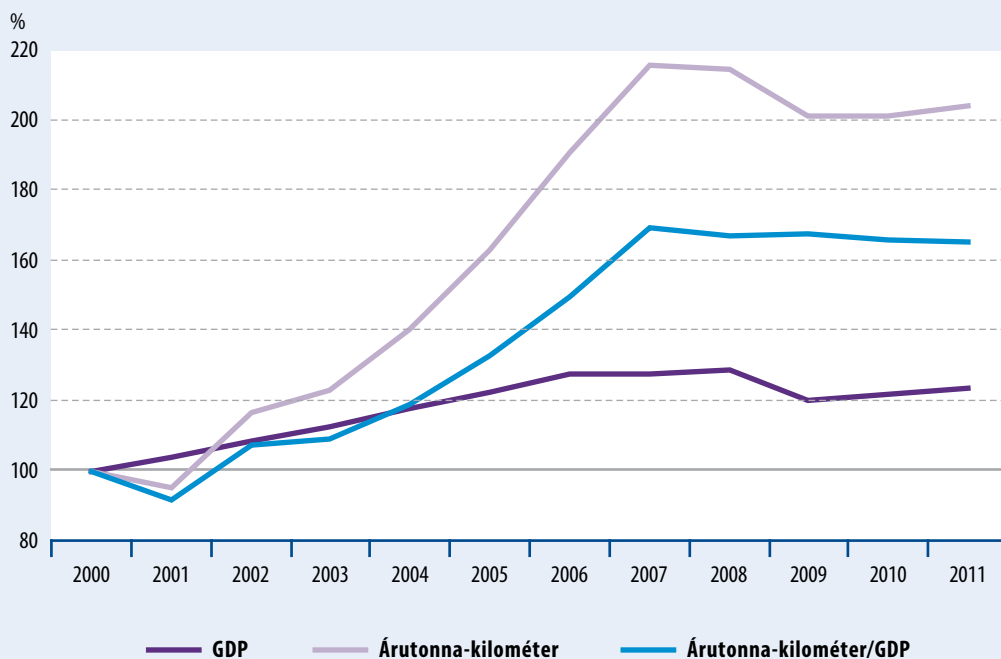
Kulcsszavak áruszállítás megoszlása, árutonna-kilométer

105.1. ábra

Az áruszállítás teljesítménye Magyarországon a GDP-hez viszonyítva

(2000=100,0)

Az áruszállítási teljesítmény növekedési üteme jelentősen felülmúlta a GDP-jét a 2000-es években.

Relevancia A 2011-ben jóváhagyott uniós közlekedéspolitikai célkitűzés szerint az áruszállítást 300 kilométer feletti távolság esetén a közútról a vasútra és egyéb áruszállítási módokra kell áttérni 2030-ig. A hazai stratégia szerint is cél a közlekedés összetételének változása, közép-, illetve hosszabb távon a környezetkímélőbb közlekedési módokra való áttérés. A teherforgalomban a közúti forgalom helyett a vasúti és a vízi közlekedést segítheti a környezeti költségeket tükröző tarifaképzés, logisztikai központok kiépítése, azaz a közlekedési alágazatok közös rendszerbe szervezése, összehangolása. A vasútnál a korszerű technológiák alkalmazása, a pontosság, megbízhatóság növelése a cél.

Elemzés Az áruszállítási teljesítmények felülmúlják a gazdasági fejlődést. Mialatt a GDP 2000 és 2011 között 23%-kal emelkedett, addig az áruszállítási teljesítmény árutonna-kilométerben mérve ezt jóval meghaladó mértékben, több mint

a duplájára nőtt. A tendencia, amelyben a gazdaság a raktározás helyett az áramlás alapú termelés felé mozdult el, folytatódott. Míg a GDP-nél 2,1% volt az átlagos növekedési ütem addig az áruszállítási teljesítményeknél 8,6%. A növekedés nem volt egyenletes, 2009-ben a válság hatására az előző évhez viszonyítva csökkenés következett be mindkét mutatónál, majd enyhén emelkedtek.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unióban az árutonna-kilométer és a GDP aránya a gazdasági válság előtti időszakban 2003 és 2007 között folyamatosan nőtt. A szállítási teljesítmény növekedése meghaladta a GDP bővülését, ami a gazdasági fejlődés szállítási igényességének növekedését jelenti. A recesszió hatására átmeneti visszaesés volt, azonban 2010-ben ismét nőtt az indikátor értéke. 2000 és 2010 között a kelet-közép-európai új tagállamok szállítási teljesítménye szembe-tűnő mértékben növekedett, ami a termelés keletre tolódását jelzi.

Az áruszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva az Európai Unióban, 2010 (2000=100,0), %

SI 160,2

PL 139,7

HU 131,6

LT 128,5

PT 121,8

EL 120,6

ES 111,5

LV 107,0

RO 105,8

DE 102,4

EU-27 98,6

IT 90,3

SE 87,9

SK 85,8

CZ 85,7

MT 85,4

NL 85,3

LU 82,0

AT 80,5

FI 78,1

UK 76,1

FR 73,9

IE 68,2

EE 67,1

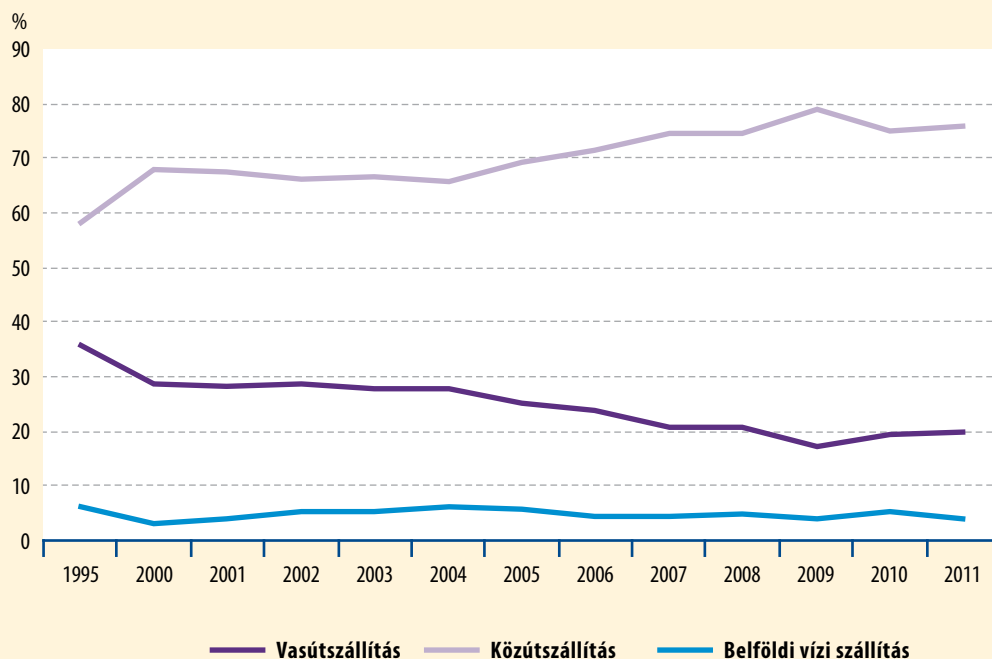
CY 67,0

BE 66,5

DK 62,5

105.2. ábra

Az áruszállítás megoszlása szállítási módok szerint, áru-tonna-kilométerben számított adatok alapján

A közúti áruszállítás dominanciája jellemző az áruszállításban.

Részletek Hazánkban a közúti áruszállítás dominanciája jellemző az áruszállításban, ennek 2004 óta növekvő trendje 2009-ben megtört. Ezzel párhuzamosan a vasúti szállítás részesedése 1995 óta folyamatosan csökkent 2009-ig, azt követően valamelyest emelkedett. A vízi áruszállítás részesedése elhanyagolható. A változások 2000–2007-ig növekvő szállítási teljesítmények (áru-tonna-kilométer) közepette mentek végbe. 2008-tól 2010-ig a gazdasági válság hatására csökkentek a szállítási teljesítmények. 2011-ben láthatóvá váltak a kilábalás jelei, de a teljesítmény még így is elmaradt a 2007. évi szinttől.

2000–2010 között Magyarországon a közúti áruszállítás részesedése átlagosan 71% volt. Az EU-15 aránya ennél jelentősen magasabb (79%), az EU-27 adataival számolva a részesedés már közelebb van a magyar átlaghoz (76%). 1995-ben és 2000-ben a hazai vasúti áruszállítás részesedése jóval nagyobb volt a közösségi átlagnál, ám ez az előny 2010-re jelentősen csökkent. A vízi áruszállítás hazai részesedése elmarad az EU-27 átlagától – a különbség 2000–2010 között átlagosan 1,4 százalékpont.

Definíció Az áruszállítás GDP-hez viszonyított teljesítménye (2000=100,0) indikátor a közúti, vasúti és vízi áruszállítás, áru-tonna-kilométerben mért (egy tonna árunak egy kilométerre történő elszállítása) adatainak a GDP-hez viszonyított aránya. A vasúti és a belvízi szállítás adatai a belföldön történt szállításra vonatkoznak, függetlenül a jármű vagy a hajó regisztrált felségjelzésétől. A közúti áruszállítás adatai az országban regisztrált járművek teljesítményét tartalmazzák, függetlenül attól, hogy az belföldön, vagy nemzetközi viszonylatban valósult-e meg.

Stadat-táblák

4.6.3. Áruszállítás összesen (2001–2011)

A személyszállítás teljesítménye

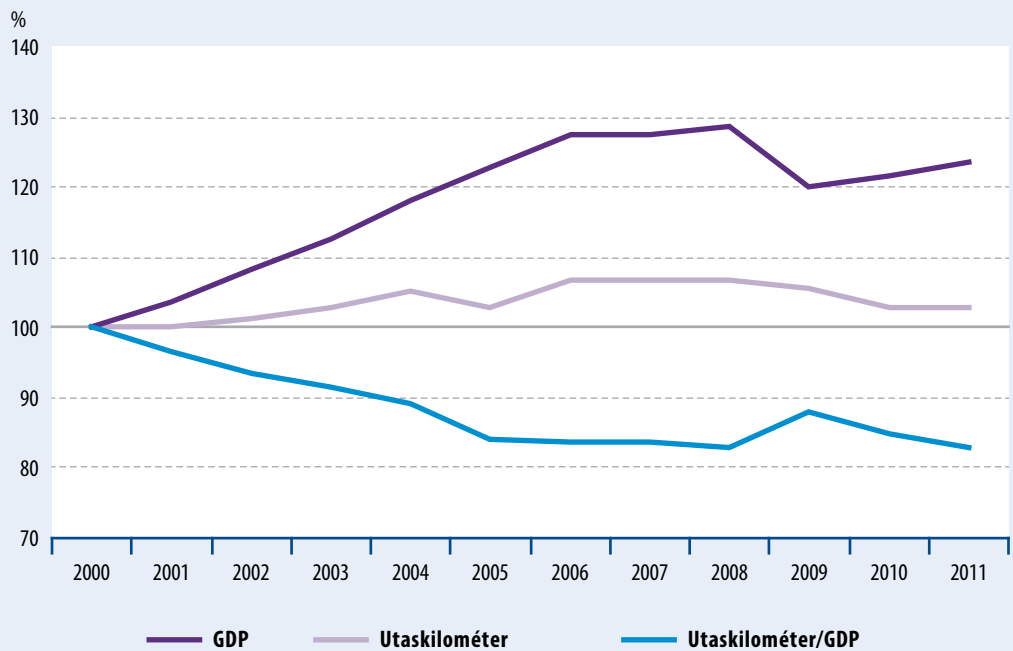
Kulcsszavak személyszállítás, utaskilométer, GDP, személyszállítás megoszlása

106.1. ábra

A személyszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva

(2000=100,0)

2000 és 2011 között Magyarországon a személyszállítás teljesítményének bővülése a gazdaságénál kisebb mértékű volt.

Relevancia Hazai fenntarthatósági cél a személyközlekedés terén a helyközi és távolsági tömegközlekedés és a kötöttpályás közlekedési módok fejlesztése: hosszú viszonylatok kialakítása, a megállóhelyek rendezése, egyszerű és kis távolságon elérhető átszállási lehetőség kialakítása, a különböző technikai eszközök közös rendszerbe szervezése.

Elemzés 2000 és 2011 között a személyszállítás utaskilométerben mért teljesítménye 2,7, a bruttó hazai termék 23%-kal emelkedett. A változás nem volt egyenletes. Mind az utaskilométerben kifejezett személyszállítás, mind a GDP leginkább 2006-ban bővült, előbbi 3,5, utóbbi 4%-kal. A legjelentősebb visszaesés a GDP-t tekintve 2009-ben, a személyszállítást illetően 2010-ben következett be (6,8, illetve 2,6%). A vizsgált időszakon belül az évi átlagos növekedési ütem a személyszállítási teljesítményben 0,2, a GDP-ben 2,1% volt.

A személyszállítás teljesítményét a GDP-hez viszonyító indikátor 2000 és 2011 között 17%-kal csökkent, ami azt jelzi, hogy a gazdaság bővülése nem igényelt a bruttó hazai termék növekedésével megegyező vagy azt meghaladó emelkedést a magyarországi személyszállítási teljesítményekben.

Nemzetközi kitekintés 2000 és 2010 között az uniós átlagban a bruttó hazai termék gyorsabban nőtt, mint a belföldön megvalósult utaskilométerben mért teljesítmény, így a személyszállítási teljesítményt a bruttó hazai termékhez viszonyító indikátor ezekben az években folyamatosan 100% alatti volt.

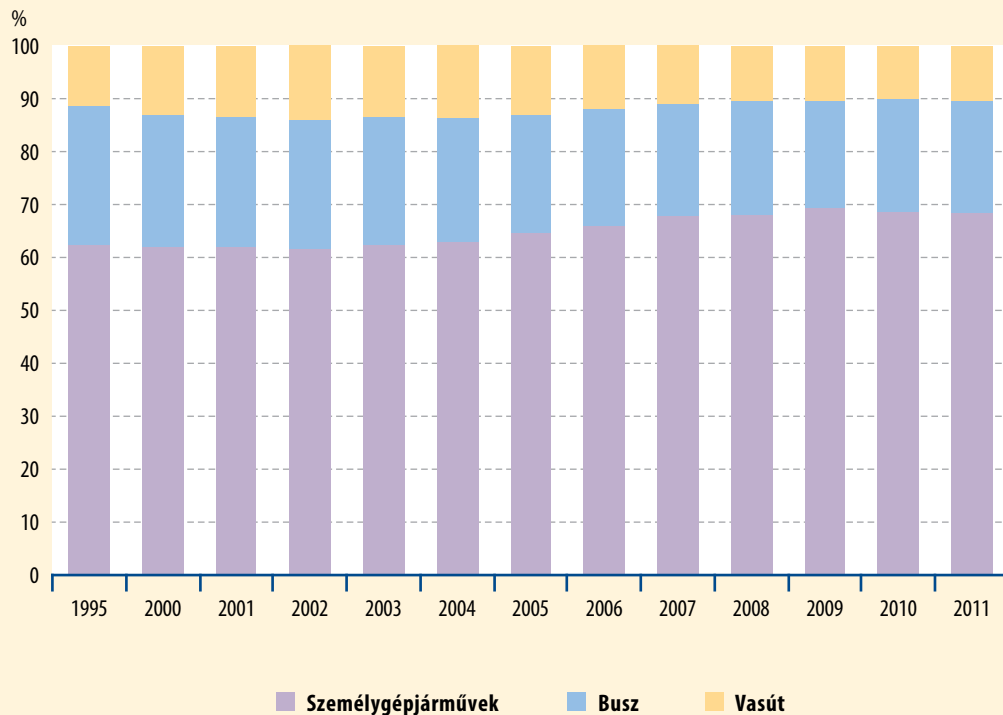
Részletek Magyarországon 2000 és 2011 között a belföldi személyszállításon belül a személygépjármű-forgalom részesedése 62%-ról 68%-ra emelkedett, de még így is jóval alacsonyabb az EU-átlagnál (84% körüli). A hazai utasok mind

a) magyar módszertan alapján.

A személyszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva az Európai Unióban, 2010 (2000=100,0), %

106.2. ábra A személyszállítás megoszlása szállítási módokat szerint

A személyszállítás egyharmadát a közösségi, kétharmadát a személygépkocsi-forgalom adja.

buszon, mind vasúton való elszállítása a közösségi átlagnál nagyobb részarányú: a buszos közlekedés két és félszerese, a vasúti másfélszerese az uniós átlagnak. Az EU és a tagállamok intézkedéseket hoztak valamennyi közlekedési mód gazdasági és környezeti teljesítményének javítása érdekében, beleértve a forgalomnak a közutakról a vasútra, vízi utakra történő áttérését is. A megoldások között szerepel a termelési és logisztikai folyamatok és a közlekedési szokások megváltoztatásának lehetősége, valamint az egyes közlekedési módok minél jobb összekapcsolása.

Definíciók

A személyszállítás teljesítménye utaskilométerben mért adat (egy utas egy kilométerre történő elszállítása), a GDP-mutató a bruttó hazai termék 2000. évi áron számított volumenindexe. Az indikátor e kettő növekedési rátáját viszonyítja egymáshoz. A szárazföldi személyszállítás a hazai személygépkocsi, busz- és vonatközlekedés teljesítményadatait (utaskilométer) tartalmazza.

A személyszállítás százalékos megoszlása tartalmazza a személygépjárművel, busszal és vasúton, belföldön megtett utaskilométereket, függetlenül a járművek felségjelzésétől. Az egyes tagállamok adatgyűjtéseinek módszertana közösségi szinten nem harmonizált.

Az Eurostat és a KSH fenntartható fejlődési mutatórendszere

A hazai fenntartható fejlődési mutatórendszer szerkezetét tekintve az elmúlt évek során szorosan követte az Eurostat rendszerét. Az európai indikátorkészlet mutatói hierarchikus rendszerben, három szinten helyezkednek el. Az első szinten lévő (fő)indikátorok átfogóan bemutatják az egyes területeken végbemenő főbb tendenciákat. A második szint a rendszer altémáinak felel meg, és az első szint mutatóival együtt a fő célkitűzések megvalósulását méri. A harmadik szint mutatói (elemző mutatók) egy-egy altéma mélyebb elemzésére adnak lehetőséget. Jelen kiadványunk az unió által preferált problémaközpontú megközelítéstől eltérően – az ágazatpolitikai hovatartozás szerinti csoportosítás helyett –, tematikus felbontást alkalmaz.

Az Eurostat mutatórendszere

Hazai mutatórendszer*

Téma	Első szint		Mutató sorszáma és megnevezése
	Altéma	Második szint	Mutató sorszáma és megnevezése
		Harmadik szint	Mutató sorszáma és megnevezése

* A hazai mutatórendszerrel a mutatók halvány háttérzszíne a kiadvány három részére utal. Zöld: környezet; bordó: társadalom; kék: gazdaság.

Az uniós mutatórendszerrel, valamint a KSH legutóbbi, 2011-es kiadványával való összehasonlíthatóságot az alábbi táblázat biztosítja.

Az Eurostat mutatórendszere

Hazai mutatórendszer

Téma	Az egy főre jutó GDP alakulása		84. Bruttó hazai termék (GDP)
	Gazdasági fejlődés	Gazdasági fejlődés	Bruttó állóeszköz-felhalmozás a GDP százalékában
Egy főre jutó GDP régiók szerint			84. Bruttó hazai termék (GDP)
Nettó nemzeti jövedelem			85. Bruttó nemzeti jövedelem
Bruttó megtakarítási ráta			87. Bruttó megtakarítási ráta
Innováció, versenyképesség, gazdasági hatékonyság			Innováció, versenyképesség, gazdasági hatékonyság
	Kutatási és fejlesztési ráfordítások	92. Kutatási és fejlesztési ráfordítások	
	Nemzetközi árverseny-képességi index	97. Nemzetközi árverseny-képességi index	
	Az innovációval összefüggő árbevétel	92. Kutatási és fejlesztési ráfordítások	
	Energiaintenzitás	99. Energiaintenzitás	
Foglalkoztatottság	Foglalkoztatottság	Foglalkoztatási arány	45. Foglalkoztatási arány
		Foglalkoztatási arány nemek szerint	45. Foglalkoztatási arány
		Foglalkoztatási arány legmagasabb iskolai végzettség szerint	45. Foglalkoztatási arány
		Foglalkoztatási arány régióként	45. Foglalkoztatási arány
		Munkanélküliségi ráta nemek szerint	47. Munkanélküliségi ráta
		Munkanélküliségi ráta korcsoportok szerint	47. Munkanélküliségi ráta

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer		
Fenntartható termelés és fogyasztás	Erőforrás-termelékenység		90. Hazai anyagfelhasználás	
	Természeti erőforrások felhasználása, hulladékgazdálkodás	Nem ásványi hulladék		32. Települési szilárd hulladék
		A hazai anyagfelhasználás összetevői		90. Hazai anyagfelhasználás
		A hazai anyagfelhasználás anyag-fajtánként		90. Hazai anyagfelhasználás
		Települési hulladék és kezelése		32. Települési szilárd hulladék; 34. A települési hulladék-kezelés módjai
		Veszélyes hulladékok keletkezése		35. Veszélyes hulladékok keletkezése
		Kén-oxidok kibocsátása		4. Savasodást okozó vegyületek kibocsátása
		Nitrogén-oxidok kibocsátása		4. Savasodást okozó vegyületek kibocsátása
		Nem metán illékony szerves vegyületek kibocsátása		5. Ózonkárosító vegyületek kibocsátása; 6. A közlekedés során kibocsátott ózonképző vegyületek
		Ammóniakibocsátás		4. Savasodást okozó vegyületek kibocsátása
	Fogyasztási szokások	Háztartások villamosenergia-fogyasztása		62. Háztartások villamosenergia-fogyasztása
		Közvetlen energiafelhasználás		99. Energiaintenzitás
		Élelmiszer-fogyasztás		58. Tápanyag- és élelmiszer-fogyasztás
		Motorizációs szint		64. Személygépjármű-állomány
	Termelési szokások	Környezetirányítási rendszerrel rendelkező vállalkozások		
		Környezetbarát címkével ellátott termékek		38. Környezetbarát címkével ellátott termékek
		Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya		25. Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya
		Ökológiai gazdálkodás		24. Ökológiai gazdálkodás
		Állatsűrűség		21. Állatsűrűség
	Társadalmi integráció	Szegénységi arány (szociális transzfer nélkül)		
Anyagi helyzet, életkörülmények		Szegénységi arány		51. Szegénységi arány
		Tartós szegénységi arány		51. Szegénységi arány
		Szegénységi arány nemek szerint		51. Szegénységi arány
		Szegénységi arány korcsoportok szerint		51. Szegénységi arány
		Szegénységi arány háztartástípusok szerint		
		Súlyos anyagi nélkülözés		
		Szegénységi kockázat		52. Szegénységi kockázat
A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége		53. A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége		

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer		
Társadalmi integráció	Hozzáférés a munkaerőpiachoz	A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya	54. A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya	
		Foglalkoztatottak szegénységi aránya		
		Tartós munkanélküliségi ráta	48. Tartós munkanélküliségi ráta	
		Női-férfi kereseti rés	50. Női-férfi kereseti rés	
	Oktatás	Korai iskolaelhagyók	77. Korai iskolaelhagyók	
		Szegénységi arány iskolai végzettség szerint		
		Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya	75. Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya	
		Egész életen át tartó tanulás	80. Egész életen át tartó tanulás	
		Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya nemek szerint (30–34 éves)		
		Rosszul olvasó tanulók aránya	76. Rosszul olvasó tanulók aránya	
		Számítógépes ismeretek	79. Számítógépes ismeretek	
	Internet ismerete	63. Internethasználat		
	Demográfia változások	Idősebb munkavállalók foglalkoztatási rátája		
		Társadalom	65 éves korban várható élettartam nemek szerint	66. A várható élettartam
Teljes termékenységi arányszám			40. Teljes termékenységi arányszám	
Migráció			41. Belföldi vándorlás; 42. Nemzetközi vándorlás	
Időskorúak jövedelmi helyzete		Jövedelmi szint a 65 év felettiéknél a korábbi jövedelemhez képest		
		Idősek szegénységi aránya	51. Szegénységi arány	
Az államháztartás fenntarthatósága	A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága	88. A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága		
	Nyugdíjkorhatár	49. A munkaerőpiacról való kilépés átlagos életkora		
Népegészségügy	A várható élettartam és az egészségesen várható élettartam születéskor nemek szerint		66. A várható élettartam	
	Egészség és egészségi egyenlőtlenségek	Halálozások kiemelt halálokok szerint	73. Halálozások kiemelt halálokok szerint	
		A várható élettartam és az egészségesen várható élettartam 65 éves korban	66. A várható élettartam	
		Öngyilkosság következtében meghaltak aránya összesen, korcsoportok szerint	72. Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	
		Öngyilkosság következtében meghaltak aránya férfiak esetén, korcsoportok szerint	72. Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	
		Öngyilkosság következtében meghaltak aránya nők esetén, korcsoportok szerint	72. Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	
Anyagi okból meghiusult orvos-beteg találkozások jövedelmi ötödök szerint	69. Anyagi okból meghiusult orvos-beteg találkozások			

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer		
Népegészségügy	Az egészséget meghatározó tényezők	Mérgező vegyi anyagok		
		Lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége	10. A lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége; 8. Szilárdanyag-kibocsátás	
		A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége	7. A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége	
		Zajterhelés		
		Súlyos munkahelyi balesetek		
Klímaváltozás, energia	Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása		1. Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása	
	Klímaváltozás	Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása nemzetgazdasági ágak szerint	1. Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása	
		Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása	2. Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása	
		Üvegházhatású gázok kibocsátásának várható alakulása		
		Globális felszíni átlaghőmérséklet	11. Felszíni éves középhőmérséklet	
	Megújuló energiaforrások		100. Megújuló energiaforrások	
	Primer energiafogyasztás			
	Energia	Energiaimport-függőség		98. Energiaimport-függőség
		Bruttó energiafogyasztás energiaforrások szerint		
		A megújuló energiaforrások részesedése a villamosenergia-termelésben		100. Megújuló energiaforrások
		Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás		102. Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás
Kapcsolt hő- és energiatermelés		103. Kapcsolt hő- és energiatermelés		
Implicit energiaadó		104. Implicit energiaadó		
Fenntartható közlekedés	A közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában		101. A közlekedés energiafelhasználása	
	Közlekedés és mobilitás	A személyszállítás megoszlása		106. A személyszállítás teljesítménye
		Az áruszállítás teljesítménye a GDP arányában		105. Az áruszállítás teljesítménye
		A személyszállítás teljesítménye a GDP arányában		106. A személyszállítás teljesítménye
		Az áruszállítás megoszlása		105. Az áruszállítás teljesítménye
		A közlekedés energiafelhasználása		101. A közlekedés energiafelhasználása
		Közlekedési infrastrukturális beruházások		

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer	
Fenntartható közlekedés	A közlekedés hatásai	A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása	3. A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása
		A közlekedés során kibocsátott nitrogén-oxidok	
		Közúti közlekedési balesetek áldozatai	
		A közlekedés során kibocsátott szilárd részecskék	9. A közlekedés során kibocsátott szilárd részecskék
		Az új személygépkocsik kilométerenkénti átlagos szén-dioxid-kibocsátása	
Természeti erőforrások	A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása		26. A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása
	Biodiverzitás	Az EU élőhelyvédelmi irányelvben javasolt területek	28. Védett természeti területek
		Elhalt fák aránya	31. Levélvesztés
	Természetes vízkészletek	Közüzemi víztermelés	14. Közüzemi víztermelés
		Települési szennyvíztisztítás	15. Települési szennyvíztisztítás
		Folyóvizek biokémiai oxigénigénye	16. Folyóvizek biokémiai oxigénigénye
	A halállományok megőrzése		
	Tengeri ökoszisztémák	Halászati kapacitás	
	Földhasználat	Beépített területek	17. Földhasználat-változás
		Fakitermelés és folyónövedék	30. Fakitermelés és folyónövedék
		Erdők egészségi állapota	31. Levélvesztés
Hivatalos fejlesztési támogatás a GNI arányában			
A kereskedelem globalizációja	A fejlődő országokból származó behozatal jövedelemcsoportok szerint		
	A fejlődő országokból származó behozatal termékcsoportok szerint		94. Külkereskedelmi termékforgalom egyenlege
	A legkevésbé fejlett országokból származó behozatal termékcsoportok szerint		
	Az uniós mezőgazdaság támogatása		
A fenntartható fejlődés finanszírozása	A fejlődő országoknak nyújtott finanszírozás típus szerint		
	A közvetlen külfölditőke-befektetés a fejlődő országokban jövedelemcsoportok szerint		95. Külföldi működőtőkebefektetés
	Hivatalos fejlesztési támogatás a fejlődő országokban jövedelemcsoportok szerint		
	A feltétel nélküli támogatás aránya		
Globális erőforrás-gazdálkodás	Bilaterális fejlesztési támogatás		
	Egy főre jutó CO ₂ -kibocsátás		

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer	
Kormányzás és közélet	Szakpolitikai koherencia és eredményesség	Jogsértési ügyek	
		Az uniós jog átültetése politikai területeként	
	Nyitottság és részvétel	Választási részvételi arány	
		Az elektronikus kormányzás kihasználtsága	83. Az e-kormányzás elérhetősége
Gazdasági eszközök	A környezetvédelmi és a munkát terhelő adók aránya az összes adóból	104. A környezeti adók aránya	

A hazai mutatórendszerben szereplő további mutatók	
12. Csapadék mennyisége	56. Fürdőszoba nélküli lakások aránya
13. Hőség- és fagyos napok száma	57. Fogyasztási szerkezet
18. Műtrágya-értékesítés	59. Kiskereskedelem
19. Növényvédőszer-értékesítés	60. Kommunális ellátottság
20. Tápanyagmérleg	61. Lakossági közüzemi vízfogyasztás
22. Árvíz és belvíz	65. Turizmus
23. Aszályal érintett területek	67. Vélt egészség
27. Magyarország növényzeti természeti tőkéje	68. Krónikus betegségek
29. Őshonos fajok állománya	70. Dohányzók aránya
33. Csomagolási hulladék	71. Alkoholfogyasztás
36. A környezeti adók aránya	74. Standardizált halandósági hányados
37. Környezetvédelmi ráfordítások	78. Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók
39. Függőségi arány	81. Gyermekek óvodai és bölcsődei elhelyezési lehetősége
43. Városi népesség aránya	82. Civil szervezetek
44. Gazdasági aktivitás	91. Működő vállalkozások
46. Atipikus foglalkoztatás	93. Fogyasztóiár-index (infláció)
55. Lakossági eladósodottság rátája	96. Osztalék formájában kivitt jövedelem

A, Á	Mutatók	E, É	Mutatók
agrár-környezetgazdálkodás	19, 25, 26	egész életen át tartó tanulás	80
alacsony iskolai végzettség	75	egészségesen várható élettartam	66
alapítványok	81, 82	egészségi állapot	67
alkoholfogyasztási kategóriák	71	egészségügy	67, 69
alkoholfogyasztással összefüggő		égetés	34
halálozási ráta	71	egy főre jutó GDP	84
államadósság	88	e-kormányzás	83
állampolgárság	42	e-közigazgatás	83
állandó vándorlás	41	élelmiszerárak	93
állatsűrűség	21	élelmiszer-biztonság	19
ammónia	4	élelmiszer-fogyasztás	58
anyagi okból meghíusult orvos-beteg		élelmiszer-termelés	19
találkozások	69	életkörülmények	56
árfolyam	97	élőfakészlet	30
áruszállítás megoszlása	105	eltartottsági mutatók	39
árutonna-kilométer	105	élve születés	40
árversenyképesség	97	energia-, fehérje-, zsír- és szénhidrátbevitel	58
árvíz	22	energiaadók	36
aszály	23	energiafelhasználás	2, 101, 104
asztma	68	energiafogyasztás	62
atipikus foglalkoztatás	46	energiafüggőség	98
átlag órabér	50	energiahordozó-árak	93
átlagkereset	50	energiaimport-függőség	98
		energiaintenzitás	99
		erdők egészségi állapota	31
B		erőforrás adók	36
beépítettség	17	erőforrás-termelékenység	90
belföldi vándorlás	41	eutrofizáció	20
belső és külső adósság	88	export	94
belvíz	22		
beruházás	37, 86	F	
biodiverzitás	26	fafajállomány	29
biogazdálkodás	24	fagyos napok	13
biokémiai oxigénigény	16	fakitermelési arány	30
bioüzemanyag	102, 103	felszíni és felszín alatti vizek	14
bölcsődék kihasználtsága civil		felszíni víz	16
szervezetek	81	foglalkoztatási arány	45
bruttó állóeszköz-felhalmozás	86	foglalkoztatottal nem rendelkező háztartások	54
bruttó hazai termék (GDP)	84	foglalkoztatottság	45, 54
bruttó megtakarítási ráta	87	fogyasztás	57
bruttó nemzeti jövedelem (GNI)	85	fogyasztási szerkezet	57
		fogyasztói árak	93
C, Cs		fogyasztóiár-index	93
civil szervezetek	82	folyó ráfordítások	37
cukorbetegség	68	folyónövedék	30
csapadék	12	folyóvizek	16
csomagolási hulladék	33	földhasználat	17
		földhasználat-változás	17
D		függőségi arány	39
dohányzás	70	fürdőszoba nélküli lakások	56
dohányzással összefüggő halálozási ráta	70		

G, Gy	Mutatók	Mutatók	
gazdasági aktivitás	44	klór-fluor-szénhidrogének (CFC)	5
gazdaságilag aktívak	44	kommunális ellátottság	60
gazdaságilag inaktívak	44	korai iskolaelhagyók	77
gázellátás	60	korfa	39
GDP	89, 106	kormányzati bruttó állóeszköz-felhalmozás ..	86
gyermekvállalás	40	kormányzaton kívüli állóeszköz- felhalmozás	86
H		korösszetétel	39
halálokok	73	költésszerkezet	65
halálózás	73, 74	környezetbarát termékek	38
halmozottan hátrányos helyzetű tanulók	78	környezeti adók	36
határozott idejű szerződéssel történő foglalkoztatás	46	környezetvédelmi beruházás	37
hátrányos helyzetű tanulók	78	környezetvédelmi ráfordítások	37
hazai anyagfelhasználás	90	közlekedés	3, 6, 9, 101, 102, 103
háztartási kiadás	57	közlekedési adók	36
háztartások villamosenergia-fogyasztása	62	közműolló	60
hidrogénezett-klórozott-fluorozott szénhidrogének (HCFC)	5	közös agrárpolitika (KAP)	25
hitel	55	közúti közlekedés	3
hőhullámok	13	közvetlen energiafelhasználás	99
hőmérséklet	11	krónikus betegségek	68
hőségnapok	13	kutatás-fejlesztési ráfordítások	92
hulladék	32, 33, 34, 35	külföldi állampolgár	42
hulladékhasznosítás	33	külföldi tőke	95
hulladékkezelés	34	külkereskedelmi termékforgalom	94
I, Í		L	
ideiglenes vándorlás	41	lakásminőség	56
időjárás	11, 12, 13	lakónépesség	43
implicit energiaadó	104	lakossági eladósodottsági ráta	55
import	94, 98	légköri szilárdanyag-kibocsátás	10
infláció	93	lerakás	34
innováció	92	levélvesztés	31
internethasználat	63	M	
ischaemiás szívbetegség	68	maastrichti kritérium	88
iskolai végzettség	75, 77	madárfajok	26
ivóvízellátás	60	magas vérnyomás	68
J		megtakarítás	87
jövedelem	55	megújuló energia	102, 103
jövedelemeloszlás	53	megújuló energiaforrások	100
K		mezőgazdasági termelés	17
K+F	92	mocsárrétek inváziós fertőzöttsége	27
kamat	85	motorizációs szint	64
kapcsolt hő- és energia	103	munkaerőköltség	97
kén-dioxid	4	munkaerőpiacról való kilépés	49
képzés	80	munkanélküliség	47, 48
kiskereskedelem	59	munkanélküliségi ráta	47
kiskereskedelmi forgalom	59	munkaóra	89
kiskereskedelmi üzlethálózat	59	munkavállalói jövedelem	85
kisvállalkozások	91	működő tőke	95
		működő vállalkozások	91
		műtrágya	18
		műtrágya-értékesítés	18

